

This project is funded by the European Union.
Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.
هذا المشروع تم تمويله من قبل الاتحاد الأوروبي

Ankara'da Geçici Koruma Altındaki Suriyelilere Yönelik İşgücü Piyasası Araştırması

Mart 2019

ANKARA

Araştırma Ekibi

Recep VARÇIN
İlkay SAVCI
Bülent GÜLÇUBUK
Metin PİŞKİN

NOT: Bu rapor Avrupa Birliği'nin maddi desteğiyle hazırlanmıştır. İçerik tamamıyla yazarların sorumluluğu altındadır. Avrupa Birliği'nin ve Türk Kızılay'ın görüşlerini yansıtmak zorunda değildir. Türk Kızılay'ın izni olmadan hiçbir şekilde çoğaltılamaz ve dağıtılamaz.

Ankara'da Geçici Koruma Altındaki Suriyelilere Yönelik
İşgücü Piyasası Araştırması

Ankara, Mart 2019

ISBN: 978-XXX-XXXXXX-XXXX-XX

Yayıncı:
Türk Kızılay Derneği
Ataç Sok. No: 32 Kızılay - Çankaya - Ankara
Sertifika No: 20777

Grafik Tasarım: Hatice Betül Yıldız

Basım Yeri:
XXXX Matbaacılık
XXXX
XXXX
XXXX
Sertifika No: XXXXX

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	10
YÖNETİCİ ÖZETİ	11
BÖLÜM 1 TÜRK KIZILAY TOPLUM MERKEZLERİ	20
1.1. TOPLUM MERKEZLERİ GENEL BİLGİ	23
1.2. TOPLUM MERKEZLERİNİN AMACI	24
1.3. TOPLUM MERKEZLERİ PROGRAMLARI	24
1.3.1. Koruma Programı	24
1.3.2. Psikososyal Destek ve Sağlık Programı	26
1.3.3. Geçim Kaynağını Geliştirme Programı	27
1.3.4. Sosyal Uyum Programı	28
1.3.5. Aile Bağlarının Yeniden Tesis Edilmesi	28
BÖLÜM 2 SURİYELİ GÖÇMENLERİN DURUMU, YÜRÜTÜLEN PROJELER VE YAPILAN ARAŞTIRMALAR	30
2.1. SURİYE KRİZİ VE ORTADOĞU İLE KUZAY AFRIKA BÖLGESİNDE GÖÇMENLERİN DURUMU	33
2.2. SURİYELİ GÖÇMENLERE ULUSLARARASI KURULUŞLARIN YAKLAŞIMLARI	34
2.3. SURİYELİ GÖÇMENLERE DİĞER ÜLKELERİN YAKLAŞIMLARI	39
2.4. TÜRKİYE'DE GEÇİCİ KORUMA ALTINDAKİ SURİYELİLERİN DURUMU	43
2.5. TÜRKİYE'DE SURİYELİ GÖÇMENLERE YÖNELİK ULUSAL KURUM VE KURULUŞLAR, STK'LAR VE AKADEMİ TARAFINDAN YAPILAN ARAŞTIRMALAR	49
2.5.1. Türkiye İşgücü Piyasasında Suriyeli Göçmenler Konusunda Yapılan Araştırmalar	50
2.5.2. Suriyeli Kadın ve Çocuklar Konusunda Yapılan Araştırmalar	53
BÖLÜM 3 İŞGÜCÜ PİYASASI TEMEL GÖSTERGELER	56
3.1 TÜRKİYE'DE İŞGÜCÜ PİYASASININ GENEL GÖRÜNÜMÜ	60
3.2 ANKARA'DA İŞGÜCÜ PİYASASININ GENEL GÖRÜNÜMÜ	63
BÖLÜM 4 YÖNTEM	72
BÖLÜM 5 BULGULAR	80
5.1. GÖRÜŞÜLEN KİŞİLERİN DEMOGRAFİK PROFİLİ	83
5.2. GÖRÜŞÜLEN KİŞİLERİN SOSYO-EKONOMİK PROFİLİ	94

5.3. ÇALIŞMA KOŞULLARI VE SORUNLARI	103
5.4. TÜRK İŞVERENLERİN SURİYELİLERE İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELERİ	122
BÖLÜM 6 PAYDAŞLARA İLİŞKİN BULGULAR VE OLASI İŞBİRLİKLERİ	136
BÖLÜM 7 GENEL DEĞERLENDİRME ve ÖNERİLER	144
7.1. GENEL DEĞERLENDİRME	147
7.2. GEÇİM KAYNAKLARININ GELİŞTİRİLMESİNE YÖNELİK ÖNERİLER	151
7.2.1. Suriyeli Göçmenlerin Toplumsal Uyumunun Sağlanmasına Yönelik Öneriler	152
7.2.2. Suriyelilerin İstihdama Katılımının Sağlanması Konusundaki Öneriler	154
7.2.3. Suriyeli Göçmenlerin İstihdamında İşverenlere Yönelik Öneriler	157
KAYNAKÇA	160

HARİTALAR

Harita 1. Ortadoğu ve Kuzey Afrika Ülkelerinde Suriyeli Göçmen Sayısı	11-34
Harita 2. Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin En yoğun bulundukları illere Göre Dağılımı	46
Harita 3. Ankara Merkez İlçe Nüfusları	63
Harita 4. Suriyeli Katılımcıların Oturduğu İlçe ve Mahalleler	92

TABLolar

Tablo 1. AB Sığınmacı Mali İmkan Fonunda Sektörel Dağılım	37
Tablo 2. İŞKUR'un Suriyelilere Yönelik Verdiği Hizmetler	48
Tablo 3. Mevsim Etkilerinden Arındırılmamış Temel İşgücü Göstergeleri, Nisan 2017, Nisan 2018	59
Tablo 4. İsteki Durum Ve Ekonomik Faaliyete Göre İstihdam Edilenler, Nisan 2017, Nisan 2018 (15 Yaş Ve Üstü)	60
Tablo 5. Eğitim Durumuna Göre İşgücü Durumu, Nisan 2017, Nisan 2018 (15 +)	61
Tablo 6. Kapasite Raporu Genel Görünüm	62
Tablo 7. Ankara Ürünlere Göre Kapasite Rapor Sayısı	64
Tablo 8. Ankara Kapasite Raporu ve Çalışan Sayısı	64
Tablo 9. Sektörlere Göre Ankara'da Kadın ve Erkek Çalışan Sayısı	66
Tablo 10. Ankara Sektörlere Göre Açık İş Sayısı	68
Tablo 11. Ankara Meslek Gruplarına Göre Açık İş Sayısı	68
Tablo 12. Ankara Sektörlere Göre Temininde Güçlük Çekilen Kişi Sayısı	69
Tablo 13. Katılımcıların Cinsiyete Göre Yaş Ortalaması	86
Tablo 14. Türkiye ve Ankara'da Yaşanan Sürenin Aritmetik Ortalaması	89
Tablo 15. Hanede Yaşayan Birey Sayısının Aritmetik Ortalaması	91
Tablo 16. Geçici Koruma Kimliği ve Çalışma İzni Olan ve Olmayan Katılımcıların Sayısı	92
Tablo 17. Haneye Giren Toplam Aylık Gelirin Aritmetik Ortalaması	94
Tablo 18. Suriyelilerin İş Arama Yöntemleri	95
Tablo 19. Ailede Türk Kızılay'ın Kurslarından Yararlananların Oranı	97
Tablo 20. Ailelerin Kira ve Diğer Tüketim Harcamaları	98

Tablo 21. Suriyelilerin Kira Bedelinin Aritmetik Ortalaması	99
Tablo 22. Suriyelilerin Ödediği Kira Ücretleri	99
Tablo 23. Suriyelilerin Ankara'dan Başka Bir Kente Gitmek İsteyip İstemedikleri	100
Tablo 24. Ankara'da Bulunmanın Avantajları	101
Tablo 25. Suriye'ye Dönmek İsteyip İstemeyenler	102
Tablo 26. Hanede Yaşayanların Yaptıkları İşler	105
Tablo 27. Erkeklerin Suriye'de İcra Ettikleri Meslekler	107
Tablo 28. Kadınların Suriye'de İcra Ettikleri Meslekler	108
Tablo 29. Erkeklerin Yaptığı İşler	111
Tablo 30. Kadınların Yaptığı İşler	113
Tablo 31. Suriyelilerin Çalışmama Nedenleri Konusunda Erkeklerin Görüşleri	115
Tablo 32. Suriyelilerin Çalışmama Nedenleri Konusunda Kadınların Görüşleri	116
Tablo 33. Görüşme Yapılan Kurum ve Kuruluşlar	124
Tablo 34. Suriyeli Personel İstihdam Etmek İsteyen İşletmeler	133
Tablo 35. Grup Toplantısına Katılan Kuruluşlar ve Sunduğu Hizmetler	139
Tablo 36. Suriyelilerin İşgücü Piyasasında Dahil Edilmesinde İlgili Kuruluşlar ve Yapabilecekleri	142
Tablo 37. Gelir düzeyine Göre Suriyeli Göçmen Haneleri	148

GRAFİKLER

Grafik 1. Frit Fonunun Uygulayıcı Kurumlara Göre Dağılımı	37
Grafik 2. Yıllara Göre 3RP Türkiye'ye Ayrılan Fon Miktarı	38
Grafik 3. Yıllara Göre Türkiye'de Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeli Nüfus	44
Grafik 4. Türkiye'deki Suriyelilerin Yaş ve Cinsiyet Gruplarına göre Dağılımı	45
Grafik 5. Ankara'da İşyerlerinin Sektörel Dağılımı	65
Grafik 6. Ankara Çalışanların Mesleklere ve Cinsiyete Göre Dağılımı	67
Grafik 7. Temininde Güçlük Çekilen Eleman Sayısı ve Meslekler	70
Grafik 8. Katılımcıların Cinsiyet Dağılımı (N=91)	84

Grafik 9. Katılımcıların Medeni Durumu (N=91)	84
Grafik 10. Katılımcıların Yaş Dağılımı (N=91)	13-85
Grafik 11. Erkek ve Kadınların Eğitim Düzeyi (N=91)	14-87
Grafik 12. Türkiye'de İkamet Edilen Süre (N=91)	88
Grafik 13. Suriye ve Türkiye'de Doğan Çocuk Sayısı (N=91)	89
Grafik 14. Katılımcıların Çocuk Sayısı (N=91)	90
Grafik 15. Hanede Yaşayan Birey Sayısı (N=91)	91
Grafik 16. Türkçe Dil Düzeyi (%) (N=91)	93
Grafik 17. Haneye Giren Aylık Gelir Düzeyi (N=91)	94
Grafik 18. Türk Kızılay'dan Alınan Destek (N=91)	96
Grafik 19. Belediyelerden Alınan Destek (N=91)	96
Grafik 20. Diğer Kuruluşlardan Alınan Destek (N=91)	97
Grafik 21. Ailelerin Kira ve Diğer Tüketim Harcamaları (N=82)	98
Grafik 22. Hanede Çalışan Birey Sayısı (N=91)	103
Grafik 23. Suriyeli Göçmenlerin Türkiye'de İstihdam Durumu (Erkek-Kadın Birlikte- N=91)	109
Grafik 24. Suriyeli Erkeklerin Türkiye'de İstihdam Durumu (N=57)	109
Grafik 25. Suriyeli Kadınların Türkiye'de İstihdam Durumu (N=34)	110

Değerli Kızılay Dostları,

Doğup büyüdükları topraklardan göç etmek zorunda bırakılan ve ülkemize sığınan insanların sayısı 3,5 milyonu çoktan aştı. Bu insanların 150 bine yakını ülkemizdeki kamplarda, geri kalanı ise memleketimizin her bir köşesinde, ülkemizin geçici koruması statüsü kapsamında yaşamlarına devam ediyorlar. Bu büyük insan kitlesi, ağırlıklı olarak Suriyelilerden oluşuyor. Bu denli büyük sayıları sadece birer rakam ya da istatistik bilgisi olarak görmemek lazım; her bir rakam, içerisinde ayrı bir yaşam öyküsü barındırıyor. Tüm bu rakamlar ve yaşam öyküleri birleşince de dünyanın en fazla sayıda göçmen barındıran ülkesi Türkiye'nin büyük iyilik öyküsü ortaya çıkıyor.

Suriye'deki insanlık dışı durum sebebi ile evlerini, yaşadıkları şehirleri terk etmek durumunda kalmış ve zorlu koşullarda yaşam mücadelesi veren mazlumlara yönelik hizmetlerimizi en temelde iki başlık altında toplamak mümkün. Bunlardan ilki; akut dönem faaliyetleri olarak da adlandırabileceğimiz, yaşamın devamı için gerekli temel insani ihtiyaçlarına yönelik hizmetlerimiz. İkinci başlık ise; ülke sınırlarımız içerisinde geçici koruma statüsüne sahip bu insanların sosyal ihtiyaçlarına ve toplumla uyumlarına yönelik gerçekleştirdiğimiz hizmetler. Sosyal ihtiyaçların karşılanması noktasında en temel faaliyet başlıklarımızdan biri de geçim kaynağı geliştirme ve istihdam çalışmalarıdır. Kızılayın ilkeleri gereği, hizmet sağladığımız ihtiyaç sahiplerine yardımcı olurken, onların onurlarının korunması da temel hedeflerimizden biri. Bu sebeple ihtiyaç sahiplerinin yardıma bağımlı hale gelmesi yerine, çalışan, üreten ve kendisi ile birlikte yaşadığı topluma da faydalı şahıslar haline gelmelerine yardımcı olmaya çalışıyoruz. Bu noktada, Türkiye'de Geçici Koruma Altındaki Suriyelilere Yönelik İşgücü Piyasası Araştırması, bizlerin bu çabalarına ışık tutması adına çok değerli veriler içeriyor. Bu önemli rehber çalışmanın ortaya çıkmasını sağlayan, Türk Kızılay'ın gönül dostlarına, paydaşlarına ve destekçilerine, saha araştırmalarını ve analiz çalışmalarını Türk Kızılay adına gerçekleştiren Kariyer Danışmanlığı ve İnsan Kaynaklarını Geliştirme Derneği (KARDER) uzmanlarına, Toplum Temelli Göç Programları Koordinatörlüğümüz ve bağlı Toplum Merkezlerimizin çalışanlarına ve çabaları ile hizmet sağladığımız ihtiyaç sahiplerinin yüzlerini gülümseten Kızılay Ailesinin çok değerli fertlerine şükranlarımı sunarım. Bu önemli araştırmanın, nice iyilik öyküsüne vesile olmasını dilerim.

Dr. İbrahim Altan
Türk Kızılay Genel Müdürü

GİRİŞ

Bu araştırma raporu Kariyer Danışmanlığı ve İnsan Kaynaklarını Geliştirme Derneği KAR-DER uzmanları tarafından Türk Kızılay için hazırlanmıştır. Aşağıda da betimlendiği gibi, Türk Kızılay Türkiye'nin farklı illerinde bulunan 15 Toplum Merkezinde özellikle Türkiye'de geçici koruma altında yaşayan Suriyeliler, diğer yabancılar ve beraber yaşadıkları yerel halka yönelik programlar yürütmektedir. Araştırmanın temel amacı, bu programlar arasında yer alan Toplum Merkezleri Geçim Kaynağını Geliştirme Programı faaliyetlerinin istihdam edilebilirlik açısından daha etkin yürütülmesine yönelik geliştirilmesi amacı ile Ankara'da yaşayan geçici koruma altındaki Suriyelilerin profilinin ortaya çıkarılması ve istihdam bazlı işveren ve sektör analizlerinin yapılmasıdır.

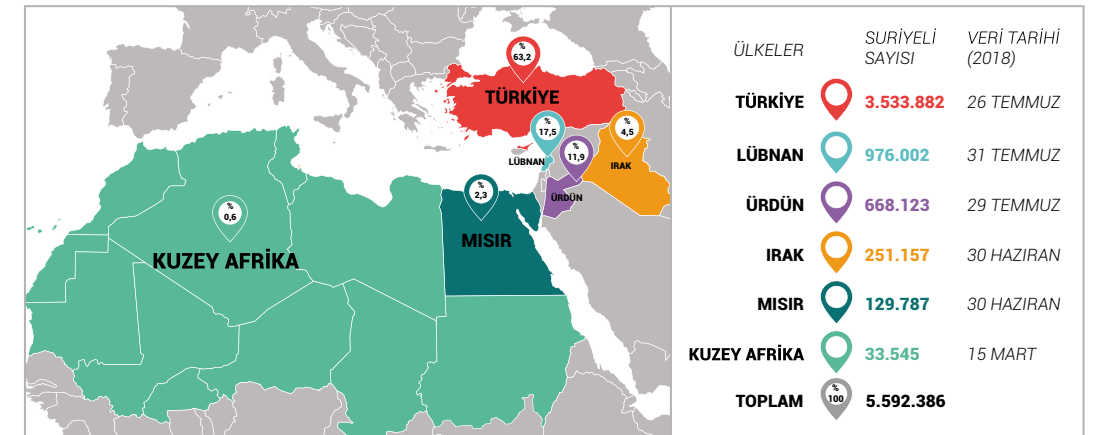
Araştırma raporu yedi bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Türk Kızılay Toplum Merkezleri ve sunmuş olduğu hizmetler kısaca aktarılmıştır. Raporun ikinci bölümünde, Suriye krizi, krizle birlikte ortaya çıkan göç dalgası, Suriyeli göçmenlerin Türkiye ve bölge ülkelerindeki durumu, Suriyeli göçmenlere yönelik yürütülen projelere ve yapılan araştırmalara yer verilmiştir. Üçüncü bölümde, Türkiye ve Ankara işgücü piyasasına ilişkin veriler sunulmuştur. Dördüncü bölümde araştırmanın yöntemi, veri toplama süreçleri, veri toplama araçları ve araştırmanın sınırlılıklarına yer verilmiştir. Bunu takip eden beşinci bölümde, araştırmanın bulguları yer almıştır. Araştırma bulguları, 4 alt başlık halinde sunulmuştur: Görüşme yapılan Suriyeli göçmenlerin demografik profili; ekonomik profili; Suriyeli göçmenlerin çalışma koşulları ve sorunları; işverenlerin Suriyeli göçmenlerin ilişkin değerlendirmeleri. Altıncı bölümde Suriyeli göçmenlerin uyumuna ve istihdamına yönelik ilgili paydaşların vermiş olduğu hizmetler ile olası işbirlikleri yer almaktadır. Raporun son bölümü olan yedinci bölümde ise, araştırmada elde edilen verilere, gözlemlere ve yapılan diğer araştırma sonuçlarına dayanılarak genel bir değerlendirme yapılmış ve öneriler sunulmuştur.

Rapor boyunca kullanılan; Suriyeli, Göçmen ve Suriyeli Göçmen ifadeleri Türkiye'de yaşayan ve 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanuna göre (YUKK) "geçici koruma" kapsamında hukuki statüye sahip olan Suriyeli göçmenleri ifade etmektedir.

YÖNETİCİ ÖZETİ

Suriye'de yaşanan iç savaş sürecinde yerinden edilmiş 5.592.386 Suriyeli göçmenden 3.533.882 ini Türkiye'ye göç etmiştir. Türkiye devleti olarak savaştan kaçıp ülkeye sığınan göçmenlere hem göç krizine müdahale alanında hem de kriz sonrası iyileştirmeyi sağlamak amacı ile destek hizmetleri sağlamaktadır. 6458 sayılı kanunun 91. maddesindeki "Geçici Koruma" başlıklı maddesine istinaden 13/10/2014 tarihinde yayınlanan Geçici Koruma Yönetmeliği kapsamında Türkiye'de Suriyeli göçmenlere Geçici Koruma Kimliği sağlanarak verilen temel hak ve hizmetler garanti altına alınmıştır.

Harita 1. Ortadoğu ve Kuzey Afrika Ülkelerinde Suriyeli Göçmen Sayısı

Kaynak: UNHCR (2018)

Türk Kızılay, Ulusal Dernek vasfıyla Suriye krizine yönelik olarak gerek sınır içi gerekse de sınır dışında insani yardım müdahaleleri gerçekleştirmekte ve yeniden toparlanma konusunda hizmetler sunmaktadır. Bu kapsamda Suriye krizinden etkilenmiş olan ve Türkiye'de kamp dışında geçici koruma altında yaşayan Suriyelilerin, diğer yabancıların ve Türkiye'de bir arada yaşadıkları toplulukların psikolojik, sosyal ve ekonomik iyilik hallerinin sağlanması, yeniden toparlanma ve yerel toplum ile uyum içerisinde birlikte yaşama kültürünün geliştirilmesi amacı ile 14 ilde 15 farklı Türk Kızılay Toplum Merkezleri açılmıştır. Bu amaçlara yönelik olarak Toplum merkezleri aracılığı ile Koruma, Psikosozal Destek, Geçim Kaynağını Geliştirme ve Sosyal Uyum programları yürütülmektedir.

Bu çalışma Toplum Merkezlerinde faydalanıcıların ekonomik iyilik hallerinin sağlanması, istihdam edilebilirliğinin artırılması ve işgücüne katılımının desteklenmesi amacı ile yürütülen Geçim kaynağını Geliştirme Programı kapsamında verilen hizmetlerin piyasa talepleri doğrultusunda geliştirilmesine yönelik olarak yapılmıştır. Ankara özelinde Suriyeli göçmenlerin işgücüne katılım konusunda yaşadıkları problemlerin tespit edilmesi, iş gücü talep tarafından beklentilerin öğrenilmesi, özellikle ihtiyaç duyulan mesleklerin/işlerin belirlenmesine dolayısı ile Suriyeli göçmenlerin işgücü piyasasına dahil edilmesine yönelik olarak gerçekleştirilmiştir.

Araştırma, Suriyeli göçmenlerin Ankara'da en yoğun olarak yaşadığı Altındağ ve Keçiören ilçelerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmada hem nitel hem de nicel veri üretme araçları kullanılmıştır. İşgücü piyasasının arz tarafını değerlendirmek amacı ile farklı yaş grubunda hem çalışan hem de çalışmayan kadın ve erkek toplam 91 birey ile bire bir yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Yapılan görüşmelerde, tüm hane üyelerinden toplam 600 kişiye ilişkin bilgiler toplanmış ve değerlendirilmiştir. İşgücü piyasasının talep kısmını oluşturan işverenlerle yönelik olarak ise Suriyelilerin istihdam edildiği bölgelerdeki işverenlerle yapılan görüşmelere ek olarak, işveren temsilcileri ve esnaf odaları yöneticileri ile de görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

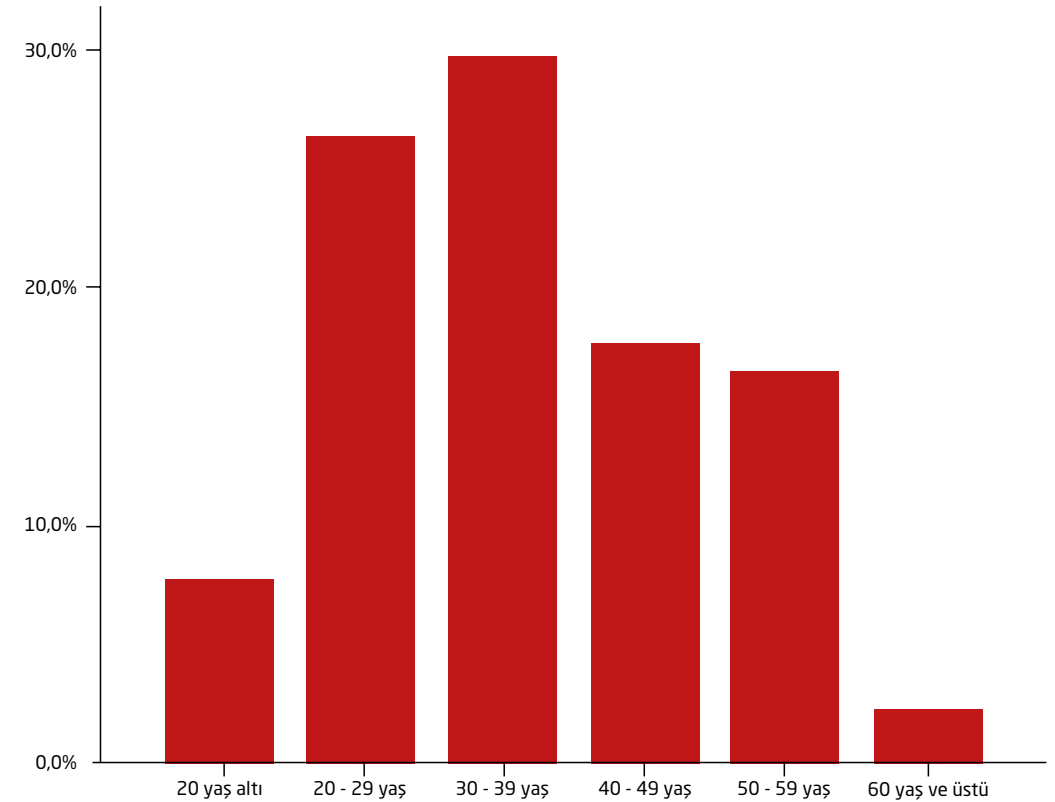
Bu görüşmelerle elde edilen verilerin içinde bulunulan mevcut durumu da kapsayacak şekilde değerlendirilmesini sağlamak amacı ile araştırma kapsamında Suriyeli göçmenlere yönelik temel veriler ve istatistiki kayıtlar da ayrıca değerlendirilmiştir. Aynı zamanda raporda ikincil veri analizi ile Suriyeli göçmenlerin geçim kaynaklarına erişimi konusunda bugüne kadar Türkiye'de yapılmış ulusal ve uluslararası araştırmalar, bu konularda sağlanan fonlarla ulusal ve uluslararası kuruluşlar tarafından yürütülen çalışmalara da yer verilmiştir.

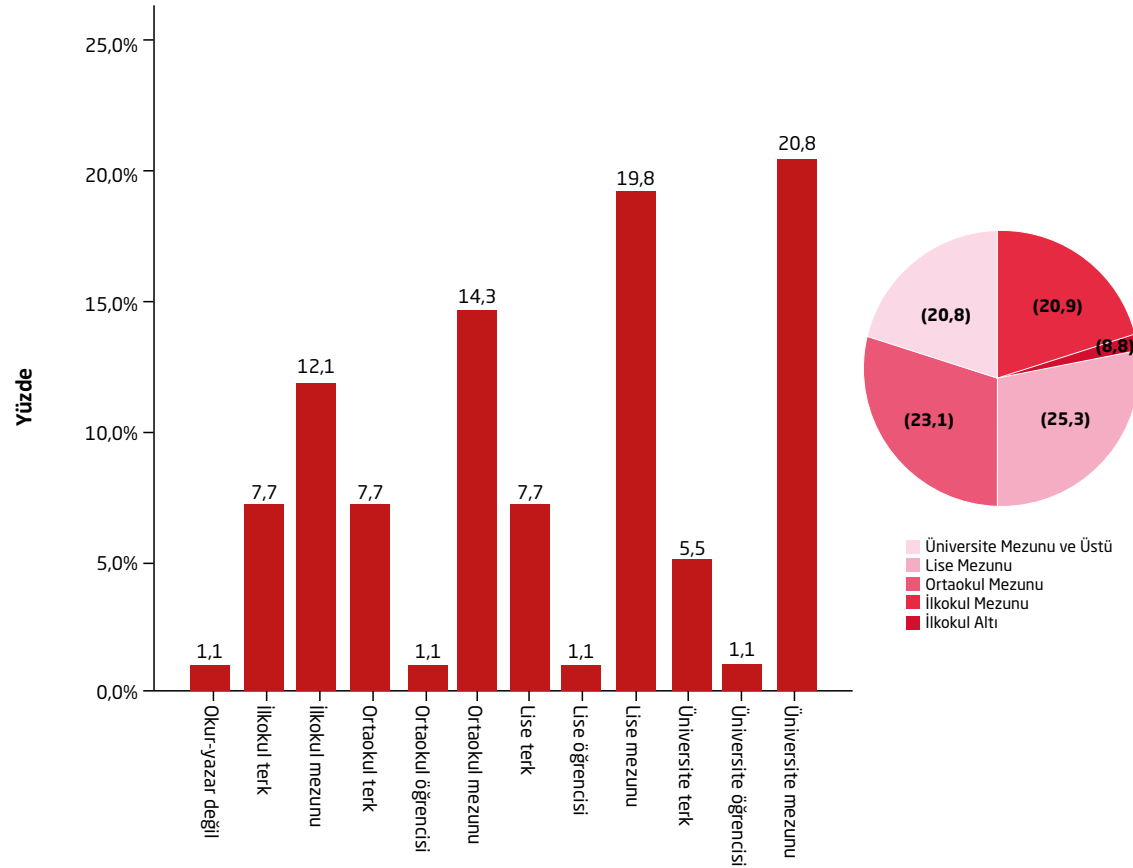
Türkiye ve Ankara özelinde işgücü piyasasının genel görünümüne bakıldığında, son yıllarda işsizlik rakamlarında bir gerilemenin olduğu göze çarpmaktadır. İŞKUR tarafından düzenli yürütülen 2017 iş gücü araştırması doğrultusunda; Ankara'da iş yerlerinin sektörel dağılımı ve sektörlerde istihdam edilenlerin sayısına bakıldığında, ilk dört sırayı imalat, inşaat, idari ve destek hizmetleri ile toptan ve perakende ticaret sektörünün aldığı görülmektedir. Meslekler açısından incelendiğinde ise nitelik gerektirmeyen meslekler, hizmet ve satış elemanları, sanatkarlar ve ilgili işlerde çalışanlar ile profesyonel mesleklerde çalışanlar ilk dört sırayı almaktadır. Ankara'da temininde güçlük çekilen ve en fazla açık iş ilanı bulunan sektörlerin sıralamasında ise imalat, toptan ve perakende ticaret ile idari ve destek hizmetleri ilk dört sırayı almaktadır.

Elektrik teknisyeni, temizlik görevlisi, gaz altı kaynakçısı, satış danışmanı gibi meslekler Ankara'da temininde en fazla güçlük çekilen meslekler olarak belirtilmektedir. Bu durum,

Suriyeli göçmenlerin işgücü piyasasına dahil edilmesinde önemli bir veri sunmaktadır. Araştırmanın gerçekleştirildiği Ankara ilinde resmi rakamlara göre 81,312 Suriyeli yaşamaktadır. Ankara'da Suriyeliler daha çok Altındağ ve Keçiören ilçelerinde yer alan gecekondu ve kentsel dönüşüm uğrayan mahallelerde yaşamaktadır. Araştırmadan işgücü arz tarafındaki analizini gerçekleştirmek amacı ile farklı yaş ve eğitim seviyelerinden çalışan/çalışmayan 91 kadın ve erkek bireyle yapı derinlemesine görüşme ile toplam 600 kişilik hane halkının verisi üzerinden çalışma yapılmıştır. Görüşme yapılan bireylerin Türkiye'de ortalama yaşama sürelerinin 36.38 ay olduğu ve bu sürenin de ortalama 32.40 ayında da Ankara'da yaşadığı ve %75.8'inin Suriye'nin Halep bölgesinden göç ettiği saptanmıştır.

Grafik 10. Katılımcıların Yaş Dağılımı (N=91)

Grafik 11. Erkek ve Kadınların Eğitim Düzeyi (N=91)

Yaş ve eğitim bulgularına bakıldığında araştırmadaki Suriyeli katılımcıların eğitim düzeyinin benzer yaş grubundaki Türkiye ortalamasına yakın olduğunu görülmektedir. Hane büyüklüğü açısından incelendiğinde; ortalama 6.6 kişiden oluşan Suriyelilerin çocuk sayısının 1 ile 11 arasında değiştiği, %56'sının 3 veya daha az çocuğa, %44'ünün ise dört ve daha fazla çocuğa sahip olduğu tespit edilmiştir. Suriyeli göçmen iş gücünün iş gücü piyasasına katılımı açısından bir başka önemli bulgu ise; araştırma kapsamındaki Araştırma kapsamındaki Suriyelilerin %32.4'ünün Türkçe anladığı ancak konuşamadığı, %33.8'inin Türkçe anladığı ve konuştuğu, %33.8'inin ise Türkçe dil bilgisinin olmadığı tespit edilmiştir.

Araştırma kapsamındaki Suriyelilerin;

%32.4'ünün
Türkçe anladığı
ancak konuşamadığı,

%33.8'inin
Türkçe anladığı ve
konuştuğu,

%33.8'inin ise
Türkçe dil bilgisinin
olmadığı beyan
edilmiştir.

Araştırmaya katılan hanelerin aylık ortalama gelirinin 2.385 TL olduğu ve temel barınma gideri olarak aylık ortalama kira giderinin 428 TL olduğu tespit edilmiştir.

Bireylerin geçim kaynakları ve işgücü piyasasına erişim verileri açısından değerlendirdiğimizde aşağıdaki veriler elde edilmiştir;

- Araştırma kapsamındaki Suriyelilerin %13,2'sinin yaşadığı hanede her hangi bir çalışanın olmadığı, buna karşın hanelerin yaklaşık %43'ünde 1 kişinin; %21'inde 2 kişinin; %14,3'ünde 3 kişinin; %6,6'sında 4 kişinin ve %2,2'sinde ise 7 kişinin çalıştığı beyan edilmiştir.
- Çalışanların %35.2'sinin işyerlerini gezerek, %35.2'sinin arkadaş ve akraba aracılığı ile diğerlerinin ise sosyal medya ve birden fazla kanalı kullanarak iş bulduğu ifade edilmiştir.
- Araştırmaya katılan Suriyeli göçmenlerin %41.8'inin ücretli işçi statüsünde çalıştığı, %7.7'sinin kendi işini yaptığı, %5.4'ünün ev-eksenli çalıştığı, %45.1'inin ise çalışmadığı tespit edilmiştir.
- Erkekler daha çok Ankara Sitelerde mobilya sektöründe ve günlük işlerde istihdam edilmektedir.
- Kadınlar terzi, kuaförlük, temizlik işleri, tezgahçılık gibi işlerde çalışmaktadırlar.

Suriyeli bireylerin girişimcilik ve kendi işini kurarak geçim kaynağına erişimleri açısından değerlendirildiğinde aşağıdaki verilere ulaşılmıştır;

- Kendi işini kuran Suriyeli göçmenler ise, Ankara'nın Altındağ Semtinde, özellikle Selçuk ve Şehit Rafet Sever Caddelerinde çeşitli alanlarda dükkan açmışlardır.
- Neredeyse Türk esnafın bulunmadığı bu caddelerde Suriyeli göçmenlerin her alanda çeşitli işletmeleri bulunmaktadır.
- Suriyeli göçmen esnaf aylık ya da haftalık gelirlerini beyan etmede çekinceli davranmışlardır.
- İşletmelerde daha çok ücretsiz aile işçisi istihdam edilmektedir. Ücret karşılığı işçi çalıştıran işletmelerin tamamında Suriyeli göçmenler çalışmaktadır.
- Suriyeli bir işletmede çalışan Suriyeli göçmen işçilerin elde ettiği gelir, Türk işletmelerde çalışan Suriyelilerin elde ettiği gelirden daha azdır.

Araştırma verileri işgücüne erişim konusunda karşılaşılan engeller ve zorluklar açısından değerlendirdiğinde gerek kadın gerekse erkek çalışanlar, Türkiye'de çalışma süresinin uzunluğundan ve çalışma koşullarının zorluğundan şikayet etmektedirler. Zira Suriye'de çalışma süresinin kısa ve daha esnek olduğu belirtilmektedir. Bunun dışında araştırma bulguları kadın ve erkeklerin istihdama katılımı konusundaki zorlukların ayrı ayrı ele alınması gerektiğini göstermektedir.

Kadınların işgücüne katılımının önündeki başlıca engeller şunlardır;

- Geleneksel değerler ve kadınların geldikleri bölgelerdeki toplumsal konumlandırılmaları (Suriyeli erkekler eşlerinin ve kızlarının çalışmasına olumlu bakmamaktadır. Ancak burada da “kadına özgü işler” diye tanımlanan işlerde kadınların çalışmasına sıcak bakılmaktadırlar. Bu meslekler de hemşirelik, öğretmenlik, kuaförlük gibi mesleklerdir)
- Düşük eğitim düzey (Kadınların eğitim düzeyi arttıkça, işgücü piyasasına katılım eğiliminin de arttığı saptanmıştır)
- Mesleki becerinin olmaması,
- Türkçe dil yetersizliği,
- Evde çocuk ya da yaşlı bakım yükümlülüğü.

Erkekler açısından işgücüne katılım önündeki engeller değerlendirildiğinde aşağıdaki konular ön plana çıkmaktadır;

- Yaş faktörü,
- Ücretlerin düşük olması,
- Çalışma izinlerinin bulunmaması,
- Hastalık ve engellilik ile
- Türkçe dil yetersizliği

Eğitim düzeyi yüksek olan ve profesyonel meslek sahibi erkekler, diploma denkliklerinin olmaması ve kendi vasıflarına uygun alanlarda iş bulamamaları nedeni ile işgücüne katılamadıklarını belirtmişlerdir. Suriye’de avukatlık, mühendislik ya da doktorluk yapan Suriyeli erkekler, Türkiye’de bu meslekleri icra edemediklerini, düz işçi olarak da çalışmak istemediklerini belirtmişlerdir.

Araştırmanın işgücü talep tarafında değerlendirmelerin yapılması amacı ile Suriyeli istihdam eden ve istihdam etmek istemeyen işverenler ile işveren kuruluş temsilcileri ve esnaf odaları yöneticileri ile de görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelerde Suriyeli istihdam eden işverenler, fazla vasıf gerektirmeyen alanlarda Türk çalışan bulamadıklarını, bu nedenle Suriyeli istihdam ettiklerini belirtmişlerdir.

Örneğin, Suriyelilerin en fazla istihdam edildiği Ankara Mobilyacılar sitesi ile Ankara Hurdacılar sitesinde yer alan işverenler, sunulan ücret ya da işi beğenmeme nedeni ile Türk çalışan bulamadıklarını, bu nedenle Suriyelilerin önemli bir boşluğu doldurduklarını belirtmişlerdir.

Görüşülen işverenler Suriyeli çalışanların iş disiplini ve firmaya bağlılığı konusunda sorun yaşadıklarını vurgulamışlardır. Ankara’da bulunan kurumsal işletmeler, çeşitli

nedenlerle, iş disiplini, işyerinde çalışma barışının bozulacağı gibi nedenlerle Suriyeli istihdam etmek istemediklerini dile getirmişlerdir.

İşveren kuruluşları, esnaf odaları ile sektör/meslek temsilcileri ile yapılan görüşmelerde, Suriyelilerin istihdamına yönelik dört farklı örüntü ortaya çıkmıştır: (1) kesinlikle Suriyeli çalıştırmak istemeyenler; (2) yerel elaman bulamadığı koşulda Suriyeli çalıştırabileceğini belirtenler; (3) Çıraklık kapsamında istihdam etmek isteyenler; (4) işini iyi yapıyorsa ve performansı iyiye ayırım yapmadan istihdam etmek isteyenler.

Ankara Sanayi Odası aracılığı ile üyelere gönderilen ankete yanıt veren işletmelerin çok azı Suriyeli istihdam etmek istemediklerini, önemli bir kısmı ise vasıf gerektirmeyen ya da kısa sürede vasıf kazandırılacak alanlarda Suriyeli istihdam edebileceklerini belirtmişlerdir. Bu kapsamda, bir hafta içerisinde çeşitli alanlarda 300’den fazla elaman talebi alınmıştır. Bu talep, Suriyelilerin geçim kaynağını geliştirme kapsamında Kızılay Ankara Toplum Merkezi için önemli bir gündem maddesi olarak durmaktadır.

Yukarıda da belirtildiği gibi, Suriyelilere yönelik pek çok kamu kuruluşu, uluslararası kuruluş ve sivil toplum kuruluşu çeşitli hizmetler sunmaktadırlar. Ancak bu kuruluşlar arasında arzu edilen düzeyde iş birliği ve eş güdüm bulunmamaktadır. Bu kapsamda paydaş kuruluşlar ile bir toplantı düzenlenmiştir. Bu görüşmelerde ortaya çıkan önemli bir nokta, her kurum ve kuruluşun kendi yasa ve tüzüğünden kaynaklanan güçlü yanlarının bulunduğu, sahada işbirliğinin kaçınılmaz olduğu gerçeğidir. Öncelikli olarak Suriyeli göçmenlere yönelik bir veri setinin oluşturulması, her kurum ve kuruluşun vermiş olduğu hizmetlerin bu veri setinde yer alması, sunulan hizmetlerin eş güdümünde kaçınılmaz bir olgu olarak durmaktadır. Suriyeli göçmenlere Türkçe dil becerisinin kazandırılması gerek sosyal uyumda gerekse işgücü piyasasına katılımıda önemli bir noktadır. Suriyeli göçmenlerin ayni ve nakdi yardımlardan geçim kaynağını geliştirme faaliyetlerine geçtiklerini ve artan oranda işgücü piyasasına dahil olduklarını görmekteyiz.

Elde edilen bütün veriler bütünsel olarak analiz edildiğinde araştırma kapsamında Suriyeli göçmenlerin geçim kaynağına erişimleri konusunda çalışma kapsamında geliştirilen önerileri şu şekilde başlıklandırabiliriz;

Geçim Kaynaklarının Geliştirilmesine Yönelik Sektöre Öneriler

- Devletin konu ile ilgili stratejisinin belirleyerek sorumlu kuruluşları ve rol sorumluluklarını net ataması ve faaliyet planlarının koordine bir şekilde yapılması,
- Tüm Kamu, Kurum ve STK Paydaşlarının etkin koordinasyonun sağlanması,
- Tüm paydaşların yararlanabileceği ve sıkça güncellenen bir veri tabanının oluşturulması,

- Geçim Kaynağını Geliştirmeye yönelik çalışmaların “Sosyal Yardım” yaklaşımından “Kalkınma” yaklaşımına evrilmesi,
- Sosyal etki araştırmalarının yapılarak etkinin ölçülerek gelişimin izlenmesi. Böylelikle program planlamalarının etkinleştirilmesinin sağlanması

Suriyeli Göçmenlerin Toplumsal Uyumunun Sağlanmasına Yönelik Öneriler

- Türkçe dil eğitiminde mevcut kursların yeterliğinin ve niteliğinin artırılması
- Okulu terk etmiş Suriyeli gençlerin çıraklık eğitimine yönlendirilmesi,
- T.C. Vatandaşlık bilgisi eğitiminin verilmesi
- Olumlu iletişim kampanyaları ile ayrımcılık ve dışlanmayla mücadele edilmesi

“ Öncelikli olarak, Suriyeli göçmenlere yönelik bir veri setinin oluşturulması, her kurum ve kuruluşun vermiş olduğu hizmetlerin bu veri setinde yer alması, sunulan hizmetlerin eşgüdümünde kaçınılmaz bir olgu olarak durmaktadır. ”

Suriyelilerin İstihdama Katılımının Sağlanması Konusundaki Öneriler

- Suriyeli göçmenler için kayıt dışı istihdamı önlemek amacı ile teşviklerin düzenlenmesi ve fonların bu konuda etkin planlanması
- Suriyeli göçmen işgücünün öncelikli ihtiyaçlarından iş disiplini ve çalışma alışkanlığının geliştirilmesine yönelik bilgilendirme ve farkındalık programlarının sağlanması
- Suriyeli göçmenlerin mesleki eğitimlere yönlendirilmesinde mesleki profillerin öncelikli olarak değerlendirilmesi
- İstihdama dahil olmak isteyen Suriyeli göçmenlere temel ve sosyal yetkinlik gelişim imkanlarının sağlanması
- İşgücü piyasası bilgileri (iş arama, işe erişim, iş hayatı yasal haklar,..vb) konusunda da eğitim ve bilgilendirme araçlarının oluşturulması
- Profesyonel mesleklerdeki Suriyeli göçmenler için diploma denkliği sorununa yönelik olarak mesleki yeterliliklerin belgelendirilmesi ve sertifikasyon yapılmasının sağlanması
- Suriyeli işgücü için düşük ücret sorununun giderilmesi için eğitim, kayıt altına alma, dil yeterliği konusunda girişimlerin etkinliğinin geliştirilmesi
- İstihdama dahil olmak isteyen Suriyeli göçmenlere temel iş sağlığı ve güvenliği eğitimlerinin verilmesi

- Suriyeli göçmenlere yönelik girişimciliğin desteklenmesi, Suriyeli girişimcilerin yasal mevzuata uyum sağlayabilmesi için desteklenmesi
- Geçimlik faaliyetler bakımından Suriyeel sanatları, yöresel ürünlerin üretimi, yüksek mesleki beceri barındıran ustalık gerektiren işler için mesleki eğitim ve girişimcilik desteklerinin sağlanması, bu ürünlerin tüketiciye ulaştıracak platformların oluşturulması
- Özellikle Suriyeli kadınlar için istihdam fırsatı olarak hane içi üretim ve ürünün pazarlanması teşvik edilmesi

Suriyeli Göçmenlerin İstihdamında İşverenlere Yönelik Öneriler

- İşverenlerin Suriyeli istihdamı konusundaki bilgi eksikliğinin giderilmesi
- İşverenlerin Suriyeli göçmenlere yönelik olumsuz algının değiştirilmesine yönelik önlemlerin alınması
- İşverenler Suriyeli işçi ile olumsuz bir durum yaşadıklarında haksız muamele ile karşılaşmayacakları konusunda güvenin tesis edilmesi
- Suriyeli işçileri istihdamı konusunda işverenlerin Yerel işçi ile Suriyeli işçinin emeklerinin ücret düzeyinde eşitlenmesi işçi-işveren ilişkilerinin geliştirilmesi
- İşverenler Suriyeli istihdam etme konusunda riske girmek için teşvikler ve/veya önerilerin geliştirilmesi

BÖLÜM 1

TÜRK KIZILAY TOPLUM MERKEZLERİ

BÖLÜM 1

TÜRK KIZILAY TOPLUM MERKEZLERİ

1.1. TOPLUM MERKEZLERİ GENEL BİLGİ

Suriye'deki çatışma yedinci yılına girmiştir ve ezici ve kalıcı bir insani kriz yaratarak insanları iç ve dış göçe zorlamıştır. Şu anda komşu ülkelerde 5.6 milyondan fazla Suriyeli yaşamaktadır ve kriz bölgeye yayılarak daha güvenli yerlere daha fazla insanın göç etmesine neden olmuştur. Suriye'deki yerinden edilmiş kişilerin Türkiye'ye akını, geçici koruma altına alınan 3.5 milyondan fazla Suriyeliye ulaşmıştır (UNHCR, Temmuz 2018). Türkiye Hükümeti tarafından kurulan 20 kampta yaklaşık 220.000 Suriyeli yaşarken, büyük çoğunluğu ev sahibi topluluklarla birlikte kamp dışında yaşamaktadır. (AFAD, Temmuz 2018). Bu sayı, kayıtsız Suriyeli halkın ve diğer milletlerden (Afganlılar, Iraklılar vb.) yerinden edilmiş kişilerin sayısı dikkate alındığında daha da artmaktadır. Böylece, Türkiye dünyanın en büyük mülteci ve göçmen barındıran ülkesi haline gelmiştir. Türk Kızılay

Suriye İnsani Yardım Faaliyetleri kapsamında geçici barınma merkezleri dışında yaşayan geçici koruma altındaki Suriyeliler ve birlikte yaşadıkları diğer savunmasız gruplar için psikososyal destek sağlamak, yönlendirme, koruma ve eğitim hizmetleri sunmak amacıyla Ocak 2015'te Türk Kızılay Toplum Merkezleri hizmet vermeye başlamıştır. Mevcutta Şanlıurfa, İstanbul (Sultanbeyli ve Bağcılar), Konya, Ankara, Kilis, Bursa, İzmir, Adana, Mersin, Hatay, Gaziantep, Kayseri, Kahramanmaraş ve Mardin'de toplum merkezleri bulunmaktadır. Türk Kızılay Toplum Temelli Göç Programları Koordinatörlüğü yönetimindeki 15 toplum merkezi tüm savunmasız göçmen topluluklar için ve birlikte yaşadıkları yerel halk için hizmet vermektedir.

1.2. TOPLUM MERKEZLERİNİN AMACI

Toplum Temelli Göç Programları kapsamında yürütülen Toplum Merkezlerinin temel amacı; Suriye krizinden etkilenmiş olan ve Türkiye’de geçici barınma merkezleri dışında geçici koruma altında yaşayan Suriyeli’lerin, diğer uluslararası ve geçici koruma altında bulunan göçmenlerin ve yerel halkın, psikolojik, sosyal ve ekonomik iyilik hallerinin sağlanması, yeniden toparlanma ve yerel toplum ile uyum içerisinde birlikte yaşama kültürünün geliştirilmesini sağlayarak kriz sonrası iyileştirme yardım faaliyetlerini yürütmektir.

Toplum Merkezleri çatısı altında; Türkiye’ye uyum eğitimi (yasal hakları ve insani hizmetlerle ilgili bilgilendirme), Türkçe dil eğitimi, mesleki eğitimler, bireysel ve grup psikososyal destek aktiviteleri, grup terapileri, bireysel terapiler, çocuklar için drama, müzik ve atölye çalışmaları, çocuk ve genç dostu alan faaliyetleri, sağlık bilgilendirme ve yönlendirme çalışmaları, kadınlar için bilgilendirme toplantıları, el sanatları, giyim üretim, sanat ve tasarım eğitimleri, işe yönlendirme, saha çalışmaları (ihtiyaç tespiti vb.), vaka takibi, savunuculuk çalışmaları, koruma gibi faaliyetler yürütülmektedir.

1.3. TOPLUM MERKEZLERİ PROGRAMLARI

UYGULANAN PROGRAMLAR

Verilen hizmetler ve uygulanan faaliyetler 4 ana program çerçevesinde yapılmaktadır;

1.3.1. Koruma Programı

Koruma programı, Suriyeliler başta olmak üzere savaşı ve insani kriz nedenleri ile yerle-

rinden edilmiş ve Türkiye’ye sığınmış kişilerin, grupların ya da toplumların karşı karşıya kaldıkları risk ve tehditler ile şiddet, sömürü ve istismar gibi durumlardan doğan olumsuz sonuçları önlemek, azaltmak ya da ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır.

Bu amaç doğrultusunda yürütülen faaliyetler; Kızılhaç Kızılay Hareketi ilkeleri, Uluslararası İnsancıl Hukuk, İnsan Hakları ve Ulusal Mevzuat çerçevesinde ele alınmakta, kişilerin ihtiyaçlarına cevap verebilmek ve farkındalığı arttırmak amacıyla aşağıdaki alanlarda kapsayıcı çalışmalar yapılmaktadır.

• Temel Hak ve Hizmetlere Erişim

Program kapsamında, yerlerinden edilerek Türkiye’ye sığınan kişilerin ve diğer savunmasız grupların sahip olduğu temel hak ve sorumluklara ve bu haklar çerçevesinde erişebilecekleri eğitim, sağlık, kayıt, evlenme/boşanma, hukuki yardım gibi hizmetlere dair bilgilendirmeler yapılmakta ve bu hizmetlere erişimde problem yaşayanlar kişiler için bireysel düzeyde destekler sunulmaktadır. Verilen bireysel destekler kimi zaman kurumlara yönlendirme, kurumlarla birebir görüşmeler sağlama olabileceği gibi kimi zaman da kişiye eşlik etme ve tercüme desteği sağlama gibi aksiyonları kapsamaktadır.

• Çocuk Koruma ve Eğitime Erişim

Program kapsamında yürütülen Çocuk Koruma çalışmaları; çocuk işçiliği başta olmak üzere ihmal, istismar, çocuk yaşta evlilik gibi koruma riskleri ile karşı karşıya olan ya da refakatsiz veya ailesinden ayrı düşmüş çocuklara odaklanmaktadır. Söz konusu risk altındaki çocukların tespiti ve değerlendirmesinin ardından Aile, Çalışma

ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı başta olmak üzere ilgili kurum ve kuruluşlarla birlikte çalışarak çocukların karşılaştığı risklerin azaltılması, önlenmesi ve ortadan kaldırılması üzerine çalışılmaktadır.

Çocuk Koruma çalışmalarının önemli bir kısmını eğitime devam etmeyen ya da devam etmeme riski bulunan çocuklara yönelik faaliyetler oluşturmaktadır. Eğitime erişemeyen, düzenli devam edemeyen ya da düzenli devam ettiği halde yakın dönemde eğitime erişmesinin önünde tehditler olan çocuklar ve aileleri ile görüşülerek söz konusu problemlerin nedenleri araştırılmakta ve bu nedenleri ortadan kaldırmak için çabalanmaktadır.

• İnsan Ticaretinin Önlenmesi ve İnsan Ticareti Mağdurlarına Yönelik Müdahale

İnsan sömürsünün en kötü biçimlerinden biri olan İnsan Ticareti kapsamında, temel olarak yapılan tespit ve ilgili birimlere yönlendirme dışında Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen insan ticareti mağdurlarına yönelik sığınma evlerine de destek verilmektedir. Bu destek kapsamında sığınma evinde kalan kadın ve çocukların ihtiyaçları dâhilinde sosyal hizmet ve psiko-sosyal anlamda destekler sunulmaktadır.

• Şiddetin Önlenmesi ve Şiddet ile Mücadele

Bu kapsamda şiddetin tüm türlerini -fiziksel, psikolojik ve duygusal- önlemek; şiddetin herhangi bir türüne maruz kalmış kişileri tespit ederek ilgili kurum ve kuruluşlar ile birlikte müdahaleler gerçekleştirilmesi, şiddete

uğrayan kişinin ihtiyaç duyduğu haklara ve desteğe ulaşması sağlanarak kapasitesinin güçlendirilmesinin sağlanması amaçlanmaktadır.

Söz konusu çalışmalar kapsamında özellikle kadına yönelik şiddet ile mücadele edilmektedir.

• Hukuki Bilgilendirme ve Yasal Danışmanlık

Adli konularda gerekli bilgilendirmeler ve yasal yollara dair yönlendirmeler sağlanarak hak ihlallerinin önlenmesinin sağlanması ve kişilerin adli mekanizmalara erişmesinin önündeki her türlü engelin kaldırılması hedeflenmektedir. Bu kapsamda, bireysel danışmanlıklar ya da hukuki bilgilendirmeler, sözleşmeli avukatlar ile birlikte yapılmaktadır.

• Koruma İhtiyaçlarına Yönelik Aynı Yardım

Koruma kapsamında sağlanan aynı yardım, bireylere ya da ailelerine destek olmayı; koruma riskini azaltmak ve nihayete erdirmeyi; temel hak ve hizmetlere erişim sağlamayı; günlük yaşamdaki bağımlılıkları azaltmayı; onurlu bir hayat sürdürülmesini desteklemeyi ve güçlendirme sağlamayı amaçlamaktadır. Aynı yardımlar, koruma kapsamında müdahale edilen kişilerin ve toplulukların müdahale süreçleri içerisinde destekleyici olarak kullanılmaktadır.

Toplum Temelli Göç Programları Koruma Programı kapsamında yürütülen çalışmalar aşağıdaki **dört ana faaliyet** üzerinden yürütülmektedir.

- Bireysel Destek - Vaka Yönetimi ve Yönlendirme
- Bilgilendirme ve Farkındalık Çalışmaları
- Savunuculuk
- Kapasite Geliştirme

1.3.2. Psikososyal Destek ve Sağlık Programı

Programın amacı; zorlu durumlar yaşamış bireylerin sosyal, psikolojik ve fiziksel iyi olma hallerini destekleyerek benzer zorlu durumlarla baş etme becerilerini artırmaktır. Psikososyal Destek ve Sağlık Programı kapsamında aşağıdaki aktiviteler yürütülmektedir;

- **Psikolojik Destek**
Depresyon, travma, anksiyete, panik atak vb. rahatsızlıklar konusunda bireysel danışmanlık/ terapi hizmetleri ve grup çalışmaları, ileri düzey psikolojik rahatsızlıklar için yönlendirme ve takip hizmetleri gerçekleştirilmektedir.
- **Psikoeğitimler**
Çocuk, yetişkin ve öğretmenlere yönelik psikolojik sağlamlığı artırıcı, sosyal becerileri geliştirici, koruyucu -önleyici eğitimler gerçekleştirilmektedir.
- **Sağlıklı Yaşamın Desteklenmesi**
Halk sağlığı riskleri, sağlıklı yaşam becerileri, ilk yardım, anne-bebek sağlığı, bulaşıcı hastalıklardan korunma, kronik hastalıklar ve bakım, hijyen uygulamaları gibi konularda seminerler, ilk yardım, hijyen ve yeni doğan set-

lerinin dağıtımı, sağlık taramaları (boy, kilo, şeker, tansiyon ölçümleri, kanser taramaları) gerçekleştirilmektedir.

- **Toplum Temelli Gönüllülük Programları**
- **Toplum Temelli Sağlık ve İlk Yardım Programı:** Toplulukların sağlık konusundaki ihtiyaçlarını önceliklendirme, temel sağlık ve ilk yardım konusunda bilgilerini artırma ve halk sağlığı risk faktörleri konusunda farkındalık oluşturma amacıyla başlatılan programda eğitim alan gönüllüler aldıkları eğitimi kendi toplulukları arasında yaygınlaştırmak üzere ihtiyaç tespiti, saha çalışmaları ve seminerler düzenlemektedir.
- **Aile Eğitim Programı:** Evlilik hayatı, aile içi iletişim, çocuk gelişimi ve sağlıklı yaşam becerileri konusunda sağlanan eğitici eğitime katılan gönüllüler aldıkları eğitimi kendi toplulukları arasında yaygınlaştırmak üzere ihtiyaç tespiti, saha çalışmaları ve seminerler düzenlemektedir.
- **Sağlık Eğitim Merkezleri**
Suriyeliler ve yerel halk için kapsayıcı sağlık eğitim ve seminerleri verilmekte, dil bariyerinden dolayı Arapça materyal temini sağlanmaktadır.
- **Çalışana Destek Çalışmaları**
Toplum Temelli Göç Programları Koordinatörlüğü ve bağlısı Toplum Merkezlerinde görev alan çalışanların yaptıkları işin doğası gereği maruz kaldıkları stresin azaltılması ve iş veriminin artırılması amacıyla personele yönelik bireysel ve grup psikolojik destek çalışmaları gerçekleştirilmektedir.

1.3.3. Geçim Kaynağını Geliştirme Programı

Ülkemizde geçici koruma ve uluslararası koruma altında yaşayan ihtiyaç sahipleri ile yerel halkın ekonomik olarak kendi kendilerine yetebilirliklerini sağlamak amacı ile mesleki kapasitelerinin artırılarak istihdam edilebilirliklerinin artırılması, işe yönlendirme ve girişimciliğin desteklenmesini amaçlar. Geçim Kaynağını Program kapsamında üç ana alt program uygulanmaktadır;

- **İstihdama Yönlendirme**
İşgücü arz analizi kapsamında faydalanıcıların profillendirme, bireysel yetkinlik tespiti, Türkçe seviye tespiti ve kişilik envanteri çalışmaları yapılmaktadır. İşgücü talep analizi kapsamında ise istihdamda zorluk yaşanan pozisyonlar ve boş pozisyonların tespiti, işveren taleplerinin toplanması, yetkinlik ihtiyaçları ve paydaş ve işverenlerle çalıştaylar düzenlenmektedir.

Bu analizler sonucunda yararlanıcılar piyasa ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik olarak açılan mesleki eğitimlere, Türkçe dil kurslarına ve kişisel yetkinlik gelişimi eğitimlerine katılmakta olup, uygun yararlanıcılar işverenlere ve boş pozisyonlara yönlendirilmektedir. Bu noktada istihdama yönlendirilen faydalanıcılar için yasal ve kültürel çalışma şartları hakkında bilgilendirme ve işverenler için çalışma izinleri başvuru sürecinde danışmanlık hizmetleri verilmekte ve çalışma izni harç bedeli ücretleri ödenmektedir.

- **Girişimcilik Programı**
Toplum Merkezlerinin yerel düzeyde girişimcilik üzerine gerçekleştirdiği ihtiyaç analizleri doğrultusunda üniversiteler, sivil toplum kuruluşları ve teknoparklar ile işbirliği gerçekleştirilerek temel ve ileri düzey girişimcilik eğitimleri verilmektedir. Eğitimler sonrasında yararlanıcıların iş planlarının ve fizibilite planlarının oluşturulduğu girişimcilik kampları düzenlenmekte, sürdürülebilir iş planlarına sahip yararlanıcılar belirlenerek bu yararlanıcılara aynı destek verilmektedir. Aynı zamanda şirket kurulum sürecinde hukuki destek, pazarlama desteği, finans ve işletme yönetimi desteği gibi konularda mentörlük ve kuluçka destekleri verilmektedir.

Ek olarak, Toplum Merkezi mesleki eğitimlerine katılmış ve sertifika sahibi yararlanıcıların hane içi üretim gerçekleştirebilmeleri ve geçim kaynakları yaratabilmeleri amacıyla malzeme, ekipman ve sarf malzemelerini içeren Hane İçi Üretim, Küçük Tarımsal ve Hayvancılık Üretimi destekleri sağlanmaktadır.

- **Tarım ve Hayvancılık Programı**
Tarım ve Orman Bakanlığı'na bağlı yerel kurumlar, Ziraat Odaları, birlikler ve Üniversiteler ile yapılan işbirlikleri doğrultusunda yerel ihtiyaçları karşılamak üzere yararlanıcılara teorik ve uygulamalı tarım ve hayvancılık eğitimleri verilmektedir. Eğitimleri başarıyla tamamlayan yararlanıcılar istihdama yönlendirmekte veya üretim gerçekleştirmek isteyen yararlanıcılara Hane İçi Üretim, Küçük Tarımsal ve Hayvancılık Üretimi destekleri verilmektedir.

1.3.4. Sosyal Uyum Programı

Türkiye'ye iç savaş, çatışma, terör vb. nedenlerle göç etmek durumunda kalan insanlara yönelik Toplum Merkezlerinde, bir arada yaşama kültürünün geliştirilmesine yönelik çalışmalar, gönüllülük çalışmaları, farkındalık çalışmaları, toplum merkezlerinde gerçekleştirilen faaliyetlere topluluğun dâhil edilmesi, kamu ve sivil toplumun desteklenmesi ve farklı iletişim kanallarıyla yerel ve göçmen topluluğun bilgilendirilmesi çalışmaları yürütülmektedir. Bu faaliyetlerin hayata geçirilmesine yönelik olarak 'Sosyal Uyum Programı' dört alt programdan oluşmaktadır.

- **Bir Arada Yaşama Kültürünün Geliştirilmesi**

Bir arada yaşama kültürünün geliştirilmesi, yerel halk ve göçmenlerin birlikte ve sorunsuz bir şekilde yaşamaları, birbirlerini tanımaları, farkındalıklarının artırılmasını hedeflenmektedir. Bu hedefleri gerçekleştirmek için temel prensipler ve amaçlar doğrultusunda çeşitli çalışmalar yürütülmektedir.

- **Gönüllülük**

Gönüllülük esasına dayanan çalışma şekli ulusal derneklerden biri olan Türk Kızılay'ın temel ilkelerdendir. Sosyal Uyum Programı kapsamında farklı alanlarda gönüllülük iş birlikleri ve kapasite geliştirme çalışmaları gerçekleştirilmektedir.

- **Kamu ve Sivil Toplumun Güçlendirilmesi**

Türkiye'de göçmenlerin yoğun yaşadığı bölgelerde yasal izinli olan ve bu minvalde faaliyet gösteren devletin göç konusundaki politikalarına katkı sunma amacıyla programlar yürüten yerelde bazı sivil toplum kuruluşları

mevcuttur. Bu kuruluşlar ile işbirliği geliştirilerek kapasitelerini artırmak suretiyle daha geniş kitlelere hizmet sunulması amacıyla sivil toplum güçlendirme faaliyetleri gerçekleştirilmektedir.

- **Topluluk Katılımı ve Hesap Verebilirlik (CEA)**

Toplum merkezleri bünyesinde yürütülen programlar ve faaliyetlerde iletişimi, topluluk katılımını ve hesap verebilirliği arttırmak çalışmalarımızın özünü teşkil etmektedir. Zamanında ve doğru bilginin toplum ile paylaşılmasının yanı sıra toplulukla olan iki yönlü iletişimin sağlanması, insanların ihtiyaçlarının, şikâyetlerinin ve önerilerinin düzenli olarak dinlenmesi Toplum merkezlerinde yürütülen program ve faaliyetlerin daha etkin bir şekilde yürütülmesi ve sürdürülebilirliğinin artırılması açısından önemlidir.

1.3.5. Aile Bağlarının Yeniden Tesis Edilmesi

Bu 4 ana programın dışında ulusal dernek olarak ana faaliyet alanlarından biri olan **Aile Bağlarının Yeniden Tesis Edilmesine** yönelik çalışmalar yürütülmektedir.

Aile Bağlarının Yeniden Tesisi, Uluslararası İnsancıl Hukuk, İnsan Hakları Beyannamesi gibi uluslararası yasal çerçeveler ve Türkiye Cumhuriyeti kanunlarının sağladığı haklar ile kişilerin aile birleşimi, kayıp araştırma, aile mesajı iletimi gibi haklardan yararlanması için aracı olunmaktadır.

Kişilerin ayrı düşmüş birinci dereceden ve/veya özel ihtiyaç sahibi akrabaları ile yeniden birleşmeleri, ya da akıbetini öğrenmeleri ve/veya düzenli iletişim kurmalarını sağlama

amacıyla gerçekleştirilen üç ana çalışmadan oluşmaktadır.

- **Aile Birleşimi**

Göç yolunda parçalanmış, kendi imkânlarıyla ve olağan yollarla birleşemeyen aile fertlerinin bir araya getirilmesi için sağlanan bir insanî yardım hizmetidir. Türkiye'de bulunan aile ferdinin geçici koruma veya uluslararası koruma altında olması ve birleşilecek ülkenin aile birleşimini onaylamış olması beklenmektedir. Aile birleşimi sürecinin her aşamasında, ilgili Ulusal Dernek veya Uluslararası Kızılhaç Komitesi (ICRC) Ofisi ile işbirliği gerçekleştirilerek destek olunmaktadır.

- **Kayıp Araştırma**

Göç yolunda kaybedilen ve akıbeti bilinmeyen aile ferdinin bulunması için uluslararası çapta sağlanan bir insanî aracılık ve iz sürme hizmetidir. Göç yolunda ayrı düşmüş yabancı kimselerden Talep Eden Şahıs, yurtdışında ise; Türkiye içerisinde olduğu düşünülen kayıp aile bireyinin araması gerçekleştirilmektedir. Yabancı uyruklu kişi Türkiye'de ise; kayıp aile bireyini arama talebi ilgili Ulusal Dernekler ve ICRC Ofisine iletilerek yurtdışındaki aramalar sağlanmaktadır.

- **Aile Mesajı İletimi**

Olağan iletişim kanalları ile haberleşme ve birbirlerinin akıbetlerini öğrenme imkânı bulunmayan aile fertlerinin birbirilerinden haber alma haklarının sağlanması adına sunulan bir insanî aracılık hizmetidir. Bu kapsamda, gerekli halde aile bağlarını ispat ederek ilgili yetkililerin (sıklıkla hapishane veya yetimhane yöneticileri) izin verdiği ölçüde gözlemleterek aile bireylerin ailevi meseleler ile ilgili olarak haberleşmesi desteklenir. Haberleşme

çeşitleri içerisinde; salamat (selamların iletilmesi), iyilik durumu, aile mesajı, telefon veya video-konferans vardır.

Türk Kızılay'ın Toplum Merkezleri ve şubelerden iletilen vakaların yanı sıra ilgili Kamu Kurumları, uluslararası örgütler ve sivil toplum kuruluşlarından da yönlendirilen talepler vaka bazında değerlendirilmektedir.

TÜRK KIZILAYI
1968

BÖLÜM 2

SURİYELİ GÖÇMENLERİN DURUMU, YÜRÜTÜLEN PROJELER VE YAPILAN ARAŞTIRMALAR

BÖLÜM 2

SURİYELİ GÖÇMENLERİN DURUMU, YÜRÜTÜLEN PROJELER VE YAPILAN ARAŞTIRMALAR

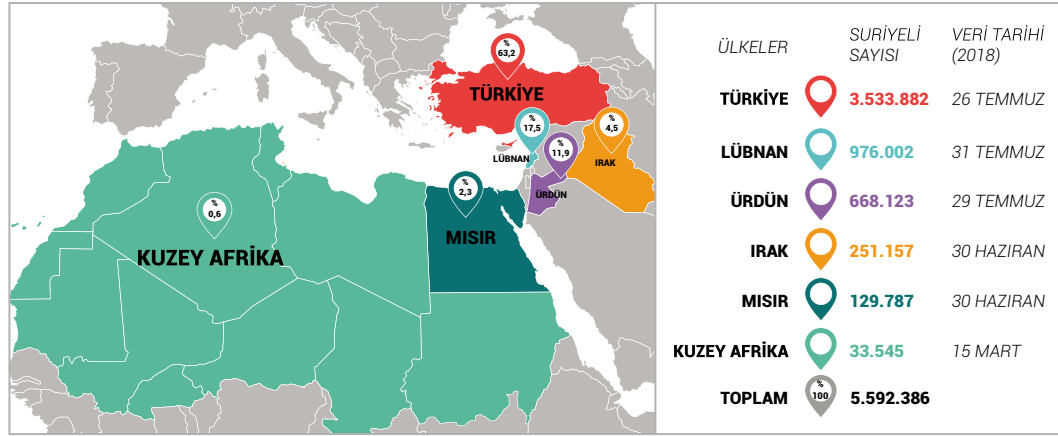
Bu bölümde, Suriye krizine, 2011 sonrası Suriyelilerin göç olgusuna, uluslararası kuruluşların Suriyelilere yaklaşımına ve yürütülen projelere yer verilecektir. Bu verilere yer vermeden yapılan araştırmayı ve sonuçlarını konumlandırmak zor olabilir. Bu bölümde ayrıca Türkiye’de Suriyeli göçmenlere yönelik yapılan araştırmalara da yer verilecektir. Yapılan araştırmaların ana temaları ve elde edilen sonuçlar, işgücü piyasası, kadın ve çocuklar, Suriyelilerin uyumu ve kırsalda Suriyeliler alt başlıklarında sunulmuştur.

2.1. SURİYE KRİZİ VE ORTADOĞU İLE KUZAY AFRİKA BÖLGESİNDE GÖÇMENLERİN DURUMU

İnsanlık tarihi çoğu politik gerekçeler taşıyan ekonomik ihtiyaçların tetiklediği olaylar nedeniyle geniş kitlesel göç hareketlerine tanık olmuştur. 21. Yüzyılda da bir yandan refahın olduğu düşünülen bölgelere dünyanın yoksul ülkelerinden ekonomik nedenlerle düzensiz göç hareketleri devam ederken, Orta Doğu bölgesinde yaşanan siyasi ekonomik istikrarsızlık Irak’a dış müdahale ile sonuçlanmış, 2011 yılında başlayan Suriye iç savaşı da bu ülkelerden Türkiye’ye kitlesel ve düzensiz bir göçün kapılarını açmıştır. Göçmen akınının özellikle 2013 yılından bu yana hızla ulaştığı rakam bugün Türkiye’yi en fazla göçmen barındıran ülke konumuna yerleştirmektedir. Suriye krizi 2. Dünya Savaşından sonra yaşanan en büyük göçmen akınına neden olmuştur. 2012 yılında 22.399.254 olan Suriye Arap Cumhuriyeti nüfusu (nufusu.com, 2012), iç savaş 6. yılına girerken %21

oranında azalmış (Stratejik ortak, 2018) ve 2018 yılında 18.284.407 olarak kaydedilmiştir (Worldometers, 2018). Suriyeli göçmenlerin Irak, Lübnan, Ürdün ve Türkiye’ye doğru gerçekleştirdikleri göç Suriye içinde ve dışında yaklaşık 7 milyonluk bir nüfusun yer değiştirmesiyle sonuçlanmıştır. UNHCR verilerine göre; Suriye’deki savaş sebebi ile komşu ve yakın ülkelere toplam 5.592.386 Suriye vatandaşının, Avrupa Birliği ülkelerine 1.000.000 ve Kuzey Amerika’ya ise 100.000 kişinin göç ettiği bilinmektedir. Ne var ki iç savaşın hala devam ediyor olması nedeniyle düzensiz göç, doğum oranları ile savaşta yitirilen nüfusun sağlıklı biçimde kayıt altına alınamıyor oluşu ve bu rakamların güncellenmesinin farklı kaynaklarca servis edilmesi nüfus hareketlerine ilişkin doğru bilgiye erişimi güçleştirmektedir.

Harita 1. Ortadoğu ve Kuzey Afrika Ülkelerinde Suriyeli Göçmen Sayısı

Kaynak: UNHCR (2018)

Göç edilen ülkelerin kendi ekonomik, toplumsal ve kültürel özelliklerine göre gerek göçmenlerin gerekse yerel halkın yaşadıkları uyum ve geçim sıkıntıları farklılık göstermektedir. Bu nedenle göçmenlere ev sahipliği yapan ülkelerin ekonomik ve toplumsal destek ihtiyacı da farklı özellikte olmaktadır.

En fazla göçmen kabul eden ülke Türkiye olsa da diğer ülkelerdeki Suriyeli göçmen nüfusun ülke nüfuslarına oranı, sorunların ve çözüm önerilerinin de farklı olmasına yol açmaktadır. Ayrıca zaman içinde kültürel ve psiko-sosyal nedenlerle doğurganlığın yüksek olması göç sonrasında gidilen ülkenin nüfusunu artırırken, kaynakların paylaşımında da çeşitli zorluklara sebep olmaktadır. Suriye iç savaşının başlamasıyla birlikte Türkiye sınırına yakın yaşayan Suriyeli sivil halk belirli aralıklarla düzensiz ve düzenli göç biçiminde Türkiye'nin Güney ve Güneydoğu illerine giriş yapmıştır. Başlangıçta yavaş olan girişin zaman içinde artışıyla başta AB ülkeleri olmak üzere uluslararası kuruluşlar ve yerel hükümetler bu geniş çaplı göç hareketini bir yönetim modeline dönüştürmüşlerdir.

2.2. SURİYELİ GÖÇMENLERE ULUSLARARASI KURULUŞLARIN YAKLAŞIMLARI

Suriye iç savaşının başlamasıyla bölgede zaten siyasi sıkıntılar nedeniyle var olan iç göç hareketi hızlanarak sivil halkın kitleler halinde komşu ülkelerin sınırına yığılmasıyla sonuçlanmıştır. Sivil halkın özellikle çocukların korunması, insani yardım ve destek amacıyla harekete geçen uluslararası kuruluşlar ve komşu ülkeler 7 milyon kişiyi bulan bir göç hareketinin yönetilmesinde rol ve sorumluluk üstlenmek zorunda kalmışlardır.

Dünya Göç Raporu (IOM, 2018), göç olgusunun giderek sınırlı bölgesel hareketlerden tüm dünyada birbirine yakından bağlantılı bir nüfus hareketi haline geldiğine dikkat çekmektedir. Raporda 2010 yılından sonra Suriye iç savaşıyla birlikte harekete geçen göçmen nüfusun en büyük göç hareketi olarak kaydedildiğini, buna paralel olarak da Türkiye'nin o tarihten sonra en fazla göçmen nüfusuna ev sahipliği yapan ülke sıfatını kazandığını kaydetmektedir (2018: 33-35).

Bu durum doğal olarak ortaya çıkan sorunun çözümünde uluslararası işbirliğini de zorunlu hale getirmiştir. Aşağıda Suriyeli göçmenlerin ve ev sahibi ülkelerin sorunlarının azaltılmasına yönelik uluslararası işbirliğinin örnekleri yer almaktadır:

Avrupa Birliği'nin Suriyeli göçmenlere yönelik yürüttüğü yardım faaliyetleri de bölgedeki göçün yönetiminde bir diğer kaynak olarak önemli bir yer tutmaktadır. Avrupa Komisyonu 2014 yılında AB Bölgesel Güven Fonu anlaşmasını imzalamıştır. Bu anlaşmayla yeni bir stratejik finansal aracı Suriye krizine yardım amacıyla harekete geçirmiştir. Kullanılan ilk fon 40 milyon Euro olarak AB ve İtalya bütçesinden gelmekteydi. Almanya da Güven fonuna 5 milyon Euro katkıda bulunmuştur. O yılın sonu gelmeden önce bütçenin tamamının bölgeye gelmesi beklenmekteydi.

Fon göçmenler ile Suriye'nin göçmen kabul eden komşu ev sahibi topluluklara destek amacıyla kullanılacaktır. MADAD Fonu da denilen bu desteğin ilk toplantısı 2015'te yapılmıştır. Yararlanıcı sayısı 400.000 göçmen ve ev sahibi ülkelerdeki yerel halktır (EC, 2015). Yaşanan göç akımına yönelik olmak üzere uluslararası yük paylaşımı anlayışı çerçevesinde 15 Ekim 2015 tarihinde Brüksel'de "Sığınmacı Krizi" gündemli AB Liderler Zirvesi ile başlayan süreç 3 milyar Avro seviyesinde fon aktarımına ilişkin 18 Mart mutabakatı ile önemli bir aşamaya gelmiş ve ardından komisyon kararları ile AB Sığınmacı Mali İmkan Fonu (Facility for Refugees in Turkey - FRiT) uygulamaya geçmiştir.

Toplamı 3 Milyar Avro olan FRiT fonlarının 2 Milyar Avroluk kısmı AB üyesi ülkelere ve 1 Milyar Avrosu Avrupa Komisyonunca sağ-

15 EKİM 2015 ZİRVESİ	Türkiye-AB Ortak Eylem Planı (Joint Action Plan) • Vize serbestisi sağlanması, • Ülkemizde bulunan Suriyelilere mali yardımda bulunulması, • AB'ye üyelik yolunda yeni fasılların açılması
29 KASIM 2015 ZİRVESİ	• Geri Kabul Anlaşmasının 2016 Haziran ayında yürürlüğe girmesi kaydıyla vize serbestisinin uygulamaya koyulması • AB tarafından 3 milyar € mali destekte bulunulması
18 mart 2016 zirvesi	• Birinci 3 milyar €'nun kullanılmasını müteakip ilave 2 milyar €'nun 2018 yılı sonuna kadar Mali İmkan kapsamına alınabilmesi
28 TEMMUZ 2016 KOMİSYON KARARI	• AB'nin 2016 ve 2017 yılları Genel Bütçesinden finanse edilecek desteğe ilişkin bir "özel önlem" kararı
20 TEMMUZ 2017 KOMİSYON KARARI	• Operasyonel uygulama son tarihi Haziran 2021'e uzatılması • Ödenek aktarmaları
ARALIK 2017	• AB Komisyon Kararları ve HIP'ler ile çeşitli sektörlerle tahsis edilen 3 milyar €'nun tamamının sözleşmeleri AB tarafından imzalanmıştır.

lanmaktadır. FRiT kapsamında projeler AB'de iki birimin sorumluluk alanına girmektedir: Directorate-General for Neighbourhood and Enlargement Negotiations- Komşuluk ve Genişleme Görüşmeleri Genel Müdürlüğü (DG NEAR) ve Directorate-General for European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations- Avrupa Sivil Koruma ve İnsani Yardım Operasyonları Genel Müdürlüğü (DG ECHO) FRiT kapsamındaki fonların 1,6 Milyar Avro'su DG NEAR ve 1,4 Milyar Avro'luk kısmı DG ECHO tarafından kullanılmaktadır. DG NEAR FRiT kapsamında üç tür fon aracını (fund instrument) kullanmaktadır. Bunlardan ilki IPA olarak adlandırılan katılım öncesi yardım aracıdır. IPA fonlarının kullanımında FRiT projelerine özel bazı esneklikler getirilmiş ve bu fonların kullanımı kolaylaştırılmıştır. IPA fonlarının sözleşme makamı AB Türkiye Delegasyonudur (EUD Turkey). Bu fonlar doğrudan Türk bakanlıklarına ya da uluslararası finans kurumları (IFI) aracılığı ile dolaylı olarak kullanılmaktadır. European Union Trust Fund (EUTF) FRiT projelerinin fonlanmasında kullanılan diğer önemli araçtır. EUTF daha çok Suriyeli sığınmacıların ekonomik ve sosyal ihtiyaçları ile eğitimlerine yoğunlaşmaktadır. EUTF projeleri uluslararası kuruluşlar (IO), IFI'lar ve STK'lar tarafından yürütülmektedir. IcSP is toplumsal çatışmaların önlenmesi, barışın sağlanması ve kriz hazırlığı konularını içermektedir. Bu kapsamda tek bir proje yürütülmüş ve tamamlanmıştır. DG ECHO fonları ise insani yardımlara yönelik olarak sağlanmaktadır. Bu fonlar Humanitarian Implementation Plans - insani yardımlar uygulama planları (HIPs) çerçevesinde sağlanmaktadır. DG ECHO fonları Avrupa Komisyonu tarafından yönetilmektedir. Bu fonlar uluslararası kuruluşlar (IO) ve sivil toplum

kuruluşları (STK) aracılığı ile kullanılmaktadır. Gerek DG NEAR gerek DG ECHO projelerinde yürütücü kuruluşlarla anlaşmalar yapılmaktadır. Bu anlaşmalar fonun tipine göre sözleşme (contract), delegasyon anlaşması (delegation agreement) ya da idare anlaşması (administration agreement) şeklinde olabilmektedir. Avrupa Birliğinde FRiT fonlarına ilişkin genel koordinasyon iş ve işlemleri Brüksel'de DG NEAR içinde kurulmuş FRiT Ofisi tarafından yürütülmektedir. FRiT Ofisi her ne kadar DG NEAR içinde kurulmuş olsa da Fonun insani yardım bölümünden sorumlu Genel Müdürlüğü olan DG ECHO'dan personel de bu yapı altında çalışmaktadır.

Yapılan ilk kapsamlı izleme ve değerlendirme çalışması sonucunda 31 Mayıs 2018 tarihi itibarıyla FRiT fonlarının % 37,5'ine karşılık gelen 1,126 milyar Avro'luk kısmı kullanıldığı görülmektedir. Aktarılan tutara (serbest bırakılan) göre gerçekleşme oranı ise %58,2 seviyesinde çıkmıştır.

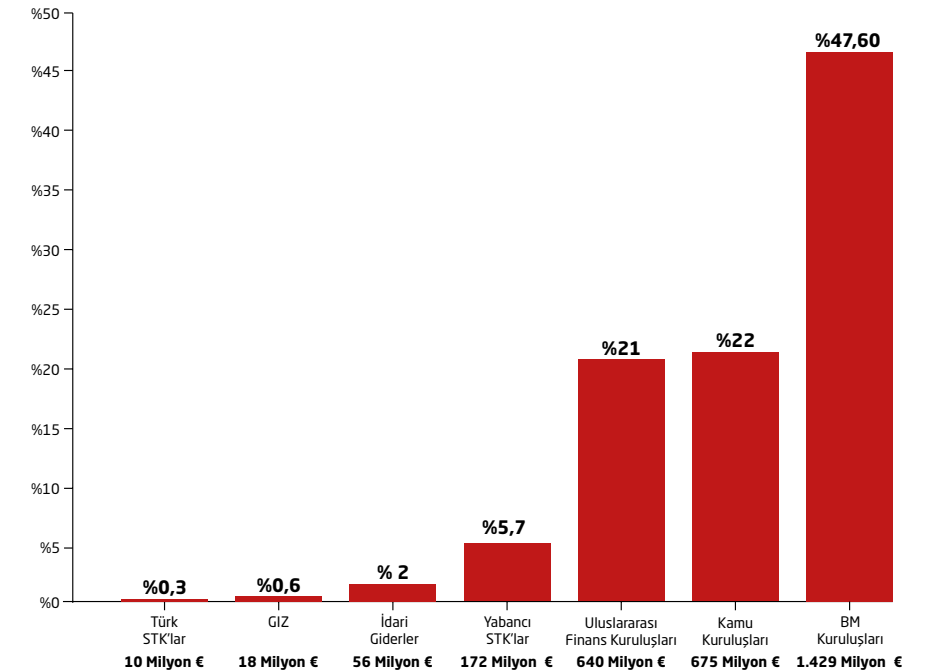
Mali imkan fonu kapsamında tahsis edilen fonun sektörlere göre dağılımında en yüksek pay %42,7 ile Sosyal Koruma Sektörüne ayrılmıştır. Sosyal korumayı % 29,2 ile eğitim sektörü, % 15,2 ile sağlık sektörü izlemektedir.

Tablo 1. AB Sığınmacı Mali İmkan Fonunda Sektörel Dağılım

Sektör	Sözleşmeye Bağlanan Tutar (€)	Sosyal Koruma
Sosyal Koruma	1.280.509.517	42,7
Eğitim	874.990.644	29,2
Cari (Doğrudan) (MEB)	300.000.000	10,0
Yatırım (Dolaylı) (WB, KfW)	445.000.000	14,8
Diğer	129.990.644	4,3
Sağlık	455.178.483	15,2
Cari (Doğrudan) (Sağlık Bak.)	300.000.000	10,0
Yatırım (Dolaylı) (CEB, AFD)	90.000.000	3,0
Diğer	65.178.483	2,2
Sosyo-Ekonomi	229.009.356	7,6
Göç Yönetimi	105.000.000	3,5
Genel İdare	55.312.000	1,8
FRiT Toplamı	3.000.000.000	100,0

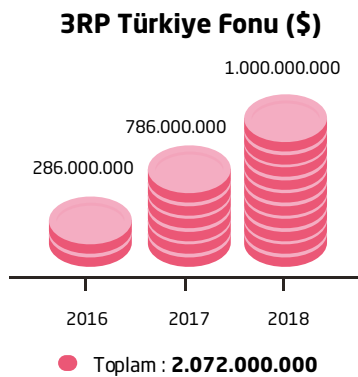
FRiT fonunun uygulayıcı kurumlara göre dağılımında en büyük payın %47,6 ile BM kuruluşlarında olduğu görülmektedir. BM kuruluşlarını uluslararası finans kuruluşları izlemektedir. Doğrudan kamu kurumlarına ayrılan tutar ise % 22 seviyesindedir.

Grafik 1. FRiT Fonunun Uygulayıcı Kurumlara Göre Dağılımı

Genel olarak Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR, 2018b), 3RP (Regional Refugee, Resilience Plan) olarak tanımladığı bir program çerçevesinde Suriye içinde ve dışında göç etmek zorunda kalan nüfusun ilaç, gıda, barınma, giyim ve ısınma gibi ihtiyaçlarının giderilmesi için finansal yardım sağlamaktadır. Bunun yanında ajans, ev sahibi ülke devletlerinin ulusal planlar, uygun maliyetle yenilikçi programlar geliştirebilmesi için 270'in üzerinde paydaşla da işbirliğine gitmektedir. Birleşmiş Milletler İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi'nin (UNOCHA) Finansal Takip Sistemi internet sitesi üzerinden yayınlanan 3RP Bölgesel Fon Kaynakları verilerine göre 2016 yılı için 286 milyon ABD Doları, 2017 yılı için 786 milyon ABD Doları ve 2018 yılı içerisinde 1 Milyar ABD Doları tutarı olmak üzere, 3RP çatısı altındaki kuruluşların kullanmış olduğu fonların toplamı yaklaşık 2 Milyar ABD Dolarıdır.

Grafik 2. Yıllara Göre 3RP Türkiye'ye Ayrılan Fon Miktarı

ILO (2015) Suriyeli göçmenlerin yerleştiği ülkelerde göç sürecinin yönetiminde paylaşılmaması gereken görevleri, rol ve sorumlulukları, ev sahibi devletler, ilgili paydaşlar ve ILO için ayrı ayrı tanımlamıştır. Bu görevlendirmede devletler, yerel halk ile göçmenlerin yaşam stratejilerini geliştirmek, işgücü piyasası re-

formları tasarlamak ve hayata geçirmek, istihdam için sosyal taraflar arasında sosyal diyalogu sağlamakla yükümlüdür. Paydaşlar ise istihdamın kalitesini sosyal diyalog yoluyla korumak, bu diyaloga Suriyelilerin katılımını sağlayacak mekanizmaları işletmek ve girişimciliğin gelişimi için yerel halk ile Suriyelilerin beceri-iş eşleşmesini sağlamakla yükümlüdür. ILO daha sonraki çalışmalarda bu izlek üzerinde projelerini daha detaylı hale getirmiştir. Nitekim ILO (2018), Suriyeli göçmenlerin barındığı bu bölgedeki ülkelerde belirledikleri hedefleri çocuk işçiliğinin engellenmesi, insan onuruna yakışır iş, iş yaratılması ve ihracat için özel sektör işletmelerin desteklenmesi, iş-beceri eşleşmesinin sağlanması, eğitim ve sertifikalandırılması ile çalışma izinlerinin kolaylaştırılması olarak sıralamaktadır. ILO'nun Tüm ülkeler için uluslararası yardım anlayışı koruma, uyum ve geçim kaynağının sağlanması olarak özetlenebilir. Öncelikli olarak çocuklar, kadınlar ve yaşlılar hassas savunmasız gruplar olarak belirlenmiştir. ILO 2018-2019 yılında da bu amaçlarla 4.4 milyar Dolar tutarındaki yardımın bölgedeki 9 milyon civarında göçmen ve yerel nüfus için kullanılacağını belirtmiştir.

UNOCHA Raporu (2017), başta İngiltere olmak üzere Fransa, Almanya, İsveç, İsviçre, Hollanda, Danimarka, Belçika, İrlanda gibi Avrupa ülkeleri ile Güney Kore tarafından sağlanan Türkiye İnsani Yardım Fonunun, Suriye Türkiye sınır geçiş bölgesindeki göçmenlere yönelik hayata geçirilen projeleri ve etkinlikleri içermektedir. Suriye'nin kuzeydoğusunda pilot çalışma olarak başlatılan uygulamada 97 projenin yürütülmesi için 45.8 milyon ABD Dolar'lık fon sağlanmıştır. 65 paydaş, 44 ulusal STK, 13 uluslararası STK, 6 Birleşmiş Milletler ajansı, 2 Kızılağaç ve Kızılay kuruluşu da bu fonun işletilmesinde görev almış-

tır. Projede 4.205.511 kişiye insani yardım hedeflenmişken, 2.496.966 kişiye erişim sağlanmıştır. Risk altında hassas durumdaki insanlar için hayat kurtarma amaçlı insani yardım, korumaya yönelik risklerin azaltılması, uluslararası hukuk ve insan hakları konusunda yardım sağlanması, temel hizmetlere erişim sağlanması için iyileşme ve geçimlik faaliyetlerin artırılması programın amaçlarını oluşturmuştur.

WFP (2018), Suriye'de, Türkiye sınırı boyunca yer alan yerleşim bölgelerinde, ülkenin değişik yörelerinde ve göçmen kabul eden ülkelerde 3.35 milyon insana 42.5 ton gıda yardımında bulunmuştur. Bölgedeki göçmenlerin olduğu ülkelerde tarım bakanlıkları, FAO ve yerel STK'larla işbirliği yapılarak, gıda güvenliği konusunda destek sağlanmıştır. Bu amaçla 709.400 Dolar nakit transfer sağlanmış ve 148.5 milyon dolar fon da 2018-2019 için öngörülmüştür.

2.3. SURIYELİ GÖÇMENLERE DİĞER ÜLKELERİN YAKLAŞIMLARI

Harita 1'de yer alan ve Suriyeli göçmen barındıran ülke örneklerinden Irak, Lübnan ve Ürdün'ün ortak özellikleri Suriyeli göçmenlerle aynı dili konuşmaları ve göreceli olarak ortak kültürel değerlere sahip olmalarıdır. Bu iki ayırt edici özellik, ev sahibi ülke halkı ile göçmenler arasında sosyal uyumun sağlanması bakımından avantaj olabilir. Türkiye dışındaki ülkelerde Suriyeli göçmenler genellikle kamplarda barındırılmaktadır. Bu ülkeler arasında sadece Türkiye "geçici koruma altında"¹ ifadesiyle ve yayınladığı bir yönetmelikle ülke

inde Suriyeliler için bir statü belirlemiş ve ülke içindeki kentlerde yerleşmelerine olanak sağlamıştır. Bu özellikler dışında, ülkelerin uluslararası yardım, mevcut krizle başa çıkma stratejileri ve girilen işbirlikleri bakımından durumları şu şekilde özetlenebilir:

Irak

2003 yılından bu yana savaş ortamından çıkış mücadelesi içinde olan Irak, Suriye iç savaşı ile birlikte göç dalgasına maruz kalmış ve iki ülke sınırlarının yer aldığı bölgenin güvenli olmaması nedeniyle de sıkıntılar yaşanmıştır. Göçmen nüfus ülkedeki 35 farklı kampta barındırılmaktadır. Nisan 2018 itibarıyla, 65.000 kişi olarak hedeflenmiş olmakla birlikte 58.908 Suriyeli göçmene gıda yardımı yapılmıştır. Bu yardım hak sahibi Suriyeli ailelere kişi başına ayda 27 Dolar ödeme biçiminde gerçekleşmekte ve Birleşmiş Milletler Dünya Gıda Programı (WFP) tarafından yürütülmektedir (UNHCR, 2018b).

Lübnan

2016 yılına kadar 1.5 milyon Suriyeli göçmenin girişiyle, 4.300.000 olan Lübnan nüfusunun %39'u göçmenlerden oluşur hale gelmiştir. Bu durum Lübnan halkının yoksullaşmasına ve işsizlik oranının 2 katına (%20) çıkmasına neden olmuştur. Bu sıkıntıların giderilmesinde ILO (2017) 2017-2020 yılları arasında yürütülecek bir planı uygulamaya geçirmiştir. Bu plana göre savunmasız nüfusun korunması, bu gruplar için derhal yardım sağlanması, ulusal sistemlerin çalıştırılması yoluyla hizmetlerin sağlanmasına destek ve Lübnan'ın ekonomik, sosyal ve çevresel istikrarını sağlamak biçiminde 4 hedef be-

¹Geçici koruma, "ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya bu kitlesel akın döneminde bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen ve uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirilmeye alınamayan yabancılara sağlanan korumayı" ifade etmektedir (GİGM, 2016).

lirlenmiştir. Bu çerçevede, göçmen nüfusun etkilerinin belirlenmesi, istihdam ve geçim kaynaklarına erişim konusunda yerel halka destek sağlanması, kabul edilemez işlerin ve çocuk işçiliğinin ortadan kaldırılması için mücadele edilmesi planlanmıştır. 50.000 yararlanıcı için kuzey Lübnan'da yerel paydaşlarla birlikte sebzecilik yoluyla yerel ekonominin geliştirilmesi projelendirilmiştir. ILO-UNICEF işbirliği ile piyasa ihtiyaçlarına göre beceri geliştirme, mesleki ve teknik öğrenim ve eğitim verilmiş, yerel halk ve Suriyeliler için 8500 çalışma gününe ulaşılmıştır. Kamu alt yapısı ve kamu mallarının bakımı yapılarak, yenilerinin tedariki sağlanmıştır. 200'den fazla devlet memuru ve taşeron personele eğitim verilmiştir (ILO, 2018:3).

Ürdün

2016 yılına kadar 630.000 Suriyeli göçmen Ürdün'e giriş yapmıştır. Ürdün nüfusunun %10'u anlamına gelen göçmen nüfusun %20'si kamplarda yaşamaktadır. Bu oranda bir nüfus zaten kırılgan ekonomisi olan ülkenin alt yapısında ve kaynakların paylaşımında sorunlara yol açmıştır. İşgücü piyasasında ücret düzeylerinin düşmesi, katı çalışma koşullarının ortaya çıkması, yerel halk için istihdam daralması gibi sorunlar yanında, çocuk işçiliği ve enformel çalışma yaygınlaşmıştır (ILO, 2018). 2016'da AB ile Ürdün devleti arasında imzalanan ekonomik, siyasi ve ticari işbirliği anlaşması, BM ajanslarının Suriyeli göçmen sorununa çözümde yeni yol ve yöntemler geliştirilmesini kolaylaştırmıştır. UNHCR ve ILO tarafından yapılan programlar ülkenin özgün koşullarında mevcut ihtiyaca yönelik, hem Suriyeli göçmenler hem de yerel halkın yararı düşünülerek organize edilmiştir (BetterWork, 2017). ILO ve paydaşları, sorunla-

rın çözümünde kamu-özel sektör diyalogunu kolaylaştırmak, değer zincirleri geliştirmek ve istihdam fırsatları için örgüt kapasitesini güçlendirmek biçiminde üç amaca yönelik eylem planını hayata geçirmiştir. 2016-2018 yılları arasında tarım ve inşaat sektörlerinde 46.000 çalışma izni alınmış, 600 Ürdünlü ve Suriyeli kadın imalat sanayinde işe yerleştirilmiş, bunların %13'ü emek yoğun işlerde çalışırken, %4'ü çalışma izni almıştır. Tarım ve inşaat sektöründe 46 000 çalışma izni alınırken, 1500 Ürdünlü ve Suriyeli işe yerleştirilmiştir. 165.000 çalışma günü yaratılırken, Ürdünlü ve Suriyelilerin gelirlerinde %115-%297 arasında artış sağlanmıştır. Ayrıca 8.178 Ürdünlü ve Suriyeli inşaat sektörünün 11 kolunda testlere katılarak sertifika almıştır. 677 firmanın eğitim aldığı, ILO ve Ürdün Hükümeti arasındaki anlaşma gereği İnşaat İşkolu Sendikaları ile insana yakışır iş konusunda mutabakata varılmıştır (2018:4-5).

Yukarıda belirtildiği gibi EU, WFP, FAO, UNOCHA ve benzeri kuruluşların uluslararası partnerleri ile ev sahibi ülkelerdeki yerel partnerler ve hükümet kuruluşları arasında geliştirilen işbirlikleri de gerek göçmen nüfusun gerekse yerel halkın geçim, sağlık, gıda, istihdam ve uyum sorunlarının çözümü için fon desteği sağlamışlardır.

Türkiye

Türkiye Suriyeli göçmen nüfusunun %63,2'sine ev sahipliği yapan ülke olarak birçok yönden diğer Suriyeli göçmenlerin olduğu ülkelere ayrılmakta ve ekonomik olarak hızla büyüyen bir ülke olarak 80 milyon nüfusuyla bölgesinde öne çıkmaktadır. Diğer göç alan komşu ve yakın ülkelere farklı olarak Türkiye'de profesyonel ve teknik mesleklerin

yer aldığı sanayi ve hizmetler sektörü gelişmiştir ve kalifiye işgücüne talep yüksektir. Konuşulan dil bakımından da Arap ülkelerinden farklı olduğu için 3.5 milyonu aşan Suriyeli ile yerel halk iletişim kurma sorunu yaşamaktadır. Bu sorun hem istihdama katılımda, hem de sosyal uyum sağlanmasında bir engeldir. Diğer Suriyeli barındıran ülkelerde sorun olarak nitelendirilmeyen ama Türkiye için büyük sorun teşkil eden dil yetersizliği, çocukların okullaşması ve eğitimlerini sürdürebilmeleri için büyük bir engel olarak ortaya çıkmaktadır.

WB (2015) Suriye Krizi konusunda hazırladığı raporunda, bu denli büyük bir göçmen nüfusu barındırmak konusunda Türkiye'de devletin Suriyeli göçmenlere kamp dışı yaşam olanağı sağlamasını ve barınma ve geçim kaynakları finansmanını devletin üstlenmesini, dünya örneğinde bir ilk uygulama olarak nitelendirmektedir. Raporda bu uygulamanın uzun dönem sıkıntı yaratabileceği ifade edilmekte, sosyal uyum ve gerilimlerin yönetimi konusunda hassasiyet gösterilmesi gerektiğine işaret edilmektedir. Özellikle Türkiye'ye geçiş yapan ilk göçmen kafilesinin beraberinde sermaye ve diğer birikimlerini getirerek, Gaziantep ve Hatay gibi illerde kendi girişimlerini kurdukları ve bu şekilde Türkiye ekonomisine katkı sağladıkları vurgulanmaktadır. Ancak daha sonra gelen göçmenlerin yoksul ve vasıfsız olmalarının, işgücü piyasasına ve gidilen ülkeye sosyal bakımdan uyumda sorunlar yaratabileceği hatırlatılmaktadır.

Bu sorunlar hem uluslararası hem de ulusal kuruluşların ve STK'ların meslek edinme, iş yaratma, mesleki beceri eğitimleri konusunda fon desteği sağlamalarına, araştırma

yapmalarına ve proje yürütmelerine neden olmuş; bu yöntemle göçmen krizi çeşitli yönleri ile ele alınmış ve sorunların çözümüne yönelik destek sağlanmaya çalışılmıştır. 2015 yılında bu amaçla 139 uluslararası STK'ya akreditasyon verilmiştir ve bunların çoğu BM'nin paydaşı konumundadır (Erdoğan, 2018). Bu kuruluşlar Suriyeli göçmenlerin korunması, çocuk işçiliğinin engellenmesi, sağlık, ilaç, geçim kaynağı sağlama ve psiko-sosyal yardım konularında yardım faaliyetlerinde bulunmaktadır. AB üye ülkeleri tarafından Türkiye'de Suriyeli göçmenler için sağlanan ve FRIT olarak adlandırılan fonların kullanımını 2016-2017 döneminde 3 milyar ve 2018-2019 döneminde de 3 milyar olmak üzere iki aşamada toplam 6 milyar Euro olarak programlamıştır (EC, 2018). Bu program çerçevesinde Acil Sosyal Güvenlik Ağı (ESSN) uygulaması kapsamında 1.3 milyon yararlanıcının temel ihtiyaçlarının karşılanması amaçlanmıştır. Okula devam eden 266.000 çocuğun ve ailelerinin koşullu nakit transfer (CCTE) aracılığıyla eğitimlerine devamı sağlanmıştır. 18.000 hamile kadın doğum öncesi ve sonrası bakım hizmetlerinden yararlanmıştır. Eğitim sektöründe, 500.000 Suriyeli göçmen çocuğun eğitim olanağına kavuşması sağlanmıştır. 5.500 Türk dili öğretmeni 23 ilde 312.000 çocuğa dil eğitimi vermek üzere istihdam edilmiştir. Alt yapı hizmeti olarak 125 betonarme ve 50 prefabrik okul inşasına başlanmıştır. Yaklaşık 45 öğrenci telafi eğitiminden yararlandırılmıştır. 32.000 den fazla çocuğun okullara taşınması sistemi kurmuştur.

Sağlık sektöründe de 760.000'in üzerinde temel sağlık hizmeti sunulmuştur. 217.000 den fazla çocuk aşılanırken, 12 göçmen sağlık merkezi 813 personelle hizmete girmiştir (EC, 2018).

Avrupa Birliği ve UNICEF arasında imzalanan "Acil Durumlarda Eğitim" için 34 milyon Euro tutarındaki anlaşmada 2017 yılında yürürlüğe girmişti. Bu yardım Suriyeli çocukların örgün eğitime kayıt yaptırarak, eğitimde kalıcı olmalarını hedeflemektedir. Eğitim için Şartlı Nakit Transferi projesi, Avrupa Komisyonu tarafından 2016 yılının Eylül ayında başlatılan Sosyal Uyum Yardımı (Kızılaykart-ESSN) temel olarak geliştirilmiştir. Bu proje aracılığıyla yaklaşık 230 bin çocuğun düzenli olarak okula gidebilmesini teşvik etmeye yönelik olarak nakit transferi sağlanması planlanmıştır.

Suriyeli çocukların okula devamı konusu göçmen nüfusu içindeki oranlarıyla bağlantılı olarak ayrı bir önem taşımaktadır. 19.7.2018 itibarıyla Türkiye'deki 3.541.572 (Tablo 1'deki rakam GİGM tarafından güncellenmiştir) olan Suriyeli göçmenlerin %49'unu temel eğitimde yer alması gereken 0-18 yaş grubundaki çocuklar oluşturmaktadır. 0-14 yaş grubunun oranı ise %38,7'dir (GİGM, 2018). Bu oranlar çocuklara yapılacak eğitim yatırımının yakın gelecekte Türkiye beşeri sermayesi bakımından önemini ortaya koymaktadır. Ancak okula kayıtlı ve devam eden çocuk sayısı konusunda sıkıntılar bulunmaktadır.

ILO (2018: 8-9) Türkiye için planladığı yardım programını 3 ana ayak üzerine kurmuştur. İlk ayakta işgücü piyasası kurumları ve mekanizmalarını (Sosyal paydaşlar ve devlet kuruluşları, özellikle ÇSGB gibi) güçlendirmek amaçlanmaktadır. Türkçe ve Arapça olmak

üzere bütünleşmiş istihdam ve rehberlik hizmetleri sağlamak için Ticaret ve Sanayi Odaları işbirliği ile "Tek Durak Noktaları" kurulması ve ulusal STK SGDD ile işbirliği içinde sadece kadınlara yönelik merkezler oluşturulması hedeflenmektedir. Yerel ve Suriyeli kadınlar için geçim kaynakları yaratmak, mesleki ve teknik eğitim kursları düzenleyerek gelişimlerini sağlamak hedefi de birinci ayakta yer almaktadır. Bu çerçevede her üç paydaşta yer alan 300 kişilik personele eğitim verilmiştir. İkinci ayakta, yerel işgücü ile Suriyeli göçmenlerin beceri ve yetkinliklerini işgücü piyasası ihtiyaçlarına yanıt verecek biçimde geliştirmek amaçlanmıştır. Üçüncü ayakta ise resmi iş yaratma ve girişimcilik fırsatlarını desteklemek, istihdama katılım için önemlidir. Bu amaçla, KOBİ danışmanlığı, kooperatiflere danışmanlık ve işverenlerle işbirliği çalışmaları planlanmıştır.

Bu planlamaya uygun biçimde, 89 Suriyeli KOBİ ticaret ve iş hukuku konusunda eğitilmiştir. İlk Türk-Suriyeli kadın kooperatifi kurulmuştur. 2017'de 450 kişi istihdam edilmiş, 2018-2019 dönemi için de 7000 kişinin istihdam edilmesi hedeflenmiştir. 5.971 Suriyeli ve Türk mesleki eğitimden yararlanmış olup, 2018-2019 döneminde 29.100 kişiye bu eğitimin verilmesi planlanmaktadır. 10.835 Suriyeli ve Türk vatandaşı doğrudan ve dolaylı biçimde sosyal uyum amacına uygun biçimde desteklenmiştir. 2018-2021 döneminde bu sayının 72.000 olması hedeflenmektedir. Bu hedeflere erişimde uluslararası fonlar ve yardımlar önemli katkı sağlamaktadır. Örneğin AB, yerel işgücü ve Suriyeliler için iş yaratma ve girişimcilik fırsatları sağlanması amacıyla 13.744.076 Euro fon aktarmıştır. ILO insana yakışır iş fırsatlarının geliştirilmesi için 1.015.000 ABD Doları gönüllü çekirdek

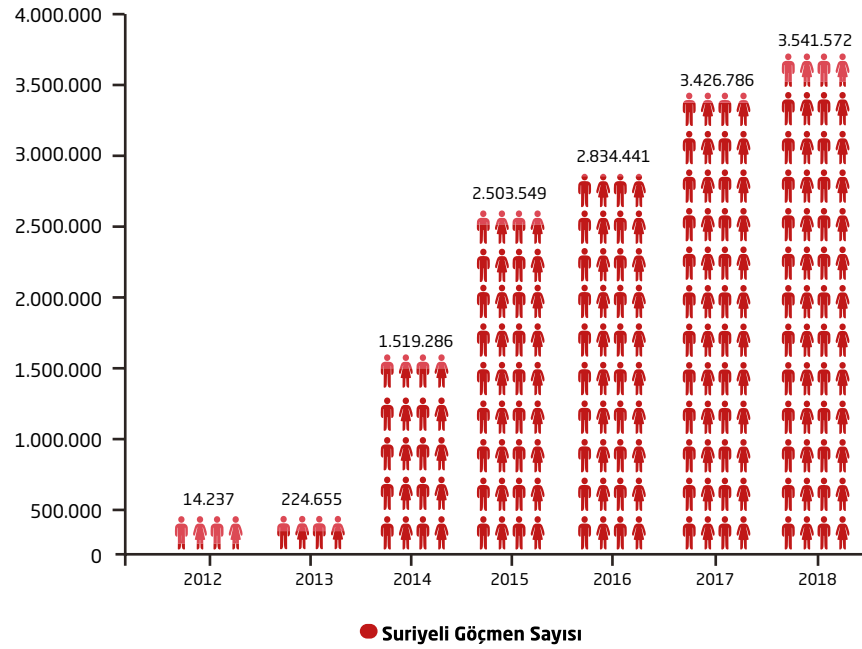
fonlar sağlarken, Japonya büyükelçiliği, Gaziantep Tek Nokta Kadın Merkezi'ne geçim kaynağı desteği olarak 300.000 ABD Doları yardım aktarmıştır. ABD ise işgücü piyasasında Türk ve Suriyeli işgücünün harmonizasyonu için 10.000.000 ABD Doları mali kaynak sağlamıştır.

FAO (2017), ilk aşaması 2017-2018 yılları içinde yürütülecek Suriyeli Göçmenlerin tarım sektöründe güçlendirilmesi, güçlüklerle başa çıkabilecek dayanıklılığa kavuşturulması ve gıda güvenliğinin sağlanması amacıyla bir plan hayata geçirmiştir. Suriyeli göçmenlerin demografik bilgileri ve becerileri belirlenerek, kurumsal bir çerçeve içinde, paydaşlar arasında işbirliği yoluyla "izleme, değerlendirme ve öğrenme"yle sonuçlanacak bir eğitim programı hazırlanmıştır. Bu program riskin azaltılması ve mevcut kapasitenin geliştirilmesine yönelik planın hayata geçirilmesi için 45.200 hane halkına (226.000 kişi) erişilmesi ve bu kişilerin tarımsal faaliyetlere yönelik eğitilmesi gerekmektedir. Bu planın ilk aşaması için ayrılan fon 19.9 milyon ABD Dolarıdır. Plan üç ayak üzerinden yürütülmektedir: Gıda güvenliği başlığını taşıyan ilk ayakta, küçük ölçekli tarımsal üretim, sağlıklı ürün ve iyi beslenme olanaklarının sağlanması planlanmaktadır. İkinci ayakta, Suriyelilerin yerel işgücü piyasasına girebilmeleri için mesleki beceri eğitimi yoluyla yetkinlik kazanmaları ve bu yolla kırsal geçim kaynaklarına erişimlerinin sağlanması hedeflenmektedir. Üçüncü ayakta ise Birleşmiş Milletler kuruluşları ve paydaşları Suriye krizine müdahaleye yönelik Bölgesel Mülteci ve Dayanıklılık Planı 3RP ile mültecilerin koruma ihtiyaçlarına, en hassas durumda olan kişilerin insani ihtiyaçlarına ve Suriye krizinin komşu ülkeleri olan Türkiye, Lübnan, Ürdün, Irak ve Mısır'daki uzun vade- li sosyo-ekonomik etkilerine cevap vermeyi

amaçlamaktadır. 3RP Türkiye, stratejik hedefinde geçim kaynaklarını ve iş olanaklarını geliştirmek amacıyla 3RP ortakları istihdam edilebilirliği ve yararlanıcıların gelirlerini artırmayı hedeflemektedir. 3RP programı ortakları tarafından sağlanan veri analizlerine göre 2017 yılında 27099 yararlanıcı için iş imkanları yaratılmıştır. Bu yararlanıcılardan 1487 kişi istihdam edilmiş, 2180 kişi kendi işletmesini kurmuş, 2600 kişi gelir artırıcı faaliyetlerden yararlanmış ve 4380 tarım ve gıda sektörlerinde iş imkanı bulmuştur. Ek olarak, 14180 kişinin öğretmen olarak, 1200 kişinin ise doktor ve hemşire olarak ve 1072 kişinin devlet kurumlarında iş imkanlarına erişimi sağlanmıştır.

2.4. TÜRKİYE'DE GEÇİCİ KORUMA ALTINDAKİ SURIYELİLERİN DURUMU

Sınırı geçerek Türkiye'ye giren Suriyeliler önce 2012 yılında yayımlanan bir genelge ile daha sonra da 2014 yılında çıkarılan Geçici Koruma Yönetmeliği ile "Geçici koruma altındaki Suriyeli nüfus" olarak özel bir statüyle tanımlanmış ve kimliklendirilmişlerdir. 2018 yılında 3.500.000 kişiyi aşan Suriyeli nüfusun uluslararası aile birleştirilmesi konusunda sağlanacak düzenlemeden sonra Türkiye nüfusunun %5'ini aşacağı kolaylıkla hesaplanabilir. Kısa sürede yüksek bir nüfusa ulaşan Suriyeli göçmenlerin Türkiye'de barındırılması, başta kitlesel bir göçe maruz kalma riski ile yüz yüze gelen AB ülkeleri ile diğer ülkeler için de önemli bir ekonomik ve toplumsal sorun olarak belirmiştir. Bu çerçevede uluslararası kuruluşların da katkısıyla mevcut soruna aranan çözüm, Türkiye sınırları içinde barındırılmaları koşuluyla Suriyeli göçmenlere ve ev sahibi ülkeye ekonomik ve insani yardım desteği vermek olmuştur.

Grafik 3. Yıllara Göre Türkiye’de Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeli Nüfus

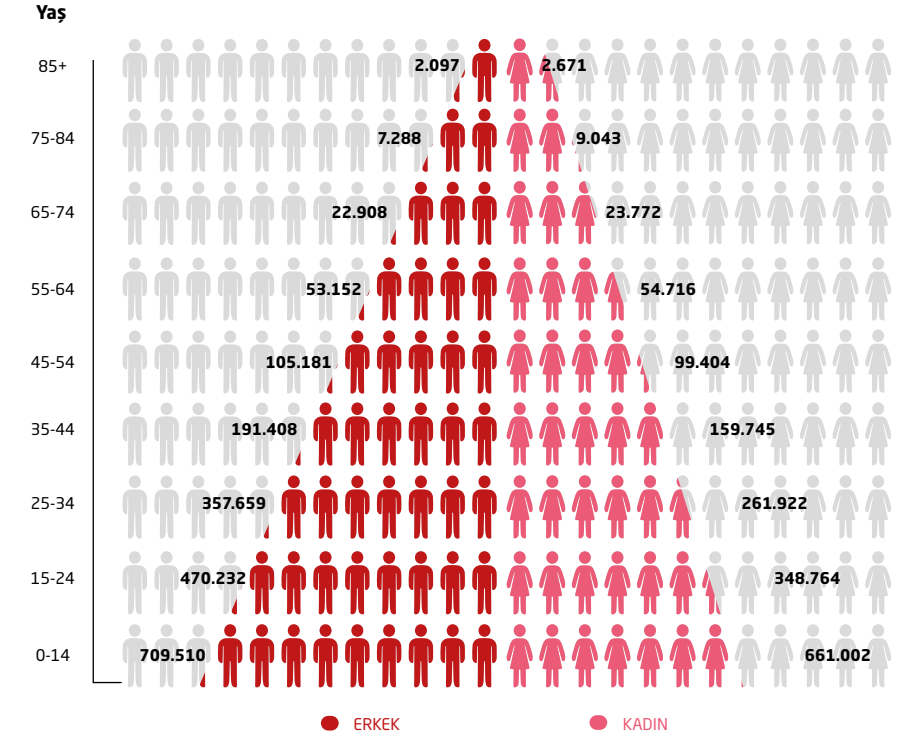
Kaynak: www.goc.gov.tr (01.08.2018)

Göçmenlerin ülkeye girişiyle göç yönetimi ve koordinasyonu Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) tarafından sağlanmıştır. 2011’den bu yana geçici barınma merkezlerinde konaklama ve çevre illerde yerleşme yoluyla Suriyeli göçmen nüfusa Türkiye ev sahipliği yapmaktadır. 2016 yılında düzensiz göçle 69.755 Suriyeli ülkeye geçiş yapmıştır. Suriyeliler düzensiz göçle gelen yabancılar arasında ilk sırayı almaktadır. Yasadışı yollarla giriş önlemlere rağmen devam edebilmektedir.

Temmuz 2018 tarihi itibarıyla geçici barınma merkezlerinde kalan Suriyeli sayısı 210.177’ye düşmüştür. Suriyeli göçmenler arasından birebir formülü ile toplamda 14.913 kişi Türkiye’den çıkış yapmıştır.

2014-2018 yılları arasında toplam 14.314 kişi 3. ülkelere yerleştirilmiştir. Bu ülkelerin başında toplam 6.238 göçmen alan Kanada, 3.902 göçmen ile ABD, 1.926 kişi ile Norveç gelmektedir (GİGM, 2018).

Grafik 4, Suriyeli Göçmen nüfusun %36,8’inin 14 yaşın altında olduğunu göstermektedir. Bu durum Suriyeli nüfus için geleceğe yönelik yapılacak projeksiyonlarda genç nüfusun öncelikli olarak dikkate alınması gerektiğini göstermektedir. Okullaşma ve beceri kazanmaya yönelik yatırımların en çok bu yaş grubu için kullanılması gerekmektedir. Göçmenlerin kalıcı olması durumunda bu çocuklar ülkenin gelecekteki beşeri sermayesinin bir parçası olacaklardır.

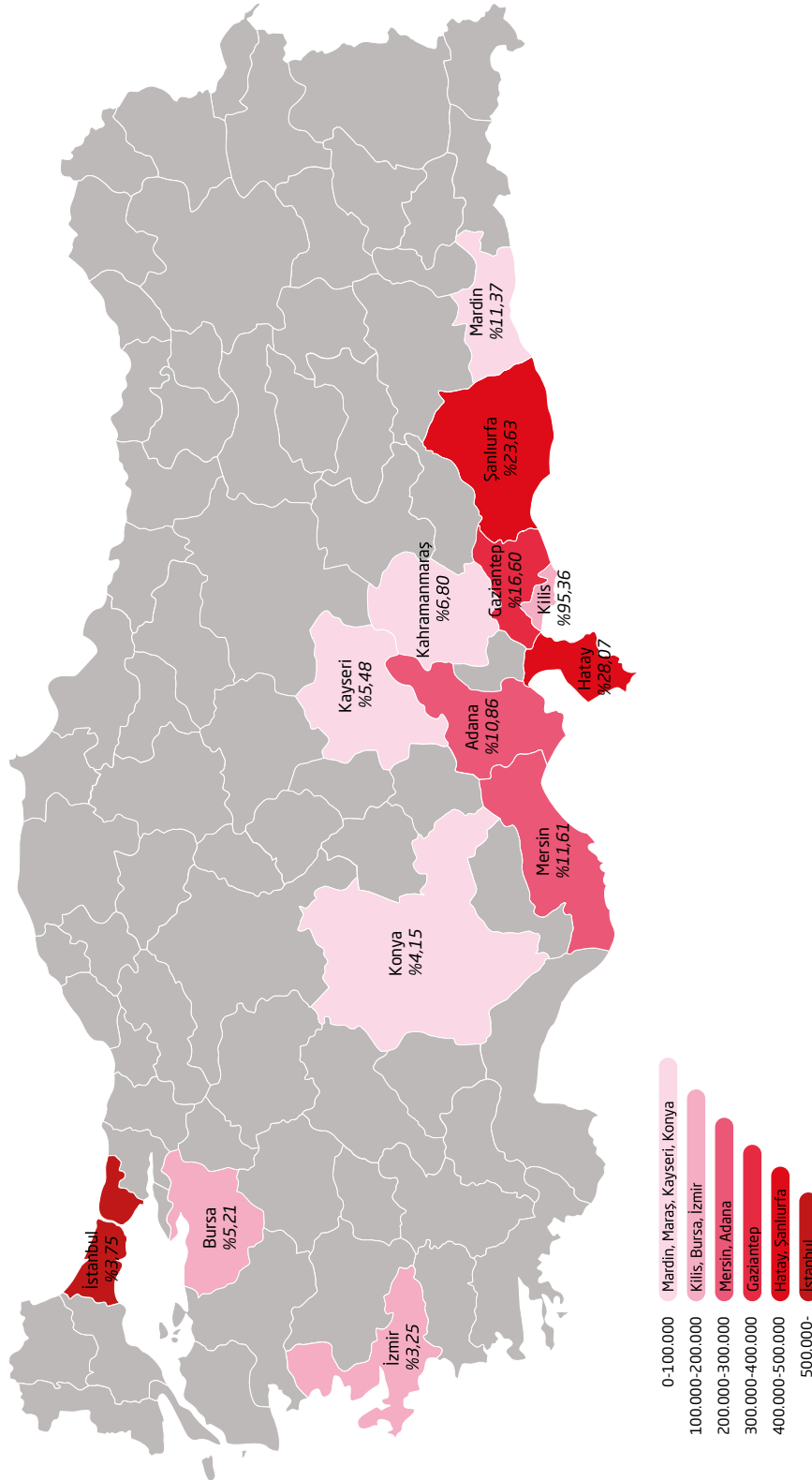
Grafik 4. Türkiye’deki Suriyelilerin Yaş ve Cinsiyet Gruplarına göre Dağılımı

Kaynak: GİGM (2018), (19.08.2018 itibarıyla) tablodan derlenmiştir.

Suriyeli göçmen nüfus Türkiye’nin sınıra komşu illerinde yerleşmiş buradan da diğer illere doğru geçiş yapmışlardır. Harita 2 uyum, geçim kaynağı yaratılması, istihdam ve genç nüfusun okullaşması bakımından çok sayıda araştırma tarafından saptanmış mevcut sorunların acilen çözülmesinin ne denli önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

Harita 2. Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin En yoğun bulundukları illere Göre Dağılımı
(16.08.2018 itibarıyla)

Kaynak: www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik (29.08.2018).

(*) Geçici koruma kampı bulunan iller.
Kaynak: <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/> (3.8.2018).

Ankara ilinde Suriyeli nüfus göreceli olarak düşük görünse de Ankara'da Suriyeliler bazı ilçelerde ve mahallelerde yoğunlaşmış biçimde yaşamaktadır. Ankara'nın başkent oluşu kamu kurum ve kuruluşlarının merkezi önemi haiz olması ve endüstri sektörünün göreceli sınırlı olması Suriyeli nüfusun istihdama katılımında ve geçim kaynağının yaratılmasında kısıtlar getirmektedir. Ankara'nın avantajı ise İzmir ve İstanbul gibi endüstrinin öne çıktığı illere nazaran daha ucuz oluşudur.

Türkiye'de geçici koruma statüsündeki Suriye vatandaşları hâlihazırda 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri hakkındaki Kanun'dan yararlanamamaktadır. 15.1.2016 tarihinde yayımlanan Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik ile birlikte bazı mesleklerin (doktorluk, avukatlık, diş hekimliği,...vb) Türkiye'de yapılması yasaklanırken, diğer işlerde resmi çalışma izinleri ile ilgili düzenlemeler yapılmıştır. Tarımsal faaliyetler ve hayvancılıkla ilgili işlerde çalışma izni muafiyeti konulmuş, ancak uygulama il bazında ve kota uygulamasına açık bırakılmıştır. Yönetmeliğe göre asgari ücretin altında ödeme yapılması yasaktır ve geçici koruma altındaki yabancıların işyerindeki sayısı, mevcut çalışan sayısının insani yardım dışındaki sektörler için %10'unu aşamaz hükmü konulmuştur. İşyerinde 10'dan az işçi istihdam ediliyorsa yabancı işçi sayısı 1 ile sınırlı tutulmuştur. Yönetmelik her ne kadar geçici koruma altındaki yabancıların istihda-

mının önünü açıyorsa da işgücü piyasasında var olan işsizlik nedeniyle yerel işgücü istihdamının korunmasını da dikkate almaktadır. Mesleki yeterlik belgesi, çalışma izni harçları, diploma denkliği olmaması ve yabancıların banka hesabı açamıyor olmaları gibi sorunlar geçici koruma altındaki nüfusun istihdama katılımını engelleyici rol oynamaktadır. Bunlar dışında dil yeterliğinin olmayışı, çalışma kültürüne yabancılaşma, bilgi ve beceri düzeylerinin düşük olması gibi nedenler de istihdama katılımının önünü tıkamaktadır.

Çalışma izni², ikamet izni³ gibi düzenlemeler Suriyeli işgücüne yönelik taleple ilgilidir. İşverenin talep etmesi durumunda çalışma izni almak kolaylaşmaktadır. Ancak göçmen nüfusun hacmi nedeniyle herkes için kayıtlı istihdama geçiş mümkün görünmemektedir. 2016 yılı itibarıyla Suriyeli 13.288 kişisüresiz ve 2 kişi süreli olmak üzere toplam 13.290 kişi çalışma izni almıştır. Bunların sadece %8,6'sı kadın (1145 kişi)dır (ÇSGB, 2016:125-127). Suriyeli nüfusun en yüksek olduğu Kilis'te çalışma izni verilen yabancı sayısı sadece 128 dir; Şanlıurfa'da 339, Mardin'de 47, Adana'da 852, Gaziantep'te 3110 (2016:134-135). 2017'de ikamet iznine sahip olanların sayısı 65.348 olarak kaydedilmiştir (GİGM, 2018). ÇSGB resmi istatistiklerinde henüz yer almasa da Hürriyet DailyNews (2018), 2017 yılında ÇSGB tarafından 100.000 yabancıya çalışma izni başvurusundan 87.000 tanesine izin verildiğini-

²Çalışma izni "bakanlıkça resmî bir belge şeklinde düzenlenen ve geçerlilik süresi içinde yabancıya Türkiye'de çalışma ve ikamet hakkı veren izin"dır (ÇSGB, 2016:116).

³Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu çalışma izninin aynı zamanda ikamet izni olarak geçerli olduğunu kabul etmiştir. İkamet izni çalışma izni anlamına gelmemektedir (Asar, 2016: 76).

Süreli Çalışma İzni: İş veya hizmet sözleşmesinin süresini aşmamak koşuluyla yabancıya belirli bir işyerinde veya bunların aynı işkolundaki işyerlerinde belirli bir işte çalışmak şartıyla ilk başvuruda en çok bir yıl geçerli çalışma izni verilir. Daha sonra yapılacak süre uzatma başvurusunun olumlu değerlendirilmesi hâlinde yabancıya aynı işverene bağlı olarak ilk uzatma başvurusunda en çok iki yıl, sonraki uzatma başvurularında ise en çok üç yıla kadar çalışma izni verilir. **Süresiz Çalışma İzni:** Türkiye'de uzun dönem ikamet izni veya en az sekiz yıl kanuni çalışma izni olan yabancılar süresiz çalışma iznine başvurabilir. Ancak, yabancıya başvuru şartlarını taşıması yabancıya mutlak hak sağlamaz (ÇSGB, 2016:116).

açıklamıştır. Bakanlıktan edinilen bilgiye göre 2018 Mayıs ayı itibarı ile çalışma izni verilen Suriyeli sayısı 50 bin civarındadır.

Türkiye İş Kurumu da yukarıda sözünü ettiğimiz yasal düzenlemeler ve yönetmelik çerçevesinde Geçici Koruma kapsamındaki Suriyelilere hizmet vermeye başlamıştır. 2018 Mayıs sonu itibarı ile İŞKUR'un Suriyelilere yönelik vermiş olduğu hizmet Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 2. İŞKUR'un Suriyelilere Yönelik Verdiği Hizmetler

Sunulan Hizmetler	Sayı
İŞKUR'a kayıtlı Suriyeli Sayısı	15.769
İşbaşı Eğitim Programlarından Yararlananlar	1.746
İşe Yerleştirilenler	1.339
Bireysel Danışmanlık Hizmeti Alanlar	8.345
Mesleki Eğitim Kursu Alanlar	1.298
Girişimcilik Eğitimi Alanlar	5

Kaynak: İŞKUR 2018

Türkiye'de çok sayıda Suriyeli göçmenin bulunduğu göz önüne alındığında yukardaki rakamlar düşük gözükabilir. Burada vurgulanması gereken üç temel nokta bulunmaktadır. Birincisi, ilk yıllarda Suriyelilerin koruma altına alınması ve "geçici" olarak algılanması nedeni ile İŞKUR'un Suriyelileri hizmet kapsamına almaması. İkincisi, işverenlerin Suriyeli istihdam etme gibi eğilimlerin son yıllarda ortaya çıkması. Üçüncüsü ise işe arayan ve çalışmak isteyen Suriyelilerin İŞKUR'un varlığının ve hizmetlerinin farkında olmaması. Son yıllarda gerek işverenlerin Suriyeli çalıştırma konusunda farkındalığı ve Türk Kızı-

lay da dahil Suriyelilere yönelik hizmet veren uluslararası ve ulusal kurum ve kuruluşun bu yönde çabaları, işverenin çalışma izin masraflarının çeşitli fonlarla karşılanması, yine çeşitli fonlarla işverenin sigorta masrafları ve ücretler konusunda desteklenmesi Suriyelilerin istihdamına yönelik hizmetlerde ciddi bir artışa neden olmuştur. Bu kapsamda İŞKUR, 2018 yılı itibarı ile Suriyelilere yönelik hizmetlerinde bir artışa gitmiş, işverenin taleplerine cevap vermeye çalışmıştır. Örneğin, sadece Bursa ilinde 2018 yılında 419 Suriyeli işbaşı eğitim programından yararlandırılarak istihdam edilmiştir. 2017 yılında İŞKUR tarafından işe yerleştirilen Suriyeli sayısı 806 kişi iken, 2018 yılının ilk aylarında bu sayı 516 olmuştur.

Okullaşma ve eğitim durumu istatistiklerine bakıldığında (GİGM, 2016), 3367 Suriyeli öğrencinin ikamet izni aldığı görülmektedir. 2016-17 öğretim yılında 14.765 öğrenci yükseköğrenimde yer almaktadır ve 166.482 öğrenci de orta öğrenimde okula kayıtlıdır. 331 Suriyeli öğretmenin de eğitim sisteminde çalıştığı açıklanmıştır.

Bu kapsamda bir nüfusun, ikamet ve çalışma izni gibi yasal haklara kavuşması, yardım ve geçim olanakları sağlanması, sağlık ve eğitim gibi zorunlu hizmetlerin sunulması mali kaynak kullanımı, iyi organize olmuş kurumsal kapasite ile hizmet sağlayacak uzman ekip gerektirmektedir. Böyle bir hizmetin organizasyonunda kısa sürede sonuç alabilmek için uluslararası destek kadar yerel halkın Suriyelileri kabulü ve sivil toplumun işbirliğine açık olması gerekmektedir.

Göçmenlerin ülkeye girişleri karşısında başlangıçta yerel halkın komşusuna yardım ve destek sunma duygusu ile dayanışmacı bir tutum sergilemelerine yol açsa da zaman içinde birlikte yaşamının zorunluluğa dönüşebileceği fikri uyum sorununun sadece Suriyeli göçmenler için değil, yerel nüfus için de var olduğunu ortaya koymuştur. 2011 yılından bu yana birlikte yaşamının getirdiği çeşitli uyumsuzlukların ve sorunların giderilmesinde, başta devletin yasal düzenlemeleri ve çeşitli politika uygulamaları olmak üzere, uluslararası camia tarafından sağlanan maddi ve manevi destekler, sivil toplum kuruluşlarının işbirlikçi yaklaşımları ve iyi organize olmuş AFAD ve Türk Kızılay gibi Türkiye'nin önemli yardım kuruluşları öne çıkmaktadır. Çözüm arayışlarında mevcut duruma ilişkin saptamalar yapılabilmesi büyük önem arz ettiği için, basının yoğun ilgisi yanında akademi dünyasından gelen çok sayıda araştırmacının ortaya koyduğu analiz sonuçları aydınlatıcı ve bilgi sağlayıcı olmuştur. Bunun yanında uluslararası ve ulusal çok sayıda kuruluş işbirliği yaparak hem çeşitli araştırma raporları hazırlamışlar hem de çeşitli fonlar aracılığıyla eğitim, sağlık ve psikolojik destek hizmetleri sunmuşlardır.

Mevcut duruma ilişkin yapılan çalışmalar bazı başlıklar altında toplanabilir. Öncelikle vurgulanması gereken nokta, her çalışmanın öncelikle uyum sorununa odaklanmış olması ve önceliği bu sorunun çözümüne vermiş olmasıdır. Diğer konular sırasıyla çocukların eğitimi ve küçük çocukların her türlü sınıftan (çocuk işçiliği, okuldan uzaklaşma, erken evlilikler vb) korunması ile işgücü piyasasında Suriyelilerin durumu ve istihdam arayışı ile ilgili olarak.

2.5. TÜRKİYE'DE SURİYELİ GÖÇMENLERE YÖNELİK ULUSAL KURUM VE KURULUŞLAR, STK'LAR VE AKADEMİ TARAFINDAN YAPILAN ARAŞTIRMALAR

Türkiye'de Suriyeli göçmenler konusunda yapılan çalışmaları içeren geniş bir literatür bulunmaktadır. Bu durum konuyla ilgili farkındalık düzeyini göstermesi ve çok sayıda araştırma raporunun zengin bir veri kaynağı oluşturması gibi bir avantaj sağlamaktadır. Ülkede yapılan araştırmaların bir bölümü bölgedeki göç hareketliliğinin yarattığı ülke bazlı sorunlara, özellikle yerel halk ile göçmenlerin sosyal uyumuna, çalışma barışını bozmayacak, adalet algısını zedelemeyecek biçimde istihdama katılım konusuna, iş yaratma, mesleki ve teknik eğitim konularına odaklanmaktadır. Bir kısım çalışma uluslararası kuruluşların desteği ile yapılan raporlar halindedir. Bir diğer literatür kaynağı kamu kurumları ve kuruluşları tarafından yapılan çalışmalardır.

Suriyeli göçmenler üzerine yapılmış tüm araştırma ve yayınlar tarihleri ne olursa olsun ilgili literatür olarak kavramsal model için önemlidir ve değişimin yönünü göstermek bakımından da ayrıca işlevleri bulunmaktadır. Aşağıda işgücü piyasası, tarım sektörü, kadın ve çocuklar ile sosyal uyum konularında yapılan araştırmalar taranmış, seçilenler özet halinde sunulmuştur.

2.5.1. Türkiye İşgücü Piyasasında Suriyeli Göçmenler Konusunda Yapılan Araştırmalar

Suriyelilere yönelik yapılan araştırmalar içinde göçün ekonomik etkileri ve işgücü piyasasına yansımaları önemli bir yer tutmaktadır.

AFAD'ın 2017 tarihli "Türkiye'deki Suriyelilerin Demografik Görünümü, Yaşam Koşulları ve Gelecek Beklentilerine Yönelik Saha Araştırması" Raporu'nda Suriyelilerin işgücü piyasasındaki durumu ve çalışma koşullarına yönelik değerlendirmeleri de yer almaktadır. Nüfusu 10.000+ olan 9 ilden seçilmiş 2435 hanelik bir örneklem ile gerçekleştirilen araştırmanın bulguları şu şekilde özetlenebilir: Suriyeli göçmenlerin Türkiye'de elde ettikleri ortalama gelir, Suriye'de elde ettiklerinden daha yüksektir. Son 1 ay içinde çalıştığını söyleyenlerin oranı %23,2'dir. En fazla istihdam sırasıyla Bursa'da %37, Konya'da %34 ve Kayseri'de %32 oranlarıyla gerçekleşmiştir. Suriyelilerin yiyecek temini amaçlı borç edinme (%30) davranışında bulundukları ve bunu yakınlarından ya da arkadaşlarından aldıkları belirlenmiştir. Suriyeliler içinde işgücü piyasası bilgilerine erişemeyenlerin oranı %74,9'dur ve hangi koşullarda hangi sektörlerde çalışabilecekleri konusunda bilgileri yetersizdir. Çalışma koşullarını olumlu (%40,70) ve olumsuz (%36,50) değerlendirenlerin oranları birbirine yakındır. Suriyelilerin %63,9'u STK yardımı, %70,9'u da devlet yardımı almamaktadır.

Genel olarak işveren görüşleri eğitim ve beceri seviyelerinin düşük olması ve dil engeli nedeniyle, Suriyelilerin istedikleri düzeyde işlere erişmelerinin zor olduğu yönündedir.

Kaygısız (2017), "Suriyeli Mültecilerin Türkiye İşgücü Piyasasına Etkileri" başlıklı çalışmasında, Suriyelilerin işgücü piyasasında kayıtlı ve kayıt dışı çalıştırılmaları, bunun işsizlik üzerindeki etkisi, sektörler bazında Suriyeli işgücü, piyasadaki çalışma koşulları, işgücü piyasasında Suriyeli kadınlar ve çocukların durumu ile Suriyeli girişimcilerin karşılaştığı sorunları incelemektedir. Suriyeliler için düşük ücret, düzensiz işler, uzun ve yorucu çalışma saatleri çalışma koşullarını belirlemektedir. Çalışmada işveren görüşlerine de yer verilmiştir. Suriyeliler tarafından kurulan şirket sayısı 2011'de 72 iken 2016'da 24,5 kat artarak 1764 olmuştur. Ancak Suriyeli göçmenler genel olarak geçim sıkıntısı çekmektedir ve bunların içinden düşük gelir ve çalışma izni gibi engeller nedeniyle girişimci çıkması zordur saptaması yapılmıştır. İşverenler Suriyeli işgücünün beceri düzeyini gösteren veri tabanı bulunmaması nedeniyle aslında Suriyelilere ilişkin doğru bilgi edinmenin zor olduğunu vurgulamaktadır. Genel olarak işveren görüşleri eğitim ve beceri seviyelerinin düşük olması ve dil engeli nedeniyle, Suriyelilerin istedikleri düzeyde işlere erişmelerinin zor olduğu yönündedir.

En fazla istihdam sırasıyla Bursa'da %37, Konya'da %34 ve Kayseri'de %32 oranlarıyla gerçekleşmiştir.

Erdoğan (2018) tarafından yürütülen "Türkiye'de Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler İçin İnsana Yakışır İşlerin Desteklenmesi, İşçi ve İşveren Örgütleri Ne Yapmalı? İşçi ve İşveren Örgütlerinin Kapasitelerinin Artırılması-na Yönelik İhtiyaç Analizi" başlıklı araştırma raporunda, işgücü piyasasında Suriyeli göçmenlerin durumu ve istihdama erişimi, insana yakışır iş sağlanması temelinde sorgulanmış, bu konuda işçi ve işveren örgütlerinin görüşleri alınmıştır. Araştırmacının örnekleme işveren olarak TİSK ve TESK ile onlara bağlı kuruluşlardan ve üç büyük işçi konfederasyonunu TÜRK-İŞ, HAK-İŞ, DİSK ile onlara bağlı kuruluşlardan seçilmiştir. TESK'in giderek Türkiye'nin değişik illerinde Suriyeli esnafı üye olarak kaydetmeye başlaması, deneyim ve gözlemlerinin araştırmaya yansımaya yol açmıştır. TİSK Suriyelilerin ülkeye kabulünü insani görev olarak nitelerken, TESK konuya yerel esnaf ile Suriyeli esnaf arasında kayıt dışılıkla bağlantılı olarak haksız rekabet noktasından yaklaşmaktadır. İşçi sendikaları da Suriyeli göçmenlerin kabul edilmesine insani görev olarak yaklaşıp da işgücü piyasasında ortaya çıkan ve çıkacak sorunlar konusunda endişeli olduklarını belirtmişlerdir. İşçi sendikaları yerel işçi ile Suriyeli işçinin eşit çalışma koşullarını sağlayacak kayıtlı istihdam fikrinde birleşmişlerdir. TİSK, TESK ve sendikaların Suriyeli konusunda diğer STK'larla ve mülteci dernekleriyle işbirliğinin sınırlı olduğu belirlenmiştir. Araştırmada aslında işveren örgütlerinin Suriyeliler konusunu öncelikli bir konu olarak görmediklerini ortaya koymuştur. TÜRK-İŞ ve DİSK ise konuya orta derecede öncelik vermektedir.

SGDD'nin WB desteği ile yürüttüğü "Suriyelilerin Geçim Kaynaklarının Belirlenmesi Pro-

jesi" (2017), Ankara, İzmir ve Hatay illerinde yürütülmüştür. İşgücü piyasasında kayıt dışı istihdam ve düşük ücret, vasıfsız işler gibi engellerin varlığı belirlenmiş, tarımda çalıştırılan Suriyelilerle görüşülmüştür. Sosyal kültürel ve ekonomik engellerin varlığı, ev sahibi topluluklara yönelik önemli etkiler belirlenmeye çalışılmıştır.

ILO (2016)'nın "Outlook of Employers and Workers in Şanlıurfa to the Employment of Syrians" başlıklı araştırma raporunda, hizmetler, madencilik, imalat, tarım ve enerji sektörlerinde yer alan 444 işverenle yapılan araştırmanın sonuçları yer almaktadır. Bu sektörler içinde en fazla Suriyeli çalıştıran inşaat sektörü (%21) olup, bu sektöre imalat, tarım ve hizmet sektörleri eklendiğinde, en fazla kalifiye işgücü yokluğu çeken sektörler (%65) olarak ortaya çıkmaktadır. İşverenler, Suriyeli işçi çalıştırma konusunda çekimser olmalarına neden olarak, güvenlik sorunu yaratmalarını, dil yetersizliğini, düşük becerili olmalarını, işi bırakıp gitme davranışı gibi çeşitli çekinceler ileri sürmüşlerdir. Suriyeli istihdamı konusunda işverenler, ancak devlet desteğini artırırsa (%64) ve ancak ihtiyaç duyarsa (%60) Suriyeli çalıştıracaklarını ifade etmişlerdir. Hiçbir koşulda Suriyeli çalıştırmayacağını söyleyen işveren oranı %32'dir. Araştırma işverenlerin olumsuz tutumlarını ve nedenleri üzerine odaklanmıştır.

Ankara, İstanbul ve Adana Sanayi Odalarının SGK, ÇSGB, İKGPÖ ile ortak yürüttükleri AB destekli "Kayıt Dışı İstidamın Azaltılması Projesi", "Çalışana Fayda, İşverene Fayda" başlığıyla bir rapor (2017) yayınlanmıştır. Araştırma Adana, Ankara ve İstanbul'da örneklem olarak seçilen Gıda, tekstil ve hazır giyim, mo-

bilya, plastik, makine ve metal olmak üzere 6 sektörden 3 örneklem grubu ile yapılmıştır. İlk grupta 3 odanın mensubu olan üyeler yer almaktadır (1000 kişi). İkinci grupta 495 işçi, üçüncü grupta ise Türk-İş ve Hak-İş'ten 365 kişi yer almıştır. Araştırmada üç örneklem grubu da kayıt dışı istihdamın nedeni olarak dış göçü görmüşlerdir. Kayıt dışı istihdamın azalmasında göçün engellenmesinin etkili olacağı savunulmuştur. Kayıt dışı istihdamın en fazla olduğu sektörlerin tekstil ve hazır giyim, inşaat, hizmet ve gıda sektörleri olduğu konusunda görüş belirtilmiştir.

FAO (2018)'nin tarım sektöründe Suriyeli göçmenler ve yerel halka yönelik sürdürdüğü yardım ve eğitim çalışmaları ile araştırmaların sonuçlarını ortaya koyan raporları henüz yayınlanmamış olsa da bu projede tarımsal üretimde çalışan Suriyeliler için farklı illerde tarımsal eğitim programları düzenlendiği öğrenilmiştir. Bu eğitimlerde %50-75'i Suriyeli, %25-50'si yerli çiftçi olmak üzere eğitimler verilmiş, tarım işçileri de bu kapsamda eğitime alınmıştır. Bu eğitimlerde amaç tarımda çalışan Suriyeli ve yerli nüfusun mesleki kapasitesini artırmaktır. Bugüne kadar Gaziantep, Adana, Mersin, Şanlıurfa, Isparta'da 900 kişiye eğitimler verildiği öğrenilmiştir. Bu eğitimlerin yanısıra FAO tarımsal işgücü piyasası ve tarımda çalışan Suriyeli ve yerli nüfusa ilişkin planlanan araştırmanın yapılmasını sağlamıştır.

Erdoğan ve Ünver (2015) tarafından hazırlanan TİSK Raporu Hacettepe Göç Araştırmaları (HÜGO) işbirliği ile yapılan *"Türk İş Dünyasının Türkiye'deki Suriyeliler Konusundaki Görüş, Beklenti ve Önerileri"* başlıklı araştırmaya dayanmaktadır. Araştırma 18 kentte iş

çevrelerindeki 134 kanaat önderiyle, sanayi, ticaret ve esnaf odaları ve organize sanayi bölgeleri temsilcileri, turizmciler, STK temsilcileri, devletin il teşkilatı yetkililerinin katıldığı bir örneklemle nitel yöntemle yapılmıştır. Araştırmanın bulguları, katılımcıların göç sürecinin iyi yönetilmediğine inandıklarını göstermektedir. Suriyeliler için bir tampon bölge oluşturulması gerektiği görüşü de paylaşılmıştır. Kayıt dışılığın önlenmesi için devletin acil düzenleme yapması, prim ve vergi indirim gibi teşvikler sunulması beklenmektedir. İşverenler istihdam konusunun devletin görevi olduğunu, işverene bırakılmaması görüşündedir. Eşit piyasa ve rekabet koşullarında istihdamın sağlanması noktasına vurgu yapılmıştır. "Suriyelilerin istihdamı çalışma barışını tehlikeye atar" söylemi yaygındır. Turizmciler, Suriyelilerin turistik bölgelere girmemeleri gerektiğini, girerlerse "estetik, huzur ve güven"i riske atacaklarını dile getirmişlerdir. Kısaca Suriyeliler için yaratılacak istihdam alanını devlet yaratmalıdır. Uyum konusunda görüşler kitlenin büyük ve kontrolsüz olmasının, üstelik de kırsal alandan gelmiş olmasının sosyal uyumu güçleştirdiği yönündedir. Her ne kadar "komşuluk ve din kardeşliği" söylemi olsa da, bu durumun mevcut tedirginliği ortadan kaldırmadığı ifade edilmiştir. Araştırmanın üzerinden geçen üç yılda yerel halkın tutumlarının değişmiş olabileceğini göz önünde bulundurmamak gerekebilir.

ORSAM (2015) tarafından hazırlanan *"Suriyeli Mültecilerin Türkiye'ye Ekonomik Etkileri: Sentetik bir Modelleme"* başlıklı raporda yer alan araştırma sonuçları, Suriyelilerin Türkiye ekonomisine bazı açılardan olumsuz etkileri olsa da ekonomik bakımdan görece olarak katkıda bulunduklarını göstermekte-

dir. Örneklem olarak seçilen 9 ilde (Hatay, Gaziantep, Şanlıurfa, Kilis, Kahramanmaraş, Adana, Mardin, Osmaniye ve Mersin) yapılan araştırma "Suriyeliler gelmemiş olsaydı bu 9 ilde durum ne olurdu?" Sorusuna iller bazında yanıt aramıştır. İllerin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi ve ekonominin sektörel yapısına göre değişiklikler olsa da örneğin bütün illerde (Mersin hariç) neredeyse iç göçe ihtiyaç kalmamıştır. Benzer biçimde enflasyonun daha az olacağı hesaplanmıştır. Suriyeliler olmasaydı ithalat ve ihracatın daha az, kiralara daha düşük, öğretmen başına öğrenci sayısının daha az olması gibi durumların (bazı illerde farklılık gösterse de) ortaya çıkacağı saptanmıştır. Bunlar dışında Suriyelilerle birlikte işgücü piyasasında enformelleşme, ücretlerin düşüşü, sağlık hizmetlerinin sayısı ve kalitesinin azalması, kira artışları gibi konular ortaya çıkmıştır. Bu illere yapılan yatırımların artmasıyla yeni işlerin yaratılması, asgari ücrete yakın gelir düzeyi sağlayabilmiştir. Ancak Gaziantep'te istihdam artarken, Suriyelilerin en yoğun olarak yaşadığı Kilis'te düşüş olması, bölgesel özelliklerin önemine dikkat çekmektedir. Son istatistikler de Kilis'te Suriyeli nüfusun giderek azalmakta olduğunu teyit etmektedir.

2.5.2. Suriyeli Kadın ve Çocuklar Konusunda Yapılan Araştırmalar

Suriyeli göçmen nüfus içinde kadın ve çocuklar sağlık ve korunmaları açısından en hassas gruba oluşturmaktadır. Suriyelilere yönelik tüm plan ve programlarda sağlık ve beslenme konusu başta gelmek üzere, kadın istihdamı ile çocukların her türlü suistimalden ve çocuk işçiliğinden korunmasına yönelik politika önerileri ve uygulamalar yer almaktadır. Bu bölümde kadın ve çocukları konu edinen

bazı araştırma ve çalışmalardan örnekler verilmektedir.

SGDD (2018) tarafından UNWomen işbirliği ile Türkiye'de Suriyelilerin yoğun olduğu 7 ilde yapılan araştırmada 1291 Suriyeli kadın ve kız çocuğu ile yapılandırılmış ve derinlemesine görüşmeler üzerinden analiz gerçekleştirilmiştir. Suriyeli kadınların %70'i hiç Türkçe bilmemektedir ve ancak %15'i gelir getiren işlerde çalışmaktadır. Dul kadınların %50'si, boşanmış kadınların %36'sı, bekâr olanların da %32'si 160 Doların altında gelire sahiptir. Bazı ailelerin sosyal uyum yardım programı ile günlük ihtiyaçlarını karşılayabildikleri belirlenmiştir. Konut kalitesi bakımından kadınların %36'sı çok kötü evlerde, %62'si yaşanabilir özellikteki evlerde ve %2,2'si de iyi kalitedeki konutlarda yaşadıklarını söylemişlerdir. Konya ve İzmir'de aynı konutta birden fazla ailenin bulunması, aşırı kalabalık hanelerde sıkıntı yaratmaktadır. Kadınların %28'i evden sadece 1 gün çıkabildiklerini, %29,8'i haftada 1 gün dışarı çıkma fırsatı bulduklarını ifade etmişlerdir. Bu durum çevreyle sosyal ilişki kurmakta güçlük çekmelerine yol açmaktadır. Kadınların %87'si evlerinde %73'ü de mahallelerinde kendilerini güvende hissetmektedir. Bu kadınların sadece yarısı çevreyle ilişki kurabildiklerini belirtmektedir. Kadınların en memnun oldukları konuş sağlık hizmetlerinden yararlanmada ortaya çıkmıştır (%86). 12-14 yaş grubu kız çocuklarının %60'ı okula giderken bu oran 15-17 yaş grubunda 23 olmaktadır. Erken yaş evlilikleri ve evde oturma zorunluluğu bu azalışın nedenidir. Kadınların sadece %7'si meslek eğitimi almıştır. Kurslara ilişkin bilgisizlik, kursları yetersiz bulma ve çocuk bakımı (%26) gibi nedenler kadınların eğitimde uzak durmalarını açıklamaktadır.

.....

**Suriyeli kadınların
%70'i hiç Türkçe
bilmemektedir ve ancak % 15'i
gelir getiren işlerde çalışmaktadır.**

.....

Rothwerder (2018) tarafından yapılan araştırma, Türkiye'deki Suriyeli kadınlar, kız çocukları ve engelli bireylerin savaş ve göçten nasıl etkilendikleri sorusuna yanıt aramaktadır. Yazar veri kaynaklarının güncel ve erişilebilir olmamasını eleştirerek başlamakta, toplumsal cinsiyet ve engellilik konusundaki körlüğün olduğu bir ortamda araştırma yapmanın güçlüklerini işaret etmektedir. Araştırmacının izlediği strateji bugüne kadar yapılmış araştırma ve projeleri tarayarak bir konuyla ilgili bir derleme ortaya çıkarmaktır. Anahtar bulgularını 3 başlık altında toplayan araştırmacı ilk başlıkta Suriyeli kadınların durumunu, sağlık, barınma, hane reisinin kadın olduğu aileler, geçim kaynakları ve istihdam, sosyal koruma ve fuhuş, şiddet, çok eşlilik ve nikahsız yaşama, toplumsal cinsiyet rolleri, izolasyon ve destek ağları açısından incelemektedir. İkinci başlıkta kız çocuklarının durumunu eğitim, okul dışı kalma, çocuk emeği, çocuk yaşta evlilik ve çocukların korunması başlığı altında değerlendirmektedir. Üçüncü başlıkta ise engelli Suriyelilerin durumu eğitim, barınma ve ulaşım, insani yardım, engellilik tipi ve toplumsal cinsiyet bakımında ele alınmaktadır. Araştırmacı tüm başlıklar altında STKların desteği ve fonlara rağmen olumsuz koşulların varlığını işaret etmekte, hijyen yokluğu, yoksulluk, işsizlik, dışlanma ve ayrımcılık şeklindeki davranışlara ve koşullara vurgu yapmaktadır. Araştırmada özel-

likle yoksulluk nedeniyle fuhşa yönelme ve kız çocuklarının insan ticaretine maruz kalma riskine dikkat çekilmektedir.

MEB-AB Türkiye Delegasyonu arasında imzalanan bir hibe anlaşması uyarınca "*Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi (PICTES)*", 2016 yılında başlatılmıştır. Suriyeli çocukların eğitime erişiminin artırılması, eğitim kalitesinin yükseltilmesi ile eğitim kurumlarının ve personelinin iyileştirilmesini hedefleyen proje 2018'de tamamlanacaktır.

Harunoğulları (2016) tarafından yapılan "*Suriyeli Sığınmacı Çocuk İşçiler: Kilis Örneği*" başlıklı araştırmada, birden fazla sayıda ailenin barındığı hanelerde yaşayan 62 Suriyeli çocukla görüşülmüştür. Kağıt ve plastik toplayıcılığı yapan, çok uzun saatlerde, çocuklar için uygun olmayan mekan ve koşullarda, çok düşük ücretle çalışmak zorunda kalan çocuklar, yoksulluk ve ailelerinin talebi ile çalışmaya yönelmektedir. Eve para getirerek yararlı olduklarını düşünmelerine rağmen, çocukların fiziki ve psikolojik bakımdan sağlıklı olmadıkları belirlenmiştir. Refakatsiz ve yalnız başına sokaklarda uzun saatler geçiren ve her türlü suiistimale açık Suriyeli çocuk işçilerin, yerli çocuk işçilerden daha mağdur oldukları anlaşılmaktadır. Eğitimlerine devam etmeleri mümkün olmadığı gibi sağlık açısından risk altında olan çocukların, çocuk olmalarına rağmen akran ilişkileri ve oyun faaliyetlerine hiç zaman ayırmadıkları saptanmıştır.

INGEV (2015) tarafından hazırlanan "İstanbul İşgücü Piyasası Değerlendirme Raporu", İstanbul'un nüfusu en fazla olan ilçelerinde yapılan ve işgücü piyasasında yer alan 15+

yaş grubu gençler ve işverenlerle görüşmeleri içeren bir alan araştırmanın sonuçlarını değerlendirmektedir. Perakende, tekstil, inşaat, konaklama ve ikram, sağlık sektörleri temel alınarak ve odak grup görüşmelerinden yararlanılarak Suriyeli gençlerin demografik, eğitim ve istihdam durumu belirlenmiştir. Suriyeli gençlerin istihdamının önünde en büyük engelin Türkçe dil yetersizliği olduğu ortaya çıkmıştır. Çalışma izni, işyeri ortamının barışçıl olmaması, yerel halk içinde genç işsizliğin yüksek oluşu gibi etmenler de istihdamın önünde engeldir. Suriyeli gençler için Arapça, devlet teşvikleri, işyerlerinde işgücü devrinin yüksek olması nedeniyle ortaya çıkan işler fırsatlar olarak nitelendirilmektedir. Araştırma Suriyelilerin istihdama katılımı için İŞKUR ile işbirliğini, çalışma izni için fon sağlanmasını, mesleki ve teknik eğitim verilmesini, dil eğitimini, çalışan Suriyeli gençler için eğitim zamanlaması ve süresinin ayarlanmasını, eğitim sunan firmalarla işbirliği yapılmasını öngörmektedir.

AFAD (2014) tarafından hazırlanan "*Türkiye'deki Suriyeli Kadınlar*" başlıklı rapor, iç savaş ve sonrasında yaşanan göç sürecinde

risk altında hassas grup olarak Suriyeli kadınların durumunu ortaya koyan ilk araştırmalardan biridir. Göçmen kadınlara ilişkin sunulan demografik bilgiler ülkeye giriş yapan kadınların profilini çizmekte, ekonomik durum ve geldikleri ülkeye ekonomik katkı yapabilme potansiyellerini göstermektedir. Araştırma göç öncesi, göç süreci ve sonrası üzerinden deneyimler ve algılara yönelik kurgulanmıştır. Barınma merkezleri ve dışarıda yerleşenlerin yaşama tutunma arayışları, temel ihtiyaçlarını karşılama çabaları, iş arama ve psiko-sosyal durumları, ev sahibi ülke tarafından sunulan hizmetleri algılayışı detaylı biçimde raporlanmıştır.

Yukarıdaki çalışmaları özetleyecek olursak, Suriyeli göçmenler son yıllarda önemli bir araştırma konusu olmuştur. Hala Suriyelilerin durumunu sosyal, kültürel, psikolojik boyutlarıyla derinlemesine analiz edecek araştırmalara ihtiyaç vardır. Suriyeli nüfusun varlığı, yerel halkla etkileşimi hala yeterince keşfedilmemiş biçimde durmaktadır. Ayrıca Suriyelilerin yaşam tarzları, uyumu ve istihdamına ilişkin detaylı ve kapsayıcı araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

A man in a light-colored shirt is standing and pointing at a large whiteboard. He is addressing a group of people, mostly seen from the back, who are seated and looking towards him. The scene is set in a room with a window in the background. The entire image has a red overlay.

BÖLÜM 3

İŞGÜCÜ PİYASASI TEMEL GÖSTERGELER

BÖLÜM 3

İŞGÜCÜ PİYASASI TEMEL GÖSTERGELER

Türkiye'nin farklı illerinde yaşayan yaklaşık Suriyelinin işgücü piyasasına dahil edilmesine yönelik çalışma Türkiye'nin genel ekonomik durumu ve işgücü piyasası göstergelerinden bağımsız olarak yürütülemez. Bu nedenle bu bölümde önce Türkiye'de işgücü piyasasının genel görünümüne, daha sonra da araştırmanın gerçekleştirildiği Ankara iline

ilişkin işgücü piyasası bilgilerine yer verilecektir. Kuşkusuz işgücü piyasasının pek çok göstergesi bulunmaktadır. Bu göstergelerin tamamına yönelik bilgiler vermek yerine, araştırmanın genel amacına uygun temel göstergelere yer vermek daha uygun olacaktır.

Tablo 3. Mevsim Etkilerinden Arındırılmamış Temel İşgücü Göstergeleri, Nisan 2017, Nisan 2018

	Toplam		Erkek		Kadın	
	2017	2018	2017	2018	2017	2018
15 ve daha yukarı yaştakiler	(Bin)					
Nüfus	59,709	60,519	29,551	29,955	30,158	30,564
İşgücü	31,444	32,095	21,371	21,692	10,073	10,402
İstihdam	28,157	29,009	19,418	19,887	8,739	9,122
Tarım	5,320	5,305	2,914	2,953	2,406	2,352
Tarım dışı	22,836	23,704	16,503	16,934	6,333	6,769
İşsiz	3,287	3,086	1,954	1,805	1,334	1,281
İşgücüne dahil olmayanlar	28,265	28,424	8,180	8,262	20,085	20,162
	(%)					
İşgücüne katılma oranı	52,7	53,0	72,3	72,4	33,4	34,0
İstihdam oranı	47,2	47,9	65,7	66,4	29,0	29,8
İşsizlik oranı	10,5	9,6	9,1	8,3	13,2	12,3
Tarım dışı işsizlik oranı	12,4	11,4	10,3	9,5	17,3	15,8
15-16 yaş grubu						
İşgücüne katılma oranı	57,8	58,3	78,0	78,2	37,4	38,2
İstihdam oranı	51,6	52,6	70,7	71,6	32,3	33,4
İşsizlik oranı	10,7	9,8	9,3	8,4	13,5	12,6
Tarım dışı işsizlik oranı	12,4	11,4	10,4	9,5	17,4	15,9
Genç nüfus (15-24 yaş)						
İşsizlik oranı	19,8	16,9	17,2	14,1	24,6	22,0
Ne eğitimde ne istihdamda olanların oranı ¹	22,1	21,3	12,5	12,4	31,9	20,6

Tablodaki rakamlar yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyebilir.

(1) Çalışmayan ve eğitimde (örgün ve yaygın) olmayan gençlerin, toplam genç nüfus içindeki oranıdır.

Kaynak: TÜİK Nisan 2018 İşgücü İstatistikleri

3.1. TÜRKİYE'DE İŞGÜCÜ PİYASASININ GENEL GÖRÜNÜMÜ

Türkiye İstatistik Kurumu, TÜİK verilerine göre 80 milyon toplam nüfusa sahip olan Türkiye'de Tablo 3'den anlaşılabacağı gibi 15 ve daha yukarı yaştakilerin sayısı 60,519,000 olarak görülmektedir. Türkiye'de son yıllarda yürütülen istihdam seferberliği ile işgücüne katılma oranındaki hafif artışa rağmen işsizlik oranında yaklaşık bir puanlık düşüş gerçekleştirilmiştir. Ortalama işsizliğin yaklaşık iki katına tekabül eden genç işsizlik oranında da %2'lik bir düşüş görülmektedir. Geçmiş yıllara kıyasla kadınların işgücüne katılma oranı ve istihdamında olumlu gelişmelere rağmen, kadınlar ve erkekler arasında işsizlik ve işgücüne katılma oranında önemli farklılıklar devam etmektedir. Burada önemle vurgulanması gereken nokta 15-24 yaş aralığında yer alan her beş gençten bir tanesinin istihdam ya da eğitimde yer almamasıdır. Bu durum, Suriyeli genç nüfusun artışı ile birlikte üzerinde önemle durulması gereken bir husustur.

İstihdamda yer alan nüfusun istihdam türüne bakıldığında, ücretsiz aile işçiliğinde düşüşün olduğunu ve bunun da daha çok kadınlar arasında yer aldığını görmekteyiz. Tablo 4'de dikkat çeken bir diğer husus ise, tarım ve inşaat sektöründe istihdam edilenlerde azalış, hizmet ve sanayi sektöründe istihdamda artışın gerçekleşmesidir.

Tablo 4. İşteki Durum Ve Ekonomik Faaliyete Göre İstihdam Edilenler, Nisan 2017, Nisan 2018 (15 Yaş Ve Üstü)

İşteki Durum Ve Ekonomik Faaliyet	Toplam		Erkek		Kadın	
	2017	2018	2017	2018	2017	2018
İşteki Durum	28,157	29,009	19,418	19,887	8,739	9,122
Ücretli Veya Yevmiyeli	18,910	19,598	13,407	13,661	5,504	5,937
İşveren	1,314	1,318	1,206	1,212	108	106
Kendi Hesabına	4,805	5,058	3,959	4,134	846	924
Ücretsiz Aile İşçisi	3,128	3,034	847	879	2,281	2,155
Ekonomik Faaliyetler	28,157	29,009	19,418	19,887	8,739	9,122
Tarım	5,320	5,305	2,914	2,953	2 406	2,352
Sanayi	5,372	5,650	4,096	4,261	1,276	1,389
İnşaat	2,187	2,155	2,109	2,058	78	97
Hizmetler	15,277	15,899	10,299	10,615	4,978	5,284

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri, Nisan 2018

Tablo 5'den anlaşılabacağı gibi eğitim düzeyi ile işgücüne katılım arasında olumlu bir ilişki bulunmaktadır. Eğitim düzeyi arttıkça işgücüne katılım oranı da artmaktadır. İşgücüne katılımda en düşük oran okur-yazar olmayanlar arasında gerçekleşirken, en yüksek oran yükseköğretim düzeyinde eğitim alanlar arasında gerçekleşmektedir. İşgücüne katılım açısından meslek lisesi mezunları ile akademik lise mezunları arasında 10 puanlık bir fark bulunmaktadır. Meslek sahibi olan gençler daha fazla işgücüne katılmaktadır. Bu tespit Suriyeli gençlerin meslek liselerine devamı ve meslek edinmeleri açısından ayrı bir öneme sahiptir.

İşgücü piyasasının genel görünümünü anlamak farklı kaynaklara ve farklı göstergeleri incelemeyi gerektirir. Zira her gösterge piyasanın farklı yönlerine ışık tutmaktadır. Bu kapsamda sanayi odaları tarafından hazırlanan kapasite raporları ayrı bir öneme sahiptir. Sanayi odaları tarafından hazırlanan kapasite raporları üye işletmelerin karnesi niteliğindedir. Bu raporlarda işletmenin üretim konusu, üretim kapasitesi, makine parkı, sermayesi ve çalışan sayısı gibi bilgiler yer almaktadır ve işletmeler bu raporları pek çok alanda kullanılmaktadırlar. Kapasite raporları yatırım teşvik belgesi almada, sanayi sicil belgesi temininde, ithalat ve ihracat işlemlerinde, resmi ve özel ihalelerde, yurtiçi ve yurtdışı kredi temini-

Tablo 5. Eğitim Durumuna Göre İşgücü Durumu, Nisan 2017, Nisan 2018 (15 +)

Eğitim durumu	İşgücüne Katılma Oranı					
	Toplam		Erkek		Kadın	
	2017	2018	2017	2018	2017	2018
Okur-yazar olmayanlar	18,6	18,8	33,5	31,0	15,5	16,3
Lise altı eğitilmişler	48,5	49,0	68,7	69,0	27,5	28,2
Lise	55,5	55,1	72,2	72,0	35,5	35,2
Mesleki veya teknik lise	66,8	66,2	81,6	81,2	43,0	42,3
Yükseköğretim	80,2	79,4	86,9	86,6	72,2	70,9
Toplam	52,7	53,0	72,3	72,4	33,4	34,0

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri, Nisan 2018

ninde, imalatçı belge alımında, vergi incelemelerinde ve benzer işlemlerde kullanılmaktadır. Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği-TOBB onayına sunulan kapasite raporlarından elde edilen veriler her yıl TOBB tarafından Kapasite Raporları İstatistikleri adı altında yayınlanmaktadır.

Ocak 2017 tarihli TOBB Kapasite Raporu genel ekonomik duruma ve çalışan sayılarına ilişkin farklı bir görünüm sergilemektedir. 100-249 ile 250 ve daha fazla çalışanı olan işletmeler dışında kalan işletmelerde gerek çalışan sayısında gerekse de kapasite rapor sayısında bir önceki yıla göre azalma gözükmemektedir. 2016 TOBB Kapasite raporu incelendiğinde bir önceki yıla göre istihdamda bir artış gerçekleşmiştir. Sanayi kapasite raporu alan tesislerde 2015 yılında toplam çalışan 2.947.254 iken, bu sayı 2016 yılında 2.994.120, 2017 yılında ise 2.905.511 olarak gerçekleşmiştir. Aşağıdaki kapasite rapor tablosu incelendiğinde, 100 ve daha az sayıda elemanı bulunan işletmelerin kapasite raporuna daha az sayıda ihtiyaç duyduğunu göstermektedir. Kapasite raporunun gösterdiği diğer bir nokta ise mikro ve küçük işletmelerde 2016 yılına kıyasla istihdamda daralmanın gerçekleşmesidir.

Tablo 6. Kapasite Raporu Genel Görünüm

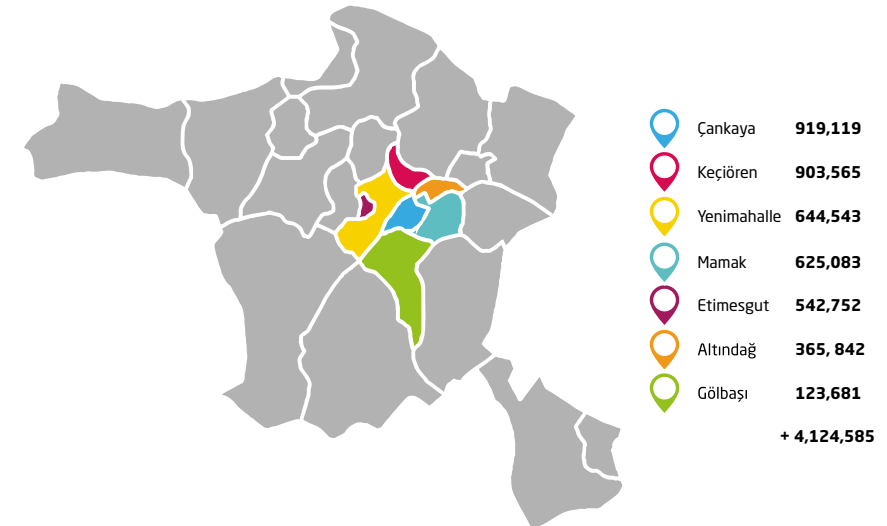
Aralığı	Kapasite Raporu Sayısı			Toplam Çalışan		
	2016	2017 Çalışan	Dönemsel Değişim Yüzdesi	2016	2017	Dönemsel Değişim Yüzdesi
1-9	27.370	24.741	-9,61	144.713	132.607	-8,37
10-49	33.306	28.316	-14,98	770.270	671.327	-12,85
50-99	5.695	5.689	-0,11	401.056	399.868	-0,30
100-249	4.182	4.220	0,91	641.933	650.478	1,33
250+	1.816	1.859	2,37	1.036.148	1.051.231	1,46
Toplam	72.369	64.825	-10,42	2.994.120	2.905.511	-2,96

Kaynak: TOBB Sanayi Kapasite Raporu İstatistikleri 2017

3.2. ANKARA'DA İŞGÜCÜ PİYASASININ GENEL GÖRÜNÜMÜ

Türkiye’de işgücü piyasası temel göstergelerinden sonra araştırmanın gerçekleştirildiği Ankara ilindeki temel işgücü piyasası göstergelerine bakmak yerinde olacaktır. 31 Aralık 2016 rakamlarına göre Ankara 5,346,518 toplam nüfusu ile Türkiye’nin İstanbul’dan sonra 2. Büyük kentidir. Her ne kadar Büyükşehir yasal düzenlemesi ile birlikte kır-kent ayırımı hukuken ortadan kalkmış olsa da nüfusun ezici çoğunluğu klasik anlamdaki büyükşehir sınırları içerisinde yaşamaktadır. Harita 3’den anlaşılacağı gibi bu ilçelerdeki toplam nüfus 4,124, 585 gözükmemektedir. Göç ile gelen Suriyelilerin çoğunluğu ise Altındağ ve Keçiören ilçelerinde yaşamaktadır.

Harita 3. Ankara Merkez İlçe Nüfusları

Kaynak: Ankara İl İstihdam ve Mesleki Eğitim Kurulu 2017 Raporundan Üretilmiştir.

Ankara, başkent olması nedeni ile daha çok "bürokrasi kenti" olarak anılmasına rağmen, önemli sayıda sanayi işletmesi bulunmaktadır. Ankara'da toplam 12 Organize Sanayi Bölgesi (OSB) yer almaktadır. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın verilerine göre, OSTİM OSB'de 5000 firma bulunmaktadır. Daha büyük işletmelerin ve üretim tesislerinin bulunduğu, pek çok kritere göre Türkiye'nin en büyük beş OSB'si arasında yer alan Sincan OSB'de ise yaklaşık 300 firma bulunmakta ve 35,000 kişiye istihdam yaratılmaktadır. OSB statüsünde olmayan ancak çok sayıda küçük

ve orta büyüklükteki işletmelerin yer aldığı Ankara Mobilyacılar Sitesi önemli sayıda kişiye doğrudan ya da dolaylı olarak istihdam sağlamaktadır. Ankara'da bulunan Suriyelilerin önemli bir kısmı da Altındağ ilçe sınırları içerisinde yer alan Mobilyacılar Sitesinde çalışmaktadır.

Yukarıda sözünü ettiğimiz TOBB'un kapasite raporu Ankara iline ilişkin ürünlere göre kapasite rapor sayısını da vermektedir. Tablo 12'de belirtildiği gibi, demirden ve çelikten yapılmış "diğer yapılar" kapasite rapor sayı-

sında ilk sırada yer almaktadır. Tablo 7’de 3 ve 5. sırada yer alan ahşap mobilyalar ve yatak odası mobilyaları birlikte göz önüne alındığında mobilyacılık sektöründe kapasite rapor sayısı 205 rakamı ile ilk sırada yer almaktadır. Bu veri, aslında Ankara’nın Türkiye’de önemli bir mobilya üretim merkezi olduğunu göstermektedir. Dolayısı ile Ankara Mobilyacılar Si-

tesi Suriyelilerin istihdamı açısından önemli bir mekan görünümündedir. Her ne kadar Sitelerde çalışan Suriyelilere ilişkin resmi bir rakam olmasa da, çalışan sayısı Sitelerde bulunan esnaf odaları tarafından ortalama 7,500 kişi olarak tahmin edilmektedir.

Tablo 7. Ankara’da Ürünlere Göre Kapasite Rapor Sayısı

Sıra	Kodu	Açıklama	Kapasite Rapor Sayısı
1	25.11.23.60.00	Diğer yapılar, demirden veya çelikten	169
2	62.01.29.00.01	Diğer yazılımlar, orijinaler	129
3	31.09.13.00.00	Diğer ahşap mobilyalar (yatak odası, yemek odası, oturma odası, mutfak, büro, tıbbi, cerrahi, dişçilik/ veterinerlik mobilyaları ile hi-fi, videolar ve televizyonlar için özel tasarlanmış kasalar ve dolaplar hariç)	112
4	25.62.10.03.00	Tornalanmış metal parçalar, makine ve mekanik cihazlar için	96
5	31.09.12.30.00	Ahşap yatak odası mobilyaları (duvarlara gömme dolaplar için bağlantı parçaları, yatak destekleri, lambalar ve aydınlatma parçaları, ayaklı aynalar, koltuklar hariç)	93

Kaynak: TOBB 2017 Yılı Sanayi Kapasite Raporu İstatistikleri. Ocak 2017 TOBB’un Kapasite Raporu’nda Ankara için dikkat çeken bir diğer nokta ise, 2017 yılında bir önceki döneme göre hem kapasite rapor sayısında hem de farklı kategoride çalışan sayısında bir gerilemenin olduğuudur. Bir önceki döneme göre toplam çalışan sayısında %5.74 gerileme, en fazla istihdamda azalma ise %17.70 ile “çalışan usta” kategorisinde gerçekleşmiştir.

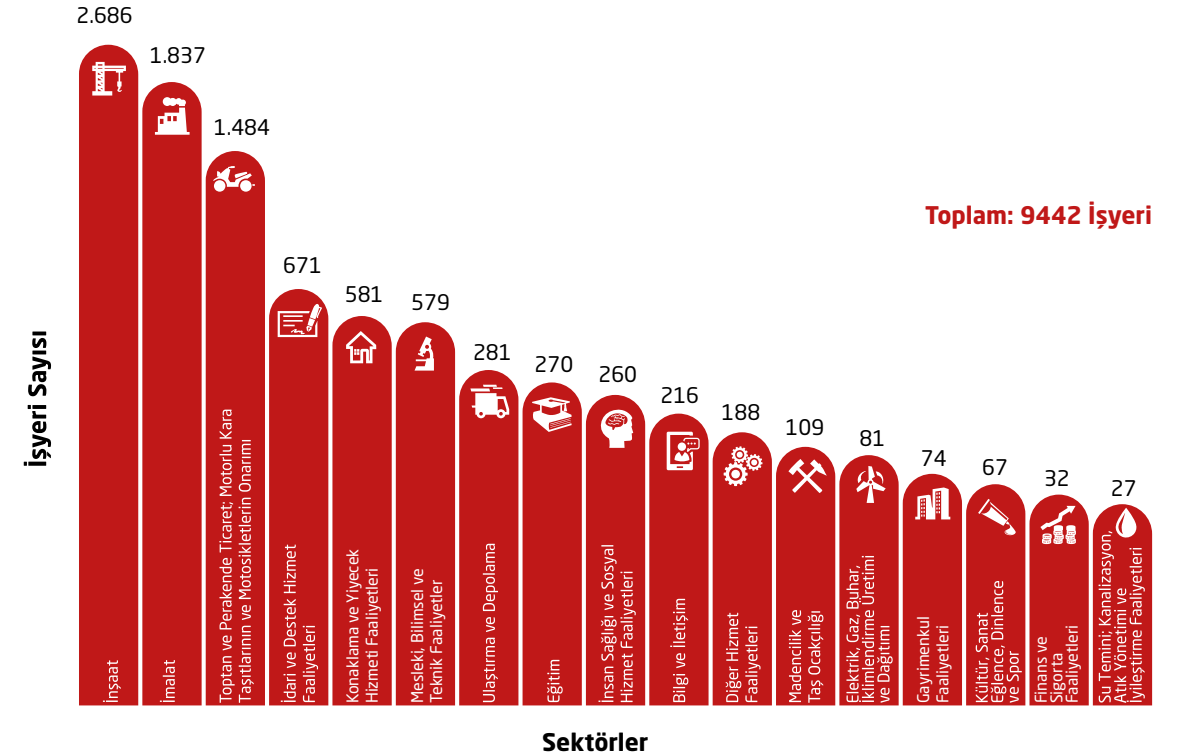
Tablo 8. Ankara Kapasite Raporu ve Çalışan Sayısı

Kapasite Raporu/Çalışan Sayısı	Sayı	Bir önceki yıla göre değişim %
Kapasite Raporu	4123	-13.7
Çalışan Mühendis	17,352	-4.38
Çalışan Teknisyen	16,129	-2.21
Çalışan Usta	13,427	-17.70
Çalışan İşçi	82,099	-4.43
İdari	22,111	-0.32
Toplam (diğer çalışanlar da dahil)	151,947	-5.74

Kaynak: TOBB 2017 Yılı Sanayi Kapasite Raporu İstatistikleri. Ocak 2017

Türkiye İş Kurumu’nun her ilin gerçekleştirdiği gerek İşgücü Piyasası Araştırma Raporu gerekse de İl İstihdam ve Mesleki Eğitim Raporları il düzeyinde işgücü piyasası açısından önemli veriler sunmaktadır. İŞKUR 2017 Ankara İşgücü Piyasası Araştırma Raporuna- IPA, göre 20 ve daha fazla kişi çalıştıran ve araştırma kapsamına alınan 9442 işyeri içerisinde ilk iki sırayı inşaat ve imalat sektörü almıştır. Bunu toptan ve perakende sektörü izlemiştir.

Grafik 5. Ankara’da İşyerlerinin Sektörel Dağılımı

Yukarıda sözü edilen İŞKUR Ankara IPA raporunda araştırma kapsamında yer alan firmalar da çalışanların cinsiyete ve sektörlere göre dağılımında ilk sırayı imalat sektörü almaktadır. İşyeri sayısı açısından ilk sırayı alan inşaat sektörü istihdam açısından bakıldığında 3. sırada yer almaktadır. İşyeri sayısı açısından sektör sıralamasında 4. sırada yer alan “İdari ve Destek Hizmet Faaliyetleri” istihdam açısından 2. sıraya çıkmıştır. Araştırmada dikkat çeken bir diğer nokta ise toplam çalışan sayısı içerisinde kadın çalışanların sayısı erkek çalışanlara göre oldukça geride kalmasıdır.

Tablo 9. Sektörlere Göre Ankara'da Kadın ve Erkek Çalışan Sayısı

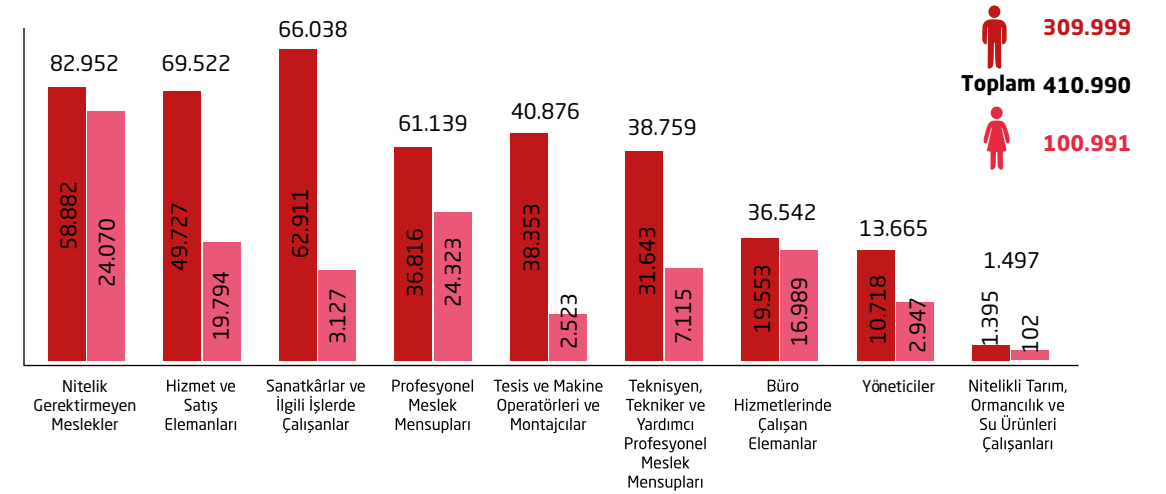
Sektörler	Kadın	Erkek	Toplam
İmalat	14.645 %14.6	85.465 %85.4	100.110
İdari Ve Destek Hizmet Faaliyetleri	20.857 %31.5	45.311 %68.5	66.168
İnşaat	7.934 %12.9	53.162 %87.1	61.096
Toptan Ve Perakende Ticaret; Motorlu Kara Taşıtlarının Ve Motosikletlerin Onarımı	13.950 %26.4	38.879 %73.6	52.829
Konaklama Ve Yiyecek Hizmeti Faaliyetleri	6.269 %27.7	16.334 %72.3	22.603
Mesleki, Bilimsel Ve Teknik Faaliyetler	6.039 %30.3	13.856 %69.7	19.895
Eğitim	10.686 %61.4	6.712 %38.6	17.398
İnsan Sağlığı Ve Sosyal Hizmet Faaliyetleri	8.903 %60.1	5.906 %39.9	14.809
Ulaştırma Ve Depolama	1.710 %13	11.453 %87	13.163
Bilgi Ve İletişim	3.523 %29.7	8.344 %70.3	11.867
Elektrik, Gaz, Buhar Ve İklimlendirme Üretimi Ve Dağıtım	928 %8.4	10.227 %91.6	11.155
Diğer Hizmet Faaliyetleri	2.995 %34.1	5.778 %65.9	8.774
Madencilik Ve Taş Ocaklığı	468 %13.2	3.084 %86.8	3.553
Gayrimenkul Faaliyetleri	738 %30.4	1.693 %69.4	2.431
Kültür, Sanat Eğlence, Dinlenme Ve Spor	688 %29.9	1.616 %70.1	2.303
Su Temini; Kanalizasyon, Atık Yönetimi Ve İyileştirme Faaliyetleri	147 %9.2	1.455 %90.8	1.602
Finans Ve Sigorta Faaliyetleri	511 %41.4	724 %58.6	1.235
Genel Toplam	101,991 %24.7	309,999 %75.3	410,990

Kaynak: İŞKUR IPA 2017

Ankara'da araştırma kapsamındaki çalışanların meslek gruplarına göre dağılımına bakıldığında, çalışan sayısı açısından ilk sırayı "Nitelik Gerektirmeyen Meslekler" almaktadır. Bu veri Suriyelilerin istihdama katılımı açısından önem arz etmektedir. Araştırmanın ilerleyen bölümlerindeki bulgulardan da anlaşılacağı gibi istihdamda olan Suriyelilerin önemli bir kısmı "nitelik gerektirmeyen mesleklerde" ya da az nitelik gerektiren işlerde çalışmaktadır.

Suriyelilerin önemli bir kısmı
"nitelik gerektirmeyen mesleklerde"
ya da az nitelik gerektiren işlerde çalışmaktadır.

Araştırma kapsamındaki toplam çalışanların %24'ü kadınlardan oluşmasına rağmen, "nitelik gerektirmeyen mesleklerde" çalışan kadınların oranı %29, "Büro Hizmetlerinde" çalışan kadınların oranı ise %46 olarak gerçekleşmiştir. Bu veri, Ankara'da kadınların daha çok büro hizmetlerinde istihdam edildiğini göstermektedir.

Grafik 6. Ankara Çalışanların Mesleklere ve Cinsiyete Göre Dağılımı

İstihdam yaratmada ve istihdam edilebilirliği arttırabilecek aktif istihdam tedbirlerini uygulamada önemli göstergelerden bir tanesi açık iş ilanlarıdır. Zira açık iş ilanları işverenin talep ettiği münhal kadrolardır. Tablo 6 incelendiğinde Ankara'da toplam 5370 açık iş ilanının olduğunu ve en fazla açık iş ilanın da imalat sektöründe yer aldığını görmekteyiz. Açık iş ilanı açısından bu sektörü toptan ve perakende ticaret ile inşaat sektörü izlemektedir. Araştırmanın ileriki bölümlerde de bahsedileceği gibi, işverenlerle ve sektör temsilcileri ile yaptığımız görüşmelerde bu sektörlerde açık iş sayısının her zaman olduğu vurgulanmıştır. Suriyelilerin istihdama dahil edilmesinde bu veriler kuşkusuz göz önüne alınmalıdır.

Açık iş sayıları meslek gruplarına göre incelendiğinde en fazla açık iş sayısının “Sanatkarlar ve ilgili işlerde çalışanlar” kategorisinde yer almaktadır. Nitekim, Ankara Mobilyacılar Sitesinde yer alan esnaf ve sanatkâr odaları temsilcileri elemana ihtiyaçları olduğunu belirtmişlerdir. Raporun ilerleyen bölümünde bu konuda daha detaylı bilgi verilecektir. Aşağıda yer alan Tablo 11’de belirtildiği gibi “nitelik gerektirmeyen” meslek grubunda da önemli sayıda açık iş ilanı bulunmaktadır.

Tablo 10. Ankara Sektörlere Göre Açık İş Sayısı

Sektörler	Açık İş Sayısı
İmalat	1.875
Toptan ve Perakende Ticaret; Motorlu Taşıtlarınve Motosikletlerin Onarımı	948
İnşaat	662
İdari Ve Destek Hizmet Faaliyetleri	629
Konaklama Ve Yiyecek Hizmeti Faaliyetleri	267
Mesleki, Bilimsel Ve Teknik Faaliyetler	259
Bilgi Ve İletişim	213
Elektrik, Gaz, Buhar Ve İklimlendirme Üretimi Ve Dağıtımı	153
İnsan Sağlığı Ve Sosyal Hizmet Faaliyetleri	121
Ulaştırma Ve Depolama	88
Eğitim	57
Diğer Hizmet Faaliyetleri	50
Gayrimenkul Faaliyetleri	28
Kültür, Sanat Eğlence, Dinlence Ve Spor	13
Madencilik Ve Taş Ocakçılığı	4
Su Temini; Kanalizasyon, Atık Yönetimi Ve İyileştirme Faaliyetleri	2
Finans Ve Sigorta Faaliyetleri	2
Toplam	5370

Tablo 11. Meslek Gruplarına Göre Açık İş Sayısı

Meslek Grupları	Açık İş Sayısı
Teknisyen, Teknikerve Yardımcı Profesyonel Meslek Mensupları	833
Sanatkarlar Ve İlgili İşlerde Çalışanlar	1.226
Hizmet Ve Satış Elemanları	1.006
Tesis Ve Makine Operatörleri Ve Montajcılar	576
Nitelik Gerektirmeyen Meslekler	896
Büro Hizmetlerinde Çalışan Elemanlar	315
Profesyonel Meslek Mensupları	472
Nitelikli Tarım, Ormancılık Ve Su Ürünleri Çalışanları	6
Yöneticiler	40
Toplam	5,370

Kaynak: İŞKUR IPA 2017

Açık iş sayısı ilanına ve istihdam ofislerinden talep edilmesine rağmen bazı sektörlerde ve mesleklerde eleman temininde güçlük çekildiği ve aranan elemanın bulunamadığı ya da bulmada zorlanıldığı gözükmemektedir. Bu durumu Türkiye İş Kurumu temininde güçlük meslekler olarak tanımlamaktadır. Tablo 12 incelendiğinde temininde güçlük çekilen sektörlerin başında imalat, inşaat ve toptan ve perakende ticaret gelmektedir. Bu durum şaşırtıcı değildir, zira Ankara’da, yukarıda da belirtildiği gibi, en fazla istihdam sağlayan sektörler de bu sektörlerdir. Bu sektörlerde, çeşitli nedenlerle, işgücü devinimi yüksek seyretmektedir.

Tablo 12. Sektörlere Göre Temininde Güçlük Çekilen Kişi Sayısı

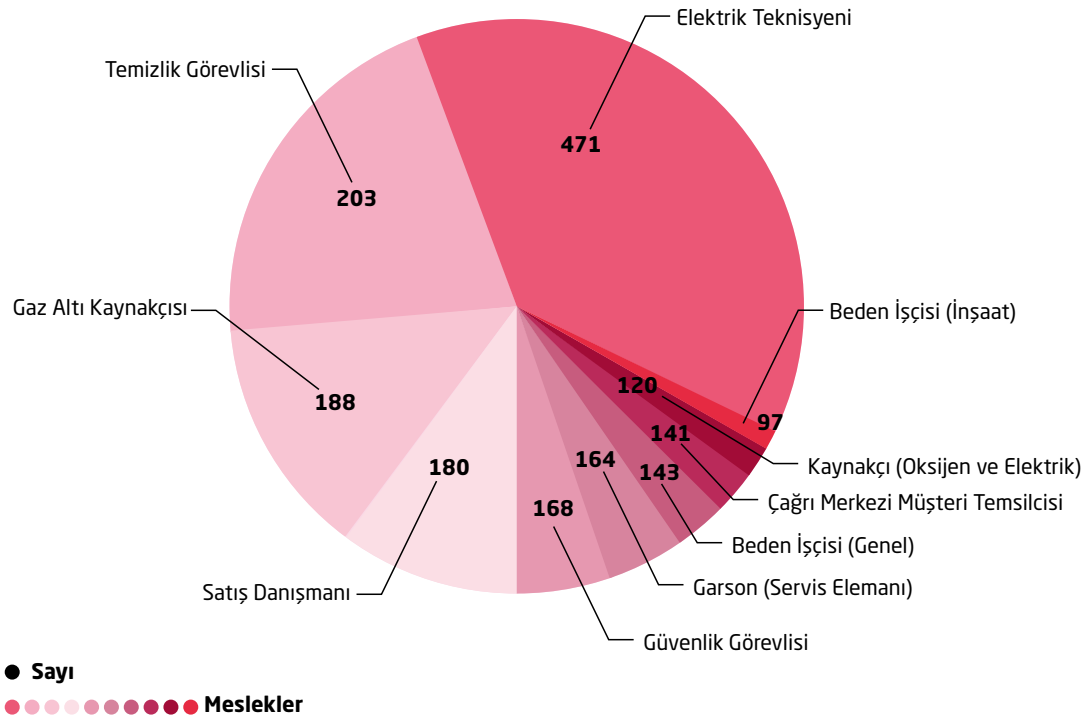
Sektör	Kişi Sayısı
İmalat	2.064
İnşaat	1.296
Toptan Ve Perakende Ticaret; Motorlu Kara Taşıtlarının Ve Motosikletlerin Onarımı	939
Konaklama Ve Yiyecek Hizmeti Faaliyetleri	437
İdari Ve Destek Hizmet Faaliyetleri	423
Mesleki, Bilimsel Ve Teknik Faaliyetler	384
Bilgi Ve İletişim	172
Ulaştırma Ve Depolama	159
Eğitim	153
İnsan Sağlığı Ve Sosyal Hizmet Faaliyetleri	148
Diğer Hizmet Faaliyetleri	52
Kültür, Sanat Eğlence, Dinlence Ve Spor	21
Madencilik Ve Taş Ocakçılığı	18
Elektrik, Gaz, Buhar Ve İklimlendirme Üretimi Ve Dağıtımı	14
Gayrimenkul Faaliyetleri	11
Su Temini; Kanalizasyon, Atık Yönetimi Ve İyileştirme Faaliyetleri	3
Finans Ve Sigorta Faaliyetleri	-
Toplam	6,295

Kaynak: İŞKUR IPA 2017

Temininde güçlük çekilen elemanlar meslek gruplarına göre incelendiğinde, bu mesleklerin başında elektrik teknisyeni gelmektedir. Grafik 7’de yer alan temininde güçlük çekilen meslekler dikkatlice incelendiğinde, bu meslekleri iki kategoride ele almak mümkün. Bir grup meslek, örneğin gaz altı kaynakçısı, oksijen kaynakçısı gibi, belirli bir nitelik gerektirmektedir. İşveren, bu meslek gruplarında aramış olduğu nitelikleri elemanlarda bulamamaktadır. İkinci grup meslekler ise fazla bir beceri gerektirmemekte ya da göreceli olarak kısa sürede beceri kazandırılabilir meslekler olarak gözükmemektedir. Bu mesleklerde de iş arayan elemanlar göreceli olarak yüksek ücret talep ettiğinden istihdam sağlanamamaktadır. Örneğin, inşaat sektöründe beden işçiliği ağır bir iş olmakla birlikte ücretler düşük seyretmektedir.

Fazla bir beceri gerektirmeyen ya da göreceli olarak kısa sürede beceri kazandırılabilir mesleklerde iş arayan elemanlar göreceli olarak yüksek ücret talep ettiğinden istihdam sağlanamamaktadır.

Grafik 7. Temininde Güçlük Çekilen Eleman Sayısı ve Meslekler

Suriyelilerin istihdama dahil edilme çabalarında yukarıda sunulan bilgiler önem arz etmektedir. Türkiye, AB ülkelerine kıyasla, işgücüne katılımın düşük, işsizliğin yüksek olduğu bir ülkedir. Kadınların işgücüne katılım oranı da AB ortalamasının oldukça altındadır. Ancak bazı sektörlerde ve bazı mesleklerde eleman açığının olduğu, işletmelerin, özellikle küçük işletmelerin ulusal ve uluslararası rekabet ortamında piyasada kalmak için işçilik maliyetlerinde kısıntıya gittikleri somut bir olgu olarak karşımızda durmaktadır. Dolayısı ile Suriyelilerin işgücü piyasasına katılımını sağlayacak tedbirler bu olgudan hareketle tasarlanabilir.

BÖLÜM 4

YÖNTEM

BÖLÜM 4

YÖNTEM

Bu araştırma Türk Kızılay Ankara Toplum Merkezi'nin yer aldığı Ankara ilinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma resmi olarak 23 Mart 2018 tarihinde başlamıştır. Araştırma farklı fazlardan oluşmuştur: hazırlık çalışmaları; araştırma alanı ile aşına olma; görüşme formlarının hazırlanması; görüşme yapılacak kişi ve kuruluşların belirlenmesi; görüşmelerin gerçekleştirilmesi; verilerin derlenmesi; veri analizi ve raporlama.

Araştırma Ekibi ilk 3 hafta içerisinde Suriyeli göçmenlere yönelik yapılan araştırmaları taramış, Ankara Toplum Merkezi çalışanlarıyla görüşmeler yapmış, Suriyeli göçmenlere yoğun olarak yaşadığı mahallelere ve çalıştıkları caddelere ziyarette bulunmuş, kanaat önderleri ile görüşmeler gerçekleştirmiş ve 3. hafta sonunda Türk Kızılay'a Ön-İnceleme Raporu sunmuştur. Bu süreçte taslak veri toplama araçları da hazırlanmış ve raporla birlikte Türk Kızılay'a sunulmuştur.

Türk Kızılay'ın Toplum Merkezlerinde özellikle Suriyeli göçmenlere yönelik olarak yürütmüş olduğu Geçim Kaynağını Geliştirme Programının etkisinin arttırılması ve Suriyeli göçmenlerin işgücü piyasasına dahil olmasını gerektiren araştırma çok farklı veri toplama araçlarını ve yöntemlerini kullanmayı gerektirmiştir. Zira hedef kitle olan Suriyeliler ile Suriyelileri istihdam eden ya da potansiyel olarak istihdam edebilecek işverenlere yönelik somut ve güvenilir veri kaynağı bulunmamaktadır. Her ne kadar ilgili bölümde Ankara'da yaşayan Suriyeli göçmenlere yönelik resmi rakamlar sunulsa da, bu rakamlar değişmekte, hangi mahallede ve semtte ne

kadar Suriyeli yaşadığına ilişkin güvenilir veri bulunmamaktadır. Bu verili durumdan hareketle araştırma ekibi, farklı kesimlerden farklı veri toplama tekniği kullanarak araştırmayı gerçekleştirmiştir. Veri toplama kaynakları arasında Suriyeli Kanaat Önderleri; Muhtarlar; Türk ve Suriyeli İşverenler; Türk işveren sektör ve meslek temsilcileri; Suriyeli çalışan ve çalışmayan farklı yaş grubunda erkek ve kadınlar. Bu görüşmelere ek olarak Suriyel göçmenlere hizmet sunan diğer kamu kuruluşları ve sivil toplum kuruluşları temsilcileriyle bir odak grup görüşmesi gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, Ankara Toplum Merkezi çalışanlarıyla ayrı bir odak grup toplantısı yapılmıştır. Her kesim ile yapılan görüşmelerde üzerinde durulan konular aşağıda kısaca betimlenmiştir.

Ankara Toplum Merkezi'nde, Suriyeli kanaat önderlerinden oluşan bir Danışma Kurulu bulunmaktadır. Danışma Kurulunda yer alan kanaat önderleri, daha çok yükseköğrenim görmüş (avukat, mimar gibi) ve Suriyeliler üzerinde belli bir etkisi olan kadın ve erkeklerden oluşmaktadır. Danışma Kurulunda yer alan Suriyeli kanaat önderlerine ek olarak Ankara Tolum Merkezi'nde başka kanaat önderleri ile de bir görüşme yapılmıştır. Kanaat önderleri ile yapılan görüşmelerde temel olarak şu konular üzerinde durulmuş ve bilgi toplanmıştır: Suriyelilerin genel olarak sosyo-ekonomik durumları; çalışanların hangi sektörde ve nerede çalıştıkları; çalışma hayatında karşılaştıkları güçlükler; temel gelir kaynakları; çalışmayanların çalışmama nedenleri; kadın ve erkekler açısından farklılıklar; uyum ve geçim kaynağına yönelik ihtiyaçlar. Grup ortamında bire bir yüz yüze

yapılan bu görüşmeler not edilmiştir. Kanaat önderleri, Suriyeli çalışan ve çalışmayanlarla ve kendi hesabına çalışanlarla görüşme yapılmasında kolaylaştırıcı rol oynamıştır.

Suriyelilerin ağırlıklı olarak yaşadığı mahallelerin muhtarları bir diğer veri kaynağını oluşturmuştur. Suriyeli göçmenler Ankara il merkezinde daha çok Altındağ ve Keçiören ilçelerinde yaşamaktadırlar. Araştırmanın gerçekleştirildiği ve Ankara Toplum Merkezi'nin yer aldığı Altındağ ilçesinde Suriyeliler daha çok Başpınar, Önder, Ulubey, Battalgazi, Baraj ve Solfasol mahallelerinde yaşamaktadırlar. Muhtarlarla yapılan görüşmelerde mahallenin genel nüfusu; Suriyeli yaşayan sayısı; mahallede yaşayanların sosyo-ekonomik profilleri; Suriyelilerin aldıkları aynı ya da nakdi yardımlar; yerel halk ile Suriyeliler arasındaki ilişkiler; çalışan Suriyelilerin nerelerde çalıştıkları; çalışmayanların neden çalışmadıkları gibi konularda bilgi toplanmıştır.

İşgücü piyasasının talep kısmını oluşturan işverenlerle de bire bir görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Suriyeli ve Türk işverenlerle ayrı ayrı görüşülmüştür. İşverenlerle yapılan görüşmelerde daha çok şu konular üzerinde durulmuştur: işkolu; toplam çalışan sayısı; Suriyeli çalışan sayısı; Suriyeli çalıştırma ya da çalıştırmama nedeni; çalışma süresi ve koşulları; ödenen ücretler; Suriyeli ve Türk işçiler arasındaki ilişkiler. İşverenlerle yapılan görüşme kapsamında meslek düzeyinde örgütlü olan esnaf odası temsilcileri ile de görüşülmüştür. İşverenlerle bire bir yapılan görüşmelere ek olarak araştırma ekibi sektör ve meslek odaları temsilcileri ile de bire bir yüz yüze görüşmeler yapmıştır. Bu görüşmelerin başında Suriyelilerin istihdam edildiği ve daha

fazla istihdam imkanı olan Ankara Mobilyacılar Sitesi Esnaf temsilcileri olmuştur. Bunlar arasında Ankara Mobilyacılar ve Lakeciler Odası, Ankara Döşemeciler Odası, Ankara Marangozlar Odası, Türkiye Ağaç İşleri Esnaf ve Sanatkarları Federasyonu, Ankara Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği ile Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu temsilcileri yer almaktadır. Bu görüşmelerde sektörün genel durumu üzerinde durulmuş, odalara kayıtlı üyelerin Suriyeli çalıştırma veya çalıştırma konusunda bilgi alınmış, ücret konuları görüşülmüş ve Suriyelilerin istihdamına yönelik Türk Kızılay ile olası işbirlikleri konuşulmuştur.

Esnaf temsilcilerine ek olarak Sanayi kuruluşları temsilcileri ile de görüşmeler yapılmıştır. Bu kapsamda Ankara Sanayi Odası (ASO) ziyaret edilmiş, üyelerinin Suriyeli istihdam etme konusunda tutumları konusunda görüşmeler yapılmış ve bu konuda hazırlanan bir anketin üye işverenlere gönderilmesi konusunda mutabık kalınmıştır. ASO araştırma ekibinin hazırlamış olduğu işveren anketini tüm üyelere göndererek doldurulması talep edilmiştir. Ayrıca anket ASO web sayfasında yayınlanmıştır. Ankette özetle, işverenlerin Suriyeli çalıştırıp çalıştırmadıkları, istihdam etmek istemiyorsa nedeni, istihdam etmek isteyenlerden de istihdam alanları ve istihdam etmek istedikleri kişi sayısı öğrenilmeye çalışılmıştır. İleriki bölümlerde de sunulacağı gibi bu ankete önemli geri dönüşler olmuştur. İşveren ziyaretleri arasında Organize Sanayi Bölgeleri yöneticileri de yer almıştır. Bu görüşmelerde de işverenlerin Suriyeli çalıştırıp çalıştırmama durumuna ilişkin bilgi alınmıştır. Görüşmelerin temel ayağını, işgücü piyasasının arz kısmını, Suriyeli çalışan ve çalış-

mayan erkek ve kadınlar oluşturmuştur. Bu görüşmelerde farklı yaş grubunda yer alan kadın ve erkek çalışan ile kadın ve erkek çalışmayanlar yer almıştır. Bire bir ve grup ortamında yapılan görüşmelerde hem niceliksel hem niteliksel veriler toplanmaya çalışılmıştır. Araştırmada analiz birimi olarak "hane" alındığından, görüşmelerde tüm hane halkına ilişkin bilgi toplanmıştır. Görüşülen kişinin yaşı, cinsiyeti, eğitim düzeyi, mesleği, çocuk sayısı, hanede yaşayan toplam kişi sayısı, hanede çalışan sayısı, çalışanların yaptıkları işler, iş bulma yöntemleri, haftalık kazançları, hanenin gelir kaynakları ve gelir düzeyi, hanenin gider kalemleri gibi konularda bilgi toplamanın yanı sıra çalışmayanların neden çalışmadıkları, işgücü piyasasına dahil olmak için ihtiyaçları tespit edilmeye çalışılmıştır.

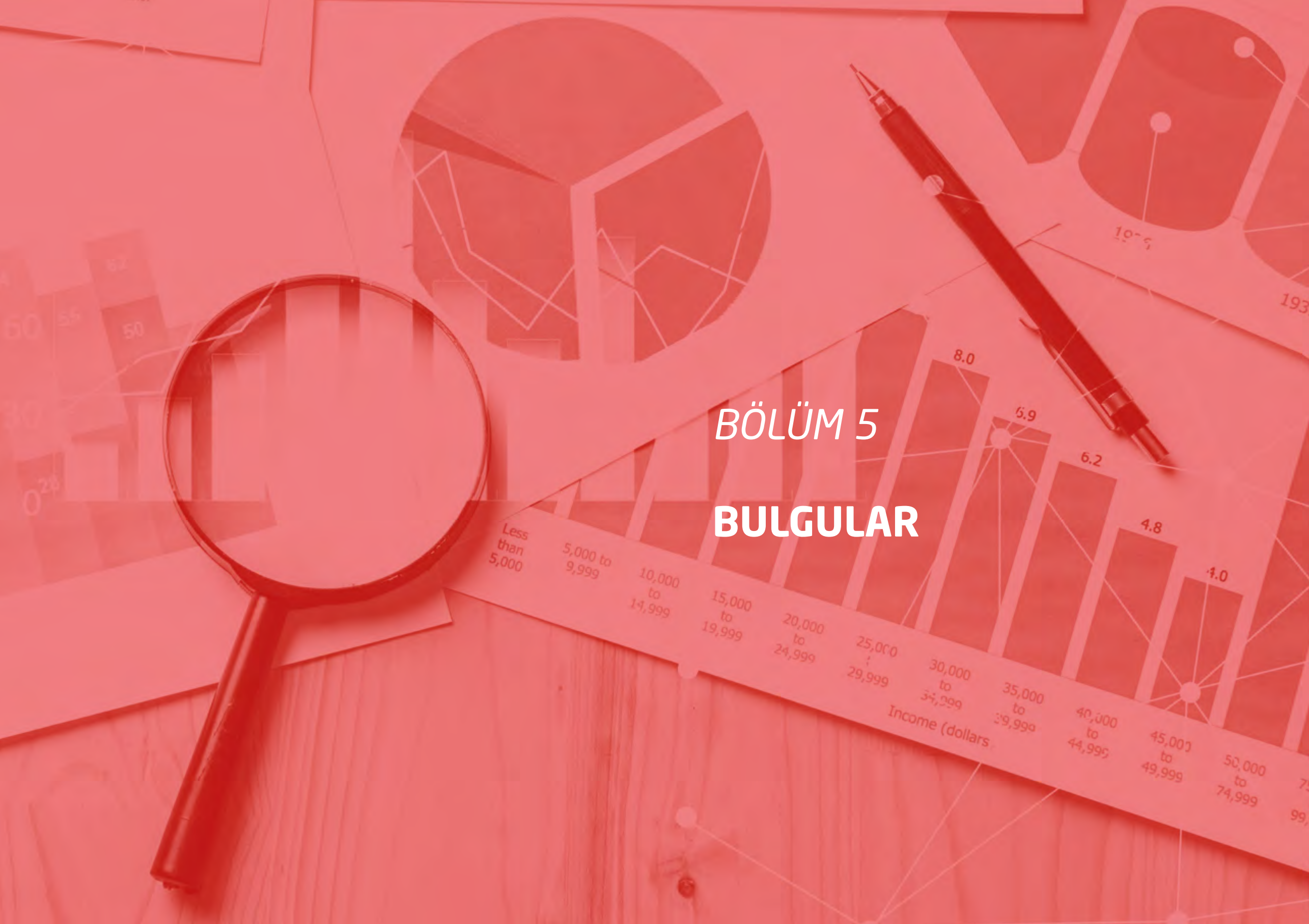
Bu görüşmelere ek olarak, Suriyeli göçmenlere hizmet veren kurum ve kuruluş temsilcileri ile bir grup görüşmesi gerçekleştirilmiştir. Grup görüşmesinde araştırmacılar kolaylaştırıcı rol oynamış ve katılımcılara iki temel soru yönelmiştir: Kurum ve kuruluşların Suriyelilere vermiş olduğu hizmetler ile bu hizmetlerin verilmesinde yapılabilecek işbirlikleri. Her katılımcıya sırasıyla söz verilerek sorulara yanıt vermeleri sağlanmıştır. Dile getirilen görüşler bilgisayar ortamında not edilmiştir. Tüm bu görüşmelere ek olarak araştırma ekibi Suriyelilere yönelik güncel bilgileri ilgili kuruluşlardan temin etmeye çalışmıştır. Bu kapsamda Türkiye İş Kurumu yöneticileri ile yapılan görüşmeler sonucunda, İŞKUR'un Suriyelilere yönelik vermiş olduğu hizmetlere, iş başı eğitimi, meslek kursları, iş ve meslek danışmanlığı hizmetleri gibi, ilişkin bilgiler alınmıştır.

Her araştırmada olduğu gibi bu araştırmanın da sınırlılıkları bulunmaktadır. Birincisi, bu araştırma Suriyeli genel nüfusu temsil etmeye dayalı bir araştırma değildir. Bu araştırmada amaç, Suriyeli çalışan ve çalışmayanlara yönelik, kadın ve erkek açısından, işgücü piyasası genel örüntülerini ortaya çıkarmaktır. Bu bağlamda amaca yönelik bir örneklem ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Örneğin, takip eden bölümdeki verilere bakıldığında, görüşmelere dayalı olarak, Suriyeli kadınların önemli bir kısmının işgücü piyasasında yer aldığı ve çalıştığı gibi bir sonuç çıkarılabilir. Oysa gerçek öyle değildir, Suriyeli erkekler eşlerinin çalışmasına sıcak bakmamaktadır. Burada önemli olan nokta, çalışan kadınları çalışmaya iten nedenleri, yaptıkları işleri ortaya çıkarmaktır. Temsile dayalı bir örneklemde, eşini kaybeden ya da terk edilen kadınların çalışmak zorunda kalmaları ve bu nedenle işgücü piyasasına dahil olmak istemeleri gibi gerçek belki de tespit edilemeyecekti. Benzer şekilde araştırmacılar, belirli yaş gruplarında çalışanlar ve çalışmayanlarla ayrı ayrı görüşme yapmaya çalışmışlardır. Burada amaç, işgücü piyasası açısından benzer özelliklere (eğitim düzeyi, vasfı, yaş gibi) sahip olan insanlardan çalışanlarla çalışmayanlar arasındaki farkı tespit edebilmektir. Dolayısıyla takip eden bölümdeki veriler bu perspektifle değerlendirilmelidir.

Araştırma sonuçlarının değerlendirilmesinde göz önüne alınması gereken diğer bir sınırlılık da Suriyelilerle yapılan görüşmelerin tercüman aracılığı ile yapılmak zorunda kalınmasıdır. Özellikle niteliksel görüşmelerde, görüşülen kişinin kullandığı dil, sorunu dile getirme biçimi, kullanılan kelimeler araştırmacı açısından son derece önemlidir ve önemli veriler sunar. Araştırmada tercüman kullanıldığından ne yazık ki bu tür noktalar tam olarak gözlemlenememiştir. Araştırmacılar bu tür noktaları görüşülen kişilerin mimiklerinden, hareketlerinden ve beden dilinden anlamaya çalışmışlardır.

Bu noktada vurgulanması gereken diğer bir nokta ise, Suriyeli çalışanların ve çalışmayanların tamamıyla doğal ortamda, yani çalıştıkları yerlerde ya da hane içerisinde gerçekleştirilmemiş olmasıdır. Görüşmeler çoğunlukla Türk Kızılay Ankara Toplum Merkezi'nde gerçekleştirilmiştir. Çalışan kişilerin çalıştıkları yerde görüşmelerin yapılması kuşkusuz çalışma koşullarına ve çalışma ilişkilerine ilişkin önemli veriler sunar. Ancak çalışanlar görüşmeler için çalışma süresi içerisinde uygun olmadıklarından, hafta sonunda Toplum Merkezi'ne davet edilmiş ve görüşmeler Toplum Merkezi'nde gerçekleştirilmiştir.

The background is a collage of various financial charts and graphs, including a pie chart, a line graph, and a bar chart. A magnifying glass is positioned on the left side, focusing on the bar chart. A pen is lying diagonally across the top right. The entire image has a red overlay.

BÖLÜM 5

BULGULAR

Less
than
5,000

5,000 to
9,999

10,000
to
14,999

15,000
to
19,999

20,000
to
24,999

25,000
to
29,999

30,000
to
34,999

35,000
to
39,999

40,000
to
44,999

45,000
to
49,999

50,000
to
74,999

75,000
to
99,999

Income (dollars)

8.0

6.9

6.2

4.8

4.0

BÖLÜM 5 BULGULAR

5.1. GÖRÜŞÜLEN KİŞİLERİN DEMOGRAFİK PROFİLİ

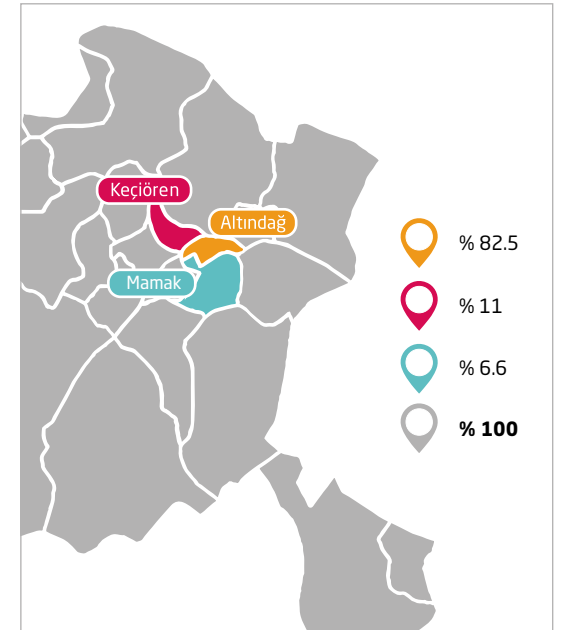
Bu bölümde görüşme yapılan Suriyeli katılımcıların demografik özelliklerine yer verilecektir. Bu kapsamda, sırasıyla Suriyelilerin Ankara'nın hangi ilçe ve mahallelerinde oturdukları, cinsiyet, medeni durum ve yaş dağılımları, eğitim düzeyleri, Türkiye'de ve Ankara'da bulunma süreleri, çocuk sayıları, aynı hanede kaç kişiyle yaşadıkları, kimlerle yaşadıkları, Geçici Koruma Kimliği ve çalışma izinlerinin olup olmadığı ve Suriye'nin hangi şehriden geldiklerine ilişkin bulgular sunulacaktır.

Oturulan İlçe ve Mahalleler

Tablo 4 incelendiğinde, araştırma verilerinin toplandığı Suriyelilerin çok büyük bir bölümünün (%82,4) Altındağ ilçesinde yaşadığı, bunu Keçiören (%11,0) ve Mamak'ta (n=6,6) yaşayanların izlediği görülmektedir. Altındağ'da yaşayan Suriyelilerin 13 Mahallede, Mamak'ta ve Keçiören'de ise üçer mahallede yaşadıkları anlaşılmaktadır. Altındağ'da yaşayan Suriyelilerin önemli bir bölümünün (%47,3) Ulubey ve Önder mahallerinde yaşadıkları dikkati çekmektedir.

Harita 4. Suriyeli Katılımcıların Oturduğu İlçe ve Mahalleler (N=91)

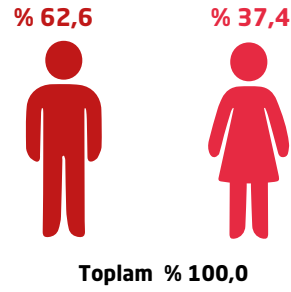
	İlçe	Mahalle Adı	%
1	Altındağ	Ulubey	24,2
2	Altındağ	Önder	23,1
3	Altındağ	Doğantepe	7,7
4	Altındağ	Başpınar	4,4
5	Altındağ	Battalgazi	4,4
6	Altındağ	Solfasol	4,4
7	Altındağ	Alemdağ	4,4
8	Altındağ	Yıldıztepe	3,3
9	Altındağ	Ali Ersoy	2,2
10	Altındağ	Karapürçek	2,2
11	Altındağ	Baraj	1,1
12	Altındağ	Beşikkaya	1,1
13	Keçiören	Yeşilöz	5,5
14	Keçiören	Hasköy	4,4
15	Keçiören	Belirtilmemiş	1,1
16	Mamak	Hüseyingazi	4,4
17	Mamak	Bostancık	1,1
18	Mamak	Ekin	1,1
Toplam			100,0

Cinsiyet Dağılımı

Grafik 8'de görüldüğü üzere görüşme yapılan toplam 91 Suriyelinin %62,6'sı erkek; %37,4'ü ise kadındır.

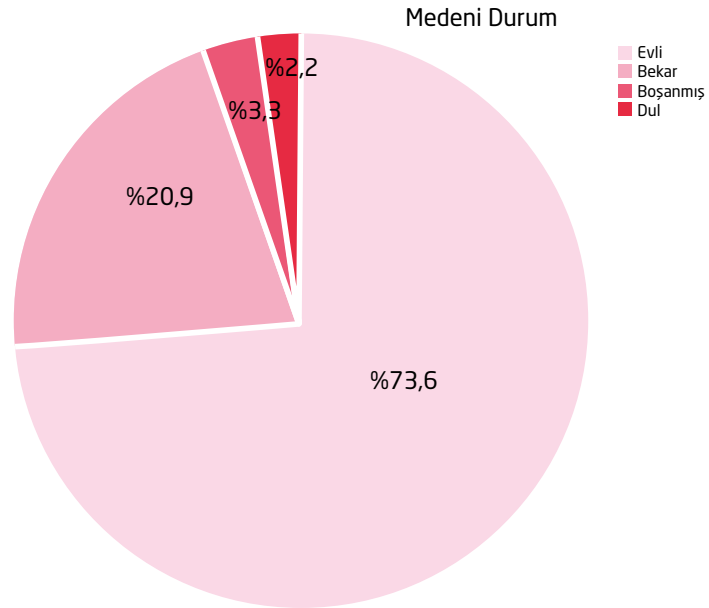
Grafik 8. Katılımcıların Cinsiyet Dağılımı (N=91)

Medeni Durum

Katılımcıların medeni durumuna ilişkin yüzdelerik dağılımlar Grafik 9'da sunulmuştur. Bulgulara göre toplam 91 katılımcının %73,6'sı evli, %20,9'u bekâr, %5,5'i ise boşanmış veya duldur.

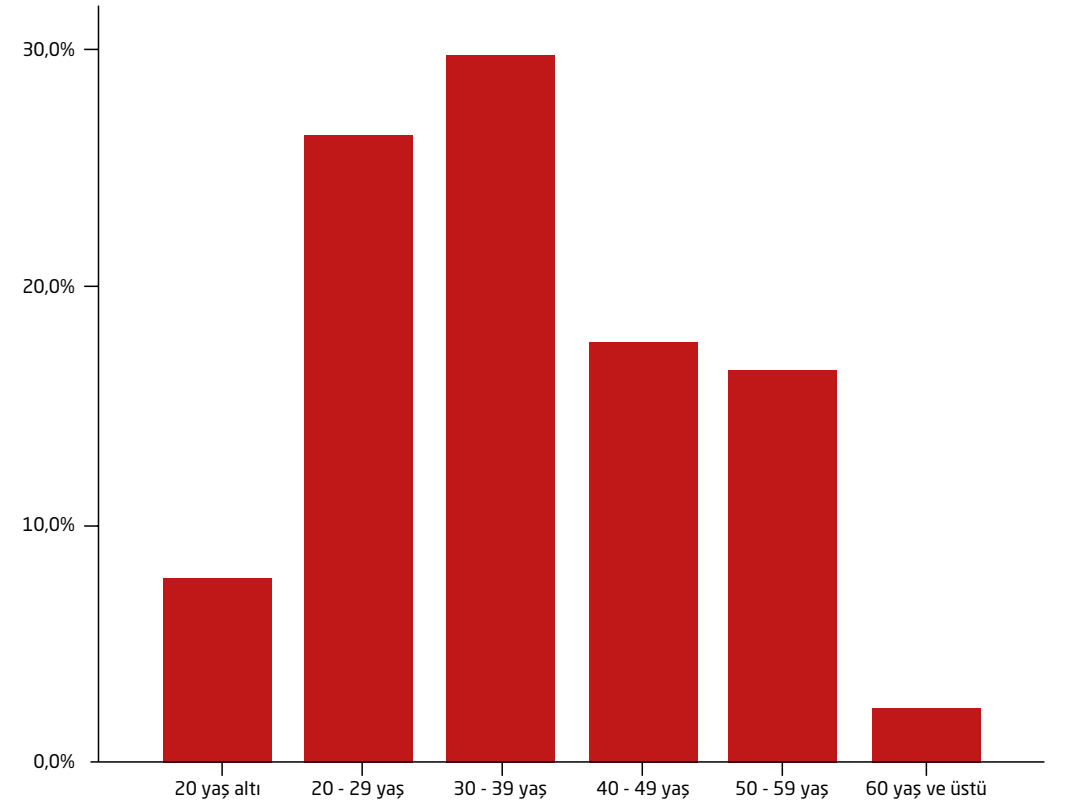
Grafik 9. Katılımcıların Medeni Durumu (N=91)

Yaş Dağılımı

Katılımcıların yaş dağılımına ilişkin betimsel istatistikler Grafik 10 ve Tablo 13'de sunulmuştur. Grafik 10 incelendiğinde 20 yaş ve altı ile 60 yaş ve üstü grubun toplamının yaklaşık olarak %10 olduğu, grubun yaklaşık üçte birinin 30 yaşın altında, üçte ikisinin ise 40 yaşın altında olduğu görülmektedir.

Grafik 10. Katılımcıların Yaş Dağılımı (N=91)

Tablo 13'daki bulgular incelendiğinde görüşme yapılan en genç Suriyelinin 16 yaşında, en yaşlı Suriyelinin ise 63 yaşında olduğu, ortalama yaşı 35,9 olduğu görülmektedir. Yaş dağılımı cinsiyet değişkenine göre ayrı ayrı analiz edildiğinde erkeklerin yaş dağılımının 16-63 arasında değiştiği, yaş ortalamasının 37,46 olduğu; buna karşın kadınların yaş dağılımının 18-58 arasında değiştiği, yaş ortalamasının 33,38 olduğu belirlenmiştir. Buna göre görüşme yapılan Suriyeli kadınların Suriyeli erkeklerden ortalama olarak dört yaş daha genç olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 13. Katılımcıların Cinsiyete Göre Yaş Ortalaması (N=91)

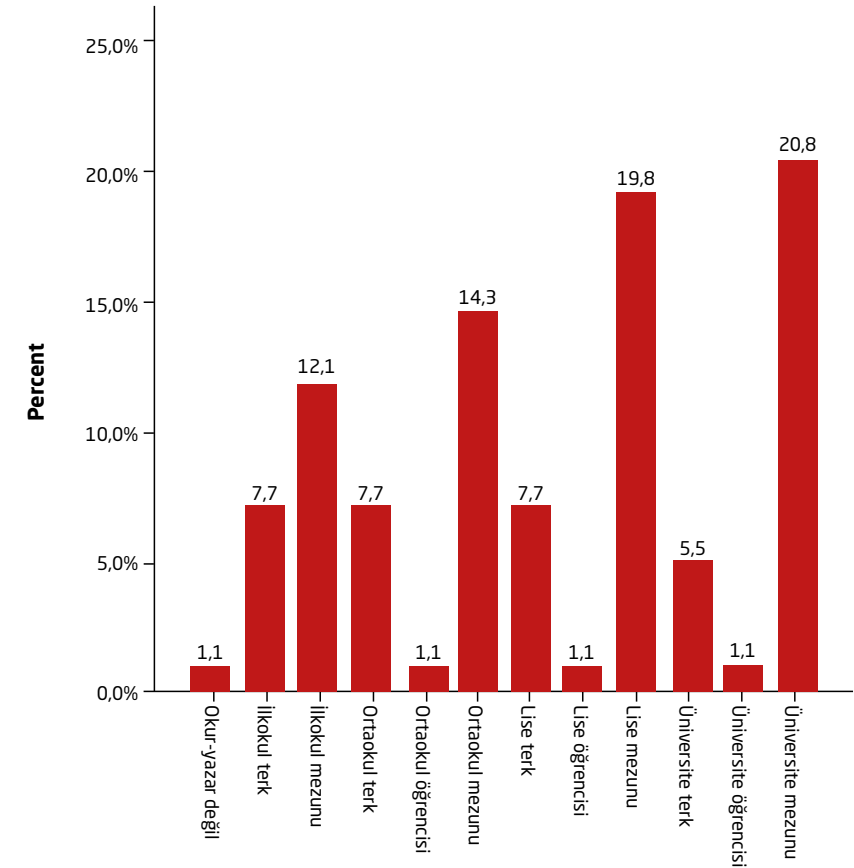
	En Küçük Yaş	En Büyük Yaş	Aritmetik Ortalama
Erkek (n=57)	16	63	37,46
Kadın (n=34)	18	58	33,38
Toplam	16	63	35,93

Eğitim Düzeyi

Suriyeli katılımcıların eğitim düzeyi Grafik 11’de, sunulmuştur. Grafik 11 incelendiğinde katılımcıların %20,9’unun ilkokul mezunu veya daha düşük bir eğitim düzeyine sahip olduğu, %23,1’inin ortaokul mezunu, ortaokul öğrencisi veya ortaokulu terk edenlerden oluştuğu, bir diğer ifade ile %44’ünün ortaokul mezunu veya daha düşük bir eğitime sahip olduğu görülmektedir. Bulgular ayrıca, %28,6’sının lise terk, lise öğrencisi veya lise mezunu olduğu, %27,5’inin ise üniversite terk, üniversite öğrencisi veya üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Bu bulgular Suriyeli katılımcıların eğitim düzeyinin benzer yaş grubundaki Türkiye ortalamasına yakın olduğunu göstermektedir.

Suriyeli katılımcıların eğitim düzeyinin erkek ve kadınlara göre dağılımı incelendiğinde, bulgular kadınların eğitim düzeyinin erkeklerden daha düşük olduğunu göstermektedir. Örneğin ilkokul mezunu veya altı eğitim seviyesine sahip olanların oranı erkeklerde %15,8 iken, bu oranın kadınlarda 29,4 olduğu görülmektedir. Tersi biçimde üniversite öğrencisi veya mezunu olan katılımcıların oranı erkekler arasında %26,4 iken, kadınlar arasında %14,7’dir. Bu bulgular, düşük eğitim düzeyinde kadınların, yüksek eğitim düzeyinde ise erkeklerin oranının daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır.

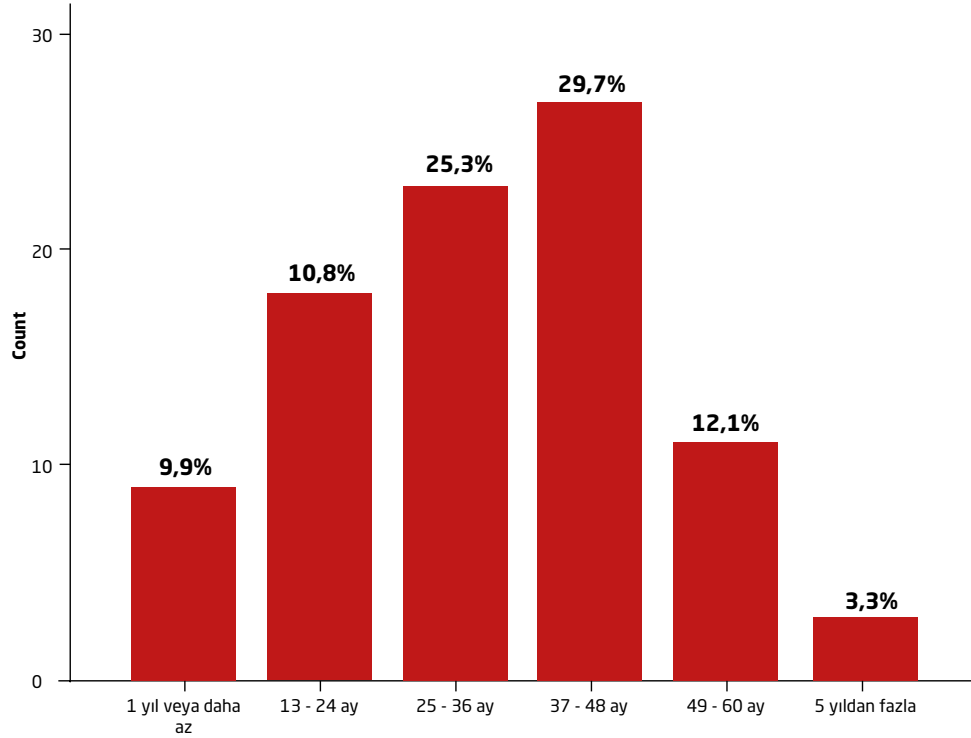
Grafik 11. Erkek ve Kadınların Eğitim Düzeyi (N=91)

Türkiye’de ve Ankara’da İkamet Etme Süresi

Suriyeli katılımcıların ne kadar süredir Türkiye’de ikamet ettiklerine ilişkin bulgular Grafik 12’de, ne kadar süredir Ankara’da ikamet ettiklerine ilişkin bulgular Tablo 14’de sunulmuştur.

Bulgulara göre bir yıl veya daha az süredir Türkiye’de yaşayanların oranı yaklaşık %10 iken, beş yıldan fazla süredir Türkiye’de ikamet edenlerin oranı %3,3’dür. Bulgular ayrıca grubun yaklaşık olarak %45’inin en az üç yıldır, %55’inin ise üç yıldan daha az bir süredir Türkiye’de yaşadıklarını göstermektedir.

Grafik 12. Türkiye’de İkamet Edilen Süre (N=91)

Suriyeli katılımcıların ne kadar süredir Ankara’da yaşadıklarına ilişkin veriler Tablo 14’de sunulmuştur. Bulgulara göre bir yıl veya daha az süredir Ankara’da yaşayanların oranı %14,3 iken, dört yıldan fazla süredir Ankara’da yaşayanların oranı %5,5’tir. Bulgular ayrıca, grubun %37,4’ünün iki yıldan daha az bir süredir, %62,7’sinin ise iki yıldan daha uzun zamandır Ankara’da yaşadıklarını göstermektedir.

Suriyeli Katılımcıların Türkiye’de ve Ankara’da Yaşadığı Sürenin Aritmetik Ortalaması ve standart sapması Tablo 27’de sunulmuştur. Katılımcıların Türkiye’de yaşadığı ortalama sürenin

36,4 ay; Ankara’da yaşadığı ortalama sürenin ise 32,4 ay olduğu görülmektedir. Bu bulgular araştırmaya katılan Suriyelilerin Türkiye’de bulundukları toplam sürenin yaklaşık %90’ını Ankara’da geçirdiklerini göstermektedir. Bu durum Suriyelilerin çok büyük bir bölümünün ya doğrudan Ankara’ya geldiklerini ya da Türkiye’ye giriş yaptıktan kısa bir süre sonra Ankara’ya geldikleri anlamına gelmektedir.

Tablo 14. Türkiye ve Ankara’da Yaşanan Sürenin Aritmetik Ortalaması (N=91)

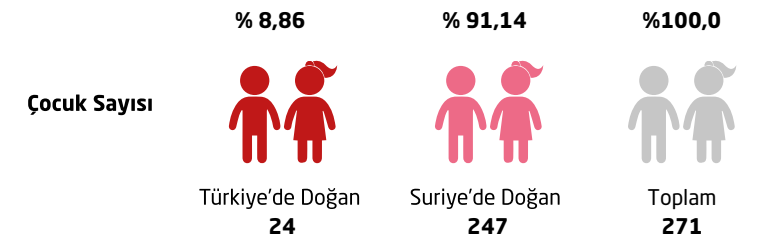
	Ortalama
Kaç aydır Türkiye’de yaşandığı	36,38
Kaç aydır Ankara’da yaşandığı	32,40

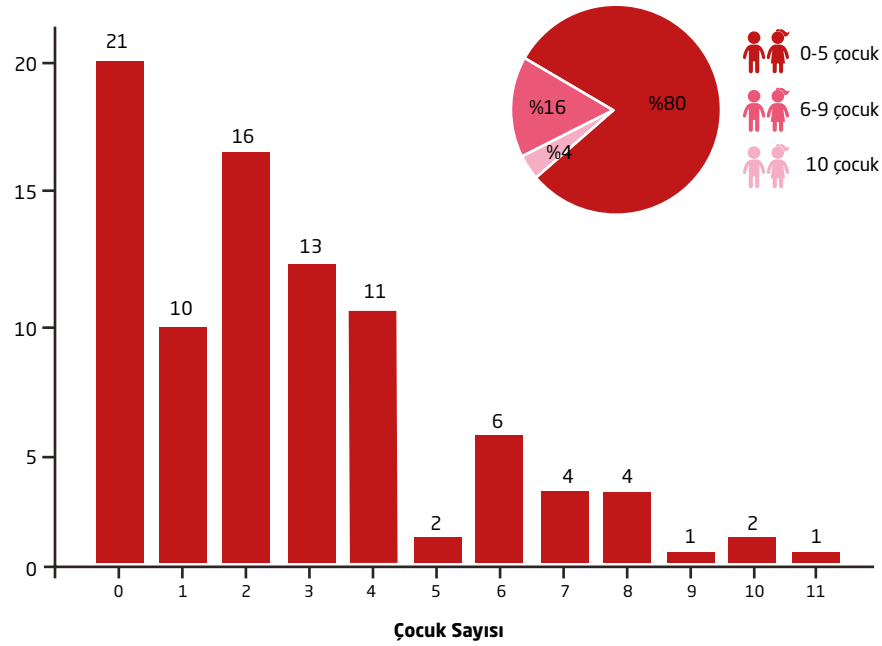
Katılımcıların Çocuk Sayısı

Suriyeli katılımcıların çocuk sayıları Grafik 14’de sunulmuştur. Buna göre görüşme yapılan 91 kişiden 21’inin çocuğu yokken, 70’inin çocuğu vardır. Çocuğu olanların çocuk sayılarının 1 ile 11 arasında değiştiği, ortalama çocuk sayısının 3,87 olduğu anlaşılmaktadır. Bulgular çocuğu olan Suriyelilerin %56’sının üç veya daha az çocuğu, %44’ünün ise dört veya daha fazla çocuğu olduğunu göstermektedir.

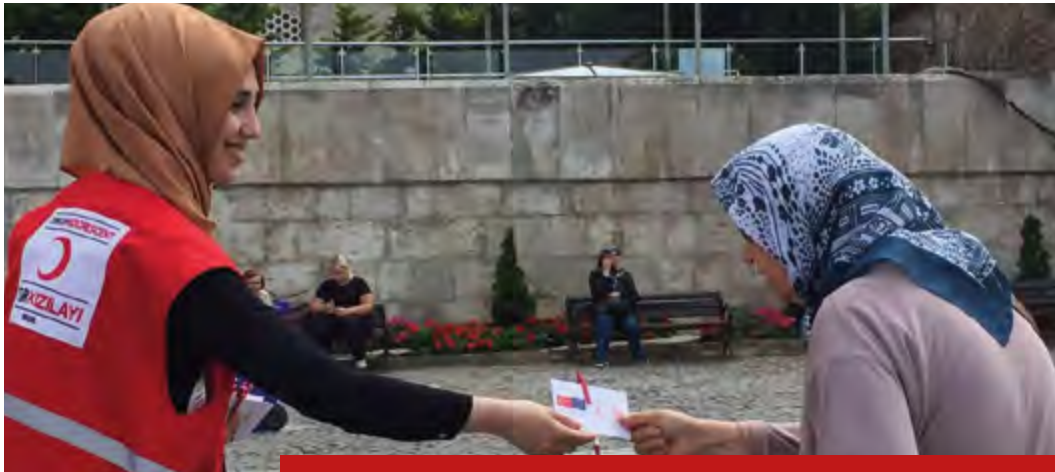
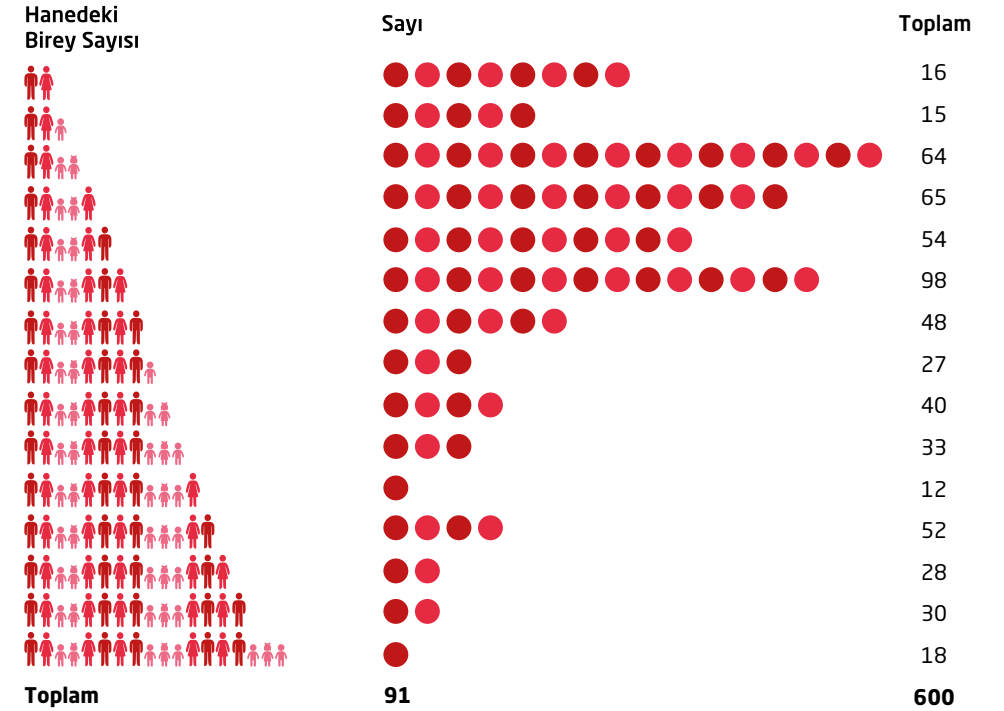
Suriye ve Türkiye’de doğan çocukların sayısı Grafik 13’de sunulmuştur. Bu bulgular çocuğu olan 70 Suriyelinin toplam 271 çocuğu olduğunu, bu çocukların yaklaşık %91’inin Suriye’de, %9’unun ise Türkiye’de doğduklarını ortaya koymaktadır.

Grafik 13. Suriye ve Türkiye’de Doğan Çocuk Sayısı (N=91)

Grafik 14. Katılımcıların Çocuk Sayısı (N=91)**Hanede Yaşayan Birey Sayısı ve Kimlerle Yaşandığı**

Görüşme yapılan Suriyelilerin (n=91) aynı hanede birlikte yaşadıkları bireylerin sayısına ilişkin betimsel istatistikler Grafik 15’de sunulmuştur. Bulgular incelendiğinde toplam 91 hanede 600 kişinin yaşadığı; beş veya daha az bireyin birlikte yaşadığı hane sayısının 42; 6-10 bireyin birlikte yaşadığı hane sayısının 36; 11-18 bireyin birlikte yaşadığı hane sayısının ise 13 olduğu anlaşılmaktadır.

Grafik 15. Hanede Yaşayan Birey Sayısı (N=91)

Tablo 15 ve Grafik 15’deki bulgular incelendiğinde, aynı hanede yaşayan birey sayısının 2 ile 18 arasında değiştiği, hane başına ortalama 6,6 kişinin düştüğü görülmektedir.

Tablo 15. Hanede Yaşayan Birey Sayısının Aritmetik Ortalaması (N=91)

	Minimum	Maksimum	Ort.	ss
Hanede yaşayan birey sayısı	2	18	6,6	3,5

Hanede Kimlerle Yaşandığı

Görüşme yapılan 92 kişiden 32 kişinin (%34,8) kendisi, eşi ve çocuklarıyla birlikte yaşadığı, eşi olmayan 7 (%7,6) kişinin çocuklarıyla yaşadığı, 7 kişinin anne-baba ve kardeşleriyle birlikte yaşadığı (%7,6) görülmektedir. Bu bilgilere göre toplam 46 ailenin (%50) çekirdek aile olduğu, geri kalan 46 ailenin ise (%50) daha kalabalık aileler oldukları gözlenmektedir. Bunlar arasında 9 kişinin (%9,8) kendi eş ve çocuklarına ek olarak anne ve babasının da aynı hanede yaşadığı, bazı hanelerde iki hatta dört ailenin bir arada yaşadığı ifade edilmiştir. Kalabalık hanelerde yaşayan Suriyelilerin eş ve çocuklara ek olarak kayınpeder, kayınpeder, gelin, damat, torun, yeğen, amca, amca çocukları, hala, yenge, enişte, kayın vb. akrabaların bir kısmıyla aynı hanede yaşadıkları belirtilmiştir.

Geçici Koruma Kimliği ve Çalışma İzni

“Geçici Kuruma Kimliği” ve “Çalışma İzni Belgesi” olan ve olmayanların yüzdesi Tablo 16’de sunulmuştur. Toplam 90 Suriyeliden 88’inin Geçici Koruma Kimliği olduğu, buna karşın sadece birinin çalışma izni olduğu görülmektedir. Çalışma izni olan tek kişi Genel Cerrah olduğunu ve Mamak ilçesindeki bir sağlık ocağında doktor olarak çalıştığını belirtmiştir.

Tablo 16. Geçici Kuruma Kimliği Ve Çalışma İzni Olan Ve Olmayan Katılımcıların Sayısı (N=90)

	%
Geçici Koruma Kimliği Olanlar	97,8
Geçici Koruma Kimliği Olmayanlar	1,1
Çalışma İzni Olanlar	1,1
Toplam	100,0

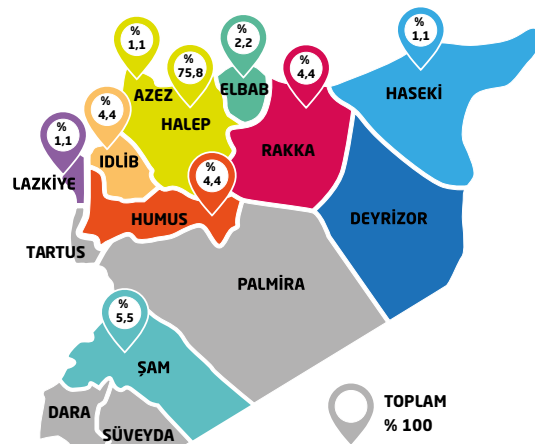
Suriye’nin Hangi İlinden Gelindiği

Harita 5’teki veriler incelendiğinde görüşme yapılan Suriyelilerin Türkiye’ye gelmeden önce Suriye’nin 9 ayrı şehrinde yaşadıkları, ancak grubun çok büyük bir bölümünün %75,8 oranıyla Halep kentinden geldikleri, bunu sırasıyla Şam (%5,5), Humus (%4,4), İdlib (%4,4) ve Rakka’nın (%4,4) izlediği görülmektedir. Gelenlerin %69’u Türkiye’ye gelmeden önce Suriye’nin kent merkezlerinde, %31’i ise kırsal yerleşim birimlerinde yaşamaktadır.

Harita 5. Katılımcıların Suriye’nin Hangi İlinden Geldikleri (N=91)

Şehir	%
1 Halep	75,8
2 Şam	5,5
3 Humus	4,4
4 İdlib	4,4
5 Rakka	4,4
6 Elbab	2,2
7 Azez	1,1
8 Haseki	1,1
9 Lazkiye	1,1
Toplam	100,0

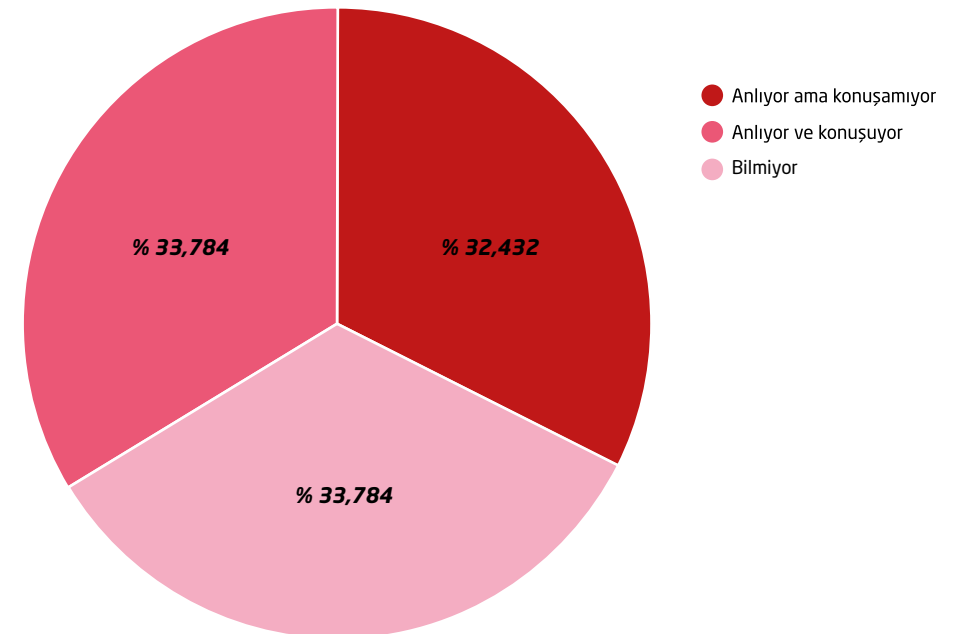
Kent : % 69,2
Kırsal : % 30,8

Türkçe Dil Düzeyleri

Katılımcıların Türkçe dil düzeylerine dair bulgular Grafik 16’da sunulmuştur. Bulgular Türkçe dil düzeyi konusunda görüş belirten 74 katılımcıdan yaklaşık üçte biri Türkçeyi hem anladığı hem de konuşabildiğini belirtirken, üçte biri anladığını ama konuşamadığını, üçte biri ise bilmediğini belirtmiştir.

Grafik 16. Türkçe Dil Düzeyi (%) (N=91)

5.2. GÖRÜŞÜLEN KİŞİLERİN SOSYO-EKONOMİK PROFİLİ

Suriyeli katılımcıların sosyo-ekonomik profilinin incelendiği bu bölümde, haneye giren toplam aylık gelir, iş arama yöntemleri, Türk Kızılay, Belediye ve diğer kurumlardan aldıkları destekler, ailelerin kira ve diğer tüketim harcamaları, Ankara'dan başka bir kente taşınmak isteyip istemedikleri, Ankara'da bulunmanın avantajlarını nasıl değerlendirdikleri ve şartlar müsait olduğunda Suriye'ye dönmek isteyip istemediklerine ilişkin bulgular sunulacaktır.

Haneye Giren Toplam Aylık Gelir

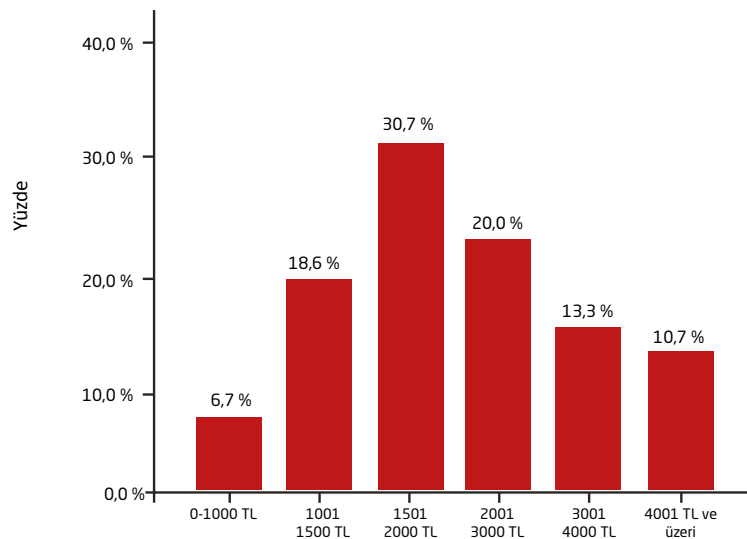
Haneye giren minimum ve maksimum gelir ile hane başına düşen aylık gelirin aritmetik ortalaması Tablo 17'de, aylık gelire ilişkin yüzde dağılımı ise Grafik 17'de sunulmuştur. Tablo 17 incelendiğinde, haneye giren aylık gelirin 0 ile 6.400 TL arasında değiştiği, hane başına düşen aylık gelirin aritmetik ortalamasının 2.385 TL olduğu görülmektedir.

Tablo 17. Haneye Giren Toplam Aylık Gelirin Aritmetik Ortalaması (N=75)

	Minimum	Maksimum	Ort.
Haneye giren aylık gelir	0	6.400	2385

Grafik 17 incelendiğinde, ailelerin %6,7'sinin aylık gelirlerinin 1.000 TL veya daha az olduğu, %25,3'ünün 1.500 TL veya daha az olduğu, %56'sının 2.000 TL veya daha az olduğu, %76'sının 3.000 TL veya daha az olduğu, %89,3'ünün ise 4.000 TL veya az olduğu görülmektedir.

Grafik 17. Haneye Giren Aylık Gelir Düzeyi (N=91)

Suriyeli Göçmenlerin İş Arama Yöntemleri

Görüşme yapılan Suriyeli göçmenlerin iş arama süreçlerinde kullandıkları yöntemler Tablo 18'de sunulmuştur. Buna göre Ankara'daki Suriyeli göçmenlerin iş arama süreçlerinde en fazla işyerlerini gezerek veya arkadaş - akraba aracılığıyla iş aramaktadırlar. Bu iki kanalı kullandıklarını beyan eden katılımcıların oranı toplam %70,4'dür. Bu yöntemlerin dışında grubun yaklaşık %10'u Suriyelilerin sosyal medya aracılığıyla iş aradıklarını, %8,5'i girişimcilik yoluyla kendi işini kurduklarını, %11,2'si ise birden çok kanalı kullandıklarını beyan etmişlerdir.

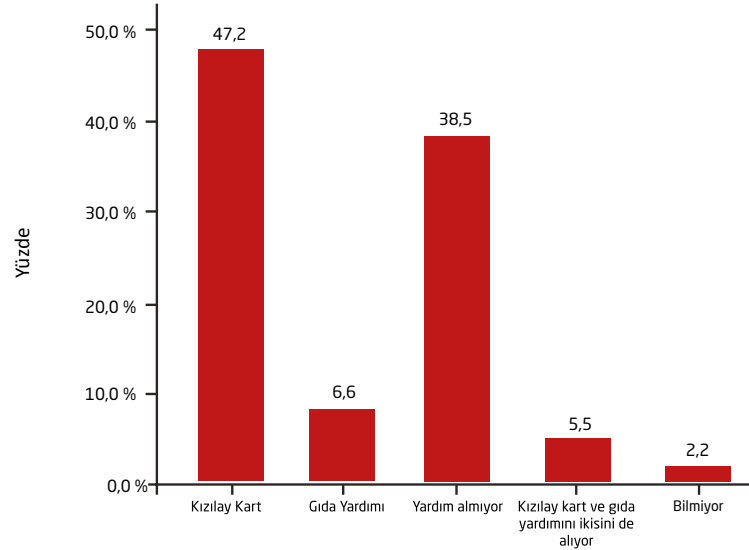
Tablo 18. Suriyeli Göçmenlerin İş Arama Yöntemleri (N=71)

İş Bulma Kanalları	%
İşyerlerini gezerek	35,2
Arkadaş-akraba aracılığıyla	35,2
Sosyal medya	9,9
Girişimcilik	8,5
Birden çok kanal kullananlar	11,2
Toplam	100,0

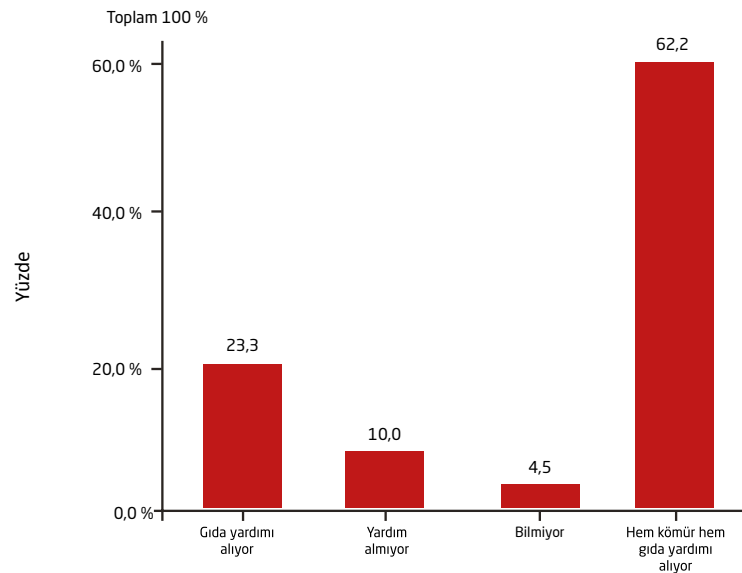
Suriyeli Göçmenlerin Aldığı Destekler

Görüşülen göçmenlerin çeşitli kurum ve kuruluşlardan gıda, kömür vb. destekler aldıklarını, Türk Kızılay'ın kurslarından yararlandıklarını belirtmişlerdir. Türk Kızılay'dan destek alanların oranı Grafik 18'de, belediyelerden destek alanların oranı Grafik 19'de, diğer kuruluşlardan yardım alanların oranı Grafik 20'de, Türk Kızılay'ın düzenlediği kurslardan yararlananların oranı Tablo 19'de sunulmuştur.

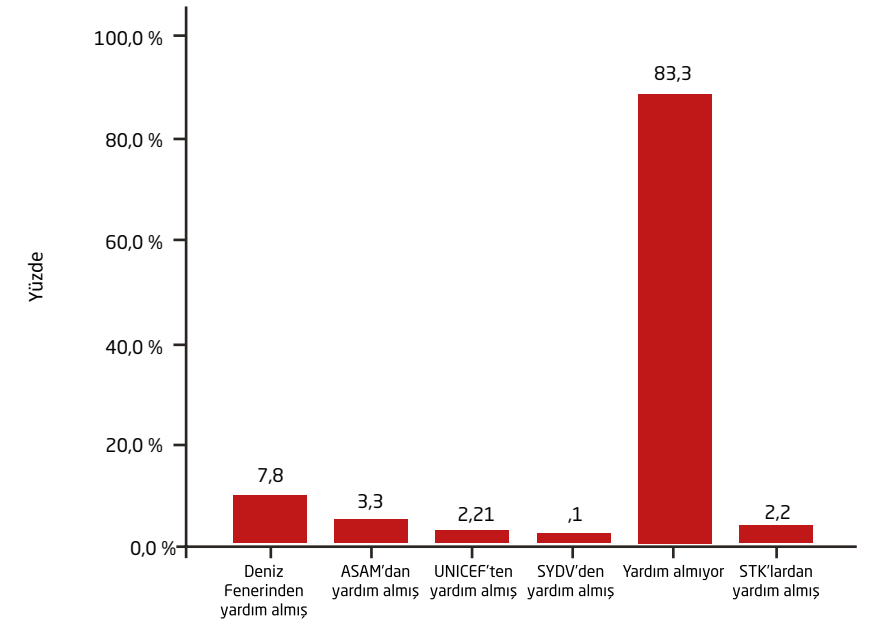
Grafik 18'de görüldüğü üzere görüşülen 91 Suriyeliden %47,2'si Kızılay Kart yardımı aldığını, %6,6'sı gıda yardımı aldığını, %5,5'i hem Kızılay Kart hem de gıda yardımı aldığını belirtmiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde Suriyelilerin yaklaşık %60'ının Türk Kızılay'dan yardım aldığı söylenebilir.

Grafik 18. Türk Kızılay'dan Alınan Destek (N=91)

Belediyelerden alınan destekler incelendiğinde (Grafik 19), görüşme yapılan grubun %62,2'sinin hem kömür hem de gıda yardımı aldığı, %23,3'ünün sadece gıda yardımı aldığı görülmektedir. Bu veriler birlikte değerlendirildiğinde Suriyelilerin %85,5'inin belediyelerden destek aldığı ortaya çıkmaktadır.

Grafik 19. Belediyelerden Alınan Destek (N=91)

Görüşme yapılan Suriyelilerin Kızılay ve belediyelerin dışındaki dernek, vakıf vb. kuruluşlardan aldıkları yardımlar Grafik 20'de sunulmuştur. Suriyelilerin %83 gibi çok büyük bir bölümü Türk Kızılay ve belediyeler dışındaki başka bir kuruluştan yardım almadıklarını, yardım aldığını beyan eden yaklaşık %16,6'lık dilimin ise ağırlıklı olarak Deniz Feneri, ASAM ve UNICEF'ten yardım aldıklarını ifade etmişlerdir.

Grafik 20. Diğer Kuruluşlardan Alınan Destek (N=91)**Tablo 19. Ailelerde Türk Kızılay'ın Kurslarından Yararlananların Oranı (N=90)**

	%
Yararlanıyor	58,9
Yararlanmıyor	41,1
Toplam	100,0

Suriyeli göçmen ailelerinde Türk Kızılay'ın düzenlediği kurslardan yararlananların olup olmadığı sorulduğunda, görüşme yapılan katılımcıların yaklaşık %60'ın, Türk Kızılay'ın düzenlediği kurslardan yararlanan aile üyelerinin olduğunu, katılımcıların %40 ise ailelerinde bu kurslardan yararlananların olmadığını belirtmişlerdir.

Suriyeli Göçmenlerin Kira ve Tüketim Harcamaları

Suriyeli göçmenlerin kira ve diğer tüketim harcamalarının minimum ve maksimum sınırı ile aritmetik ortalaması Tablo 20’de, kira ve diğer tüketim harcamalarının yüzde dağılımı Grafik 21’de, kira bedellerinin aritmetik ortalaması Tablo 21’de, kira bedellerinin yüzde dağılımı ise Tablo 46 ve Grafik 15’de sunulmuştur.

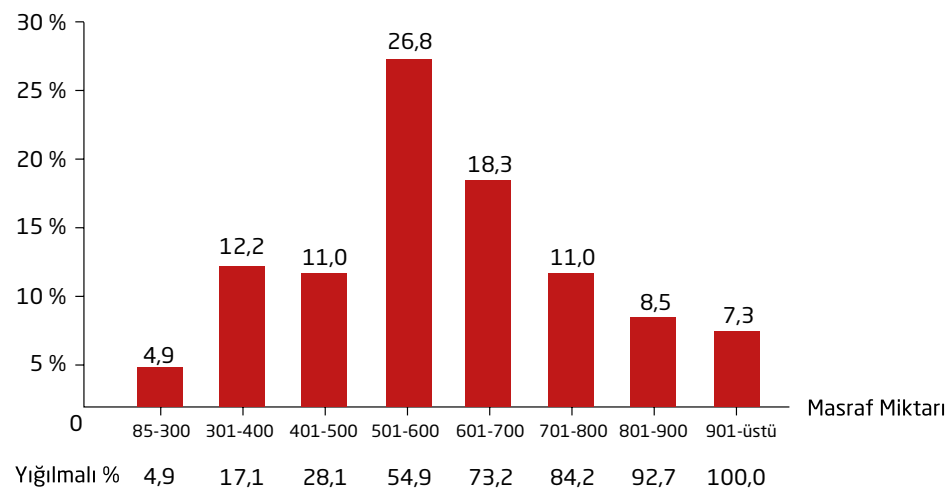
Tablo 20’deki verilere göre Suriyeli göçmenlerin kira ve diğer tüketim masrafları aylık 85 TL ile 4200 TL arasında değişmekte olup, ortalama harcama miktarı 671 TL’dir. Aylık kira ve diğer harcamalarını 2200 TL ve 4200 TL olarak beyan eden iki Suriyelinin masraflarının ortalamasının çok üzerinde olmasının nedeni bu iki kişinin ticaretle uğraşması, dolayısıyla işyeri kiraladığının yüksek olması nedeniyledir.

Tablo 20. Ailelerin Kira ve Diğer Tüketim Harcamaları (N=82)

	Minimum	Maksimum	Ort.	SS
Kira ve diğer tüketim harcamaları	85	4200	671	471

Suriyelilerin kira ve diğer tüketim harcamalarına (elektrik, su vb.) ilişkin yüzde dağılımı Grafik 21’de sunulmuştur. Bulgular grubun yaklaşık %5’inin aylık kira ve diğer harcamalarının 300 TL’den daha az, %55’inin 600 TL’den az, %92,7’sinin 900 TL’den az olduğunu göstermektedir.

Grafik 21. Ailelerin Kira ve Diğer Tüketim Harcamaları (N=82)

Suriyelilerin ödediği ev kiralara ilişkin betimsel istatistikler Tablo 21’de sunulmuştur. Beyan edilen bulgulara göre ödenen kira miktarının 150 TL ile 750 TL arasında değiştiği, ortalama kiranın 428 TL olduğu görülmektedir.

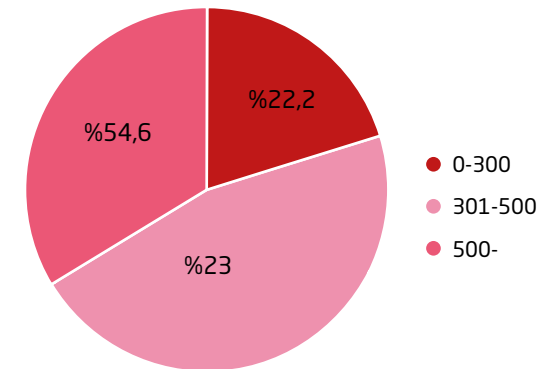
Tablo 21. Suriyeli Göçmenlerin Kira Bedelinin Aritmetik Ortalaması (N=91)

	N	Minimum	Maksimum	Ort.	SS
Kira ücreti (TL)	68	150	750	428	141,4

Suriyelilerin ödediği kira ücretlerine ilişkin ayrıntılı yüzde dağılımı Grafik 22’de sunulmuştur. Tablodaki bulgulara göre, grubun yaklaşık %22’sinin kira ücreti 300 TL veya daha az, %57,4’ünün kira ücreti 400 TL veya daha az, %89,7’sinin kira ücreti 600 TL veya daha az, %98,5’inin kira ücreti ise 700 TL veya daha azdır.

Tablo 22. Suriyeli Göçmenlerin Ödediği Kira Ücretleri (N=68)

Kira ücreti	%	Yığılmalı %
150	2,9	2,9
200	1,5	4,4
225	1,5	5,9
250	5,9	11,8
275	1,5	13,2
280	1,5	14,7
300	7,4	22,1
350	14,7	36,8
375	4,4	41,2
400	16,2	57,4
450	10,3	67,6
500	8,8	76,5
550	1,5	77,9
600	11,8	89,7
650	4,4	94,1
700	4,4	98,5
750	1,5	100,0
Toplam	100,0	

Ankara'dan Başka Bir Kente Gitmek İsteyip İstemedikleri

Tablo 23'deki bulgulara göre görüşme yapılan 90 Suriyelinin çok büyük bir bölümü (%88) Ankara'dan başka bir kente gitmek istemediğini, %12'si ise gitmek istediğini belirtmiştir. Bu bulgular Ankara'da yaşayan Suriyelilerin oldukça büyük bir bölümünün yaşadığı kentten ayrılmayı düşünmediği anlamına gelmektedir.

Tablo 23. Suriyeli Göçmenlerin Ankara'dan Başka Bir Kente Gitmek İsteyip İstemedikleri (N=90)

	%
Ankara'dan ayrılmayı düşünmeyenler	87,8
Ankara'dan taşınmayı düşünenler	12,2
Toplam	100,0

Ankara'da Bulunmanın Avantajları

Ankara'da bulunmanın avantajlarına ilişkin frekans dağılımı Tablo 24'de sunulmuştur. Bu soru katılımcılara açık uçlu soru olarak sorulmuş ve birden fazla gerekçe söylemelerine imkan sağlanmıştır. Buna göre Ankara'nın avantajları arasında kiraların ucuz olması, kiralık ev bulmanın kolaylığı, meslek edinme ve iş bulma imkânının fazlalığı, eğitim imkânlarının iyi olması, başkent olması, kadınların dışarı çıkmasına fırsat veren demokrat bir kent olması, düzenli, huzurlu, rahat, temiz bir kent olması, yaşam koşullarının iyi olması, güvenli bir yer olması ve yardım alabilecekleri kuruluşların burada olması gibi hususlar sıralanmıştır.

Tablo 24. Ankara'da Bulunmanın Avantajları (N=91)

	Ankara'da Bulunmanın Avantajları	Sayı	%
1.	Kiralar ucuz, geçim kolay, kiralık ev bulmak kolay	38	24,8
2.	Meslek edinme, iş bulma ve para kazanma imkânı fazla	24	15,7
3.	Eğitim, öğrenme ve çocukların okula gitme imkânı iyi	18	11,8
4.	Başkent olması, büyük bir kent olması	15	9,8
5.	Kadınlar bakımından evden dışarı çıkmak kolay, demokrat	8	5,2
6.	Düzenli, huzurlu, rahat, temiz ve yaşam koşulları iyi	7	4,6
7.	Güvenli bir yer olması	7	4,6
8.	Yardım alınabilmesi, yardım kuruluşlarının burada olması	7	4,6
9.	Sosyal hayatın canlılığı, farklı bir kültürü tanıma imkânı	6	3,9
10.	Aile ve akrabaların burada olması	5	3,2
11.	Sağlık hizmetinin iyi olması	4	2,6
12.	Sınır illerine göre Suriyeli sayısının az olması	3	2,0
13.	Sadece burayı bilip, başka yer bilmemek	3	2,0
14.	Halkın hoşgörülü, yardımsever ve çok saygılı olması	3	2,0
15.	3.bir dil öğrenme olanağı sunması	2	1,3
16.	Teknolojinin gelişmiş, bürokrasinin hızlı olması	2	1,3
17.	Her konuda iyi olması	1	0,6
	Toplam	153	100,0

Suriye'ye Dönmek İsteyenler ve Ailede Kimlerin Dönmek İsteddiği

Görüşme yapılan Suriyelilere koşullar uygun olursa Suriye'ye dönmek isteyip istemedikleri sorusu yöneltilmiş, verilen cevaplar Tablo 25'de sunulmuştur. Bulgular grubun %57,8'inin dönmek istediğini, %41'inin ise dönmek istemediğini göstermektedir.

Tablo 25. Suriye'ye Dönmek İsteyip İstemeyenler (N=90)

	%
Dönmek isteyenler	57,8
Dönmek istemeyenler	41,1
Kararsızlar	1,1
Toplam	100,0

Katılımcılara koşullar düzelirse ailelerinden kimlerin Suriye'ye dönmek isteyecekleri sorusu yöneltildiğinde, katılımcıların büyük bir bölümü genellikle yaşlıların dönmek isteyeceğini, gençler ve çocukların ise burada kalmak isteyeceklerine ilişkin görüşler dile getirmişlerdir.

Aşağıda bu görüşlere örnek olacak ifadeler yer verilmiştir:

- "Annem-babam döner, biz kalırız"
- "Biz döneriz, çocuklar kalır"
- "Ben giderim çocuklar kalır"

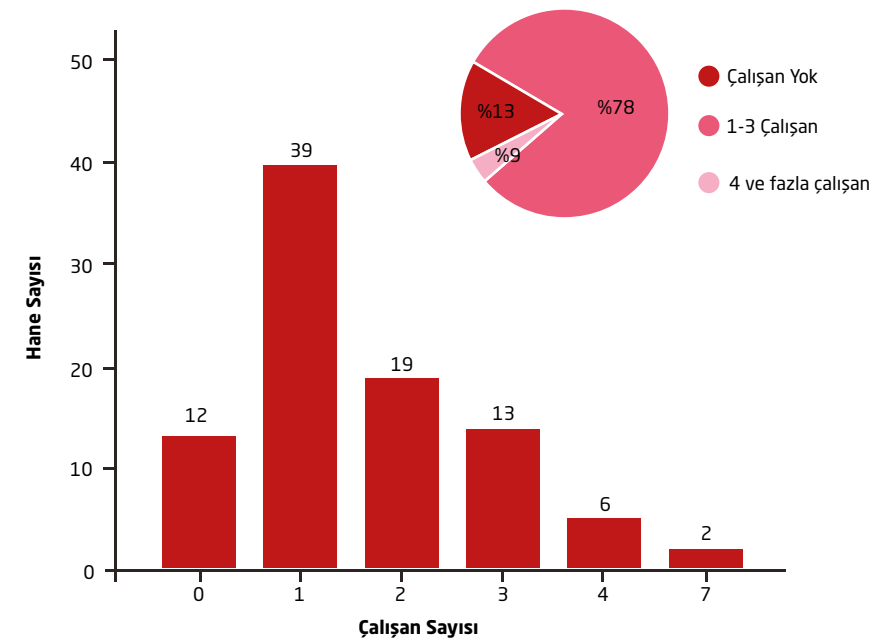
Katılımcıların büyük bir bölümü genellikle yaşlıların dönmek isteyeceğini, gençler ve çocukların ise burada kalmak isteyeceklerine ilişkin görüşler dile getirmişlerdir.

5.3. ÇALIŞMA KOŞULLARI VE SORUNLARI Hanede Çalışan Birey Sayısı

Bu bölümde araştırma kapsamında görüşülen Suriyelilerin istihdamdaki durumuna, çalışma koşullarına ve karşılaştıkları sorunlara yer verilecektir. Araştırmanın yöntem bölümünde de belirtildiği gibi araştırmada veri toplama sürecinde haneye ilişkin bilgiler alınmaya çalışılmıştır. Yani görüşme yapılan kişinin çalışıp çalışmadığına bakılmaksızın aynı hane içerisinde çalışan kişi ya da kişilerin demografik verilerinin alınmasının yanı sıra, Suriye'de yaptığı iş, Türkiye'de yaptıkları iş, meslekleri, aldıkları ücret, karşılaşılan sorunlar gibi konularda bilgi toplanmıştır. İstihdam durumu ve çalışma koşulları kadın ve erkeğe göre farklılık arz ettiğinden, elde edilen veriler kadınlar ve erkekler için ayrı ayrı sunulmuştur.

Görüşme yapılan Suriyelilerin yaşadığı hanede çalışan sayısına ilişkin betimsel istatistikler Grafik 22'de sunulmuştur. Görüşülen Suriyelilerin %13,2'sinin yaşadığı hanede çalışan olmadığı, buna karşın hanelerin yaklaşık %43'ünde 1 kişinin; %21'inde 2 kişinin; %14,3'ünde 3 kişinin; %6,6'sında 4 kişinin ve %2,2'sinde ise 7 kişinin çalıştığı görülmektedir. Hanede çalışanın olmadığı durumlar ya fiziksel engel, ya yaşlılık ya da Ankara'ya yeni gelmelerinden kaynaklanmaktadır. Bu durum aslında, Ankara'da yaşayan Suriyelilerin artan oranda işgücüne katıldıklarını göstermektedir.

Ayrıca grafikte görüldüğü gibi görüşme yapılan 91 hanede toplam 154 kişi çalışmaktadır, hane büyüklüğü göz önüne alındığında, çalışan 154 kişinin toplam 600 kişinin geçimine katkı yaptığı anlaşılmaktadır.

Grafik 22. Hanede Çalışan Birey Sayısı (N=91)

Çalışanların Yaptığı İşler

Görüşme yapılan Suriyelilerin (n=91) beyanlarına göre hanelerde yaşayan 154 kişinin çalıştığı görülmektedir (Tablo 26). Bu 154 kişiden 22 kişinin yükseköğrenim görmüş eğitimli kişilerden olduğu görülmektedir. Bu kişilerden 9 kişinin öğretmenlik yaptığı, öğretmenlik yapanların büyük bir bölümünün Geçici Eğitim Merkezlerinde çalıştığı, ayrıca 3 kişinin aynı merkezlerde yöneticilik yaptığı, bazılarının evde İngilizce ders verdiği görülmektedir. Bu gruptan 5 kişinin kuran kursu öğretmeni ve imam olarak çalıştığı, 1 kişinin aile hekimi, 1 kişinin hukukçu, 1 kişinin kreş yöneticisi, 1 kişinin diş hekiminin yanında hemşire olarak çalıştığı, elektrik mühendisi olan 1 kişinin ise Sitelerdeki bir firmada makine tamirciliği yaptığı dile getirilmiştir. Kendi işini yapan 5 kişiden birinin kuyumcu, birinin evinden araba parçası sattığı, bir kişinin evinden yemek satışı yaptığı, bir kişinin ise esnaf olduğu görülmektedir.

Suriyeli çalışanların çok büyük bir bölümünün ise (%77,9) mavi yaka işlerde çalıştıkları gözlenmektedir. Bu kişilerden 42 kişinin mobilya sektöründe marangoz, kumaş döşeme, ahşap kaplama vb. işlerde çalıştıkları, 10 kişinin tekstil, 9 kişinin demirci, 6 kişinin kuaför, 5 kişinin temizlik işlerinde, 4 kişinin terzi, 4 kişinin lokanta, tatlıcı, simit fırını vb. işyerlerinde çalıştığı, 3 kişinin bilgisayar operatörü, ikişer kişinin camcı, tornacı, katı atık toplayıcı, şoför, aşçı, boyacı, tezgâhtar, inşaat işçisi ve beyaz eşya tamircisi olduğu görülmektedir. Diğer kişilerin ise güvenlik elemanı, işçi, kaynakçı, kasap, berber ve lastikçi olarak çalıştıkları beyan edilmiştir. Bu gruptan 14 kişinin düzensiz işlerde, gün-

lük olarak çalıştığı ya da yaptığı işi beyan etmeyen kişilerden oluştuğu görülmektedir. Doğrudan bire bir görüşmelerde örneklem kapsamında yer alanlardan kendi işini kuranların sayısı 4 olarak gözükse de, Altındağ ilçesi Önder, Ulubey, Battalgazi mahallerinde önemli sayıda Suriyeli kendi işini kurmuştur. Araştırma ekibi, bu mahallerde yer alan Suriyeli esnaf ile yüz yüze görüşmeler yapmıştır. Bu mahallelerde Suriyelilerin bir iki dükkân açması ile başlayan kendi işini kurma girişimi zamanla hızla çoğalmıştır. Özellikle Altındağ ilçesi sınırları içerisinde yer alan ve Ankara Mobilyacılar Sitesine yakın Şehit Rafet Sever ve Selçuk Caddelerinde faaliyet gösteren işletmelerin tamamı (bir iki istisna hariç) Suriyeliler tarafından işletilmektedir. Suriyeliler daha çok Suriyeli esnaktan alışveriş yapmaktadır. Açılan işletmeler Suriyelilerin günlük ihtiyaçlarını karşılayabilecek her alanda faaliyet göstermektedir: kuyumcu, lokanta, berber, bakkal, kasap, manav, fırın, tatlıcı, konfeksiyon, oto-tamir, cep telefonu mağazası, parfümeri, kuaför, mutfak gereçleri satan ve diğer mağazalar yer almaktadır. Bu işletmelerin tamamında Arapça levhalar bulunmaktadır. Yerel halkın şikayeti ve istemi üzerine levhalar daha sonra hem Türkçe hem Arapça yazılmak zorunda kalmıştır. Suriyeli işletmelerin aylık kirası 1,000 TL'den başlayıp 3-4 bin Türk Lirasına kadar çıkmaktadır. Suriyeli işletme sahipleri, diğer Suriyelilerden farklı olarak doğalgazlı apartman dairelerinde yaşamaktadırlar.

Tablo 26. Hanede Yaşayanların Yaptıkları İşler (N=91)

Hanede Yaşayanların Yaptığı İşler	Sayı	Hanede Yaşayanların Yaptığı İşler	Sayı
Mobilya (kumaş kaplama, döşemeci, ahşap kaplama, marangoz vb.)	42	Elektrik mühendisi (Siteler'de makine tamirciliği yapıyor)	1
Tekstil	10	Dental Hemşire	1
Demirci	9	Kreş yöneticisi	1
Öğretmen	9	Aile hekimi	1
Kuaför	6	Hukuk danışmanı	1
Kuran kursu eğitmeni, imam	5	Evden araba parçası satma	1
Temizlikçi (inşaat, temizlikçi, krom temizlikçi)	5	Evden yemek satışı yapma	1
Garson (simit fırını, tatlıcı, lokanta)	4	Kuyumcu	1
Terzi	4	Güvenlik elemanı	1
Tezgâhtar	3	İşçi	1
Yönetici (Geçici Eğitim Merkezi)	3	Kaynakçı	1
Bilgisayar Operatörü	3	Kasap	1
Esnaf	2	Poğaç satış	1
Camcı	2	Dikiş	1
Tornacı	2	Berber	1
Katı atık toplayıcı	2	Birleşmiş Milletler Projesinde	1
Şoför	2	Pazarıcı	1
Aşçı	2	Reklamcı	1
Boyacı	2	Lastikçi	1
Inşaat işçisi	2	Sürekli iş değiştiren, ne iş olursa yapan ya da yapılan işi belirtmeyen	14
Beyaz eşya tamircisi	2	Toplam	154

Söz konusu caddelerde işletmesi bulunan ya da daha önce işletmesini devreden Türk esnaf- larla yaptığımız görüşmelerde, Suriyeli esnafın vergi vermemesi ve kayıtlı olmaması nedeni ile rekabet edemediklerini, caddenin kompozisyonun değiştiğini belirtmişlerdir. Bu caddelerde boş/kiralık yer bulmak güçleşmekte, bulunduğu da ciddi oranda "hava parası" istenmektedir. Bu dükkânların kiralınmasında daha önce bu bölgeye yerleşen bazı Suriyelilerin aracılık yaptığı tespit edilmiştir.

Bu işletmeler Suriyelilerin geleneklerine ve tüketim kalıplarına göre üretim ve satış yapmaktadırlar. Örneğin, Suriyelilere hitap edecek tarzda Halep usulü ekmek üreten bir ekmek üretim tesisi kurulmuş ve bu tesis Suriyelilerin bulunduğu yerlere her gün ekmek dağıtımı yapmaktadır. Ayrıca bakkaliye tarzı satış yapan işletmelerdeki ürün paketlerinde Arapça etiketler bulunmaktadır. Bu işletme sahipleri ile yapılan görüşmelerde, Gaziantep, Şanlıurfa,

Hatay gibi Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı illerde benzer ürünleri satan işletme sahipleri ile temas içerisinde olduklarını ve bu ürünleri birlikte paketlediklerini belirtmişlerdir.

Suriyeli işletmelerde çalışanların tamamı Suriyelilerden oluşmaktadır. Bu işletmelerde çalışanlar ya ücretsiz aile işçisi ya da yevmiyeli çalışan konumundadır. Çalışanlarla yaptığımız görüşmelerde Suriyeli işverenlerin Türk işverenlerden daha düşük ücret verdiklerini ve uzun süre çalıştıklarını belirtmişlerdir.

Suriyeli Esnafın Esnaf oda kaydı bulunmamaktadır. Yaptığımız görüşmelerde Suriyeli esnaf ilgili mevzuatı ve esnaf Oda kaydı sistemini bilmediklerini belirtmişlerdir. Ankara Esnaf ve Sanatkar Odaları Birliği yetkilileri ile yaptığımız görüşmelerde, geçici koruma kimlik numarası ile Suriyeli esnafı üye yapabildiklerini ancak üye olma konusunda Suriyeli esnafın istekli davranmadıklarını (aidat ödeme, Odaların belirlediği standartlara uyma zorunluluğu gibi nedenlerle) belirtmişlerdir. Ankara ESOB üyesi odalara kayıtlı sadece 2 Suriyeli işletme bulunmaktadır, bunlardan bir tanesi lokanta, bir diğeri ise kuru temizleme ve çamaşırhane hizmetlerinde faaliyet göstermektedir.

Suriyeli esnaf ile yaptığımız bire bir görüşmelerde işletmelerini genişletmek istediklerini, Ankara'nın farklı semtlerinde işletme açmak istediklerini belirtmişlerdir. Altındağ ilçesinde 3 şubesi bulunan bir tatlıcı sahibi, imkan sağlanırsa, Çankaya ilçesinde de şube açmak istediğini, ancak o bölgede ticaret sicil ve oda kayıt belgesi istendiği için açamadığını belirt-

miştir. Bir başka "falafel" işletme sahibi, Suriye tatlılarını Ankaralılara sunmak istediğini, ruhsat ve yasal mevzuat nedeni ile açamadığını belirtmiştir. Suriyeli işletme sahiplerinin ticari ve binek araç sahibi oldukları, günlük işlerini kendi araçları ile yaptıkları, Emniyet Müdürlüğü'nün geçici koruma altındaki Suriyelilerin araçlarına "özel" plaka, 06 SA ... gibi, verdiği tespit edilmiştir. Yani, ilgili mülki idare tarafından Suriyelilerin sahip olduğu araçlar plakalarından bilinmektedir.

Suriyeli esnaf ilgili mevzuatı ve esnaf Oda kaydı sistemini bilmediklerini belirtmişlerdir.

Ankara Esnaf ve Sanatkar Odaları Birliği yetkilileri ile yaptığımız görüşmelerde, geçici koruma kimlik numarası ile Suriyeli esnafı üye yapabildiklerini ancak üye olma konusunda Suriyeli esnafın istekli davranmadıklarını (aidat ödeme, Odaların belirlediği standartlara uyma zorunluluğu gibi nedenlerle) belirtmişlerdir.

Yaptığımız araştırmada Suriyeli esnafın nispeten daha önce (5-6 yıl önce) Türkiye'ye giriş yaptığı ve yanlarında sermaye getirdikleri, amaçlarının Türk vatandaşlığı alarak işletmelerini genişletmek istediklerini belirtmişlerdir. Suriyeli esnafın, bir iki istisna hariç, ezici çoğunluğu, Suriye'deki durum düzelse dahi geri dönmek istemediklerini, Türkiye'deki işlerine devam edeceklerini, yatırımlarını buna göre yapacaklarını belirtmişlerdir.

Katılımcıların Suriye'de İcra Ettiği Meslekler

Görüşme yapılan 91 katılımcıdan 10'u Suriye'deyken ev hanımı, 8'i öğrenci (6 erkek, 2 kadın), 4'ü (2 erkek, 2 kadın) mesleksiz ve işsiz olup hiç çalışmadıklarını belirtmişlerdir. Suriye'deyken meslek ve çalışma deneyimi olmayan bu bireylerin sayısı çıkarıldığında geriye mesleği olan 69 birey (49 erkek ve 20 kadın) kalmaktadır. Erkek katılımcıların Suriye'de icra ettikleri meslekler Tablo 27'de sunulmuştur.

Tablo 27. Erkeklerin Suriye'de İcra Ettikleri Meslekler (N=49)

Suriye'de İcra Edilen Meslekler	%
Esnaf	16,3
Öğretmen	8,2
Avukat	6,1
Mühendis	6,1
Mobilyacı	6,1
Şoför (taksi, tır)	6,1
Memur	4,1
Polis	4,1
Tornacı	4,1
Demirci ustası	4,1
Oto tamircisi	4,1
Çiftçi, Ziraatçı	4,1
Terzi	2,0
İşçi (Fabrika işçisi)	2,0
Ayakkabı tamircisi	2,0
Boyacı	2,0
Camcı	2,0
Doktor	2,0
Fayans ustası	2,0
İmam	2,0
Mahkeme başkâtibi	2,0
Mübaşir	2,0
Noter	2,0
Reklamcı	2,0
Tavuk Yetiştiriciliği	2,0
Toplam	99,5

Tablo 27'deki veriler incelendiğinde, erkekler arasında en büyük grubu 8 kişi ile esnafın oluşturduğu görülmektedir. Esnaf olduğunu belirtenler; giyim mağazası sahibi, manifaturacı, hurdacı, lokantacı, tatlıcı gibi meslekleri icra ettiklerini belirtmişlerdir. Beyaz yakalı meslekleri icra eden bireyler arasında; 4 öğretmen, 3 avukat, 3 mühendis (elektrik mühendisi, petrol mühendisi, ziraat mühendisi), 3 memur, 1 tıp doktoru, 1 mahkeme başkâtibi, 1 mübaşir ve 1 noter yer almaktadır. Erkekler arasında ayrıca 2 polis, 1 imam, 1 reklamcı, 2 çiftçi ve 1 tavuk yetiştiricisi vardır. Mavi yakalı meslekleri icra eden erkekler arasında ise 3 mobilyacı, 3 şoför (taksi, tır şoförü), 2 tornacı, 2 demirci ustası, 2 oto tamircisi, 1 boyacı, 1 camcı, 1 fayans ustası, 1 ayakkabı tamircisi, 1 terzi ve 1 fabrika işçisi yer almaktadır.

Görüşme yapılan kadınların mesleklerine ilişkin yüzde dağılımı Tablo 28'de sunulmuştur. Araştırma kapsamına giren hanelerdeki kadınların önemli bir bölümünün Suriye'de çalışmadıkları ve "ev kadını" oldukları beyan edilmiştir. Suriye'de yaşarken çalışma deneyimi olan toplam 20 kadından 7'sinin kadın kuaförü olduğunu, bunu sırasıyla 5 öğ-

retmen, 3 terzi, 2 fabrika işçisi, 1 avukat, 1 mimar-mühendis ve 1 memurun izlediği görülmektedir.

Tablo 28. Kadınların Suriye'de İcra Ettikleri Meslekler (N=20)

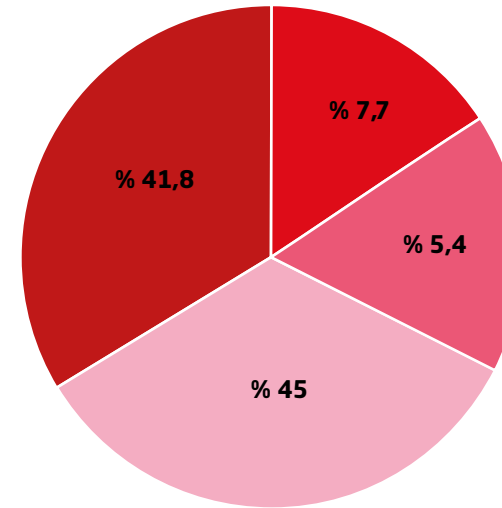
Suriye'de İcra Edilen Meslekler	%
Kuaför	35,0
Öğretmen	25,0
Terzi	15,0
Fabrika işçisi	10,0
Avukat	5,0
Mimar-mühendis	5,0
Memur	5,0
Toplam	100,0

Araştırma sırasında kuaförlük mesleğinin Suriyeli kadınlar için popüler bir meslek olduğu anlaşılmış, kuaförlük ve cilt bakımı kurslarına gösterilen rağbetin arkasında "hayal edilen" bu mesleği edinme arzusu yattığı saptanmıştır. Görüşmeciler kadınlar hangi işi yapıyor olsalar da aslında kuaför olmak istediklerini belirtmişlerdir.

Katılımcıların Türkiye'deki İstihdam Durumu-İcra Ettikleri Meslekler

Görüşme yapılan Suriyelilerin Türkiye'deki istihdam durumu Grafik 23'de sunulmuştur. Tabloda görüldüğü üzere, araştırma kapsamına giren Suriyelilerin %55'inin çalıştığı, buna karşın %45'inin çalışmadığı görülmektedir. Toplam 49 çalışan arasında en büyük grubu (%77,6) bir işyerinde ücretli çalışanların oluşturduğu, bunu %14,3 ile kendi işini yapanların ve %8,2 ile evde çalışanların (terzilik vb.) oluşturduğu görülmektedir.

Grafik 23. Suriyeli Göçmenlerin Türkiye'de İstihdam Durumu (Erkek-Kadın Birlikte- N=91)

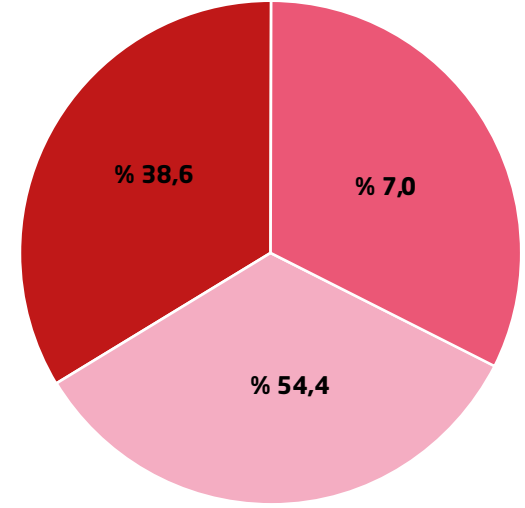
İstihdam Durumu

- Ücretli çalışıyor
- Kendi işini yapıyor
- Evde çalışıyor
- Çalışmıyor

Erkeklerin İstihdam Durumu

Suriyeli erkeklerin Türkiye'deki istihdam durumu Grafik 24'de sunulmuştur. Araştırma kapsamına alınan örneklemdeki erkeklerin %45,6'sının çalıştığı, çalışan erkeklerin %84,6'sının bir işyerinde ücretli çalıştığını, %15,4'ünün ise kendi işini yaptığını ortaya koymaktadır. Suriyeli erkeklerin 49'u Suriye'de çalışırken bunlardan ancak 26'sı Türkiye'de çalışmaktadır. Bir diğer anlatımla Suriye'deyken çalışan erkeklerden Türkiye'de istihdam şansı bulanların oranının sadece %53,1 olduğu anlaşılmaktadır.

Grafik 24. Suriyeli Erkeklerin Türkiye'de İstihdam Durumu (N=57)

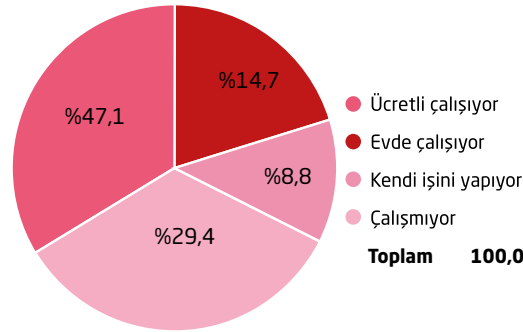
İstihdam Durumu

- Ücretli çalışıyor
- Kendi işini yapıyor
- Çalışmıyor

Kadınların İstihdam Durumu

Suriyeli kadınların Türkiye'deki istihdam durumu Grafik 25'da sunulmuştur. Araştırmada daha çok çalışma hayatına giren kadınlarla görüşme yapıldığından bulgulara kadınların önemli bir kısmının iş hayatında olduğu izlenimi çıkabilir. Araştırma kapsamına alınan kadınların %70,6'sının Türkiye'de çalıştığını göstermektedir. Çalışan kadınların %66,6'sı bir işyerinde ücretli çalışmakta, %20,8'i evde çalışmakta, %12,5'i ise kendi işini yapmaktadır. Bu dağılım Türkiye işgücü piyasasında Suriyeli kadınların istihdama katılımının yüksek olduğunu düşündürmemelidir. Bu oranın yüksekliği bir önceki tabloda da vurgulandığı gibi amaçsal oluşturulmuş ve çalışan kadınlara erişimi hedefleyen bir örneklem grubuyla çalışılmış olmaktan kaynaklanmaktadır. Her iki tablo karşılaştırıldığında çalışan kadın sayısındaki artış, yine de Suriyeli kadınların Türkiye'de aktif çalışma hayatına girmiş olduklarının bir göstergesidir. Örneklemde yer alan kadınların Türkiye'de istihdama katılım konusunda oldukça hevesli ve ısrarlı oldukları görülmektedir. Anaokulu girişimcisi kadın "kadının çalışmasının parasal getirilerini kocalar fark ettikçe eşlerine davranışlarının da değiştiğini" ileri sürmüştür. Kendisinin ayda 1000 TL kazanıyor olmasının kocasını çok değiştirdiğini ve eşine saygı duyan bir erkek haline getirdiğini, hatta karar alırken fikrini sorduğunu ifade etmiştir.

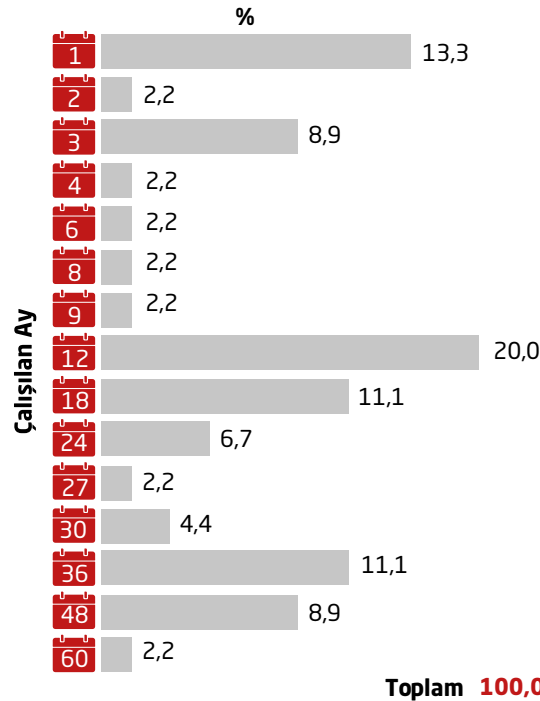
Grafik 25. Suriyeli Kadınların Türkiye'de İstihdam Durumu (N=34)

Suriyeli Göçmenlerin Türkiye'de Çalıştıkları Süreler

Türkiye'de çalıştığını beyan eden 45 kişinin kaç aydır çalıştığına ilişkin istatistikler Grafik 26'da sunulmuştur. Bulgulara göre grubun %13,3'ü bir aydır, %24,4'ü üç aydır, %53,3'ü bir yıldır, %71,1'i ise iki yıldır çalışmaktadır.

Grafik 26. Suriyeli Göçmenlerin Çalışma Sürelerine Göre Dağılımı (N=45)

Erkeklerin Yaptığı İşler

Çalışan Suriyeli erkeklerin ağırlıklı olarak Sitelerde mobilya sektöründe çalıştıkları anlaşılmaktadır. Araştırma kapsamında çalışanlarla birebir yapılan görüşmelere göre, 26 Suriyeli erkekten 5'i mobilyacıda çalıştığını, 5'i ne iş olursa yaptığını, 2'ser kişi demirci, tornacı, katı atık toplayıcı, inşaat temizliği gibi işlerde çalıştıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca, 3 kişi Geçici Eğitim Merkezinde öğretmenlik, 2 kişi kuran kursu eğitmenliği, 2 kişi yöneticilik (Geçici Eğitim Merkezi ve Kreş yöneticisi), 1 kişi ise Suriyelilere hukuk danışmanlığı yaptığını beyan etmiştir.

Tablo 29. Erkeklerin Yaptığı İşler (N=91)

Türkiye'de Erkeklerin Yaptığı İşler	Kişi	%
Mobilyacı	5	19,2
Ne iş olursa	5	19,2
Öğretmen	3	11,6
Demirci	2	7,7
Tornacı	2	7,7
Katı atık toplama	2	7,7
İnşaat temizliği	2	7,7
Kuran kursu eğitmeni	2	7,7
İdareci	2	7,7
Hukuk danışmanı	1	3,8
Toplam	26	100,0

Erkekler Açısından Çalışma Koşulları

Çalışma hayatında Suriyeli erkeklerin karşılaştıkları en önemli sorunlar arasında sürekli iş bulunamaması, çalışılan yerde mevsime ve talebe bağlı olarak eleman ihtiyacı olmaması nedeni ile işten ayrılma, çalışma izinlerinin olmaması, Türkçe yetersizliği gibi konular yer almaktadır.

Grup tartışmalarında çalışma koşulları ile ilgili vurgulanan noktalar aşağıda özetlenmiştir:

- **Günlük çalışma süresi:** Suriyeli erkekler Türkiye'deki günlük ve haftalık çalışma sürelerini fazla bulmaktadırlar.
- **Hafta sonu çalışma (Pazar günleri):** Bazı durumlarda hafta sonu da çalışmak zorunda kalmaları.
- **Ücretin düzenli ödenme durumu:** Ücretlerin zamanında ödenmemesi ve gecikmelerin olması.
- **Fazla çalışma karşılığı prim-mesai ücreti:** Fazla mesai yapıldığında fazla mesai ücretinin hukuksal çerçevede ödenmemesi.
- **Çalışma izni var mı:** Çalışma izinlerinin olmaması ve işverenin çalışma izin belgesi almak için çaba sarfetmemesi.
- **İş biçimi:** Genelde emek-yoğun ve nitelik gerektirmeyen işlerde çalışıyor olmaları.

Suriyeli çalışmadan kaynaklanan gelirlerinde çok ciddi bir farklılık yoktur. Bu gelirlere ek olarak Kızılay, Belediye ve STK'larından aldıkları aynı ya da nakti yardımlarla geçimlerini sağlamaktadırlar.

Özellikle Siteler'de mobilya sektöründe Suriyeliler araştırma işgücü piyasasında neredeyse işgücü arzını yönlendirir hale gelmiştir. Özellikle nitelik gerektirmeyen ya da yarı-vasıflı, emek-yoğun işlerde belirleyici olan Suriyeli işçileridir.

İşçilik ücretlerinde bir önemli sorun; yerli işçilere göre düşük ücret verilmesi (işlere göre değişmekle birlikte yerli işçilerle Suriyeli işçiler arasında %20-%70'lere varan ücret farklılıkları vardır). Tespit edilen önemli bir nokta, işverenlerin Suriyelilere meslek edindirme maksadıyla "çıraklık" statüsünde çalıştırmalarıdır.

Suriyelilerin en çok tercih ettikleri işler içinde bulundukları ortama ve iş fırsatlarına göre değişmekle beraber genelde varolanları değerlendirme üzerine kurulu bir tercih zorunlu olarak da ortaya çıkmaktadır.

Tercih edilen işler şunlardır;

- Mobilyacılık,
- Tekstil işçiliği,
- Öğretmenlik,
- Ticaret-esnafılık,
- OSTİM civarında inşaat ve demir işçiliği vd.

Yukarıda belirtilenlere ek olarak özellikle üniversite mezunu olanlar kendi mesleklerini icra etmek istemektedirler ki, bu işler arasında Petrol Mühendisliğinden-Avukatlığa, Öğretmenlikten-Psikologluğa, Müftülükten-Öğretim üyeliğine kadar pek çok meslek çeşidi vardır. Ancak diploma denkliği olmadığından ve dil sorunu da olduğundan kendi mesleklerini icra edememektedirler.

Kadınların Yaptığı İşler

Çalışan Suriyeli kadınların mevcut yaptığı işler Tablo 30'da sunulmuştur. Buna göre kadınlar başta terzi ve kuaförlük olmak üzere, genellikle temizlik, tezgâhtarlık, ambalajlama, mobilya mağazalarında çay ve temizlik işleri, kumaş kaplama, minder kesimi ve ahşap kaplama işlerini yapmaktadırlar. Ek olarak birer kadın Geçici Eğitim Merkezinde öğretmenlik, kreş yöneticiliği ve evinden yemek satışı yapmaktadır.

Tablo 30. Kadınların Yaptığı İşler (N=91)

Türkiye'de Kadınların Yaptığı İşler	Kişi	%
Terzi	4	16,7
Kuaför	4	16,7
Temizlik	3	12,4
Ambalaj	2	8,3
Öğretmen	2	8,3
Tezgâhtar	2	8,3
Çay ve temizlik işi	2	8,3
Evden yemek satışı	1	4,2
Evden mobilya kumaş kaplama yapıyor	1	4,2
Ahşap kaplama operatörü	1	4,2
Minder kesim işçisi	1	4,2
Kreş yöneticiliği	1	4,2
Toplam	24	100,0

Kadınlar Açısından Çalışma Koşulları

Geçici koruma altındaki Suriyeli nüfus içinde kadınların istihdama katılımının genel olarak erkeklere oranla daha düşük düzeyde kaldığı bilinmektedir. Örneklemde yer alan kadınlar özellikle çalışan kadınlar arasından seçilmiş ve hangi nedenlerle istihdama yönelmiş oldukları belirlenmeye çalışılmıştır. Örneklemdeki kadınları **istihdama katılıma yönlendiren etmenler** şu şekilde sıralanabilir:

- Gelire duyulan gereksinim
- İş becerilerinin olması
- Daha önce çalışma deneyimlerinin bulunması,
- Meslek sahibi olmaları,
- Mesleki beceri kazandırma kurslarının etkisiyle gelir elde edebilecekleri beklentisi,
- Yemek, dikiş vb. becerilerin hanede üretim yoluyla gelir getirdiğinin anlaşılması (içli köfte ve yaprak sarma satışı, döşeme biçki ve dikişi gibi)
- Girişimci olmalarını sağlayan mali destek/ortak bulmuş olmaları
- Çevreden iş teklifi almaları (evde üretim, kuaförlük veya inşaat temizliği).

Suriyeli kadınlar **iş arama kanallarından** en çok eş arkadaş tavsiyesini kullanmaktadır. Sosyal medya üzerinden iş bulmak da önemli bir iş arama kanalı olarak ortaya çıkmıştır. Meslek sahibi kadınlarsa, doğrudan UNICEF kanalıyla işe yönlendirilmişlerdir. Hane reisi durumunda olan ve haneye kendinden başka gelir getirecek kimsesi olmayan kadınların da iş bulabilmiş olmaları “özel durumları nedeniyle” destek görmüş olduklarını göstermektedir.

Örneklemdeki kadınların **çalışma koşullarına yönelik değerlendirmeleri** kısaca şu şekilde sıralanabilir.

- Kuaförlük, terziilik gibi işleri yapanlar yaptıkları işlerin kadına en uygun işler olduğunu düşünmektedir. Kuaförlük hayal edilen meslek olarak öne çıkmaktadır.
- Evde kuaförlük yapanlar yeterli ekipmana henüz sahip olamadıklarını, kazancın çok düşük olduğunu, ayda yılda bir gelecek müşteri için bütün gün evde kapalı kalmak dışında şikâyetlerinin olmadığını ifade etmişlerdir.
- Kadınlar Türkiye’deki çalışma saatlerini genellikle uzun ve işin temposunu da yorucu bulmaktadır.
- Düşük ücret almak, hatta çalıştığı halde hiç ücret alamamak ya da ücreti gecikmeli ve taksitle almak gibi uygulamalarla karşılaştıklarını belirten kadınlar bu nedenle işten ayrılmaktadır.
- Çalışma izni konusunu gündeme getiren ve diploma denkliği talep eden kadınlar kayıt dışılıktan kurtulmak için bu düzenlemelerin ivedilikle yapılmasını istemişlerdir.
- Kendi hesabına çalışan kadınların işlerini geliştirme hayalleri vardır. Anaokulu işleten kadın ile kuaförlük dükkânı bulunan kadınlar bulundukları semt dışında şube açmak arzusunda olduklarını, ancak uygun eleman bulmanın güç olduğunu ifade etmişlerdir.
- Girişimci kadınlar yerli işgücünden yararlanma hayalleri olmadığını, Türklerin bu ücretlerle çalışmaya razı olmalarının mümkün olmadığını belirtmişlerdir. Ayrıca müşterinin Suriyeli olması Arapça bilen eleman gerektirmektedir.

- Girişimci olan kadınlar, ruhsat, işyeri kiralamama, malzeme tedarik etme ve işini genişletme konusunda mali ve yasal sıkıntıları olduğunu beyan etmişlerdir.
- Hafta sonunda (cumartesi günleri) çalışma olması, kadınların çalışma sürelerini çok uzun bulmalarına neden olmaktadır.
- Ulaşım sorunu da çalışma koşullarını güçleştirici bir etmen olarak ortaya çıkmıştır.

Suriyeli Göçmenlerin İşgücü Piyasasına Katılamama Nedenleri Ve Engeller

Suriyeli erkek ve kadınların işgücü piyasasına katılamama nedenleri aşağıda ayrı başlıklar halinde sunulacaktır.

Erkeklerin Çalışmama Nedenleri

Göçmenler genelde asıl mesleklerini, işlerini yapmadıklarını belirtmişlerdir. Bundaki temel neden ise beklenildiği gibi, TC Vatandaşı

olamama, çalışma izninin olmaması, yerli işçilerle-Suriyeli işçiler arasındaki ücret farklılıkları, mezun olduğu üniversitenin-mesleğinin denkliğinin olmamasıdır.

Çalışmayan Suriyeli göçmenler çalışmama nedenleri konusunda kadın ve erkek katılımcıların görüşleri sırasıyla Tablo 31’de ayrı ayrı sunulmuştur. Bulgulara göre çalışmayanların çalışmama nedenleri arasında Suriyeli göçmenler çalışma izinlerinin olmaması (%20,2), Suriyelilere düşük ücret ödenmesi (%20,2), yaşlı olma (%15,7), çocukları küçük veya okul çağında olan annelerin önceliği çocuklarına vermeleri (%10,1) gibi gerekçeler ön sıralarda yer almaktadır. Bunlara ek olarak engelli veya hasta olmak, öğrenci olmak, kadının çalışmasının onaylanmaması, Türkçe dil sorunu ve diploma denkliği problemi dile getirilmiştir.

Tablo 31. Suriyelilerin Çalışmama Nedenleri Konusunda Erkeklerin Görüşleri (N=91)

Çalışmama Gerekçeleri	Sayı	%
İşverenlerin Çalışma İzni Başvurusu Gerçekleştirmemesi olmaması	18	20,2
Suriyelilere düşük ücret ödenmesi	18	20,2
Yaşlı olma nedeni	14	15,7
Çocukların küçük veya okul çağında olması	9	10,1
Hastalık /engellilik /savaş yaralı olması	8	9,0
Öğrenci olma	7	7,9
İş bulmanın zorluğu	5	5,6
Kadının çalışmasının onaylanmaması	3	3,3
Türkçe bilmeme	2	2,3
Diploma denkliğinin olmaması	2	2,3
Diğer nedenler (hamilelik, yeni gelmiş olmak, kursa gitmek)	3	3,4
TOPLAM	89	100,0

Suriyelilerin içinde bulunduğu koşullar ve iş bulabilme sorunları nedeniyle buldukları her işi kabullenmeleri gibi bir durum ortaya çıkmaktadır. **Suriyeli göçmenlerin iş bulma biçimleri, kaynakları** şunlardır:

- Tesadüfen,
- Arkadaşlar
- Komşu tavsiyesi (Türk komşular ve/veya Suriyeli komşular),
- Mülakatla işe girme,
- WhatsApp grupları,
- Resmi olmayan arabulucular,
- Bireysel arayışlar.

Burada bir noktayı hemen belirtmek gerekir; whatsapp grupları aracılığıyla iş bulanlardan bazıları iş bulma karşılığında komisyon verdiklerini belirtmişlerdir. Komisyon miktarı anlaşmaya göre değişmekle birlikte bir aylık ücretin %10-25'i arasında değişmektedir. Bu ücretin peşin alındığı belirtilmiştir.

Kadınlar Çalışmama Nedenleri

Kadınların istihdama katılımının önündeki engellerin niteliği, geleneksel değerlerin toplumlardaki egemenlik derecesine göre değişmektedir. Bu açıdan bakıldığında, geçici koruma altındaki Suriyeli kadın işgücünün Türkiye işgücü piyasasındaki konumu büyük ölçüde geldikleri toplumun değerler sistemi ile biçimlenmekte ve sınırlandırılmaktadır. Örnekleme yer alan Suriyeli çalışma çağındaki kadın işgücünün sahip olduğu eğitim ve vasıf düzeyi demografik bilgiler bölümünde detaylı biçimde sunulmuştur.

Örnekleme yer alan Suriyeli kadın işgücünün çalışmama nedenleri, birden

fazla neden gösterenlerin yanıtları hesaba alınarak tabloya yansıtılmıştır. Tablodaki nedenler işgücü piyasasının arz ve talep yönlü işleyişini birlikte yansıtır mahiyettedir.

Tablo 32. Suriyeli Göçmenlerin Çalışmama Nedenleri Konusunda Kadınların Görüşleri (N=40)

Çalışmama Gerekçeleri	%
Kadının çalışmasının onaylanmaması	20,0
Yaşlılık	20,0
Öğrenci olmak	17,5
Çocukların küçük ve okul çağındaki olması	10,0
Mesleğinin olmaması	10,0
İş bulmanın zorluğu	5,0
Dil sorunu	5,0
Çalışma izninin olmaması	5,0
Engelli olmak	2,5
Suriye'den yeni gelmiş olmak	2,5
Diploma denkliğinin olmaması	2,5
TOPLAM	100,0

Araştırmada çalışan ve çalışmayan kadınlarla derinlemesine görüşmeler yapılarak niteliksel veri toplanmıştır. Suriyeli kadınların çalışmama nedenleri Türkiye işgücü piyasasında kadın istihdamının önündeki **arz yönlü engeller** olarak aşağıda sıralanmış ve örneklenmiştir.

- Tabloda görüldüğü gibi **kadının kamusal alana çıkışının baba, koca ya da ağabeylerin rızasına bağlı olması** kadının istihdamında en önemli engel olarak ortaya çıkmaktadır (%20). Görüşmelerde bazı kadınların çalışma konusunda ne düşündükleri sorusuna öncelikli olarak

"*çalışma izni yok*" (%5) veya "*mesleğim yok*" (%10) şeklinde yanıt vermişlerse de, bu sorunlar çözülsün çalışır mısınız diye hatırlatıldığında, "*eşim, abim, babam zaten izin vermez*" diyerek esas sorunu işaret etmişlerdir. Diğer kadınlar durumu "*Kızılay'ın düzenlediği kurslara katılmak için bile izin almak için çok mücadele ettik*" sözleriyle açıklarken, erkekler "*bizde kadın çalışmaz*" ya da "*yasak!*" ifadelerini kullanmışlardır. Çözülmesi zamana ve eğitime bağlı olarak değişebilecek bu engel, hali hazırda kadının istihdama katılım biçimini evde çalışma yönünde etkilemektedir.

- **Kadınların kamusal alana çıkmaya alışkın olmamaları da bir engel olarak ortaya çıkmaktadır.** İçli köfte yapan Suriyeli kadına bir restorandan gelip günde 300 içli köfte üretmesi teklif edildiğinde, hane reisi olmasına rağmen (izin alması gereken eş ya da abi olmasına rağmen) kadının çekimser kalarak teklifi reddettiği belirlenmiştir. Kadınlar çalışma kültürü ve iş disiplini bakımından iş dünyasına yabancıdır. Daha önce çalışma deneyiminin olmaması, özgüven yetersizliği ve başkasına güvenememe kadınların çekimser davranmalarına yol açmaktadır.
- Kadının erken yaşta doğurganlık çağına girişi, geleneksel değerlerin daha güçlü olduğu toplumlarda **küçük yaşta evliliklerin** düzenlenmesini kolaylaştırmaktadır. Bu durum aynı zamanda **evlilik nedeniyle eğitimden ve beceri elde etme olanaklarından dışlanmayı** da beraberinde getirmektedir.

dir. Görüşülen kadınlardan alınan veriler de bu bilgiyi doğrulamaktadır. Ancak Liseyi bitirmek ya da üniversite eğitimi almak evlilik yaşını ötelemektedir. Örnekleme kadınlardan %23,4'ü ilköğretim mezunudur. Ortaokul mezunu olanların oranı 17,7; lise mezunu olanların oranı 17,6 ve üniversite mezunlarının oranı 14,7'dir. Eğitim düzeyi yükseldikçe istihdama katılım kolaylaşmaktadır.

- Tabloda yer alan önemli bir engel **ailede doğurganlık düzeyinin yüksek olması nedeniyle, çocuk sayısının fazlalığı ve ileri yaş gebeliklerinin** varlığıdır. Bu durum çalışma çağındaki kadının istihdama katılmasını engellemektedir. Doğurganlık çağındaki Suriyeli kadınların büyük bölümünün küçük çocuklu olup istihdama katılabilecek durumda olmadığı sonucuna varılmıştır. Literatürdeki bulgular da bu yöndedir. Kızılay toplum merkezlerindeki meslek kurslarına katılan kadınların çocuklarıyla gelerek, onları "çocuk dostu" alana teslim ettikten sonra kursa katılabildikleri gözlenmiştir. İlgili bölümde sunduğumuz gibi, ailelerin yarıya yakını (%44) 4 ve 4'den fazla çocukludur. 11 çocuklu ailelerin bulunması da bu durumu göstermesi bakımından örnek teşkil edicidir. Ortalama aile büyüklüğü 6,6'dır. Diğer yandan kadınlarla yapılan görüşmelerde geniş aile modelinin yaşlı bakımı ihtiyacını da karşıladığı görülmüştür.
- Örnekleme yer alan kadınların bazıları (%20) çalışma gerekçelerini yaşlı olmalarına bağlamışlardır. Vasıfsız olmak, daha önce hiç çalışmamış ya da çok uzun

süre çalışmaya ara vermiş olmak, yaş faktörü de eklendiğinde kadınlar için istihdam katılımını güçleştirmektedir. İşgücü piyasası genç ve ucuz işgücü talep etmektedir ve yaş faktörü bu açıdan istihdam önünde engel oluşturmaktadır.

- Kendi hesabına çalışan ya da girişimci potansiyeli olan kadınlar için en önemli engel **mali kaynak yoksunluğu** olarak ortaya çıkmıştır. Bilgi eksikliği, tedarik sorunu, ortak bulamama diğer sorunlar olarak belirtilmiştir.
- Okul çağı içinde olması gereken kadın nüfusta **okullaşmanın düşük olduğu**, gerek Kızılay Toplum Merkezi çalışanlarıyla yapılan görüşmelerle, gerekse görüşülen kadınların ifadeleri ve araştırma ekibinin gözlemleri aracılığıyla belirlenmiştir. Ailelerin ilköğretim sonrasında karma eğitim programı nedeniyle kız çocukların okula devamında sakınca gördükleri öğrenilmiştir. Kız çocuklarının sadece kız imam-hatip okullarına devam edebilmeleri mümkün olabilmektedir. Görüşülen 3 kadın bu yönde açıklama yapmıştır. İmam-hatip liselerinin tercih edilmesini, Arapça ve Kuran derslerinin öğrencinin başarı düzeyini artıran bir etmen olmasıyla açıklayan iki kadın vardır.
- Geçici eğitim merkezlerinde ortaokula devam eden bir kız öğrenciyle yapılan görüşmede öğrencinin nişanlı olduğu, sınıf arkadaşları arasında evlilerin de bulunduğu öğrenilmiştir. **Bu tür uygulama örnekleri Türkiye’de MEB orta öğretim kurumlarında yer almamaktadır.** Türk okullarına geçiş aşamasında

bu alışkanlığın kız çocuklarını eğitim ve vasıf geliştirme olanaklarından dışlayacağı düşünülebilir.

- Yerel öğretim kurumlarında Suriyeli kız ve erkek çocukların karşılaştığı, **Türk öğrencilerden ve veya öğretmenlerden kaynaklanan “etnik bir gruba karşı önyargılı ayrımcı davranışlar” da bir engel olarak** değerlendirilmelidir. Bu durum eğitimi ve vasıflı işgücü yetiştirmesine yönelik beşeri kaynağa yatırım yapılmasını engellemekte, çocukların eğitimden çekilmesine yol açmaktadır. Suriyeli işgücünün eğitim ve beceri düzeyinin yükseltilebilmesi yakın bir gelecekte istihdama katılımları açısından önemlidir. Okula gitmek istemeyen kız çocuklarını erken yaş evliliği beklemekte, erkek çocuklar ise küçük yaşta işgücü piyasasında arızı konumda kalmaktadır. Okullarda bu tür sorunla karşılaşan kadınlar, çocuklarının okulu terk ettiklerini ya da etmek istediklerini dile getirmişlerdir. Konu vasıflı işgücü yetiştirmek bakımından önemli olduğu kadar, iki toplum arasında “uyumun” sağlanması bakımından da dikkate alınması gereken bir sorundur.
- Kadınların eğitimden dışlanıyor olmaları onların profesyonel mesleklere erişimini engellerken, eğitim fırsatlarına erişen kadınlar da bu kez bir diğer engelle karşılaşmaktadır. Bu da onları **ikincil işgücü piyasasına** yığacak, niteliksiz işlerde beceri edinmelerini kolaylaştıracak yaklaşımlardır. Araştırmamızda kadınların kuaförlük, terziilik, öğretmenlik gibi mesleklerde yoğunlaştığı görülmektedir.

Bu meslekler hem kadının evde yaptığı işlere benzemekte, hem de erkeklerle bir arada çalışması olasılığının düşük olduğu iş alanlarını kapsamaktadır. Aile içindeki erkekler ancak bu koşullarda eşlerinin veya kızlarının çalışmalarına izin vermektedir.

- Araştırmamızda gelir arayışında olan Suriyeli kadınların **“evde çalışma “yoluyla üretim** yapmaya ve hizmet sunmaya çalıştıkları saptanmıştır. Bu işler evde kuaförlük, terziilik, içli köfte ve sarma imalatı ve parça başı üretimle sınırlıdır. Burada dikkat çekici nokta kadınların sadece Suriyeli nüfusla ilişkide kalmaya özen göstermeleridir. Eşler veya ailedeki erkekler, eğer müşteri ya da işveren Türk ise ancak Suriyeli bir kişinin aracılık yapması durumunda kadınların çalışmasına izin vermektedir. Örneğin mobilya döşeme işinde fason iş yapan kadın, Suriyeli komşusunun oğlu aracılığıyla iş bağlantısı kurmuştur. Burada ücret konusunun aracılık yapanın insafına kaldığı anlaşılmaktadır.
- **Ailede eğitim düzeyinin yüksek olması, kentsel bölgede yaşamış olma, kocanın eğitilmiş olması kadınlar için yukarıda sıralanan birçok engeli ortadan kaldırmaktadır.** Mühendis, öğretmen, doktor, psikolog olan Suriyeli kadınların varlığı bu duruma örnektir. Ancak bu profesyonellerin Türkiye işgücü piyasasında yer almalarının önündeki engel **diploma denkliğinin** sağlanmamış olmasıdır. Yapılan görüşmelerde birçok profesyonelin işlerini kayıttan dışı sürdürüyor oldukları öğrenilmiştir.

Bu grupta bazı kadınlarla irtibat kurmakta zorlanıldığı için görüşmeler gerçekleştirilemedi de bu profesyonellere (doktor, diş hekimi vb.) ilişkin görüşülen kadınlardan duyum alınmıştır.

- Kadınlar **çalışma saatlerini uzun** ve işi yorucu bulmaktadır. Çalışma fikrine yabancı olan ve ilk kez Türkiye’de çalışmak durumunda kalan kadınlar yorgunluktan şikâyetçidir. Ev-iş yükünün bir arada yürütülmesine alışkın olmamak da şikâyet nedeni olmaktadır. Bu etmenin özellikle belirli yaştan (40’lı yaşlar) üstünde çalışma niyetini ortadan kaldıracak boyutta olduğu izlenimi edinilmiştir.
- Suriyeli kadın işgücüne özgü bir engel de Türkiye işgücü piyasasına katılabilmelerini sağlayacak **dil yeterliğinin** olmasıdır. Kadınlar erkekler kadar kamusal alana çıkamadıkları ve iş dünyasına katılamadıkları için yeterli Türkçe dil becerisi edinemedişlerdir. Bu eksiklik sadece istihdama katılım önünde bir engel oluşturmayıp, günlük yaşamda Türkiyeli ve Suriyeli halkın iletişime geçerek birbirini tanımalarına da engel olmaktadır. Görüşülen hemen hemen tüm kadınlar dil yetersizliğini iletişim engeli olarak tanımlamışlardır.

- **Kadının hane reisi olduğu durumlarda**, ailenin geçiminin sağlanması ve ortaya çıkan sorunların çözümü kadına düşmektedir. Bu özelliğe sahip kadınların yaşamlarını sürdürmede daha ısrarlı ve mücadeleci oldukları belirlenmiştir. İhtiyaçlar koşulları zorlamakta ve kadın bir şekilde gelir elde edebilecek bir uğraş

edinebilmektedir. Bu kadınların aynı zamanda çocuklarının okul durumlarını takip ettikleri ve yaşanan sorunlara çözüm aradıkları saptanmıştır. Ancak bu statüde olan bazı kadınlar (3 kişi), içinde bulundukları zor koşulların kendilerini çok yıpratıldığını, fırsat bulabilseler çalışmaktan vazgeçebileceklerini ifade etmişlerdir.

- Kadının istihdama katılımının önündeki bir engelin de **sosyal yardımlar olduğu** düşünülebilir. Hali hazırda yardımların olmadığı bir düzenlemede Suriyeli ailelerinin geçimlerin sağlayabilmeleri zor görünmektedir. Yardımlar ve şartlı nakit desteklerinin düzenli getiriler olarak aza kanaat etmeyi teşvik ettiği bilinmektedir. Bu durum Suriyelilerin mücadele ederek yeni bir yaşam kurma çabasına girmelerini engelleyici rol oynamaktadır. Görüşülen kadınlar Kızılay tarafından ödenen nakit yardımların artırılmasını ve daha yaygınlaştırılmasını hatta “şartlı” olmamasını istemişlerdir. Ayrıca yardımların kesilmesi konusunda bir endişe taşıdıkları anlaşılmış, hatta bu endişenin aileye giren gelir sorusuna doğru yanıt vermeyi engellediği durumlarla karşılaşılmıştır.

Suriyeli kadın işgücünün istihdama katılımının önündeki **talep yönlü engeller** şu şekilde sıralanabilir:

- Türk işverenler Suriyeli kadın işgücünü **ikincil işgücü piyasasında** talep etmektedir. Kadın işgücünün beceri düzeyinin düşük olması ve iş deneyiminin bulunmaması bir engel olarak ortaya çıkmaktadır. Önerilen işler vasıf gerektir-

meyen temizlik, çay dağıtımı, bulaşıkçılık, garsonluk, terziilik, kuaförlük olarak kadının ev içi işlerine benzer işlerdir. Sadece ahşap kaplama makinesini kullanarak, tamamı erkeklerden oluşan bir işyerinde çalışan Suriyeli bir kadın işçi yaptığı işi teknik bir iş olarak tanımlamıştır.

- Türk işverenler için Suriyeli işgücünün **dil yeterliliği olmaması** önemli bir engel olarak nitelenmiştir. Dil sorununun daha çok kadın işgücünde ortaya çıkması, kadın işçiye duyulan talebi azaltmaktadır. Sitelerde görüşülen iki işveren, müşteriye çay ve kahve verecek hizmetlinin belirli nitelikte olmasını, “güler yüzlü, temiz ve iyi derecede Türkçe konuşması” olarak betimlemişlerdir.
- Suriyeli erkek tanıdıklar aracılığıyla kadınlara **evde iş vererek** çalıştırmak isteyen işverenlerin önerdiği çalışma biçimi, kadının emeğini suiistimal potansiyeli taşımaktadır. Haftalarca çalıştığı halde ücretini alamayan kadınlara rastlanmıştır. Bu şekilde çok iş değiştirmiş iki Suriyeli kadın işçi, “ücretlerimizi alamadığımızda hakkımızı almak için yapabileceğimiz bir şey yok, bir an önce çekip gidiyoruz biz de” demişlerdir.
- Çalıştığı işlerde hem Türk hem de Suriyeli **işverenin tacizine** uğradığını ifade eden bir kadın işçi olmuştur. Diğer çalışan kadınlardan bu yönde bir veri elde edilmemiştir. Suriyeli kadın çalışan bu davranışı “hiçbir alacağını istemeden hemen gitmeyi tercih ettiği bir durum” olarak nitelemiştir. Böyle bir durumda neden işten ayrıldığını bir sonraki işve-

rene anlatamadığını ifade eden kadının “tavsiye mektubu” denebilecek bir referans dahi kullanmadığı anlaşılmıştır.

- Görüşülen 2 kadın işgücü piyasasına katılımının önündeki engelleri sıralarken “**çalışma izni**” konusuna değinmişlerdir. Bugüne kadar 150’den fazla Suriyeli kadına mesleki beceri eğitimi veren öğretmenle yapılan görüşmede, öğretmen işgücü piyasasına girişte devletin çalışma izninden önce en büyük engelin koca-baba veya abiden alınacak “çalışma izni” olduğunu vurgulamıştır.
- **Kendi işini kurma** arzusunda olan kadın işgücü için var olan engeller piyasanın kadını girişimci olarak tanımak konusunda istekli olmamasıyla başlamaktadır. Kadınlar girişimlerinde aileden bir erkeğin işin içinde yer almasının önemli olduğunu söylemişlerdir. İşyeri kiralama, ruhsat alma, gelir ve gider işlemleri bakımından piyasada yer alabilme ve hukuki konularda yetersizlik önemli sıkıntılar olarak ortaya çıkmaktadır. Bu sorunun aşılmasında Türk ortak bulabilmek önemlidir. Kadınlar bu konuyu “güven duyulacak ve sizi dolandırmayacak ortak bulabilmek güç” biçiminde dile getirmişlerdir.
- Kadınlar Türk ve Suriyeli işveren ayrımı yapmamaktadır. Her iki işverenin de çok az ücret verdiği ifade edilmiştir.
- **Girişimci olan kadınların** kurdukları işlere Türk vatandaşı şahıslar ya da vakıflar ortak olabilmektedir. Burada kadın girişimcinin yalnız başına hareket etmediği, yanında daima aileden bir erkeğin var olduğu belirlenmiştir. Görüşülen iki

girişimci kadının bu konuda vermiş olduğu bilgiler, uygulamaların yasal bakımdan uygunluğu konusunda kadınların çok şey bilmediklerini göstermektedir. Vakıfların yardım amaçlı katkıları olduğu, ortak olarak bu işletmelerde yer aldıkları görülmüştür (eğitim sektöründeki iki kadın girişimci). Ancak korunmaya muhtaç ve suiistimale açık olmaları Suriyeli nüfusu karşılaştıkları kuruluşlar bakımından risk altına sokabilir.

- Ankara’nın sanayi kenti olmaması, **iş arzı** bakımından sınırlı olanaklar sunmaktadır. Erkek nüfus için dahi istihdama erişimin güç olması, kadınlarda bu güçlüğün daha fazla yaşandığını düşündürmektedir.
- Türk işverenler Suriyeli işgücünü **kayıt dışı** çalıştırabildikleri için tercih etmektedir. Sigorta primlerinin olmayışı, kıdem tazminatı vb. düzenlemelerden kolayca muaf olabilmeleri Suriyeli işgücüne duyulan talebi artırmaktadır. Ancak kurumsal firmaların ya da marka değeri ve imaj meselesini dile getiren işletme yöneticileri kayıt dışı çalışmaya karşı olduklarını söylemişlerdir.
- Türk işverenler özellikle Ankara Mobilyacılar Sitesindeki işverenler Suriyeli işgücünü “**can suyu**” olarak karşılamışlardır. Bu denli olumlu yaklaşıma karşın, yakın bir gelecekte kendilerini kurarak rakip olmaları durumunda Suriyeli işgücüne rıza göstermeyecekleri bizzat ilgili Oda temsilcisi tarafından vurgulanmıştır. Bu sorunun cinsiyetten bağımsız ortaya çıkabilecek nitelikte olduğu düşünülebilir.

- Aynı odanın yöneticileri Siteler mobilya üreticileri adına Suriyeli işgücünün vasıf düzeyinin yükseltilmesi için eğitim fırsatları yaratmak konusunda (çıraklık eğitimi) teşebbüste bulunacaklarını ifade etmiştir. Bu eğitimlere kız çocuklarının katılabilmesi mümkün olmakla birlikte, burada piyasada hem arz hem de talep yönlü engel ortaya çıkabilir.
- Türk işverenler Suriyeli kadın işçilerin çalışma disiplinini zayıf bulduklarını belirtmişlerdir. Örneğin kadınların işe bütün olarak bakmakta zorlandıkları, dükkân camlarını silmek için merdivene ya da dükkân dışına çıkmak istemedikleri, bu nedenle camların dışarıdan erkekler tarafından silindiği söylenmiştir.

5.4. TÜRK İŞVERENLERİN SURIYELİ GÖÇMENLERE İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELERİ

Veri Toplama Süreci

Türk işverenlerle yapılan görüşmelerle ilgili veri toplama süreci üç fazda gerçekleştirilmiştir. Birinci fazda, Türk işverenlerin Suriyeli çalışanlara ilişkin algılarını belirlemek amacıyla Altındağ ilçesinin Ulubey, Önder ve Siteler başta olmak üzere Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı mahallelerde faaliyet gösteren beş işverenle görüşülmüştür. Görüşmeler işverenlerin kendi iş yerlerinde yüz yüze gerçekleştirilmiş, işverenlerin yoğunluğuna göre görüşmeler 15 dakika ile 45 dakika arası sürmüştür. Görüşülen işverenler mobilya dekorasyon, mobilya kaplama, mobilya satış, kadın giyim atölyeleri, hırdavatçı, giyim ve mutfak eşyası satan mağaza sahipleridir. İşverenlerin seçiminde büyük oranda Kızılay Ankara Toplum Merkezi uzmanlarının Suriyeli eleman çalıştırdığı bilgisinden hareket edilmiş ve bu ziyaretlere bir ATM elemanının da eşlik etmesine özen gösterilmiştir.

Görüşmelerin başında işverenlere ziyaretin ve araştırmanın amacı anlatılmıştır. Araştırmanın amacı anlatıldığında, bazı işverenlerin görüşmeyi memnuniyetle kabul ettiği, buna karşın bazılarının çekindiği görülmüştür. Çekinen işverenlerden bir bölümü görüşmeyi kabul etmezken, bazıları ikna edilerek görüşme gerçekleştirilmiştir. Anket sorularını inceledikten sonra "bu resmi bir durum" diyerek ürkek davranan işverenlerden bazıları görüşmeyi kabul etmemişlerdir. Görüşmeyi kabul etmeyen veya kabul etmesine rağmen görüşme sorularına dikkatli bir dil kullanarak cevap

veren işverenlerin genellikle kayıt dışı personel çalıştıran işverenler olduğu görülmüştür. Örneğin bir işveren anket formunu görünce resmi belge sanıp çekindiği gözlenmiştir. Görüşmek istemeyen bu işveren sonunda ikna olduysa da görüşme kısa sürmüştür. Görüşme yapılan firmaların sadece ziyaret döneminde değil, geçmişte de Suriyeli eleman çalıştırdıkları, bu nedenle Suriyeli çalışanlar konusunda bilgi verebilecek deneyime sahip oldukları anlaşılmıştır.

İşverenlerle yapılan görüşmelerin ikinci fazını, işveren kuruluşları ve sektör temsilcileri ile yapılan görüşmeler oluşturmuştur. Bu kapsamda özellikle Suriyelilerin istihdam

edildiği sektörlerin ve meslek odalarının temsilcileri ile görüşülmüştür. Görüşülen sektör temsilcileri arasında Ankara Mobilyacılar Sitesinde bulunan meslek odaları temsilcileri, Ankara Sanayi Odası yöneticileri ve meslek komiteleri temsilcileri, Ankara Umum Hurdacılar Odası yöneticileri, Organize Sanayi Bölge yöneticileri, Ankara Esnaf ve Sanatkar Odaları Birliği gibi kuruluşlar yer almıştır. Bu kapsamda ayrıca ilgili kamu ve STK temsilcileri ile de görüşmeler yapılmıştır. Görüşme yapılan kurum ve kuruluşların listesi Tablo 33'de sunulmuştur.

Tablo 33. Görüşme Yapılan Kurum ve Kuruluşlar

Kurum/Kuruluş	Birim
İŞKUR, Türkiye İş Kurumu	- İş ve Meslek Danışmanlığı Daire Başkanı - Aktif İşgücü Hizmetleri Daire Başkanı - İşgücü Piyasası ve İstatistik Daire Başkanı
Uluslararası İşgücü Genel Müdürlüğü	Uluslararası İşgücü Politikaları, Anlaşmalar ve Mevzuat Daire Başkanı
Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü	İl Müdürlüğü Temsilcisi
İl Göç İdaresi	İl Göç İdaresi Uzmanı
Ankara Büyükşehir Belediyesi	Şube Müdürü
Altındağ Belediyesi	Sosyal Yardım Müdürü
Yunus Emre Enstitüsü	Türkçe Eğitim Müdürü
Ankara Sanayi Odası	- Ankara Sanayi Odası Yönetim Kurulu Başkan Yardımcısı - Araştırma ve Yönlendirme Müdürü
Ankara Sanayi Odası 2. ve 3. OSB	- Yönetim Kurulu Başkanı - OSB Müdürü - Projeler Yöneticisi
Ankara Sanayi Odası Cam ve Cam Ürünleri Meslek Komitesi	Komite Başkanı ve Üyeleri
Ankara Sanayi Odası Hadde ve Boru Meslek Komitesi	Komite Başkanı ve Üyeleri
GIZ International Services	- GIZ INS Ankara Temsilcisi - Proje Yöneticisi - Toplum Merkezleri Proje Danışmanı
Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği- SGDD/ASAM	- Genel Koordinatör Yardımcısı - İnsan Kaynakları Müdürü - Al Farah Çocuk ve Aile Destek Merkezi Müdürü
İltica ve Göç Araştırma Merkezi	- Yönetim Kurulu Başkanı - Proje Yöneticisi
Türkiye Ağaç İşleri Federasyonu	Ankara Temsilcisi

TİSK- Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu	Araştırma Uzmanı
TESK- Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu	Eğitim ve Araştırma Müdürü
ANKESOB -Ankara Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği	Eğitim Müdürü
Ankara Mobilyacılar ve Lakeciler Odası	- Yönetim Kurulu Başkanı - Yönetim Kurulu Üyeleri - Genel Sekreter - Danışman
Ankara Döşemeciler Odası	- Yönetim Kurulu Başkanı - Yönetim Kurulu Üyeleri - Genel Sekreter
Ankara Marangozlar Odası	- Yönetim Kurulu Başkanı - Denetim Kurulu Başkanı
Ankara Umum Hurdacılar Odası	- Oda Başkan Yardımcısı - Genel Sekreter
Altındağ Ulubey Mahallesi	Mahalle Muhtarı
Altındağ Başpınar Mahallesi	Mahalle Muhtarı
Altındağ Önder Mahallesi	Mahalle Muhtarı

Bu görüşmeler ışığında araştırmanın 3. fazında işverenlerden niceliksel veri toplamaya yönelik kısa bir anket hazırlanmış, ASO yöneticileri ile yapılan görüşmeler sonucunda, bu anket ASO web sayfasında yayınlanarak üyelere e-posta aracılığı ile gönderilmiştir. Ankette işverenlerin Suriyeli çalıştırıp çalıştırmadıkları, çalıştırmıyorsa nedenleri, çalıştırmak isteyenlerin hangi alanda ve kaç kişi çalıştırmak istedikleri sorulmuştur. Bu ankete kısa süre içerisinde önemli geri dönüşler olmuştur.

Aşağıda önce araştırmanın birinci fazında elde edilen veriler sunulacaktır. Daha sonra işveren kuruluşları ve sektör temsilcileri ile bire bir görüşmelerin sonuçlarına yer verilecektir. Takip eden kısımda ise ASO üyelerinden gelen istihdam talepleri yer alacaktır.

Çalıştırılan İşçi Sayısı

Görüşülen bazı işverenlerin ne kadar işçi çalıştırdıkları konusunda bilgi vermekte tereddüt ettikleri, bazıları ise kayıt dışı çalıştırdıkları elemanları sayıya eklemedikleri görülmüştür. Buna karşın, bazı işverenlerin kayıt dışı eleman çalıştırdıklarını söylemekten çekinmedikleri görülmüştür. Örneğin yerli ve yabancı toplam 25 eleman çalıştıran bir giyim atölyesinin sahibi kayıtsız, sigortasız çalışan 10 personelinin olduğunu belirtmiştir.

Görüşülen firmalar arasında birkaç işçi çalıştıran küçük iş yerleri olduğu gibi 25-30 eleman çalıştıran orta ölçekli firmalar da söz konusudur. Bu firmalarda çalışan Suriyelilerin sayısının 1-5 kişi arasında değiştiği, bazılarında Suriyelilerin dışında İranlı, Azerbaycanlı, Somalili ve Afgan işçilerin de olduğu belirtilmiştir. Ziyaret edilen işyerlerinde çalıştırılan Suriyelilerin yaklaşık olarak yarısının kadın, yarısının ise erkek olduğu gözlenmiştir. Suriyeli çalışanların genellikle terzi, montajcı, makineci tezgâhtar, temizlik elemanı, çay yapma ve getir-götür türü işler yaptığı, ayrıca bazılarının 18 yaşından küçük olduğu işverenler tarafından beyan edilmiştir.

Suriyeli Göçmenlere Ödenen Ücretlerin Türklerden Farklı Olup Olmadığı

Görüşülen işyeri sahiplerinin büyük bir bölümü Suriyelilere ödenen ücretlerin Türklerle ödenenden en az %40-50 daha düşük olduğunu, Türk işverenlerin Suriyelileri ucuz işgücü olarak gördüklerini, Suriyelilerin ise bu durumu bilmelerine ve bu durumdan şikâyetçi olmalarına rağmen mecburiyetten bu koşullara ve düşük ücretlere katlandıklarını belirtmişlerdir. Bu görüşlerinin aksi görüş belirten bir işveren aşağıdaki ifadelerde bulunarak nitelikli personelin ücretlerinde ayırım olmadığını öne sürmüştür:

“Suriyeliye ödediğimiz ücret 1700; Türk işçi 2000 TL alıyor. Ücreti belirleyen uyuşu değil, yaptığı işin niteliği. Türk işçinin verimliliğine geldiğinde ücret eşitlenir. İş açısından ayırım yapmıyoruz. Deneyimli ve becerili olan öne çıkar. Bu Suriyeli de olabilir. Ayırım yok. Tek fark Türkçeleri yeterince iyi değil”.

Bir işyeri sahibi sigorta ücretlerinin yüksek olduğunu bu nedenle kendisinin de sigortasız işçi çalıştırdığını, hatta çalıştırdığı işçilerin %40'ının sigortasız olduğunu belirtmiştir. Bu işveren ayrıca, sigorta ücretleri düşük olsa herkesin sigorta yapacağını belirtmiştir. Bazı işverenler Suriyelilere Türkçe öğretilmesi, çalışma izni verilmesi ve sigorta yapılması gerektiği görüşünü dile getirmişlerdir.

Suriye Krizi Öncesine Göre İşçilik Ücretlerinde Değişimler Olup Olmadığı

Görüşülen işverenlerin büyük bir bölümü Suriyelilerin gelmesinden sonra çalışanlara ödenen ücretlerin yerinde saydığını, Türk çalışanların ücretlerinde değişiklik olmadığını dile getirmişlerdir. Bu görüşteki bir işverenin şu ifadesi bu duruma örnek verilebilir:

“Türklerin ücretlerinde değişiklik olmadı. Evet, ücretler artmadı, ama azalmadı da...”

Bazı işverenler ise her ne kadar ücretlerde düşüş olmadıysa da enflasyon dikkate alındığında personel ücretlerinin sabit kalmasının da aslında ücretlerin düşmesi anlamına geldiğini belirtirken, az sayıda işveren Suriyelilerin gelmesinden sonra personel ücretlerinin düştüğünü belirtmiştir. Suriyelilerin personel ücretlerini aşağıya çektiğini belirten bir işveren: *“daha önce naz yapıp, çalışmak istemeyen Türkler çalışmak zorunda kaldı”* diyerek işgücü piyasasındaki değişime işaret etmiştir.

Bir başka işveren: *“Benim eleman 1,5 sene önce geldiğinde 250 TL haftalık alıyordu, şimdi 400 TL alıyor. Kalitesinden memnun kaldığım için ücretini arttırdım”* diyerek Suriyelilerin gelmesinin nitelikli Türk personelin ücretini olumsuz etkilemediğini belirtmiştir.

“Benim eleman 1,5 sene önce geldiğinde 250 TL haftalık alıyordu, şimdi 400 TL alıyor. Kalitesinden memnun kaldığım için ücretini arttırdım.”

Suriyeli İşçilerin Çalışmalarından Memnun Olup Olmama

Görüşülen işverenlerin yarısından çoğu Suriyeli çalışanların niteliği ve performansı konusunda olumsuz görüş belirtmişlerdir. İşverenler tarafından dile getirilen aşağıdaki ifadeler bu görüşlere örnek verilebilir:

- *Yeterlikleri düşük, performansları düşük.*
- *Yetersiz buluyorum. Dil sorunları var, yemek konusunda seçiciler, ayrıca disiplin ve sorumluluk yok*
- *Niteliksizler.*
- *Daha önce değişik zamanlarda 8 Suriyeli çalıştırdım. Ancak memnun kalmadığım için birkaç gün sonra işlerine son verdim.*
- *Bugüne kadar 20 Suriyeli girip çıktı. 4-5 senedir deniyoruz. Ehli keyifler. Tembellik var ve işe adapte olamıyorlar. Ama bu çocuk farklı çıktı. Memnunum. O da memnun ki burada.*

“Devlet zaten onlara para veriyor, bir de ben neden çalıştırayım” diyerek Suriyelilere önyargılı baktığını belirtmiştir.”

Bazı işverenler ise *“tüm Suriyelilerin bir olmadığını, kişiye göre değiştiğini”* belirterek, Suriyelilere önyargılı davranılmaması ve bu konuda genelleme yapılmaması gerektiğini belirtmiştir.

Az sayıda da olsa bazı işverenler *“Devlet zaten onlara para veriyor, bir de ben neden çalıştırayım”* diyerek Suriyelilere önyargılı baktığını belirtmiştir. Bu işverenin görüşmenin başından sonuna kadar Suriyeliler konusunda hep olumsuz konuştuğu, bir tek olumlu görüş beyan etmediği dikkati çekmiştir.

Suriyeli İşçilere Yönelik Eğitim-Kapasite Artırma Çalışması Yapılıp Yapılmadığı ve Bu konuda Önerilerinin Olup Olmadığı

Görüşme yapılan işverenlerin tamamı Suriyelilere yönelik herhangi bir eğitim veya kapasite artırma çalışması yapmadıklarını, yapıldığını da duymadıklarını belirtmişlerdir.

“Eğitemeyiz, orada rahata alışmışlar”

Bazıları “müşteri ilişkileri”, “iletişim”, “dil eğitimi” verilmesinin uygun olacağını belirtirken bir işveren “Eğitemeyiz, orada rahata alışmışlar” diyerek bir genelleme yapmış ve konuya önyargılı baktığını göstermiştir. Görüşülen işverenlerden bazıları bu konuda bir görüşleri olmadığını belirtmişlerdir. Bir işveren “Suriyeli gençler okula gitmeyip, geçim nedeniyle, mecburiyetten çalışmayı tercih ediyorlar” diyerek çocuk ve gençlerin okula gitmesinin önemini vurgulamıştır.

“Suriyeli gençler okula gitmeyip, geçim nedeniyle, mecburiyetten çalışmayı tercih ediyorlar.”

Suriyeli İşçilerin İş açısından Değerlendirilmesi

Türk işverenlerin Suriyeli çalışanlara ilişkin algılarının çoğunlukla olumsuz olduğu, ancak olumlu veya tarafsız görüş belirten işverenlerin de olduğu görülmüştür. Aşağıdaki ifa-

deler olumsuz görüş beyan eden işverenlerin ifadelerine örnek verilebilir:

- Bizim Türklere göre daha zayıflar.
- Çalışmayı sevmiyorlar.
- Ek mesai yapmak istemiyorlar.
- Erkekler keyfine düşkündür. Suriye’de pek sıkı çalışmamışlar. Mecburiyet olmazsa çalışmazlar.
- Kadınlar pek çalışmıyor. Sadece kadınları ilgilendiren işlerde çalışırlar.
- Yukarıda sıralanan olumsuz görüşlerin yanında, genelleme yapılamayacağını ileri sürenler olduğu gibi, Suriyelilere ilişkin olumlu görüşler ileri süren işverenler de olmuştur. Aşağıdaki ifadeler buna örnek verilebilir.

“Disiplinleri iyi.”

- Şikâyetçi olduğum husus yok.
- Tekstil alanında faaliyet gösteren bir işveren Suriyelilerin teknolojilerinin bize göre eski olduğunu, özellikle belli bir yaşın üzerindeki işçilerin yeni teknolojilere uyum sağlama gücü çektiklerini belirtmiştir. İzleyen ifade bu görüşe örnek verilebilir:
- “Dikiş anlamında teknolojimiz farklı. Onların teknolojileri, aletleri eskiymiş. Yaşlı olanlar (40 yaş üstü) sıkıntılı, bizdeki yeni makinalara alışamıyorlar”.

Son Yıllarda Suriyeli Ve Diğer Göçmen İşçi Sayısı Ve Niteliğinde Yaşanan Değişimler

Bazı işverenler son yıllarda Suriyeli sayısında artış olduğunu belirtirken, bazıları bu konuda görüşleri olmadığını belirtmişlerdir.

İlk ve son gelen Suriyelilerin niteliğinin farklı olup olmadığı hususuna gelince; bazı işverenler ilk gelen Suriyelilerin daha eğitilmiş, ekonomik olarak daha iyi ve daha uyanık olduklarını, zamanla dili öğrendiklerini, çalışma ve sosyal hayata uyum sağlayıp geliştiklerini belirtmişlerdir. İlk gelenlerin zaman içerisinde uyum düzeylerinde artış olduğu, hatta giyim konusunda bile değişim olduğu görüşü pek çok işveren tarafından dile getirilmiştir. Bazı işverenler ise ilk gelenlerin savaştan çok etkilenmemiş, uyanık ve nankör olduğunu, “Çok çalışıp patronu zengin mi yapacaksın” dediklerini, iş beğenmediklerini, sıkı çalışmaya gelmediklerini belirtirken, son gelenlerin daha iyi olduğunu, savaştan daha uzun süre mağdur oldukları için ne iş olursa yaptıklarını dile getirmiştir.

Suriyeli İşçilerin İstihdam Edilme Nedenleri

Suriyeli işçilerin en önemli istihdam edilme nedenleri olarak düşük ücret ve sigortasızlık gösterilmiştir. Bu konuda hemen hemen her işverenin hemfikir olduğu gözlenmiştir. Örneğin bir işverenin aşağıdaki görüşleri buna örnek verilebilir:

“Suriyelilerin en önemli istihdam edilme nedeni düşük ücret ve sigortasızlıktır. İşverenlerin %70’i bu nedenle çalıştırıyor. Ben merhametliyim, Suriyelilere de Türkler kadar ücret ödüyorum”.

Türk işverenlerin Suriyelileri istihdam etmelerinin bir diğer önemli nedeni olarak da Türklerin zor ve kirli işleri yapmaya yanaşmamaları, Suriyelilerin ise çalışmak zorunda olmalarıdır. Aşağıdaki işveren ifadeleri bu duruma örnek verilebilir:

- “Türkiye’de herkes okuyor. Türkler tozun toprağın içinde çalışmazlar. Suriyeliler ise mecburlar”.
- Personel eksikliği, Türkler çalışmıyor, Türkler iş beğenmiyor.
- Suriyeliler bizim işlerimiz için “can suyu” oldular. Türkler okumaya meraklı; masa başı müdürlük istiyorlar. İşin aslı Suriyeliler giderse biz eleman bulamayız. Çırak bulmakta zorlanırsınız.

Bir diğer neden de Suriyelilerin güvencesizliğinden istifade eden işverenlerin Suriyelileri kolayca işten çıkarma imkânlarının olmasıdır. Aşağıda sunulan işveren ifadeleri bu durumu açıkça ortaya koymaktadır:

- Ücretlerini ödemediğimde çok üstüme düşemezler.
- İşveren olarak kendimi güçlü hissediyorum.
- İşverenlerin Suriyeliyi işten kolayca çıkarma imkânı var.

“Çalışmayı sevmiyorlar.”

Suriyeli İşçilerin İstihdam Edilmeme Nedenleri

- Dil bilmemeleri
- Kayıtsız olmaları
- İş sorumluluklarının düşük olması
- İş ciddiye almamaları, savsaklamaları
- İşverenlerin Suriyelilere karşı olumsuz önyargıları

Yukarıda sıralanan nedenlerle Suriyelileri işe alanlar önce genelde 2-3 gün deneme olarak çalıştırdıklarını, sorumsuz ve yeteneksiz olanları çalıştırmadıklarını dile getirmişlerdir.

Suriyeli Göçmenlerin Gelmesinin Türklerin İstihdamına Etkisi

Görüşülen işverenlerin çoğu Suriyeli işçilerin olmaması durumunda işçi bulmakta kısmen zorlanacaklarını, çünkü daha yüksek ücret ödemek zorunda kalacaklarını belirtirken, daha az bir bölümü ise mutlaka zorlanacaklarını ifade etmişlerdir. Bu işverenlerden bazıları küçük işyerlerinin çok etkilenmeyeceğini, ancak %80 Suriyeli çalıştıran atölyelerin oldukça etkileneceklerini belirtmişlerdir.

Bir işveren "Suriyeliler Siteler için önemliler. Düşük ücretli olmaları işverenler için avantaj sağladı. Daha ucuz olmaları nedeniyle Türk işçiler muhalefet etmiyor" diye görüş belirtmiştir.

Suriyeli işçiler olmasa bile işçi bulmakta zorlanmayacaklarını dile getiren işverenler de olmuştur. Bir işveren, mevcut durumda kayıt dışı ucuz Suriyeli çalıştırmak avantaj olarak görünse de İŞKUR teşviklerinden yararlanamamanın kendileri için dezavantaj olduğunu belirtmiştir.

Suriyeli İşçilerin İşgücü Piyasası, İşçilik Kalitesi Ve Ücretlere Etkisi

Görüşülen işverenlerin neredeyse tamamı Suriyeliler nedeniyle işgücü piyasasında ücretlerin düştüğünü, dolayısıyla maliyetlerde düşüş olduğunu, ancak kalitenin etkilenmediğini belirtmişlerdir. Bazı işverenler ücretlerde düşüş olmadığını ancak ücretlerin yerinde saydığını belirtmiştir. Suriyeliler konusunda genellikle olumsuz algısı olan bir işveren "Suriyeliler nedeniyle Türkler iş bulamaz oldu diyerek, bana kalsa hepsini geri gönderirim" demiştir. Bir başka işveren ucuz işgücü olmaları nedeniyle işverenlerin Türkleri tercih etmediğini belirtmiştir.

İşverenler Suriyeli çalışanların işçilik kalitesi konusunda genellikle olumsuz görüş belirtmişlerdir. İzleyen ifadeler bu görüşlere örnek verilebilir:

- *Ben 8 tane Suriyeli çalıştırdım, ama ran-dıman alamadım.*
- *İşi ağır buluyorlar, sabah 09:00'da ge-leyim, akşam 16:00'da gideyim diyorlar. "Az çalışıp, çok alayım diyorlar"*
- *Ek mesai yapmayı sevmiyorlar.*
- *Yaptıkları işin kalitesi daha önce de mo-bilyacılık yaptıysa fena değil ama ilk kez öğreniyorsa kalite düşüyor.*
- *Suriyelilerin ayrıca kültürel olarak da ya-dırgandıkları hususlardan söz edilmiştir:*
- *Otostop çekme alışkanlıkları var, bu gör-medğimiz bir alışkanlık.*
- *Biz aylık ödüyoruz, onlar genellikle haf-talık almak istiyorlar. Çünkü çalıştırıp, üc-retini vermeyen işverenler oluyor.*

Kriz bitince Suriyeli Göçmenlerin Geri Dönüp Dönmeyeceği

Görüşme yapılan işverenlere göre Suriye krizi bittiğinde buradaki Suriyeli göçmenlerin büyük bir bölümü Suriye'ye dönmeyecektir. Bir işveren "Ben 8 tane çalıştırdım. Nerdeyse ta-mamı savaş biterse dönerim dediler" diyerek dönme ihtimalinden söz etse de işverenlerin büyük bir bölümü çok az bir bölümünün (%5-10) döneceği kanaatindedir.

İşveren Kuruluşları ve Sektör Temsilcilerinin Görüşleri

Bu kısımda, bölümün girişinde belirtilen iş-veren ve sektör temsilcileri ile yapılan gö-rüşlere yer verilecektir. Bu yolla elde edilen veriler de yukarıda sunulanlardan çok fazla bir farklılık arz etmemektedir. Bu kapsamda verilen yanıtları dört grupta sınıflandırmak mümkündür: (1) kesinlikle Suriyeli çalıştır-mak istemem; (2) yerel eleman bulmadığım koşulda Suriyeli çalıştırabilirim; (3) Çıraklık kapsamında istihdam edebilirim; (4) işini iyi yapıyorsa ve performansı iyiye ayırım yap-madan istihdam ederim.

Yöneticileri ve üyeleriyle yapılan görüşmelerde, bu firmalar işyerinde iş barışının bozulacağı, yerel halk işsizken Suriyeli istihdam edildiğinde tepki alınabileceği, sendika üyeliğinde ve toplu sözleşmelerde sorun yaşanabileceği, firma imajını zedeleyebileceği gerekçeleriyle Suriyeli istihdam etmek istemediklerini belirtmişlerdir.

Birinci grup işveren daha çok kurumsal ya-pıya sahip, sendikaların bulunduğu büyük işletme yöneticilerinden oluşmaktadır. Yakla-sık 50 büyük işletmenin üye olduğu Ankara İnsan Kaynakları Platformu yöneticileri ve üyeleriyle yapılan görüşmelerde, bu firmalar işyerinde iş barışının bozulacağı, yerel halk işsizken Suriyeli istihdam edildiğinde tepki alınabileceği, sendika üyeliğinde ve toplu sözleşmelerde sorun yaşanabileceği, firma imajını zedeleyebileceği gerekçeleriyle Suri-yeli istihdam etmek istemediklerini belirtmişlerdir. Bu işletmelerden bazıları sosyal sorum-luluk kapsamında nitelikli, örneğin mühendis veya bir iki eleman istihdam edebileceklerini, bu elemanların da işletmede nispeten daha kolay tolera edilebileceğini belirtmişlerdir. Bu grup işveren arasında küçük ve orta bü-yüklükte işletme sahipleri de bulunmaktadır. Onlar da gerekçelerini ideolojik (ülkesini terk edip savaştan kaçanları çalıştırmam gibi) ya da iş disiplinlerinin ve gerekli niteliklerin olmamasına bağlamışlardır.

Gerekçelerini ideolojik (ülkesini terk edip savaştan kaçanları çalıştırmam gibi) ya da iş disiplinlerinin ve gerekli niteliklerin olmamasına bağlamışlardır.

İkinci grup işverenler ise Suriyeli istihdam etmeyi koşula bağlamış olanlardır. Kısaca "benim için istihdamda öncelik Türkiye Cum-huriyeti vatandaşlarıdır" diye özetlenebilecek bir yaklaşım sergileyen bu işverenler, iş beğenmeme ya da ücreti kabul etmeme gibi yerel eleman bulamadıkları durumlarda işle-rin yürüyebilmesi için Suriyeli istihdam ede-bileceklerini belirtmişlerdir. Önceki bölümde belirtildiği gibi, bazı sektörlerde ve meslek-

lerde eleman temininde zorluk çekilmektedir. Bu grup işveren Suriyelilerin bu boşluğu doldurabileceklerini belirtmişlerdir. Ankara Mobilyacılar Sitesindeki işverenlerin bir kısmı bu gerekçeyle Suriyeli istihdam etmektedir. Bazı işletme sahipleri, zımpara yapacak, kaplama işi yapacak veya “getir-götür” işleri yapacak yerel eleman bulamadıkları için Suriyelileri istihdam ettiklerini, bu kapsamda Suriyeli işçilerin işletmeler açısından “can suyu” rolü oynadığını vurgulamışlardır.

Benim için istihdamda öncelik Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarıdır.

Üçüncü grup işverenler ise, daha çok mikro ya da küçük işletme sahipleridir. Bu işverenler Suriyelileri “çıraklık” kapsamında istihdam edebileceklerini belirtmişlerdir. Bilindiği gibi son düzenleme ile çırak çalıştırmada yaş sınırı kaldırılmıştır. İşverenler 19 yaş üstü kişileri, teşvik almadan, çıraklık kapsamında çalıştırabilmektedirler. Bu kapsamda Suriyeli çalıştırmak isteyen işverenlerin iki temel nedeni bulunmaktadır. Birincisi, Suriyelilerin yeterli vasıflara sahip olmamasından dolayı ancak çırak olarak çalışabilecekleri ve meslek öğrenebilecekleri gerekçesidir. Örneğin Ankara Döşemeciler Odası yöneticileri döşeme yapabilmek için en az üç yıl deneyim gerektiğini belirtmişlerdir. İkincisi neden ise, rekabet koşulları ve sektörde küçük kar marjı nedeniyle daha düşük ücretle Suriyeli istihdam edebilmenin avantajıdır.

Dördüncü grup işverenler ise performansın ve işe bağlılığın kendileri için önemli olduğunu, istenilen verimin sağlanması halinde çalışanın uyruğunun önemli olmadığını vur-

gulamışlardır. Bu ve 3. grup işverenlere kamuoyunda bilinen ve sık sık basına da yansıyan Afgan çobanlar örnek verilebilir. Hayvancılıkla uğraşan köylüler çobanlık yapacak yerel çoban bulamadıklarını, Afgan çobanların bu işi çok daha uygun ücrete ve çok daha iyi yaptıklarını belirtmişlerdir.

Suriyeli Personel İstihdam Etmek İsteyen İşletmeler

Bu alt bölümde ASO üyesi işletmelere gönderilen ankete verilen cevaplara yer verilecektir. ASO üyesi işletme sayısı göz önüne alındığında gelen yanıtların fazla olmadığı söylenebilir. Ankete yanıt vermeyen işletmelerin önemli bir kısmının Suriyeli çalıştırmak istemedikleri sonucuna varılabilir. Zira Suriyeli çalıştırmak isteyen veya elemana ihtiyacı olan firmaların kendilerine gönderilen ve 5 dakikada tamamlanabilecek bir anketi doldurmaları beklenirdi.

Yine de yaklaşık bir hafta içerisinde önemli sayıda Suriyeli istihdam etmek isteyen işletme çıkmıştır. Tablo 34’de, döküm, beton, makine imalat, inşaat, orman ürünleri, endüstriyel mutfak ürünleri vb. alanlarda yetişmiş elemanlara veya vasıfsız beden işçilerine talep olduğu görülmektedir. Bazı işletmelerde 25-50 civarında personel talebinin yapılması Suriyeli işçilere karşı önyargıların her işletmede aynı oranda olmadığını göstermektedir. Öte yandan bu araştırma kapsamında çalışan veya iş arayan Suriyelilerle yapılan görüşmelerde, Suriyelilerin iş arama süreçlerinde çoğunlukla geleneksel ve bireysel yöntemler kullandıkları, kurumsal bir destek almadıkları dile getirilmiştir. Öyle görünüyor ki Suriyelileri firmalarla buluşturma sürecinde profesyonel çalışacak aracı kurumlara ih-

tiyaç vardır. İşgücünün arz ve talep ayağı iyi işletildiğinde Ankara’daki Suriyelilerin topluma “yük olmak” yerine daha üretken, kendi ayakları üzerinde durmayı başaran, mutlu ve verimli bireyler olmaları olası görünmektedir.

Tablo 34. Suriyeli Personel İstihdam Etmek İsteyen İşletmeler

Faaliyet Alanı	Yer	Talep Edilen Pozisyon	Kişi Sayısı
Döşemecilik	Siteler	Döşemeciliğin farklı ancak başlangıç aşamalarında istihdam etmek üzere	100
Döküm	Sincan	Taşçı, Kalıpçı, Potacı, Maçacı, Vasıfsız İşçi	20-25
		CNC Torna Operatörü	2
		CNC Operatör Yardımcısı	1
		CNC Borverk Operatörü	2
		CNC Borverk Operatör Yardımcısı	1
		Mekanik Bakımcı	2
		Elektrik Bakımcı	2
		CNC Kesim Tezgâhi Elemanı	2
		Kepçe Operatörü	1
		Forklift Operatörü	1
		Derece Kaynakçısı	1
		Kalıp Boyacısı	1
Metal Sektörü	Tuzla (İstanbul)	Metal işlerine yatkın eleman	30-40
Bina Cam giydirme	İvedik OSB	Düz işçi	5-10
Cam tüp	Ankara	Yetiştirilmek üzere eleman alabilir	3-5
Bozkurt Cam	Ankara	Düz işçi	3-5
Beton - parke-bordür	Yenimahalle	Demirci ve kalıpçı	20-25
Prefabrik beton	Susuzköy (Ankara)	Demirci	3
		Kalıpçı	3
		Kaynakçı	3
		Montaj ustası	1
Orman Ürünleri	Mengen (Bolu)	Elektrik, mekanik, pres operatörü, vasıflı işçi	5-10

Makine İmalat	Yenimahalle	Makine Montajcısı	5
		Sevkiyat Depo Sorumlusu	2
		Kaynakçı	5
		Oto Boyacısı	3
Yem İmalatı	Çubuk	Beden İşçisi	5
Endüstriyel Mutfak Cihazları İmalatı	Çubuk	Argon kaynakçısı	1
		Elektrik kaynakçısı	1
		Montaj ustası	1
İmalat - Üretim	Kahramankazan	Paketleme	2
Deprem İzolatörü İmalat Ve Montajı	Kahramankazan	CNC Operatörü	Sayı belirtilmemiş
		Montaj Elemanı	Sayı belirtilmemiş
İnşaat	Çankaya	İnşaat sektöründe her çeşit işlerde	Sayı belirtilmemiş
İnşaat Demiri	Yenimahalle	Çalıştırmak istemiyor	0
Gıda/Restoran	Çankaya	Çalıştırmak istemiyor	0
Tekstil	Çankaya	Çalıştırmak istemiyor	0
Otomotiv	Ankara - Sakarya	Çalıştırmak istemiyor	0

Ankara'da önemli bir işveren örgütü olan ASO ile yapılan işbirliği istihdam talebi almada bir örnek teşkil edebilir. İşverenler, yabancılara çalışma izin belgesi almak gibi bürokratik bir işlemle uğraşmak istememektedirler. Türk Kızılay'ın izin masraflarını karşılayabileceği ve izin prosedürünü takip edebileceği söylendiğinde, bazı işverenlerin Suriyeli istihdam etmeye sıcak baktıkları gözlenmiştir. Türk Kızılay Toplum Merkezleri'ne düşen önemli görevlerden biri, işveren kuruluşları ve sektör temsilcileri ile yakın işbirliği içinde çalışarak işverenlere uyum ve geçim kaynağını geliştirme programını tanıtmaktır.

Suriyeli göçmenlerin iş arama süreçlerinde çoğunlukla geleneksel ve bireysel yöntemler kullandıkları, kurumsal bir destek almadıkları dile getirilmiştir.

BÖLÜM 6

PAYDAŞLARA İLİŞKİN BULGULAR VE OLASI İŞBİRLİKLERİ

BÖLÜM 6

PAYDAŞLARA İLİŞKİN BULGULAR VE OLASI İŞBİRLİKLERİ

Araştırmanın yöntem bölümünde de anlatıldığı gibi araştırma kapsamında Suriyelilere hizmet sunan bazı kurum ve kuruluşlar sahada bizzat ziyaret edilmiş, sunulan hizmetlere yönelik bilgi toplanmıştır. Bur görüşmelere ek olarak ilgili kurum ve kuruluş temsilcileri ile bir odak grup toplantısı gerçekleştirilmiştir. Toplantıya davet edilen bazı ilgili kuruluşlar, ÇSGB Uluslararası İşgücü Genel Müdürlüğü, MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü, yerel Halk Eğitim Merkezi yöneticileri, Büyükşehir Belediyesi toplantıya katılamamıştır. Türk Kızılay Ankara Toplum Merkezi yöneticileri de toplantıda hazır bulunmuştur. Toplantıda iki konu üzerinde durulmuştur: 1) Her kuruluşun Suriyelilere yönelik verdiği hizmetlerin neler olduğu ve 2) Olası işbirliklerinin nasıl geliştirilebileceği.

Toplantıya katılan kurum ve kuruluşların Suriyeli göçmenlere vermiş olduğu hizmetler özet olarak aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 35. Grup Toplantısına Katılan Kuruluşlar ve Sunduğu Hizmetler (N=91)

Kurum/Kuruluş	Verilen Hizmetler
İŞKUR, Türkiye İş Kurumu	- Çalışma izni olan Suriyelilere işbaşı eğitimleri kapsamında hizmetler sunuluyor. - Aktif işgücü programlarından yararlanabiliyorlar. - Yetkinliklerini arttırmaya yönelik meslek kursları sunulabiliyor - Bazı hizmetlerin maliyetini Dünya Bankası ve GIZ gibi kuruluşlar karşılıyor
Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü	- Türlere ne hizmet sunuluyorsa, Suriyelilere de aynı hizmetler sunuluyor, örneğin evde bakım hizmeti - Şiddet gören kadınlara kadın sığınma evlerinde barınıyor - Refakatsiz çocuklara Ankara Bağlum'da yer alan merkezde hizmet sunuluyor. - Ankara'da sekiz farklı sosyal hizmet merkezinde Suriyeli çocuklara oryantasyon ve Türkçe dil eğitimi veriliyor. - Öncelikler arasında Suriyelilerin sosyal harmonizasyonu, sosyal uyumunun sağlanması
İl Göç İdaresi	- Kadınlar lokali ve çocuk merkezlerinde Türkler kadar Suriyeliler de yararlanıyor. - Yeni kurulacak bir merkezde ihtiyaç duyulan alanlarda meslek edindirme kursları sunulacak. - Kadınlara yönelik ayrı kurslar, terzilik, aşçılık gibi sunuluyor. - Mali kaynakların bir kısmı uluslararası kuruluşlardan sağlanıyor. - İŞKUR, MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü, işveren kuruluşları (ATO, ASO) ile işbirliği içinde çalışılıyor.

Altındağ Belediyesi	- Türkçe dil eğitim hizmetleri sunuluyor - Türk çocuklarla birlikte oyun oynama etkinlikleri düzenleniyor - Hasta bezi, hasta yatağı, tekerlekli sandalye gibi Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına verilen hizmetler Suriyelilere de sunuluyor. - İhtiyaç Sahibi Suriyelilere Gıda Kolisi sunuluyor.
Yunus Emre Enstitüsü	- Daha çok yurtdışında hizmet sunuluyor, 45 farklı ülkede 56 merkez var. - Şam'da daha önce de bir merkez vardı ancak savaş sonrası kapandı. - Türkiye'de de göçmen ve mültecilere eğitim veren eğitimcilerin eğitimi, bu eğitimlere Türkçe öğretimi ve materyal desteği sunuluyor. - Hukukçu, gazeteci gibi profesyonel mesleklerle mensup Suriyelilere özel Türkçe dil eğitimleri sunuluyor. - Kızılay'la birlikte "Türkiye'yi Tanıyorum" projesi başlatılacak - MEB'le birlikte Suriyeli göçmenlerin Türk eğitim sistemine harmonizasyonu kapsamında materyal desteği sunulacak.
Ankara Sanayi Odası	- Suriyelileri de kapsayan kayıt dışı istihdamla ilgili bir araştırma gerçekleştirildi - İşverenler açısından Suriyelilerin çalışma izinlerinin alınması, sürecin kolaylaştırılmasına yönelik hizmet sunuluyor - Girişimcilik eğitimleri sunuluyor
GIZ International Services	- Mevcut durumda Suriyeli göçmenlerle ilgili 7 proje yürütülüyor, fon ve teknik destek hizmeti sunuluyor. - Göçmenlere hizmet sunan STK'lara fon sağlanıyor - İŞKUR'la birlikte Mesleki ve teknik eğitim hizmetleri sunuluyor - Toplum Merkezlerine proje bazlı fon sağlanıyor
Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği- SGDD/ASAM	1995 Yılında kurulan dernek sığınmacılara ve göçmenlere 1500 çalışmanı ile hizmet sunuyor. - UNICEF, UNDP, Dünya Bankası, GIZ gibi uluslararası kuruluşların desteği ile proje bazlı hizmetler sunuluyor. Amaç, göçmenlerin her türlü sorununa çözüm bulmak.
İltica ve Göç Araştırma Merkezi (Dernek Statüsünde bir STK)	- Kurulduğundan bu yana 5 yıldır proje bazlı hizmet sunuyor. - Suriyeli göçmenlerin iş hayatına atılmasını kısaltmak amacıyla RİYAD adlı AB destekli bir proje yürütüyor. Türkçe ve mesleki eğitim hizmeti sunuyor, 36 katılımcıdan 32sine istihdam sağlamayı amaçlıyor.
Ankara Mobilyacılar ve Lakeciler Odası	- Ankara'da 3500 üyeye sahip kuruluş, üyelerinin ihtiyaç duyduğu Suriyelilerin istihdam edilmesi için çalışmalar yürütüyor. - Üyelerinin yerel halktan temin edemediği işgücünü Suriyelilerden temin ediyor. - İşyerlerinde uygulamalı eğitimler sunuluyor, çırak statüsünde çalışanlar, meslek edinenler bulunmaktadır.

Görüldüğü gibi, toplantıya katılan ve katılmayan pek çok kuruluş Suriyelilere ve diğer göçmenlere hizmet sunmaktadır. Bu kuruluşlar arasında proje bazlı da olsa bazı işbirlikleri bulunmaktadır. İşbirliğinin en önemli özelliği hangi kuruluşun sahada ne tür hizmetler sunduğunun diğer ilgili kuruluşlar tarafından da bilinmesi, kaynakların ve zamanın etkin kullanılabilmesidir. Burada en önemli unsur, kayıt altına alınan ve geçici koruma kimliği verilen göçmenlere yönelik sağlıklı bir veri setinin oluşturulmasıdır. Veri seti oluşturulmadığı için, göçmenlerin hangi kuruluştan ne tür hizmetleri aldığı ilgili kuruluşlar tarafından bilinmemektedir. İlgili kuruluşlarla yapılan toplantıda ve bire bir görüşmelerde, çalışma izni için başvuru yapan Suriyelilerin çalışma izin harçlarının Kızılay tarafından ödendiğinin bilinmemesi buna örnek verilebilir.

Göçmenlere yönelik veri setinin oluşturulmasında en uygun kuruluşun İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü olduğu anlaşılmaktadır. Bu Genel Müdürlük Türkiye'de bulunan göçmenleri kayıt altına almakta ve geçici koruma kimliği vermektedir. Bu kayıtlar ilgili kuruluşların sunmuş olduğu hizmetleri de kapsayacak şekilde bir veri setine dönüştürülebilir. Veri setinin elbette ki çeşitli nedenlerle her kurum ya da kuruluş tarafından paylaşılması düşünülemez. Ancak göçmenlere hizmet sunan kuruluşların kendilerine sağlanabilecek sınırlı kullanım alanına veri girişi yapılması sağlanabilir. Böylece, tüm göçmenlere yönelik verilen hizmetlerin veri setinde görülmesi, hangi kuruluşun hangi göçmene ne tür hizmet sunduğunun bilinmesi olanaklı olur.

Göçmenlere hizmet sunan her kuruluşun, kuruluş yasasından kaynaklanan güçlü bir yanı bulunmaktadır. Bir kuruluş hayır hizmetlerinde, diğer kuruluş meslek edindirmede, bir başka kuruluş psiko-sosyal destekte, bir başkası Türkçe eğitim hizmeti sunmada engin bir bilgi birikimi ve deneyime sahip olabilir. Kuruluşlar arasında periyodik toplantılarla işbirlikleri ve sunulan hizmetler konuşularak, hizmet sunmada rol ve sorumluluklar belirlenebilir. Bu kapsamda kuruluşlar arasında protokoller düzenlenerek yürürlüğe konulabilir.

İlgili kuruluşlarla işbirliğinde, mevcut araştırmanın amacına bağlı olarak, en önemli nokta Türk Kızılay Toplum Merkezlerinin yürütmüş olduğu, özellikle Suriyelilere yönelik Geçim Kaynağının Geliştirme Programının zenginleştirilmesidir. Araştırmadan elde edilen sonuçlara ve gözlemlere göre ilgili kuruluşlarla Tablo 36'da sunulan aşağıdaki model üzerinde çalışılabilir.

Tablo 36. Suriyelilerin İşgücü Piyasasına Dahil Edilmesinde İlgili Kuruluşlar ve Yapabilecekleri

	Yapılacak İşler	Lider Sorumlu Kuruluş
1	Geçici koruma altındaki Tüm Suriyelilerin (İŞKUR İş Arayan Veri Setindeki bilgileri de kapsayacak şekilde) kayıt altına alınması	Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
2	Yerel Toplumla Sosyal ve Kültürel Uyum	Göç İdaresi genel Müdürlüğü, Kültür Bakanlığı ve ilgili STK'lar
3	Yaşanılan ilde/ilçede kentsel rehberlik (Kuruluşlar, kuruluşların verdiği hizmetler, izinler, izlenmesi gereken kurallar vs.)	Belediye Kültür Dairesi
4	Türkçe Dil Bilgisinin Güçlendirilmesi	MEB, Üniversitelerin Türkçe Eğitim Bölümleri ve ilgili STK'lar
5	İstihdam ve Kariyer Becerilerinin kazandırılması (iş arama araçları, işte tutunma yöntemleri, kişisel gelişim vs.)	Türkiye İş Kurumu İş ve Meslek Danışmanlığı Dairesi, RAM, ilgili STK'lar
6	İşverenlerden Suriyelilere yönelik istihdam taleplerinin alınması (Esnaf odaları ziyareti, işveren oda ziyareti, OSB ziyareti, çevirim-içi anket vs.)	İŞKUR ve Kızılay
7	Talep edilen elemanın bulunması	Kızılay- İŞKUR
8	Mesleki ve Sosyal Beceri açığının tespit edilmesi ve talebe uygun hale getirilmesi	Kızılay-İŞKUR, İşveren Kuruluşları ve mesleki eğitim veren kuruluşlar
9	Uygun olan elemanlar için çalışma izni alınması	Kızılay- Uluslararası İşgücü Genel Müdürlüğü
10	Kendi işini kuracakların tespit edilmesi, uygunluklarının belirlenmesi ve girişimcilik eğitimlerinin verilmesi	KOSGEB-İŞKUR- Kızılay ve ilgili meslek odaları
11	İzleme ve Değerlendirme	Kızılay-İŞKUR

Yukarıda ana hatlarıyla sunulmuş işler ve ilgili kuruluşlar detaylandırılabilir. Burada göz önüne alınması gereken konu göçmenlerin uyumunu ve istihdamını sağlamada çok paydaşlı bir yapı ile hareket edilmesidir. Araştırma süreci şunu göstermiştir ki, işveren kuruluşları ve sektör temsilcileri ile yapılan işbirlikleri hem sektördeki istihdam ve çalışma koşullarını öğrenmede hem de istihdam yaratmada belirleyici bir role sahiptir. Bulunan elemanın istihdama uygun hale getirilmesinde ve gerekli becerilerle donatılmasında deneyime sahip kurum ve kuruluşlar vardır. Dolayısı ile istihdam çalışmaları farklı kuruluşlarla işbirliğini zorunlu kılmaktadır.

BÖLÜM 7

GENEL DEĞERLENDİRME ve ÖNERİLER

BÖLÜM 7

GENEL DEĞERLENDİRME ve ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmada elde edilen nitel ve nicel verilerden hareketle genel bir değerlendirme yer verilecektir. Ayrıca, araştırmada elde edilen veriler ışığında öneriler alt başlıklar halinde sunulacaktır.

7.1. GENEL DEĞERLENDİRME

Suriye iç savaşıyla birlikte Türkiye, sayıları giderek artan bir göçmen akınına uğramıştır. Savaş 6. yılına girerken göç hala düzensiz biçimde devam etmektedir. 3.5 milyon civarında bir nüfusun toplumsal ve ekonomik olarak yerel halkla harmonizasyonu için uluslararası ve ulusal düzeyde her türlü destek verilmeye çalışılmaktadır. Bu konuda çeşitli reçeteler hazırlanmışsa da henüz hedeflere ulaşılmamıştır. Yapılan araştırmalar göz ardı edilemeyecek sorunların varlığını işaret etse de göçmen nüfusun topluma uyumu ve geçimlerinin sağlanması zorunluluk haline gelmektedir. Yapılan bu araştırmada da Suriyelilerin işgücü piyasasındaki konumları, uyum sorunları ve geçim stratejileri belirlenmiştir. Araştırmanın amacı bu çerçevede Suriyeli göçmenlerin istihdama katılımlarının sağlanması ve geçim kaynaklarının geliştirilmesi konusunda sistem içinde yar alan paydaşların neler yapabileceklerini belirlemektir.

Suriyeli nüfusun genel olarak aynı ve nakdi yardımlar üzerine kurguladıkları bir geçim stratejisi izledikleri ortaya çıkmıştır. Bu temel geçim kaynağı üzerine hane çalışanların getirdikleri ücretler hane halkı geçim düzeyinin belirleyicisidir. Alınan yardımların kesilmemesi kayıt dışı çalışmanın kabulünü kolaylaştırmaktadır. Geçim sağlama, hane halkı üzerinden aile dayanışması

yoluyla başlayıp, geçici koruma altındaki Suriyeli nüfusun kendi iç dayanışmasının güçlenmesi (cemaatleşme) yönünde gelişmektedir. Bu temel geçim stratejisi üzerine Suriyeliler, ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşların çeşitli programlarla beceri kazandırma-meslek edindirme biçimindeki desteğine erişme fırsatları çerçevesinde yeni stratejiler inşa etmeye çalışmaktadır. Genel olarak eğitim ve beceri düzeylerinin düşük olması gelir düzeylerinin belirleyicisi olmaktadır. Tablo 37’de mevcut gelir düzeyine göre Suriyeli hanelerin özellikleri görülmektedir.

Suriyeli göçmenlerin yaşam becerilerini güçlendirmek için yerel halkla uyum içinde olmaları önemlidir. “Geçim kaynaklarına erişim” Suriyelilerin ikamet ettikleri yerleşimlerde yaşamsal faaliyetleri için nasıl ön koşul ise, “yerel halkla sosyal uyum içinde yaşamaları” da kendilerini güven içinde hissetmelerinin ön koşuludur. Benzer durumun yerel halk için de geçerli olduğu unutulmamalıdır. Araştırma verileri Suriye krizinin başlangıcında Türk halkının Suriyeli göçmenlere destek vermeye hazır olduğunu, onlara aynı ve nakdi yardım sağladıklarını, hatta bir yıl kira almadan konut verebildiklerini göstermektedir. Ancak krizin uzun sürmesi, göçmenlerin sayılarının artarak daha fazla toplumsal hayatta görünür hale gelmeleri ve işçilik ücretlerinin düşmesi gibi nedenlerle son yıllarda yerel halkın desteğinin azaldığı, ayrımcı tutum ve davranışların ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Suriyeli göçmenlere sağlanan olanaklar yerel halk tarafından “haksızlık” olarak algılanmakta ve olumsuz tutumların güçlenmesine yol açmaktadır.

Tablo 37. Gelir düzeyine Göre Suriyeli Göçmen Haneleri

Yoksul Haneler	Orta Düzey Geliri Olan Haneler	Gelir Düzeyi Daha İyi Olan Haneler
• Temel ihtiyaçların karşılanmasında karşılaşılan sorunlar • Yardım ihtiyacı • İş bulamama • Çocuk sayısının fazla olması • Mesleğin olmaması • Barınma yeri olmaması ve/veya çok kötü koşulda olması	• Temel ihtiyaçların zorlukla karşılanması • Hanede birden fazla çalışan olması • Kızılay'dan ve/veya başka yerlerden yardım alınması • Ev kiralının ödenebilir olması	• Temel ihtiyaçların karşılanabilmesi • Hanede birden fazla çalışan olması • Mesleğin olması • Hanede okumuş kalifiye işgücü olması • Kızılay'dan ve/veya başka yerlerden yardım alınması

Suriyeli göçmenler için Türkiye işgücü piyasasında iki alternatif bulunmaktadır. Bunlardan birincisi Suriyeli göçmenlerin kendilerine özgü oluşturdukları **içsel işgücü piyasası**dır. Suriyeli girişimciler işletmelerinde sadece Suriyeli işçi çalıştırmakta, ihtiyaçlarını birbirlerinin dükkânlarından karşılamaktadır. Kendi ekmek fırınları, kasap ve manavları ile özel bir ekonomi içinde yer almaktadırlar. Bu eğilim aslında göç kültürünün bir parçasını oluşturmaktadır ve neredeyse evrensel bir davranış olarak ortaya çıkmaktadır. Farklı bir kültürün içinde yaşamanın güçlüklerine karşı göçmenler için grup içi aidiyet duygusu geliştirmek, var olmanın ön koşulu haline gelmektedir. İkincisi ise **Türkiye işgücü piyasası**dır. Suriyeli göçmenlerin Türkiye işgücü piyasasına girişlerinde birçok engel bulunmaktadır. Bu engeller detaylı biçimde araştırmanın bulgular bölümünde aktarılmıştır. Engellerin kaldırılması için ulusal ve uluslararası kurum, kuruluş ve STK'ların yoğun çaba harcadıkları görülmektedir.

Her iki piyasaya girişin Suriyeli kadınlar için çok daha güç olduğu söylenebilir. Suriyeli kadın ve çocuklar tüm dünyada göçmenlerin korunması bakımından öncelikli hassas gruplardır. Kamusal alana çıkış alışkanlığının fazla olmaması kadınların istihdama katılımları sırasında işverenle doğrudan ilişki kurmalarını engellemektedir. Genel olarak Suriyeli kadınlar evde üretim (dikiş, yemek üretimi vb.) ya da hizmet sunmayı (kuaförlük) tercih etmekte, işverenle irtibat ortak tanıdık bir erkek aracılığıyla kurulmaktadır. Kadınların müşterileri ise genellikle Suriyeli kadınlardır. Ücretli çalışan kadınlar Suriyeli işveren tercih etse de Türk işverenle de rahatlıkla çalıştıkları gözlenmiştir. Hangi çalışma faaliyetinde olursa olsun çocukların çalıştırılması hem yasalarda hem de Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerde yasaklanmıştır. Suriyeli çocukların Türk okullarına devamı ile ilgili sorunlar olduğu kaydedilmiştir. Okulu terk etme ve çalışma hayatına girmek zorunda kalmaları çocuk işçiliği konusunda istenmeyen durumların ortaya çıkmasına yol açmakta, arizi işgücü olarak beceri kazanılamayan işlerde çok düşük ücretle geçici çalışmalarına ve enformel sek-

töre kaymalarına yol açmaktadır. Suriyeliler çocukların meslek edinmesi ve kendilerini hayata hazırlama anlamında çocukların çalışmasını olumlu görmektedirler. Okula devam edemeyen çocuklar çalışmaya zorlanmakta ve haneye gelir getirmesi istenmektedir. Kız çocukları içinse erken yaşta evliliğin kültürel vakıa olması nedeniyle okula devam düşmektedir. Eğitim almak konusunda fırsat yakalamış kadınlar (oransal olarak çok düşük) dışındaki Suriyeli kadınlar çalışma çağı içinde ne yazık ki ekonomik olarak üretken olamamakta çocuk ve yaşlı bakımı kısıcında eve kapalı kalmaktadır.

Suriyeli göçmenlerin işgücü piyasasına katılımları konusunda engeller bulunmaktadır. Bu engellerin başında dil yetersizliği, düşük eğitim seviyesi, işgücüne katılmak için sosyal ve temel yetkinliklerinin yeterli olmaması, çalışma alışkanlığının bulunmaması, işgücü piyasasını tanımama ve bilgilerine erişememe, düşük performans ve çalışma izninin olmaması gelmektedir. Bu aynı zamanda düşük ücret anlamına da gelmektedir. Kadınlar için de aynı engeller söz konusudur. Ancak kadınların farklı engelleri de vardır. En büyük engel, ailedeki erkeğin (koca, baba, ağabey) kadının çalışmasına rıza göstermemesidir. Diğer bir engel de çalışma çağı içindeki kadınların doğum sıklıklarıdır.

Suriyeli göçmenlerin çalışma disiplini açısından sorunları olduğu belirlenmiştir. Göçmenler genel olarak uzun ve yorucu çalışma saatlerinden şikâyetçidir. Suriye'de alışmış oldukları çalışma alışkanlıkları, Türkiye işgücü piyasasında geçerli olan hafta sonu çalışma, çalışma saatlerinin uzatılması gibi uygulamalara uyum sağlayamamalarına yol

açmaktadır. Devamsızlık, sözünü tutmama, habersiz işten ayrılma, biraz daha fazla ücret verildiğinde bırakıp gitme gibi davranışlar işverenler tarafından ifade edilmiştir.

Suriyeli göçmenlerin mesleki teknik eğitimlere katılımları konusunda birçok fırsat sunulmaktadır. Türkiye ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşların işbirliği ile hem göçmenlerin sorunlarının çözümü ve uyumları amacıyla Türkiye'deki destek personele eğitim vermekte hem de Suriyeli göçmenlere mesleki ve teknik eğitim vermektedir. Toplum merkezleri, Halkevleri, İŞKUR vb. kuruluşlar tarafından çok sayıda kurs düzenlenmektedir. Katılımcılara, günlük iade bedelleri de ödenebilmektedir. Ancak bu mesleki eğitim katılımcılarının düzenli izleme değerlendirmesi yapılamamakta, bu nedenle hem istihdam edilebilirliğindeki gelişim gözlenememekte hem de işgücüne katılım oranları değerlendirilememektedir. Bunun yanı sıra sağlanan mesleki eğitimlerin işveren ihtiyaçlarını karşılamak konusundaki nitelik ve yeterliliğinin de gözden geçirilmesi gerekmektedir.

Bu konu ile ilgili olarak ortaya çıkan bir başka önemli nokta ise; Suriyelilere yönelik yapılan meslek edindirme programlarının ayrı bir geçim kaynağını geliştirme yöntemi haline geldiği ise ayrıca dikkate alınmalıdır. Çeşitli STK'lar tarafından verilen kurslarda "cash for work" veya "cash for training" yaklaşımları uygulanmakta ve katılımcıları belirli oranda katılım karşılığı günlük ödemeler gerçekleştirilmektedir. Şu anda sektörde eğitimler için katılımcılara ödenen aylık ortama ücret 800 TL (WFP tarafından yapılan araştırma sonusunda belirtilen tutar) civarındadır. Bu

ödemeler katılımcıları mesleki eğitimleri katılmaları konusunda motive etmekle birlikte eğitimlere katılarak istihdam edilebilirliğini arttırmak yerine birden fazla eğitime katılarak aylık gelir elde etmeye yönlendirmektedir. Bu konuda devlet nezdinde günlük eğitim ödemeleri ve mesleki eğitime katılım sınırlandırmaları konusunda düzenlemelerin yapılması büyük önem arz etmektedir.

Araştırmada dört tip işverenle karşılaşılmıştır. Birinci işveren tipi hiçbir koşulda Suriyeli çalıştırmak istememekte, “yüksek işsizlik varken Türk çalıştırmak yerine Suriyeli çalıştırmayız” demektedir. İkinci tip işveren “yerli eleman bulamıyorum bu nedenle Suriyeliye

razıyım” derken, üçüncü tip işveren “çalışma izni olsa bile ancak çıraklık kapsamında çalıştırırım” demektedir, dördüncü tip işverense “performansa bakarım; iyiye Türk işçiyle eşit koşullarda çalışır” demektedir. Son iki tip işveren hemen hemen her sektörde işkolunun niteliğine bağlı olarak Suriyeli istihdam etme potansiyeli taşımaktadır. Suriyeli göçmenler arasında dil yeterliği, performans ve iş disiplini açısından Arap ve Türkmen ayrımı yapıldığı belirlenmiş, ancak bu yaklaşımın etnik ayrımcı tutum yerine işverenin çalışanın iş deneyimine ve Türkçe dil bilgisine bakmasına dayandığı vurgulanmıştır.

7.2. GEÇİM KAYNAKLARININ GELİŞTİRİLMESİNE YÖNELİK ÖNERİLER

Uyum ve geçim kaynaklarının geliştirilmesine yönelik önerilere yer vermeden önce, araştırma deneyimi esnasında saptanmış olan kurumsal kapasite ile ilgili bazı sorunlara yönelik önerilerde bulunmak doğru olacaktır. Daha sonra araştırmanın bulgularından hareketle Suriyeli göçmenlerin Türkiye işgücü piyasasında yer alabilmeleri ve geçim kaynaklarını geliştirebilmeleri için öneriler başta uyum sorunun çözümü, istihdama katılımın önündeki engellerin kaldırılması, kadınlar ve çocukların korunması, çocuk işçiliğinin engellenerek okullaşma oranlarının artırılması ve işverenlerin Suriyeli istihdamına yaklaşımı başlıkları altında toplanabilir.

- **Devletin konu ile ilgili stratejisinin belirleyerek sorumlu kuruluşları ve rol sorumluluklarını net ataması ve faaliyet planlarının koordine bir şekilde yapılması gerekmektedir.** T.C. devletin stratejik yönetim yaklaşımı ve faaliyet ve performans programları uygulama yetkinliği yüksektir. Devletin tüm stratejik fonksiyonlarında yürütüldüğü gibi bu konu ile ilgili olarak stratejik yönetim yaklaşımı ile planlamalarının etkin yapılması ve performans programına dahil edilmesi büyük önem arz etmektedir. Bu konu stratejik düzeyde ele alınarak Devletin bu konuda temel stratejisini belirlemesi ve bu strateji doğrultusunda faaliyet planlarını ve sorumlu kuruluşlara sorumlulukları ataması çabaların etkin yürütülmesi için önemli bir araç olacaktır.

- **Tüm Kamu Kurum ve STK Paydaşlarının etkin koordinasyonunun sağlanması gerekmektedir.** Hâlihazırda sektörde yürütülen geçim kaynağına yönlendirmeye yönelik bir çok mesleki eğitim ve girişimcilik programı yürütülmektedir. Ancak bu çabaların bütünsel bir yaklaşımla koordine edilerek verimsizliğin özellikle de tekrarlayan çabaların önlenmesi gerekmektedir. Onaylı faaliyet planları doğrultusunda devletin sorumlu kurumlarının koordinasyon liderliğini üstlenerek kaynakların etkin harcanmasına yönelik olarak ihtiyaca göre planlama yapması gerekliliği doğmaktadır.

- **Tüm paydaşların yararlanabileceği ve sıkça güncellenen bir veri tabanının oluşturulması gerekmektedir.** Suriyeli göçmenlerin Türkiye'ye harmonizasyonunu sağlamak için atılması gereken ilk adım “99” ile başlayan geçici koruma kimlikleri üzerinden kayıt altına alınan Suriyeli nüfusa ilişkin tüm paydaşların yararlanabileceği ve sıkça güncellenen bir veri tabanı oluşturulmasıdır. Bu yöntemle, nüfusun eğitim ve vasıf düzeyi, aldığı eğitimler ve sertifikalar, aldığı sosyal yardımlar, gençlerin okullaşma faaliyetleri, sağlık sorunları vb. özellikleri Suriyeli nüfusun harmonizasyonunda yararlanılacak önemli bir veri kaynağı oluşturulabilir. Böyle bir veri tabanı oluşturulması ikamet bilgileri, hangi işe girdikleri, ne kadar süre çalıştıkları, hanelerine ilişkin bilgiler Suriyelilerin gelişimlerinin izlenmesini kolaylaştırabilirdi. Başka bir ifadeyle, Suriyelilere verilen mesleki eğitimlerin istihdama katılımı sonuçlanıp sonuçlanmadığı, istihdama katılım çaba-

sına dönüşüp dönüşmediği, bu eğitimleri veren kurum ve kuruluşların oluşturacağı **takip programları** ile izlenebilir; sosyal ve ekonomik etkileri saptanabilir ve alınan geri bildirimler yoluyla ortaya çıkan ihtiyaçlar doğrultusunda bu **eğitim programları revize edilip müfredatlar güncellenebilir.**

- **Geçim Kaynağını Geliştirmeye yönelik çalışmaların "Sosyal Yardım" yaklaşımından "Kalkınma" yaklaşıma evrilmesi gerekmektedir.** Mevcut istihdama yönelik çalışmalar Suriye krizine yönelik kaynaklarla özellikle insani yardım konusunda STK'lar tarafından yürütülmektedir. Krizin ilk zamanlarında acil ihtiyaçları karşılamak ve koruma odaklı çalışmaların artık kriz yönetimden öte kalkınmaya yönelik çabalara evrilmesi önem göstermektedir. Krizden etkilenen grupların (Suriyeli, T.C. Vatandaşı ve diğer yabancılar) kendi kendine yetebilirliklerini ve dayanıklılıklarını arttırmaya yönelik olarak planlanması gerekmektedir. Bu gruba yönelik yapılan çalışmaların ülkenin kalınma hedefleri ve politikaları ile entegre edilmesi de ayrıca dikkat edilmesi gereken bir husustur.
- **Sosyal etki araştırmalarına ihtiyaç vardır.** Suriyeli göçmenlere verilen her türlü eğitim, işe yerleştirme, girişimcilik desteklerinin işgücü piyasasındaki karşılığı ekonomik ve sosyal etki araştırmaları ile denetlenebilir. Bu yolla yapılanların ne kadar doğru, ne kadar eksik olduğu belirlenerek, sorunların saptanmasıyla güncellemelere gidilebilir. Uygulamaların uzun erimli ve uzun soluklu sonuçları

olsun isteniyorsa yavaş adımlarla, geri dönüş alınması ve ısrarlı yaklaşımlarla sürdürülebilir hale getirilmesi gerekir.

7.2.1. Suriyeli Göçmenlerin Toplumsal Uyumunun Sağlanmasına Yönelik Öneriler

- Kısa vadede çoğunlukla en kırılgan grupta yer alan düşük becerili olan Suriyeli göçmenlere yapılan yardımların azaltılması ya da yeni koşullara bağlanması çok mümkün görünmemektedir. Suriyeli nüfusun uyum ve geçim sorunu geçici çözümlerle giderilecek boyutta olmayıp, yerel halk ve Suriyeli nüfusun birliğinde konusundaki sorun ve ihtiyaçları bir arada ele alan makro düzeyde tedbirler gerektirmektedir. İhtiyaçların saptanması ve buna göre çözümler üretilmesi, bu çözümlerin de yerel halk ve Suriyeli Göçmenler için eşit ve adil sonuçlar sağlama-sı gerekir.
- **Türkçe dil eğitiminde mevcut kursların yeterliğinin artırılması gereklidir.** Türkçe dil eğitimi ve öğretimi ciddiye alınması gereken bir konudur. Araştırma sırasında paydaşlarla yapılan toplantıda birbirinden bağımsız olarak paydaşların çeşitli eğitimler ve dil kursları düzenleyip sertifika verdikleri anlaşılmıştır. Türkçe öğretim niteliğinin 2. Bir dil olarak Türkçe yaklaşımı ile ele alınması ve müfredatların bu şekilde gözden geçirilmesi gerekmektedir. Devlet nezdinde yapılacak stratejik planlama doğrultusunda sorumluluk verilen kurum aracılığı ile **Türkçe'nin farklı merkezlerden ancak ortak yüksek bir standartta ikinci dil**

olarak öğretilebileceği bir yaklaşım oluşturulması faydalı olacaktır. Bunun yanı sıra Türkçe ikinci bir dil olarak Türkçe öğretiminde teknolojik yenilik ve dijital medya kanallarının daha etkin kullanılması sağlanmalıdır. Çeşitli medya kanalları üzerinden Türkçe-Arapça dil öğretim için özel bir program uygulanması sağlanabilir. Bu eğitimde günlük yaşama ilişkin bilgilerin, el becerilerinin anlatıldığı Arapça alt yazılı kısa programlar ve çocuklar için çizgi filmler yer alabilir. Bu düzenleme, özellikle evden dışarı çıkma fırsatı az olan kadın ve küçük çocuklar için avantaj oluşturabilir.

- **Okulu terk etmiş Suriyeli gençlerin çıraklık eğitimine yönlendirilmesi sağlanmalıdır.** Kalifiye işgücü eksiğini giderecek çıraklık eğitim programlarının güçlendirilmesine gereksinim vardır. Ankara'da Halk Eğitim Merkezleri ile bazı meslek odaları arasında var olan ilişki daha da genişletilerek Suriyeli gençlerin dahil edilmesi sağlanabilir. Kız çocuklarının da ilgi alanlarına göre bu eğitimlere katılmaları özendirilmelidir. **Teknik ressamlık, bilgisayar destekli tasarım, takı ve giysi tasarımı, desen çalışmaları, kuaförlük, cilt bakımı** gibi konularda çıraklıktan ustalığa giden gelişim yolu izlenebilir.
- **Vatandaşlık bilgisi eğitime ihtiyaç vardır.** Suriyeli göçmenler için yaşamlarını değiştirecek bir beklenti Türk vatandaşlığıdır. Görüşmelerde, Türkiye'nin hedef ülke yerine, konak ülke olarak düşünüldüğünü gösteren veriler elde edilmiştir. "Türk pasaportunu alıp yurt dışına çıkma fikri" özellikle Avrupa ve Körfez

ülkelerine geçiş niyeti belirtilmiştir. "Vatandaş olursam askerlik yapmak zorunda mıyım?" sorusu Suriyeli gençler tarafından dillendirilmiştir. Bu sorular Suriyelilerin vatandaşlık konusunda yeterince bilgi ve farkındalığa sahip olmadıklarını göstermektedir. Vatandaşlık modern toplumun kurguladığı bir kimlik olup tebaadan farklıdır. Bu nedenle Suriyeli nüfusun **vatandaşlık haklarını öğrenmeleri ve üstlenmeleri gereken rol ve yükümlülükler konusunda** bilgi eksiklerinin **eğitim yoluyla giderilmesi** gerekir.

- **Ayrımcılık ve dışlanmayla mücadele edilmesi gerekir.** Daha çok Suriyeli kadınların dile getirdiği "yerel halk tarafından dışlandıkları" konusu Suriyelileri rahatsız eden bir sorun olarak ortaya çıkmıştır. Yerel halkın da Suriyelilere karşı giderek daha olumsuz tutumlara sahip oldukları gözlenmektedir. Yerel halk ile Suriyeli halkın arasında uyumu güçlendirebilmek ancak taraflar arasında **olumlu iletişim** kurulabilmesiyle gerçekleşebilir. Bu nedenle **Türkçe'nin** öğrenilmesi her sorunun çözümünde atılması gereken ilk adımdır. Aynı dili kullanarak insanlar benzer duygu ve düşünceleri olduğunu fark edebilmekte empati kurabilmektedir. Erkekler camilerin bu tür bir işlevi olduğunu belirtmişlerdir. Bayramlar, önemli günler bir araya gelmek için bir mekan olarak kullanılabilir. Pazar ve panayırılar düzenlenmesi yerel yönetimlerce yapılabilir ve bu etkinliklere katılımın özendirilmesi yolunda adımlar atılabilir. Bu ve benzeri aktiviteler kullanılarak bütünsel bir sosyal algı değişim iletişim kampanyasının yürütülmesi faydalı olacaktır.

7.2.2. Suriyelilerin İstihdama Katılımının Sağlanması Konusundaki Öneriler

- Suriyelilerin istihdama dahil edilmesine yönelik çabalar çoklu işbirliğini zorunlu kılmaktadır. Daha önceki bölümlerde de aktarıldığı gibi, istihdamla ilgili Türk Kızılay işveren, işveren kuruluşları, İŞKUR ve ilgili STK ve mesleki eğitim kurumları ile protokol dahilinde birlikte çalışması ve işbirliğini güçlendirmesi gerekmektedir.
- **Suriyeli göçmenler için kayıt dışı istihdamdan kurtulmanın yolu** çalışma izni **almaktır**. Bu konuda işverenlere kolaylaştırıcı fırsatlar ve teşvikler sunulmaktadır. Ancak kayıt dışı istihdam koşullarının değiştirilmesine yönelik düzenlemelerde **işgücü piyasasındaki hassas dengeler gözetilmelidir**. Suriyeli işgücünün kayıtlı hale gelmesi, Suriyeli işgücüne duyulan talebi nasıl etkileyeceği, Suriyeli işçiyi “can suyu” olarak niteleyen işverenlerin olumlu yaklaşımının değişme ihtimali dikkate alınmalıdır. Deneyim kazandıkça ve bilgi edindikçe, kendi hesabına çalışmak isteyecek ve girişimde bulunacak olan Suriyeli işgücünü işverenlerin rakip olarak görmeye hazır olup olmadıkları da yanıtlanması gereken bir sorudur. Günü kurtaracak yöntemler yerine **sağlıklı bir işgücü planlaması** yaparak, buna uygun stratejiler izlemek gerekir. Çalışma izni alınmasında, ilk aşamada kalifiye işgücüne yönelik eğitimlerde başarılı olan işçiler arasından seçilecek “usta”ların öncelikli kayıt altına alınması şeklinde bir yol izlenebilir. Bu durum **diğer göçmen** işçiler için de teşvik edici bir yöntem olarak işlevsel

olabilir. Yerel **işverenler de görüşleri alındığı müddetçe** değişime daha olumlu yaklaşabilir.

- **Profesyonel mesleklerdeki Suriyeliler için diploma denkliği konusu önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır**. Türkiye yaptığı yasal düzenleme ile bazı mesleklerin yabancılar tarafından ifasına yasaklama getirmiştir. Bir makine mühendisinin torna işçisi olarak çalışması adalet algısını olumsuz etkilemekte hem de vasıflı insan kaynağının heba edilmesi anlamına gelmektedir. Türkiye beşeri sermayesi bakımından bir değerlendirme yapılırsa, hem bu durumun yarattığı mağduriyetlerin bazı meslekler için **tamamlayıcı eğitim ve öğretimle giderilmesi** mümkün olabilir hem de ülkenin yararı gözetilmiş olur. Üniversitelerde ek programlar yoluyla müfredat karşılaştırması yapılarak, eksikler saptanabilir ve eğitimlerle giderilmeye çalışılabilir. Bu tür meslek sahiplerinin batılı ülkeler tarafından hemen göçmen olarak kabul edildikleri bilinmektedir. Mesleki yeterliliklerin belgelendirilmesi ve diğer sertifikasyon işlemleri konusunda Mesleki Yeterlilik Kurumu meslek standartlarının dikkate alınması bu konudaki standartlaşmayı sağlayacaktır.
- **Suriyeli işgücü için düşük ücret sorununun giderilmesi için eğitim, kayıt altına alma, dil yeterliği konusunda girişim gerekmektedir**. Eşit işe eşit ücret uygulamasının yerel işgücü için dahi uygulanamıyor olması sorunun çözümünü güçleştirmektedir. İşinin ustası olan çalışanlar için yüksek ücretler müm-

kündür. Esas sorun ücret alamama, **geç alma** ya da **eksik almadır**. Ücretlerde düzenliliğin sağlanması kayıt dışılığın önlenmesiyle mümkündür. Ücret düzenlemelerinde işyeri barışını koruyarak, **aşamalı iyileştirmelere** gitmek daha stratejik bir davranıştır. İstihdama katılması gereken kitlenin hacmi düşünülerek zorlayıcı çözümlere yönelmek girişimin olumsuz sonuçlanmasına yol açabilir. Kurumsallaşmış işletmelerin bu konuda daha duyarlı oldukları anlaşılmaktadır.

- **İstihdama dahil olmak isteyen Suriyelilere temel ve sosyal yetkinlik gelişim imkanları sağlanmalıdır**. İşgücü piyasasına dahil olmanın gerektirdiği temel becerilerin değerlendirilmesi ve geliştirilmesi yönünde faaliyetlerin planlanması ve uygulanması gerekmektedir. İŞKUR'un iş alanları bazında tanımladığı temel yetkinlik envanteri doğrultusunda işgücüne katılmak isteyen kitleye yönelik gelişim planlarının uygulanması işgücüne katılan kitlenin işgücünde tutunabilmesi ve kariyer gelişimine imkan sağlayacaktır.
- **İstihdama dahil olmak isteyen Suriyelilere temel iş sağlığı ve güvenliği eğitimleri verilmelidir**. Pek çok Suriyeli iş sağlığı ve güvenliği konusunda bilgi sahibi değildir. Hangi işlerin tehlikeli, hangilerinin çok tehlikeli ve az tehlikeli olduğunu bilmemektedir. Bilmediği için de önlem almamaktadır. Örneğin, hurdacılıkta çalışan Suriyeliler, tehlikeli atıklar, çok tehlikeli atıklar konusunda bilgi sahibi olmadıkları, işverenin kendi imkanları ile Suriyelilere bilgi verdiği saptanmıştır.

• **Geçimlik faaliyetler bakımından Suriye el sanatları, yöresel ürünlerin üretimi, yüksek mesleki beceri barındıran ustalık gerektiren işler belirlenmiştir**. Geleneksel el sanatları olarak keçecilik, altın ve gümüş işlemeciliği, oymacılık ve kakmacılık, sedef işçiliği öne çıkmaktadır. Halep Gar sabunu meşhurdur. Mevcut durumda birçok girişimci esnaf Halep tatlıları üretmekte ve satmaktadır. **Yerel esnafa haksız rekabet olarak yansması konusunda önlemler alınarak** küçük esnaflık geçimlik faaliyet olarak dikkate alınabilir.

• Tasarım konusunda Suriyeli kuyumculara verilecek eğitimlerle Türk-Arap tarzını melez biçimde tasarıma çevirecek ustaların yetiştirmek mümkündür. Yerel Kuyumcuların bu ustalarla çalışmaya açık olmaları durumunda ortaya çıkan ürünler gerek iç piyasaya gerekse Ortadoğu ülkelerine yönelik pazarlamayla ülke için ekonomik kazanca çevrilebilir.

• **Suriyeli kadınlar için istihdam fırsatı olarak hane içi üretim ve ürünün pazarlanması teşvik edilebilir**. Ev dışında çalışmanın mümkün olmadığı kadınların böyle bir adımı atabilmeleri için yemek, tatlı, takı, dikiş vb. etkinliklerde **hijyen, malzeme seçimi, tasarım, yaratıcılık, tanıtım, sunum konularında eğitimleri** gerekmektedir. Benzer süreçten Türk kadınlarının da geçerek bu yolla girişimci oldukları bilinmektedir. Bu eğitimin ardından **pazarlama ve satış eğitimi** gelmektedir. Maliyet ve kar hesabının nasıl yapılacağı, tedarik zincirlerine ilişkin bilgilendirme de bu eğitimlerin

- parçası olarak düzenlenebilir. Suriyeli kadınların bu işlerde **ambalajlama** denilen paketleme, tüketiciyi cezbedecek estetik tasarımları öğrenerek katkıda bulunması mümkündür. Müşteriler öncelikli olarak Suriyeli kadınlar olsa da kısa zamanda yerel kadınların da müşteri olma potansiyeli mevcuttur. Bugün Türkiye’de **kadınların el ürünlerini satışa sundukları pazarlar** yaygınlaşmakta, internet üzerinden pazarlama ve sipariş hızla yayılmaktadır. Bu konuda Suriyeli kadınlara internet üzerinden satış yapabilecekleri **web görseli hazırlama** eğitimi de verilebilir.
- **Yöresel ürünler, zanaatkarlık gerektiren ürünler ve özellikle hane-içi üretimlerin tüketici ile buluşturulacağı platformların desteklenerek geçim kaynaklarının geliştirilmesi sağlanabilir.** Bu üretimlerin yerel halkla buluşması için **Yöresel Ürün Fuarları** düzenlenebilir. Her sene Ankara Ticaret Odası Kongre Merkezinde düzenlenen bu tür tanıtım ve pazarlama etkinliklerine katılma fırsatı sağlanabilir. Bu aynı zamanda iki farklı kültürü bir araya getirmek için önemli bir fırsat olduğu gibi satışlar yoluyla Suriyeliler için gelir anlamına gelecektir. Fuarların bu tür işlere yönelmek ve geliştirmek için Suriyeli üreticileri motive edeceği düşünülebilir. Ayrıca kadın üreticilere STK’lar aracılığıyla ürünlerini pazara çıkarmaları için bir fırsat da sunulmuş olur.
 - **Ustalık becerisine haiz Suriyeli kalifiye işgücünden Suriyelilerin mesleki eğitiminde yararlanılabilir.** Bu şekilde ek bir eğitimci kaynağı sağlanmış olur. El becerisi isteyen işlerde ustalık önemli olduğu için görerek ve deneyerek yapılan işler için bu yöntem tercih edilebilir.
 - **Girişimciliği teşvik ederek Suriyelilerin istihdama katılımında düşük oranda da olsa ilerleme sağlanabilir.** Ancak girişimcilik başta finansman ve çalışma izni olmak üzere işyeri mekânı kiralamak, ruhsat, irsaliye fatura gibi yasalarla düzenlenmiş prosedürün yerine getirilmesini gerektirmektedir. Bu koşulları sağlamak gelir, eğitim ve beceri düzeyi düşük Suriyeli göçmenler için çok mümkün görünmemektedir. Güven tesisi, ortak iş yapma kültürünün yerleştirilmesi sağlanabilirse **Türk ortaklı girişimlerle bu tür engelleri aşmak mümkün olabilir.** Kadınların özellikle kuaförlük ve güzellik salonu açma konusunda girişimcilik niyetleri bulunmaktadır.
 - **Kendi işini kuran Suriyelilerin yerel mevzuata uyumu sağlanmalıdır.** İlgili bölümde de sunulduğu gibi önemli sayıda Suriyeli kendi işini kurmuştur. Ancak bu işletmelerin ne ilgili meslek odasına ne de vergi dairesine kayıtları vardır. Bu durum sürdürülebilir bir durum değildir. Bu nedenle aşama aşama bu esnafın ilgili esnaf odasına kayıt yaptırmaları ve ilgili standarda sahip olmaları sağlanmalıdır. Zira bazı meslekler, özellikle halk sağlığını ilgilendiren gıda işletmeciliği gibi, belirli bir standardı gerektirmektedir.
 - **Suriyeli göçmen işgücünün öncelikli ihtiyaçlarından biri iş disiplini ve çalışma alışkanlığının geliştirilmesidir.** Modern iş organizasyonunun gerektirdiği bilgi, deneyim, disiplin ve kurallar olmadığı zaman performans da ortaya çıkmaz. İşverenlerden gelen dil yetersizliği dışındaki en önemli şikâyetlerden biri Suriyeli işgücünde iş disiplini ve çalışma alışkanlığının olmamasıdır. Bu alışkanlık her ne kadar küçük yaşlarda “ödev yapma” sorumluluğu, “yaptığı hatayı telafi etme”, “özür dileme”, “iş takip etme”, “merak edip araştırma” gibi küçük yaşlarda kazanılan alışkanlıkların bileşkesi olsa da Suriyeliler için bu konuda verilecek eğitimlerle çalışma kültürü konusunda farkındalık yaratmak mümkün olabilir. İşe bağlanma, sorumluluk üstlenme, performansın önemi, meslek-kimlik ilişkisi, beceri geliştirme, motivasyon sağlama ve sürdürme, “tam zamanında kavramı”, iyi sosyal ilişkiler kurma becerisi, meslektaşlık anlayışının geliştirilmesi vb. konular böyle bir eğitimin içeriğinde yer alabilir. Dolayısı ile Suriyelilere yönelik mesleki eğitimlerde ya da bundan bağımsız olarak “istihdam becerileri” konusunda eğitimler sunulmalıdır.
 - **İşgücü piyasası bilgileri konusunda da eğitime ihtiyaç vardır.** Resmi bir eğitim süreci yerine bu bilgilere kolayca erişimi sağlamak amacıyla Internet üzerinden Arapça-Türkçe “İşgücü Piyasası Bilgi Odası” oluşturmak, bu oda içinde Suriyelilere ihtiyaç duydukları bilgilere erişim kolaylığı sağlamak, “sık sorulan sorular butonu oluşturmak” önemli bir adım olabilir. Böyle bir uygulamada bilgi kirliliği olmaması için, bu odanın tek bir kuruluş tarafından açılması, işletilmesi ve güncellenmesi gerekir. Örneğin Çıraklık yasasının değiştirilmesi ileri yaşlardaki kişilerin de çıraklık eğitimine katılmalarının yolunu açmıştır. Oysa bu uygulamalardan Suriyelilerin önemli bir kısmı haberdar değildir.
 - **Suriyeli göçmenlerin sektörel ihtiyaçlara ve profillerine göre mesleki ve teknik eğitime yönlendirilmesi gerekmektedir.** Genellikle Suriyeliler işbaşı eğitim sonrasında beceri kazanmaktadır. Ancak kalifiye işlerde teknoloji kullanımı giderek artmaktadır. Bilgisayar destekli üretim emeğin katkısını azaltsa da denetim görevi hala işçidedir. Birçok işveren yüksek fiyatlı makinaları işçiye teslim etmeden önce eğitilmiş olmasını istemektedir. Çıraklık eğitimi, meslek odalarının açacağı kurslar kalifiye işgücünün yetiştirilmesinde önemli işlev üstlenmektedir. Bu eğitimlerin de tek merkezden yapılacak sınavlarla sertifikalandırılması gereklidir. Sadece bir “katılım belgesi” vererek kazanılmış becerinin düzeyini saptamak mümkün değildir. İşkur’un açık işler çizelgesi verilecek mesleki ve teknik eğitimin hangi sektörde, hangi işkolunda yer alması gerektiğini açık biçimde göstermektedir.

7.2.3. Suriyeli Göçmenlerin İstihdamında İşverenlere Yönelik Öneriler

- Suriyeli göçmen işgücünün girişi düşük ücret ve kayıt dışı çalıştırma nedeniyle birçok işveren için ayakta kalma ve reka-

bet avantajı sağlama anlamına gelse de Suriyelilerin istihdamı konusunda TİSK ve TESK'e bağlı kuruluşlarla yapılan görüşmeler genel olarak Suriyeli işgücü istihdamının riskli olduğuna dair inanış bulunduğunu göstermektedir. Ne var ki Suriyeli göçmenlerin yaşamlarını sürdürbilmeleri için ücretli istihdam dışındaki olanaklar sınırlı görünmektedir. Devletin yaptığı düzenlemeler ücretli istihdamın önünü açacak teşvikler sunmaktadır.

- **İşverenlerin Suriyeli istihdamı konusundaki bilgi eksikliği giderilmelidir.** Sokaktan geçerken iş var mı? diye soran bir Suriyeli olmadıkça, işverenlerin Suriyeli işçilere ulaşma fırsatı bulunmamaktadır. Sektörlerine, işkollarına, kayıtlı olup olmalarına bağlı olarak işverenler Suriyeli işçiye erişimde dayıbaşı sisteminden yararlanmaktadır. Bu tür bir iş ilişkisi ancak günü bir-iki günlük beden işçisi temini için kullanılmaktadır. İşverenler de tıpkı Suriyeli işgücü gibi işgücü piyasası güncel bilgilerine nereden erişebileceklerini bilememektedir. "İşgücü Piyasası Bilgi Odası" işverenler butonu altında bu bilgiler sunulabilirler. İşverenlerle yapılan görüşmelerde Suriyeli çalıştırmak istediklerini ancak Suriyeliye nasıl erişebileceklerini bilmemektedir. Bu kapsamda, Kızılay Toplum Merkezleri işverenleri ve işveren kuruluşlarını bilgilendirerek, talep edilen Suriyeli iş arayana ulaşabileceğini belirtmelidir.
- **Suriyeli göçmenlere iş disiplini ve çalışma alışkanlığı kazandırılması işverenlerde var olan olumsuz algıyı kırabilir.** İşverenlerin en fazla şikâyet

ettikleri bu sorun eğitimle çözülebilir. Uyum önerilerinin yer aldığı kısımda bu eğitimin niteliğine ilişkin bilgi sunulmuştur.

- **İşverenler Suriyeli işçi ile olumsuz bir durum yaşadıklarında haksız muamele ile karşılaşmayacakları konusunda güven tesis edilmelidir.** İşverenler Suriyeli işçi ile bir sorun yaşadıklarında, devletin Suriyeli işçiyi koruma niyetinde olduğunu düşünmektedir. Suriyelilerin vergi ödemeden, ceza almadan yerel esnafa ve işverene rakip olmasında devletin koruyucu tavrından rahatsızlık duyulmaktadır. İşveren yasal düzenleme ile Suriyeli işçi ile yerel işçinin bu bakımdan eşit hak ve yükümlülükleri olduğunun ilan edilmesini istemektedir.
- **İşverenler Suriyeli istihdam etme konusunda riske girmek için teşvikler ve/veya öneriler beklemektedir.** Ekonominin en kırılgan olduğu bir dönemde eğitilse bile hala düşük eğitimli, düşük becerili ve deneyimsiz Suriyeli işçi istihdamı önemli bir maliyet yaratacaktır. Bu tür bir riske girmek için işverenler, sosyal güvenlik primleri ve/veya vergi indirimlerinin teşvik edici olacağını düşünmektedir. Bu bağlamda çalışma izni harcının Kızılay tarafından üstlenilmesi olumlu bir adım olarak nitelendirilmiştir. Ancak bu durumu çoğu işveren bilmemektedir.

Suriyeli işçileri istihdamı konusunda işverenlerin Yerel işçi ile Suriyeli işçinin emeklerinin ücret düzeyinde eşitlenmesi işçi-işveren ilişkileri düzeyinde çözülebilecek bir konudur. Günümüzde işçiler bir-

birlerinin aldığı ücreti bilmemektedir. Hatta aynı işyerinde iki Türk işçi aynı işi yaptığı halde farklı ücret alabilmektedir. İşverenlerin yerli işgücü ile Suriyeli işgücünün ücretlerinin eşitlenmesinin çalışma barışını bozacağı endişesi vardır. Bu sorunun giderilmesi için yapılacaklar, Suriyeli-yerli işgücü çalıştıran işyerlerinden seçilecek bir örneklemle gerçekleştirilecek "işverenle buluşma" adlı pilot bir araştırmanın sonuçlarına göre eğitim kitleri oluşturulabilir. Yönetim bir bilim olduğuna ve her işverenin de bu bilimi bilmesi mümkün olmadığına göre, işverenlerin çalışanlarla ilişkilerinde hakkaniyet, bilgi paylaşımı, etkili dinleme, geribildirim verme gibi iletişim eksikleri olabilmektedir. Araştırma sonuçlarına eğitim kitleri içine uyun eğitim paketleri yerleştirilebilir.

Ankara İl sınırları içinde kayıt dışı da olsa en yüksek Suriyeli istihdamı ile Siteler mobilya üretim semtinde karşılaşmıştır. Buradaki meslek odalarıyla yapılan görüşmelerde "dil yeterliği, çalışma arzusu ve disiplini olması" koşuluyla Suriyeli istihdamına olumlu bakıldığı anlaşılmıştır. Dil yeterliği bazı işkollarında CNC tezgahlarının ekranlarındaki kullanım bilgilerinin takibi bakımından öncelikli öneme sahiptir. Marangozluk, mobilya, döşemecilik, camcılık gibi mesleklerin hemen hepsi Suriyeli çalıştırmaya açık davranmaktadır. Suriyelilere açık diğer işkolları, mobilya kaplama, overlok, dikiş nakış, doğramacılık, kaplama işçiliği, ambalajlama, minder halı ve kilim kaplama ve yer malzemesi döşeme gibi işlerdir. Verilecek eğitimler işbaşında olabileceği gibi çıraklık eğitimi çerçevesinde de gerçekleştirilebilir.

Sonuç olarak; Suriyeli göçmenler için geleceğe ilişkin öngörüler ve koşulları iyileştirmeye yönelik müdahaleler önemlidir. Buradaki müdahalelerde çıkış noktası; sosyal koruma, ekonomik koruma ve mesleki kapasite artırımı yönünde olmalıdır. Bu konuda dikkate alınacak üç müdahale alanı aşağıda sunulmaktadır:

- **Sosyal koruma müdahale alanı:** Yaşam ve çalışma ortamının iyileştirilmesi, çocuk işçiliğinin kontrol altına alınması, dezavantajlı gruplara yönelik stratejilerin geliştirilmesi, yerli ve Suriyeli göçmenler arasında toplumsal iletişim ortamlarının oluşturulması, çocukların eğitime kazandırılması, iletişim becerilerinin geliştirilmesi.
- **Ekonomik koruma müdahale alanı:** Kayıt dışılığın azaltılması, çalışma izni konusu üzerinde daha fazla durulması, ücretlerin kontrolü ve düşük ücretle çalıştırmının kontrolü, kendi işini kurmak isteyenlere yönelik stratejilerin belirlenmesi, sosyal güvenlik uygulamalarına özel önem verilmesi.
- **Mesleki kapasite müdahale alanı:** Çalışanların mesleki kapasitelerinin artırılmasına yönelik eğitim çalışmalarının yapılması. Ayrıca çalışma süresi boyunca İş Sağlığı ve İşçi Güvencesi koşulları yerine getirilmeli ve bu konuda yasal yaptırımlara uyum sağlanmasına önem verilmesi.

KAYNAKÇA

- AB (2017). "AB ve UNICEF Şartı Nakil Transferiyle Türkiye'de Binlerce Sığınmacı Çocuğa Ulaşacak". <https://www.avrupa.info.tr/tr/pr/ab-ve-unicef-sartli-nakit-transferiyle-turkiyede-binlerce-siginmaci-cocuga-ulasacak-927>(3.8.2018).
- AFAD (2017). "Türkiye'deki Suriyelilerin Demografik Görünümü, Yaşam Koşulları ve Gelecek Beklentilerine Yönelik Saha Araştırması". https://www.afad.gov.tr/upload/Node/25337/xfiles/17a-Turkiye_deki_Suriyelilerin_Demografik_Gorunumu_Yasam_Kosullari_ve_Gelecek_Beklentilerine_Yonelik_Saha_Arastirmasi_2017.pdf(9.08.2018).
- AFAD (2014). "Türkiye'deki Suriyeli Kadınlar" https://www.afad.gov.tr/upload/Node/17934/xfiles/turkiye_deki-suriyeli-kadınlar_-2014_2_.pdf(9.08.2018).
- ASAR, A. (2016). Göç Yönetimi, Ankara: Seçkin Yayıncılık A.Ş.
- ASO (2017). "Kayıt Dışı İstihdamın Azaltılması Projesi: Çalışana Fayda İşverene Fayda". Ankara: ASO.
- BetterWork (2017). "UN agencies Join Forces to Help Syrians Work in Manufacturing Sector". <https://betterwork.org/blog/2017/10/02/un-agencies-join-forces-to-help-syrians-work-in-jordans-manufacturing-sector/>(3.8.2018).
- ÇSGB (2016). "Yabancıların Çalışma İzni". <https://www.csgeb.gov.tr/media/7315/yabancilarin-%C3%A7ali%C5%9Fma-%C4%B0z%C4%B0nler%C4%B0-2016.pdf>(5.8.2018)
- EC (2015). European Union Regional Trust Fund in Response to the Syrian Crisis, the 'Madad Fund' Q&A with Additional Information for Partners". <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/neighbourhood/countries/syria/madad-d/20150921-eutf-madad-q-and-a.pdf> (11.08.2018).
- EC (2017). "EU Regional Trust Fund in Response to the Syrian Crisis". https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/neighbourhood/countries/syria/madad_en (11.08.2018).
- EC (2018). "The EU Facility for Refugees in Turkey". https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/frit_factsheet.pdf (29.08.2018).
- Erdoğan, M. ve Ünver, C. (2015). "TİSK Raporu: Türk İş Dünyasının Türkiye'deki Suriyeliler Konusundaki Görüş, Beklenti ve Önerileri". <http://tisk.org.tr/tr/e-yayinlar/353-goc-c/353-goc.pdf> (8.08.2018).
- Erdoğan, M.M. (2014). "Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması". <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/46184> (10.08.2018)
- Erdoğan, S. (2018). "Türkiye'de Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler İçin İnsana Yakışır İşlerin Desteklenmesi, İşçi ve İşveren Örgütleri Ne Yapmalı?: İşçi ve İşveren Örgütlerinin Kapasitelerinin Artırılmasına Yönelik İhtiyaç Analizi". [https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---ilo-ankara/docu-](https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---ilo-ankara/docu-ments/genericdocument/wcms_618781.pdf)

[ments/genericdocument/wcms_618781.pdf](https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---ilo-ankara/docu-ments/genericdocument/wcms_618781.pdf) (8.08.2018).

- FAO (2018). "Türkiye'de 6 İlde Suriyeli mülteciler ve Ev Sahibi Topluluklar İçin Tarımsal Geçim Kaynakları ve İşgücü Piyasası Değerlendirmesi" Çalıştay notları.
- FAO (2017). "Turkey: Syrian Refugee Resilience Plan 2017-2018 (SRRP)" http://www.fao.org/fileadmin/user_upload/emergencies/docs/FAO_SyriaRefugeeResiliencePlanfor-Turkey_web.pdf (9.08.2018)
- GİGM (2018). "Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeli Nüfus". www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_3784713_icerik(1.08.2018).
- GİGM (2016). "2016 Türkiye Göç Raporu". http://www.goc.gov.tr/files/files/2016_yiik_goc_raporu_haziran.pdf (8.08.2018)
- Hürriyet DailyNews (2018). "Turkey Handed Work Permits to More Than 87.000 Foreigners in 2017". <http://www.hurriyetdailynews.com/turkey-handed-work-permits-to-more-than-87-000-foreigners-in-2017-127357>(5.8.2018).
- ILO (2018). "3RP Regional, Refugee & Resilience Plan 2018-2019". https://ilo.org/wcmsp5/groups/@europe/@ro-geneva/@ilo-ankara/documents/publication/wcms_626221.pdf(3.8.2018).
- ILO (2017). "Lebanon Crisis Response Plan 2017-2020". http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---arabstates/---ro-beirut/documents/publication/wcms_542062.pdf (4.8.2018).
- ILO (2016). "Outlook of Employers and Workers in Şanlıurfa to the Employment of Syrians". https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---ilo-ankara/documents/publication/wcms_479273.pdf(9.08.2018).
- ILO (2015). Regional Dialogue on Market Impact of Syrian Refugee Crisis in Jrdan, Lebanon, Turkey, Iraq and Egypt: Summaray Report and Conclusion. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---arabstates/---ro-beirut/documents/publication/wcms_408999.pdf (9.08.2018)
- INGEV (2017) "İstanbul İşgücü Piyasası Değerlendirme Raporu". http://ingev.org/raporlar/Istanbul-%20Labour-Market-Assessment-%20Report_13.07.2017.pdf (7.08.2018)
- IOM (2018). "World Migration Report". https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2018_en.pdf (28.08.2015)
- İŞKUR (2017). Ankara İşgücü Piyasası Araştırma Raporu. Ankara: İŞKUR
- İŞKUR (2017). Ankara İl İstihdam ve Mesleki Eğitim Kurul Raporu. Ankara: İŞKUR
- Kaygısız, İ. (2017). "Suriyeli Mültecilerin Türkiye İşgücü Piyasasına Etkileri". Friedrich Ebert Stiftung <http://www.fes-tuerkei.org/media/pdf/D%C3%BCnyadan/2017/Du308nyadan%20-%20Suriyeli%20Mu308ltecilerin%20Tu308rkiye%201307s327gu-308cu308%20Piyasasina%20Etkileri%20.pdf>(21.07.2018)
- Kızılay (2016). "1 milyon Suriyeliye Kızılay Kart ile Destek", <https://kizilay.org.tr/Haber/HaberDetay/3011> (1.8.2018)
- MEB (2016). "Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Harmonizasyonunun Desteklenmesi Projesi (PİCTES)". <https://pictes.meb.gov.tr>

- Nufusu.com (2012). Suriye Arap Cumhuriyeti Nüfusu. <https://www.nufusu.com/ulke/suriye-arap-cumhuriyeti-nufusu> (7.8.2018)
- ORSAM (2015). "Suriyeli Mültecilerin Türkiye'ye Ekonomik Etkileri: Sentetik bir Modelleme" http://www.orsam.org.tr/eski/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/201519_rapor196tur.pdf(9.08.2018).
- TOBB (2017). 2017 Yılı Sanayi Kapasite Raporları İstatistikleri. Ankara: TOBB yayınları
- SGDD (2017). "Suriyelilerin Geçim Kaynakları İmkanlarının Belirlenmesi Projesi. <http://sgdd.org.tr/suriyelilerin-gecim-kaynaklari-imkanlarinin-belirlenmesi-projesi/#more-2839>(8.08.2018).
- SGDD (2011). "Askıdaki Yaşamlar & Algıdaki Yaşamlar Projesi Araştırma Raporu". http://sgdd.org.tr/wp-content/uploads/2016/11/Askidaki_Yasamlar_Algidaki_Yasamlar.pdf (8.08.2018)
- StratejikOrtak (2018) "Suriye. <https://www.stratejikortak.com/category/suriye>(7.08.2018).
- UNHCR (2018a). "Total Registered Syrian Refugees". (updated 31 July 2018)
- https://data2.unhcr.org/en/situations/syria#_ga=2.213651548.991552034.1533376587-1176559244.1530456621(4.8.2018).
- UNHCR (2018b). "3RP Iraq Monthly Update: April 2018 Food Security". <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/64310>(5.8.2018)
- UNICEF (2015). " Turkey: Evaluation of UNICEF's Response to Syrian Refugee Crisis in Turkey". https://www.unicef.org/evaldatabase/index_86620.html(5..08.2018).
- UNOCHA (2017). "Turkey Humanitarian Fund Annual Report, 2017" <https://www.unocha.org/sites/unocha/files/Turkey%20HF%20-%20Annual%20Report%202017.pdf> (28.08.2018)
- WB (2015). Turkey Response to the Syrian Refugee Crisis and the Road Ahead. documents.worldbank.org/curated/en/..... (3.8.2018)
- WFP (2018). "Saving Lives, Changing Lives".https://docs.wfp.org/api/documents/WFP-0000073819/download/?_ga=2.46327271.1707521502.1535487041-1278044303.1535487041 (28.08.2018).
- Worldometers (2018). " Countries in the World by Population". www.worldometers.info/world-population/population-by-country/ (8.08.2018).

